

ŞƏRQ EKSPRESSİNDƏ QƏTL

(roman)

I HISSƏ

FAKTLAR

I fəsil

Toros ekspressində önəmli yolçu

Şaxtalı bir qış səhəri idi. Yerli vaxtla saat beşdə dəmiryol kitabçalarında təntənəli surətdə “Toros” adlandırılan ekspress Hələb stansiyasının platforması boyunca düzülmüşdü. Ekspress vaqon-restorandan, yataqlı vaqondan və iki daxili xətt vaqonundan ibarət idi.

Yataqlı vaqonun pilləkənləri önündə əynində Fransa ordusunun qəşəng uniforması olan gənc bir leytenant dayanmışdı, qatbaqat şərf və kaşneylə qulaqlarına qədər bərk-bərk bürünmüş qısa boylu bir adamla söhbət edirdi, bu adamın qızarmış burnuyla bığının yuxarı qıvrılan sivri uclarından başqa heç bir tərəfi görünmürdü.

Dondurucu bir ayaz vardı. Bu hörmətli qonağı ötürmək işi bir o qədər ürəkaçan deyildi, ancaq leytenant Dübosk vəzifəsini mərdliklə yerinə yetirməyə çalışırdı. Ağzından fransızca bəlağətli kəlmələr daşıb-tökülməkdəydi. Əslində, nə baş verdiyini dərinləndirən bilmirdi. Düzdür, adətən, belə hallarda olduğu kimi, qarnizonda cürbəcür söhbətlər dolaşırdı. Generalı, leytenant Düboskun tabeçiliyində olduğu həmin o generalı razı salmaq get-gedə çətin olmağa başlamışdı. Sonra haradansa, bəlkə də, İngiltərənin özündən, həmin bu belçikalı durub gəlmişdi. Tam bir həftə ərzində bütün qarnizon anlaşılmaz gərginlik içərisində olmuşdu. Sonra bir-birinin ardınca qəribə hadisələr baş vermişdi. Çox tanınmış bir zabit intihar etmişdi, bir başqası da birdən-birə istefa vermişdi. Həyəcanlı anlar geridə qalmış, bəzi ehtiyat tədbirlərindən vaz keçilmişdi. Düboskun əmrində olduğu həmin o general da, sanki, birdən-birə on yaş gəncləşmişdi.

Təsadüfən Dübosk naməlum adamla “öz” generalı arasında gedən söhbətin bir azını eşitmişdi. General həyəcanla: “Siz bizi xilas etdiniz, dostum, – demişdi. Danışarkən çal bıqları titrəyirdi. – Siz fransız ordusunun şərəfini qorudunuz. Qan tökülməsinə mane oldunuz! Çağırışma qulaq asdığınız üçün sizə necə təşəkkür edəcəyimi bilmirəm. Durub ta buralara qədər gəldiniz...”

Bu sözlərə Erkül Puaro adlı əcnəbi uyğun bir şəkildə cavab vermişdi: “Nə danışırınsınız, general, məgər sizin bir dəfə həyatımı xilas etdiyinizi unuda bilərəmmi?” General da öz növbəsində, adətən, belə hallarda işlədilən söz birləşmələrini dilə gətirmiş, sonra Fransa və Belçika, şərəf və şöhrət kimi şeylərdən söz açaraq qucaqlaşmışdılar. Söhbət bununla da tamamlanmışdı.

Leytenant söhbətin nədən getdiyini hələ də bilmirdi, ancaq hər halda, heç olmasa, müsyö Puaronu “Toros” ekspressinə mindirmək vəzifəsi ona tapşırılmışdı. O da bunu gələcəyi parlaq gənc bir zabitə yaraşacaq bir həyəcanla və şövqlə yerinə yetirirdi.

Leytenant Dübosk:

– Bu gün bazar günüdür, – dedi. – Sabah, yəni bazar ertəsi axşam İstanbulda olacaqsınız.

Bu sözləri ilk dəfə söyləmirdi. Ancaq, adətən, qatar tərpənməzdən öncə stansiyada edilən söhbətlərdə eyni şeylər beləcə təkrarlanır.

Müsyö Puaro:

– Tamamilə doğrudur, – deyə onun söylədiyini təsdiq etdi.

– Yəqin ki, İstanbulda bir neçə gün qalacaqsınız.

– Mais oui¹. İstanbulu heç vaxt görməmişəm. Oradan belə tez-tələsik keçmək heyif olar. – Sürəti ifadə etmək üçün barmaqlarını şaqqıldatdı. – Onsuz da, heç yerə tələsmirəm. Orada turist kimi bir neçə gün qala bilərəm.

– La Sainte Sophie² çox gözəldir, – leytenant Dübosk dedi, halbuki həyatı boyu bir dəfə də olsun, bu məbədi görməmişdi.

Soyuq bir külək vıyıldayaraq perronda dolaşdı, onları daha da büzüşməyə vadar etdi. Leytenant xəlvətcə saatına göz atdı. Beşə beş dəqiqə qalmışdı. Yəni qatarın

yola düşməsinə cəmi beş dəqiqə qalırdı! Qonağın onun saata baxdığını hiss edəcəyindən təlaşa düşüb tez-tələsik arada yaranmış səssizliyi pozmağa çalışdı:

– Bu mövsümdə çox az yolçu olur, – deyərək arxadakı yataqlı vaqonun pəncərələrinə baxdı.

Müsyö Puaro da onunla eyni fikirdə olduğunu bildirdi.

– Həqiqətən, elədir.

– Toros dağlarında qar fırtınasına tutulmayacağınıza ümidvaram.

– Belə şeylər də olur?

– Olur, əlbəttə. Ancaq bu il hələ ki olmayıb.

Müsyö Puaro:

– Elə isə, yenə də olmayacağına ümid edək, – dedi. – Avropadan gələn hava xəbərlərində nə deyirlər, ürəkaçan bir şey var?

– Çox pis xəbərlər var. Balkanlarda dəhşət qar yağıb.

– Eşitdiyimə görə, Almaniyada da eləymiş.

Yenə aralarında bir səssizlik olacağını hiss edən leytenant Dübosk tələsik:

– Boş şeydir, – dedi. – Sabah axşam səkkizə iyirmi dəqiqə qalmış İstanbulda olacaqsınız.

Müsyö Puaro:

– Bəli, – mızıldandı. Sonra da tez-tələsik sözlərinə davam etdi.

– Müqəddəs Sofiya məbədi... Eşitdiyimə görə, qeyri-adiymiş.

– Bəli, çox gözəl olduğunu deyirlər...

Elə bu zaman arxalarındakı yataqlı vaqon kupelərindən birinin pərdəsi aralandı və gənc qadın çölə baxdı. Mari Debenham cümə axşamı Bağdaddan ayrıldığı vaxtdan bəri, demək olar, yatmamışdı. Nə Kərkükə gedərkən qatarda, nə Mosuldakı sərnişinlər üçün ayrılmış istirahət otağında fərli-başlı yata bilmişdi. Bir gecə

bundan əvvəl qatarda da eləcə. İndi həddən artıq qızdırılmış kupenin boğucu istisində yarıyoq yatmaqdan sıxılaraq qalxıb çölə baxmışdı.

Bura Hələb olmalı idi. Ancaq görməyə bir şey yoxdu. Sadəcə, uzun, yaxşı işıqlandırılmamış bir perron; haradasa, yaxınlıqda ərəbcə acıqlı söyüşmə səsləri eşidilirdi. Pəncərəsinin düz aşağısında isə iki adam fransızca danışırdı. Bunlardan biri fransalı zabit, o biri isə yekəbıqlı bir adamdı. Mari Debenham xəfifcə gülümsədi. İndiyə qədər belə sıx-sıx sarınıb-bürünmüş birini görməmişdi. Hər halda, bayır çox soyuq idi. Qatarı da bu üzdən hədsiz isidirdilər. Pəncərəni aşağı endirməyə çalışdı, ancaq gücü çatmadı.

Yataqlı vaqonun bələdçisi həmin iki adama yaxınlaşdı.

– Qatar indi tərpənəcək, – dedi. – Cənablar, qatara minmək vaxtıdır.

Arıq-uruq adam şapkasını çıxardı. Mari Debenham : “Başı da eynilə yumurta kimidir”, – deyə düşündü, kefi olmasa da yenə özünü saxlaya bilməyib güldü. Gülünc görünüşlü, arıq bir adam. Adətən, belələrini heç kim ciddi qəbul etmir. Leytenant Dübosk son sözlərini söyləyirdi. Bunları öncədən hazırlamış və son ana saxlamışdı. Çox gözəl, parlaq, qısa bir nitq idi bu.

Müsyö Puaro söz altda qalmamaq üçün ona eyni şəkildə cavab verdi.

Yataqlı vaqonun bələdçisi: “Qatara minin, lütfən”, – dedi.

Puaro bütün varlığıyla gənc zabitdən ayrılmağın onun üçün nə qədər çətin olduğunu göstərərək ayağını pilləkənlərə qoydu. Bələdçi də onun ardınca gəldi. Puaro əlini yellədi. Leytenant Dübosk hərbi salam verdi. Qatar şiddətlə silkələnərək yavaş-yavaş tərpəndi.

– Enfin1, – deyə mızıldandı Puaro.

– Oooff... – deyərək leytenant Dübosk soyuqdan büzüşdü – ayazın nə qədər kəskin olduğunu yalnız indi hiss etmişdi.

– Baxın, müsyö. – Bələdçi ifadəli bir hərəkətlə Puaroya kupenin gözəlliyini və çamadanlarının nə qədər nizamla yerləşdirildiyini göstərdi. – Müsyönün kiçik çamadanını buraya qoydum.

Əlini mənalı bir tərzdə uzatmışdı.

Erkül Puaro bu ələ qatlanmış kağız pul dürtüşdürdü.

– Təşəkkür edirəm, müsyö. – Bələdçi dərhal işgüzar görkəm aldı. – Müsyönün biletləri məndədir. İndi pasportunuzu da rica edəcəyəm. Bildiyimə görə, müsyö İstanbula qədər gedəcəkmiş?

– Tamamilə doğrudur, – Puaro təsdiq etdi. Sonra da, – ilin bu vaxtında qatarda o qədər də yolçu yoxdur, deyəsən, – deyə soruşdu.

– Elədir, müsyö. Sizdən başqa, sadəcə, iki yolçum var. İkisi də ingilisdır. Biri Hindistandan bir zabit, digəri isə Bağdaddan gənc bir ingilis ledisi. Müsyönün bir şeyə ehtiyacı varmı?

Müsyö kiçik bir şüşə “Perre” suyu istədi.

Qatarla səyahət üçün səhər saat beş çox da uyğun bir vaxt deyildi. Dan yeri sökülənəcən hələ iki saat vaxtını birtəhər keçirməliydi. Gecə düz-əməlli yata bilməmişdi və qəliz bir missiyanı bacarıqla həll etdiyindən doğan məmnunluq hiss ilə Puaro bir küncə büzüşərək, gözünə yuxu gedəcəyinə əmin olmasa da, yuxulamağa çalışdı.

Oyandığı zaman saat onun yarısı olmuşdu. İsti bir qəhvə içmək üçün vaqon-restorana yollandı.

İçəridə təkcə bir yolçu var idi o saatda. Bələdçinin dediyi gənc ingilis ledisinin o olduğu o saat anlaşıldı. Uzunboylu, incə və əsmərdi. İyirmi səkkiz yaşında olardı. Səhər yeməyini sakit-sakit yeməyindən və qarsona : “qəhvə gətir”, – deməyindən yolçuluğa alışmış və görüb-götürmüş olduğu bilinirdi. Qatarın havasına çox uyğun, incə materialdan hazırlanmış tünd rəngli bir yol paltarı vardı əynində.

Başqa bir işi olmayan Erkül Puaro qızı hiss etdirmədən gözdən keçirərək əylənməyə çalışdı.

“Qətiyyətli gənc bir qadın, – deyə düşündü, – belələri heç vaxt başını itirməz”. Sərbəst və işgüzar görkəmi vardı. Hətta qızın ciddi ifadəli üzünün cizgiləri və dərisinin bəyazlığı xoşuna da gəlmişdi. Dalğalı, parlaq, qara saçlarını və soyuq baxışlı qonur gözlərini də bəyənmişdi. “Ancaq bezdirici sayılmayacaq qədər ciddi və işini bilən bir qız”, – deyə qərar verdi.

Bir az sonra vaqon-restorana bir nəfər daha girdi. Yaşı qırxla əlli arası, ucaboylu, çəlimsiz, arıq bir adamdı. Gicgahları çallaşmışdı.

Puaro öz-özünə: “Hindistandan gələn polkovnik”, – dedi.

Yeni gələn xəfifcə əyilərək qızı salamladı:

– Sabahınız xeyir, miss Debenham.

– Sabahınız xeyir, polkovnik Arbetnot.

Polkovnik qızın qarşısındakı stula əlini uzatmış halda dayanmışdı.

– Sizə mane olmaram? – deyə soruşdu.

– Əlbəttə, yox. Buyurun, oturun.

– Bilirsiniz, çox adam səhər yeməyində çənə vurmaqdan xoşlanmaz.

– Elədir. Ancaq qorxmayın, mən sizi dişləmərəm.

Polkovnik oturdu.

– Ay uşaq! – amiranə bir tərzdə qarsonu çağırdı, yumurta və qəhvə sifariş elədi.

Gözləri bir an Erkül Puaroya tərəf axdı. Sonra laqeydcə başqa yana çevirdi.

İngilisin ürəyindən keçənləri asanlıqla oxuyan Puaro adamın öz-özünə: “Yaramaz bir əcnəbi” – deyə düşündüyünü anladı.

İki ingilis, milli adətlərinə uyğun bir şəkildə artıq danışmayıb bir neçə kəlməylə kifayətləndilər. Sonra qız qalxaraq öz kupesinə yollandı.

Günorta yeməyində iki ingilis yenə eyni masada oturdular və üçüncü yolçunu da yenə görməməzliyə vurdular. Söhbətləri səhər yeməyində olduğundan daha canlıydı. Polkovnik Arbetnot Pəncab haqqında danışır, aradabir qızdan Bağdad haqqında soruşurdu, söhbətdən aydın olurdu ki, qız orada tərbiyəçilik edirmiş. Söhbətin gedişində ortaq tanışlarının olduğu anlaşılnca söhbətləri daha da qızıışdı və yalançı rəsmiyyət də aradan qalxdı. Köhnə dostları Tommini, hansısa Cerrini yada saldılar. Polkovnik Arbetnot bir ara qızdan:

– Birbaşa İngiltərəyəmi gedəcəksiniz, – deyə soruşdu, – yoxsa İstanbuldamı qalacaqsınız?

– Yox, mən İstanbulda qalmaq fikrində deyiləm.

– Və buna heç təəssüf də etmirsiniz?

– İki il əvvəl mən bu yolu getmişəm və o zaman üç gün İstanbulda qalmışdım.

– Başa düşdüm. Nə gizlədim, mən buna çox sevindim, çünki mən də heç bir yerdə dayanmaq fikrində deyiləm.

Yersiz bir şəkildə əylilərək gülümsədi. Üzü bir az qızarmışdı.

Erkül Puaro kinayəli-kinayəli: “Bizim polkovnik qadın gözəlliyinə laqeyd deyil”, – deyə düşündü. Bunları düşünmək əyləncəli idi. Nə etmək olar, romantik sərgüzəştlər üçün qatar da dəniz yolçuluğu qədər əlverişli sayılır.

Miss Debenham sakit tövrlə yol yoldaşı olduqlarına sevindiyni söylədi, ancaq bunu söyləyərkən qarşısında oturmuş adamın xam xəyallarına heç bir ayaqyeri qoymadı.

Erkül Puaro polkovnik Arbetnotun qızı kupeyə qədər otürdüyünü gördü. Ekspres şahanə mənzərəli Toros dağlarından keçirdi. İki ingilis koridorda yan-yana dayanıb Külək boğazına doğru baxarkən qız birdən-birə dərindən içini çəkdi. Onların yaxınlığında duran Puaro Mari Debenhamın yavaşca dediyi sözləri eşitdi:

– Gözəlliyə bir baxın... Kaş mən də...

– Necə? Nə dediniz?

– Kaş bütün bunlardan zövq ala bilsəydim.

Arbetnot cavab vermədi. Kvadrat çənəsi daha ciddi və sərt bir ifadəyə bürünmüş kimiydi.

– Kaş siz bu işə heç qarışmamış olaydınız, – dedi.

– Susun... Rica edirəm, susun.

– Nə olacaq ki! – Polkovnik bir az da öfkəylə Puaroya doğru baxdı. Sonra sözlərinə davam etdi. – Amma sizin tərbiyəçilik etmə fikriniz heç xoşuma gəlmir.

Dəli-cinli anaların və zəhlətökən balaca uşaqların əmrlərinə boyun əymək məcburiyyətində qalacaqsınız.

Qız ürəkdən güldü. Əvvəlki təmkini yox olmuşdu.

– Ah, belə düşünməməlisiniz. Hər kəs tərəfindən əzilən mürəbbiyə əfsanəsi artıq keçmişdə qalıb. Əmin olun, əslində, analar və atalar məndən çəkinirlər.

Başqa bir şey söyləmədilər. Bəlkə də, Arbetnot o şəkildə həyəcanla danışdığı üçün utanmışdı.

Puaro öz-özünə: “Burada maraqlı bir komediya oynanmaqdadır”, – dedi.

Bu müşahidəsini o daha sonra dəfələrlə xatırlayacaqdı.

O gecə on ikinin yarısında qatar Konyaya çatdı. İki ingilis açılışmaqdan ötrü platformaya çıxdılar, qarlı perronda aşağı-yuxarı var-gəl etməyə başladılar.

Puaro isə qələbəlik stansiyada baş verənləri pəncərə arxasından seyr etməklə kifayətləndi. Ancaq, on dəqiqədən sonra bir az hava almanın heç də pis olmayacağına qərar verdi. Diqqətlə hazırlaşdı. Üst-üstə geyindi, şərflərə sarındı, laklı ayaqqabılarının üzərinə qaloşlarını keçirdi. Sonra da çəkinə-çəkinə perrona endi və yeriməyə başladı. Lokomotivin yanından keçərək irəlilədi.

Bir yük vaqonunun kölgəsində duran naməlum iki qaraltının kim olduğunu yalnız eşitdiyi səslərdən anlaya bildi.

Arbetnot danışdı:

– Mari...

Qız həyəcanla onun sözünü kəsdi.

– Yox, yox, indi olmaz. Hər şey bitəndən sonra, bax onda. O hadisələr geridə qalsın... o zaman...

Müsyö Puaro nəzakətli davranaraq o saat geri döndü. Karıxıb qalmışdı: miss Debenhamın səsini güclə tanımışdı, çünki bu səs onun həmişəki quru və işgüzar səsi deyildi. “Çox maraqlıdır”, – öz-özünə dedi.

Ertəsi gün iki ingilisin dalaşdıqlarını güman etdi. Çünki bir-biriləriylə çox az danışdırlar. Puaroya elə gəldi ki, qızın üzündə əndişəli bir ifadə var. Gözlərinin altında qonur kölgələr əmələ gəlmişdi.

Qatar günortadan sonra, üçün yarısında birdən-birə dayandı. Pəncərələrdən başlar uzandı. Dəmir yolunun yanına kiçik bir qrup toplaşmışdı, vaqon-restoranın altında bir şeyə baxır və əlləriylə işarə edirdilər.

Puaro pəncərədən boylanaraq təlaşla oradan keçməkdə olan bələdçini səslədi. Bələdçi nə baş verdiyini qısaca danışdı. Sonra geri çəkilib çevrilərkən, az qala, düz arxasında dayanmış Mari Debenhamla toqquşacaqdı.

Qız fransızca :

– Nə olub? – deyə soruşdu; həyəcandan nəfəsi tutuldu. – Nəyə görə dayanmışıq?

– Boş şeydir, madmazel. Vaqon-restoranın altında bir şey alışbmış, ancaq önəmli deyil. Yanğını söndürüblər. İndi də təmir edirlər. Narahat olmayın, heç bir təhlükə yoxdur.

Qız əliylə tez-tələsik bir hərəkət etdi. Sanki, yanğın təhlükəsi mənasız bir şey idi və bunu bir kənara itələyirdi.

– Hə, başa düşdüm... Ancaq gör nə qədər vaxt itirdik burada!

– Vaxt?

– Hə də, biz gecikirik axı...

Puaro:

– Bəli, ola bilər, – deyərək başıyla təsdiq etdi.

– Ancaq mən gecikə bilmərəm! Qatar İstanbul stansiyasına altı əlli beşdə girəcək, mən isə Bosforu keçib, saat doqquzda yola düşəcək olan Şərq ekspressinə yetişməliyəm. Bir-iki saatlıq gecikmə olarsa, qatarı qaçırıq.

Puaro:

– Ola bilər, – deyə etiraf etdi. Maraqla qıza baxırdı. Mari Debenham pəncərənin altındakı çubuğu bərk-bərk tutmuşdu. Həm əli titrəyirdi, həm də dodaqları. Puaro :

– Bu, sizin üçün çoxmu vacibdir, madmazel? – deyə soruşdu.

– Bəli. Bəli, çox vacib. Mütləq o qatara yetişməliyəm.

Qız geriye döndü və koridordan keçərək polkovnik Arbetnotun yanına getdi.

Amma boş yerə həyəcanlanmışdı. Qatar on dəqiqə sonra təkrar hərəkət etdi və Heydərpaşaya da, sadəcə, beş dəqiqə gec çatdı.

Həmin gün Bosfor təlatüm içərisindəydi. Qarşı tərəfə keçərkən Puaro çox çətinlik çəkdi. Qayıqda yol yoldaşlarından ayrı düşdü və onları bir daha görmədi.

Qalata körpüsündən bir taksiyə minərək birbaşa “Tokatlıyan” otelinə getdi.

II fəsil

“Tokatlıyan” oteli

Erkül Puaro “Tokatlıyan”da vannası olan bir otaq istədi. Sonra da kontorkaya yaxınlaşıb qapıçıdan ona məktub gəlib-gəlmədiyini soruşdu.

Onu üç məktub və bir teleqram gözləyirdi. Teleqramı görüncə qaşlarını xəfifcə qaldırdı. Gözlənilməz bir şeydi bu.

Puaro həmişə olduğu kimi, teleqramı tələsmədən və səliqəylə açdı. Aydın yazılmış mətndə bunlar vardı:

“Kassner hadisəsində sizin öncədən təxmin etdiyiniz çətinliklər gözlənilmədən baş qaldırır, xahiş edirik, dərhal geri dönün”.

– Voila ce qui est embetant!1 – Puaro əsəbi halda öz-özünə deyindi.

Sonra başını qaldıraraq divardakı saata baxdı.

Qapı xidmətçisinə:

– Bu gecə yoluma davam etmək məcburiyyətindəyəm, – dedi. – Şərq ekspressi neçədə yola düşür?

– Saat doqquzda, müsyö.

– Mənə yataqlı vaqonda bir kupe tapa bilərsinizmi?

– Əlbəttə, müsyö. İlin bu mövsümündə biletdə tapmaq çətin olmaz. Qatarlar, demək olar ki, boş olur. Birinci dərəcəli istəyirsiniz, yoxsa ikinci dərəcəli?

– Birinci.

– Baş üstə, müsyö. Haraya qədər gedəcəksiniz?

– Londona qədər.

– Oldu, müsyö. Sizə İstanbul – Kale vaqonunda yataqlı yer saxlatdıracağam.

Puaro təkrar saata baxdı. Səkkizə on dəqiqə qalmışdı.

– Yemək yeməyə vaxtım varmı?

– Əlbəttə ki, var, cənab.

Puaro başıyla razılıq bildirdi, kontorkaya yaxınlaşıb otaqdan imtina etdiyini söylədi və holldan keçərək yemək salonuna girdi.

Qarsona istədiyi yeməkləri söylərkən bir nəfər çiyininə toxundu. Arxasından bir səs:

– Ah, köhnə dostum, – dedi. – Bax, nə gözlənilməz bir təsadüf.

Puaro çevrilib baxdı – saçları şotka kimi dimdik, qısa boylu, yekəqarın, yaşlı bir adam məmnun bir təbəssümlə ona baxırdı.

Puaro yerindən sıçradı.

– Müsyö Buk!

– Müsyö Puaro!

Müsyö Buk da belçikalıydı, Beynəlxalq yataqlı vaqonlar şirkətinin müdirlərindən biri idi. Belçika polisinin keçmiş göz bəbəyi Puaro ilə tanışlıqlarının tarixçəsi zamanın dərinliklərindən başlayırdı.

Müsyö Buk:

- Evinizdən nə yaman uzaqlaşmışınız, dostum, – dedi.
- Suriyada kiçik bir problemlə məşğul idim.
- Gör ha! Və indi də evinizə qayıdırsınız. Nə zaman yola düşürsünüz?
- Elə bu gün.
- Çox gözəl! Eyni vaxtda yola düşəcəyik. Daha doğrusu, mən Lozannaya qədər gedəcəyəm. Orada işim var. Hər halda, Şərq ekspressinə minəcəksiniz?
- Bəli. Mənə yataqlı kupe tapmalarını istədim. Burada bir neçə gün qalmaq fikrim vardı. Ancaq bir teleqram aldım. Çox vacib bir iş üçün İngiltərəyə dönmək məcburiyyətindəyəm.

Müsyö Buk:

- Ah, – deyə içini çəkdi. – İşlər... İşlər... Əlbəttə, siz də artıq dünya şöhrətli bir adamsınız, dostum.
- Hə, bəzi xırda-mırda uğurlarım olub mənim, – Puaro təvazökar görünməyə çalışdı, ancaq bunu bacarmadı.

Müsyö Buk gülümsədi:

- Daha sonra görüşərik, – dedi.

Erkül Puaro bığının şorbaya girməməsi üçün bütün diqqətini bu işə verərək şorbasını içməyə başladı. Bu çətin vəzifə də həll edildikdən sonra digər yeməyi gözlərkən ətrafına baxındı. Yemək salonunda cəmi beş-altı adam vardı. Bunlardan yalnızca ikisi Erkül Puaronun diqqətini çəkdi.

Yaxınlıqdakı bir masada oturmuşdular. Gənc olanı otuz yaşlarında, xoşsifət bir adamdı. Amerikalı olduğu o saat anlaşılırdı. Ancaq balacaboylu detektivin diqqətini çəkən o deyil, yanındakıydı. Altmış beş-yetmiş yaşlarında bir adamdı. İlk

baxışdan o, xeyirxah insanlara xas olan yumşaqürəkli bir insan kimi görünürdü. Dazlaşan başı, geniş alını və ağappaq qoyma dişlərini göstərən gülümsəməsi... bütün bunlar onun insanları sevən, mərhəmətli bir adam olduğunu göstərirdi. Lakin gözləri bu təəssüratı yalana çıxarırdı. Kiçik, çuxura düşmüş və hiyləgər baxışlıydı bu gözlər. Gənc dostuna nə isə söylərkən baxışlarını salonda gəzdirdi və bir anlığa gözü Puaroğa ilişib qaldı. Bu gözlərdə əcaib bir kin ifadəsi və anlaşılmaz həyəcan vardı.

Dərhal ayağa qalxdı.

– Hesabı ödə, Hektor, – dedi. Səsi xırıltılı idi. Bu səsdə nəşə əcaib, gizli bir təhlükə ifadəsi vardı.

Puaro vestibüldə dostuyla görüşdüyü zaman bu iki amerikalı da oteldən ayrılırdılar. Gənc adam çamadanların aşağıya endirilməsiylə məşğul olan xidmətçiyə göz qoyurdu. Sonra şüşə qapını açaraq:

– Hər şey hazırdır, cənab Retçett, – dedi.

Yaşlı adam nəşə mızıldanaraq bayıra çıxdı.

Puaro:

– Bu iki adam haqqında nə düşünürsünüz? – deyər soruşdu.

Müsyö Buk:

– Onlar amerikalıdır, – dedi.

– Amerikalı olduqları bəllidir. Mən şəxsiyyətləri haqqında nə düşündüyünüzü soruşdum.

– Gənc oğlan üzüyola və xoşxasiyyətli birinə bənzəyir.

– Bəs o biri?

– Sizə doğrusunu söyləyim, dostum, bu adam məndə çox pis təəssürat doğurdu. Lap açıq, o qəti mənim xoşuma gəlmədi. Bəs sizin?

Erkül Puaro o saat cavab vermədi. Nəhayət, dilləndi:

– Yemək salonunda yanımdan keçəndə qəribə bir duyğuya qapıldım, – deyə mızıldandı. – Sanki, vəhşi bir heyvan... daha doğrusu, yırtıcı, əsl yırtıcı bir heyvan yanımdan keçmişdi!

– Halbuki zahirən çox möhtərəm bir insan kimi görünür.

– Elədir ki var! Zahiri görkəmi son dərəcə sayğı oyadır. Ancaq gözləri... sanki, barmaqlıqların arxasından vəhşi heyvan bayıra baxır.

Müsyö Buk:

– Fantaziyanız çox genişdir, dostum, – dedi.

– Ola bilər. Ancaq bayaq mənə elə gəldi ki, yanımdan şər qüvvə daşıyan bir şey keçdi. Təsirindən hələ də çıxı bilməmişəm.

– Yəni, o möhtərəm amerikalıya görə, elə deyilmi?

– Bəli, o möhtərəm amerikalıya görə.

Müsyö Buk nəşəylə:

– Eh, – dedi. – Ola bilər. Bu dünyada o qədər şər adam var ki.

Bu zaman qapı açıldı və xidmətçi içəri girdi. Onlara doğru gələrkən üzündə təlaşlı və günahkar bir ifadə vardı. Puaroya:

– İnanılmaz bir şeydir, müsyö, – dedi, – qatarda bir dənə də olsun birinci dərəcəli yataqlı kupe yoxdur.

Müsyö Buk:

– Necə? – deyə bağırdı. – İndi, bu mövsümdə? Başqa cür ola bilməz, ya bir jurnalist qrupu var, ya da bir diplomat qrupu!

Qapı xidmətçisi üzünü ona tərəf tutaraq:

– Bilmirəm, cənab. Ancaq kupe tapmaq mümkün deyil.

– Eybi yoxdur, – müsyö Buk Puaroya baxdı. – Heç narahat olmayın, dostum. Bir çıxış yolu tapırıq. Şərq ekspressində hər zaman boş bir kupe olur – 16 nömrəli

kupe. Bunu bələdçi həmişə ehtiyatda saxlayır. – Gülümsədi, sonra da başını qaldırıb saata baxdı.

– Haydı, yola çıxmaq zamanı gəldi.

Stansiyada Müsyö Buku qəhvəyi uniformalı yataqlı vaqon bələdçisi hörmətlə qarşıladı.

– Xoş gəldiniz, cənab. Siz bir nömrəli kupedəsiniz.

Hambalları çağırdı. Hamballar əşyaları üzərində “İSTANBUL–TRIEST–KALE” yazılmış vaqona doğru daşdılar.

– Eşitdiyimə görə, sizdə bu gün hər yer doluymuş.

– İnanılmayacaq bir şeydir bu, müsyö. Bütün dünya bu gecə yolçuluğa çıxmağa qərar verib sanki.

– Nə olursa olsun, bu ağaya bir yer tapmalısən. Mənim dostumdur. 16-cı nömrədə qala bilər.

– Ora da verildi, müsyö.

– Necə? 16-cı nömrə verildi?

Hər ikisi vəziyyəti başa düşdüklerini ifadə edən baxışlarla bir-birilərinə baxdılar. Sonra bələdçi gülümsədi. Ortayaşlı, ucaboylu, solğunbənizliydi.

– Bəli, müsyö. Söylədim axı... hər yer doludur.

Müsyö Buk əsəbiliklə soruşdu.

– Axı burada nə baş verir? Bir yerdə toplantımı var? Yolçuluğa çıxan bir qrupmu var?

– Xeyr, cənab. Sadəcə, bir təsadüfdür. Bir çox insan bu gecə yola çıxmağa qərar verib.

Müsyö Buk sıxıntı içərisində öz-özünə donquldandı.

– Belqradda Afinadan gələn vaqonu birləşdirəcəklər. Sonra Buxarest – Paris vaqonu da var. Ancaq Belqrada biz sabah axşam çatacağıq. Sizi ancaq bu gecəliyə bir yerdə yerləşdirmək lazımdır. Boş ikincidərəcəli kupe də yoxunuzdur?

– İkincidərəcəli yataqlı kupe var, cənab...

– Həə, nə yaxşı...

– Ora ancaq bir qadını yerləşdirə bilərik. Kupədə bir alman qadın var indi. Bizim bir sərnəşinin xidmətçisidir.

Müsyö Buk:

– Vay vay, – dedi. – Heç bəxtimiz yox imiş.

Puaro:

– Kəfinizi pozmayın, dostum, – deyərək gülümsədi. – Mən adi vaqonda da gedə bilərəm.

– Olmaz, olmaz. – Buk təkrar bələdçiyə tərəf döndü. – Bütün yolçular gəldimi?

Bələdçi:

– Doğrusunu söyləsəm, bir yolçumuz hələ gəlməyib, – deyə tərəddüdlə cavab verdi.

– Davam edin!

– Yeddinci nömrə. İkinci dərəcəlidə. Yolçu hələ gəlməyib, qatarın yola düşməsinə isə cəmi dörd dəqiqə qalıb.

– Yolçu kimdir?

– Bir ingilisdır. – Bələdçi əlindəki siyahıya baxdı. – A.M.Harris adında biri.

Puaro:

– Bu ad yaxşı əlamətdir, – dedi. – Mən Dikkensi oxumuşam. Cənab Harris1 gəlməyəcək.

Müsyö Buk:

– Müsyönün çamadanlarını yeddinci nömrəyə daşıyın, – deyə əmr etdi. – Əgər bu cənab Harris gələrsə, ona çox gecikdiyini söyləyərək. Yerlərin bu qədər uzun zaman saxlanmadığını ona başa salar. Axır ki, bu məsələni birtəhər yoluna qoyarıq. Cənab Harrisdən mənə nə?

– Siz bilərsiniz, cənab. – Bələdçi, Puaronun hambalıyla danışdı. Ona haraya gedəcəyini söylədi. Sonra da belçikalının qatara minməsi üçün pilləkənlərin önündən çəkildi.

– Axırdan ikinci kupe, cənab.

Puaro uzun koridorla irəliləyərək deyilən kupeni tapdı, içəridə “Tokatlıyan” otelində gördüyü uzunboylu gənc amerikalı vardı. Rəfdəki bir çamadana doğru əlini uzatmışdı.

Puaronu görən kimi qaşqabağını tökdü:

– Bağışlayın, güman edirəm, siz səhv gəlmisiniz. – Sonra ağır-ağır bu sözləri fransızca təkrarladı: – Je crois que vous avez une erreur.

Puaro ingiliscə cavab verdi:

– Siz cənab Harrissiniz?

– Xeyr, mənim adım Makkuindir. Mən...

Bu zaman Puaronun arxasından bələdçinin təntimiş günahkar səsi eşidildi:

– Qatarda başqa yataqlı kupe yoxdur, müsyö. Bu cənaba buranı vermək məcburiyyətində qaldıq.

Bu sözləri deyərək bələdçi koridorun pəncərəsini aşağıya endirdi. Puaronun çamadanlarını alaraq içəriyə daşımağa başladı. Puaro bələdçinin üzr istəyirmiş kimi danışmasını bir az istehzayla dinləmişdi. Görünür, amerikalı ona kupeyə başqa adam gətirməsə, bəxşiş verəcəyini söyləmişdi. Ancaq şirkətin müdirlərindən birinin qarşısında bələdçi bir şey edə bilməzdi.

Belçikalının çamadanlarını rəflərə yerləşdirən bələdçi kupedən çıxdı:

– Baxın, müsyö, hər şey yerli-yerindədir. Sizin yeriniz üst yataqdadır. Yeddinci nömrədə. Qatar bir dəqiqə sonra hərəkət edəcək.

Tələsik koridorla irəliləyərək uzaqlaşdı.

Puaro təkrar kupeyə girdi. Nəşəylə:

– Çox nadir rast gəlinən bir hadisədir bu, – deyərək güldü. – Təkyataqlı vaqon bələdçisi bir yolçunun əşyasını öz əliylə yerləşdirir. Görünməmiş bir şeydir.

Gənc amerikalı da gülümsədi. Hirsinin keçdiyi, vəziyyəti anlayışla qarşılamaq lazım olduğunu başa düşdüyü görünürdü.

– Qatar, qərribə də olsa, ağzına qədər doludur, – dedi.

Növbətçi fiştıriq çaldı, sonra lokomotivin uzun, cansıxıcı fiti eşidildi. Hər ikisi koridora çıxdılar.

Perronda bir nəfər:

– En voiture! – deyə çığırdı.

Makkuin:

– Getdik, – dedi.

Amma hələ yola düşməmişdilər. Fit təkrar çalındı.

Gənc adam birdən-birə:

– Eşidirsiniz, cənab, bəlkə, siz aşağı qatda getmək istəyirsiniz, mənə, belə daha rahat olar... Xahiş edirəm, çünki mənimçün harada getməyin heç fərqi yoxdur.

“Həqiqətən, sevimli gənkdir” – Puaro düşündü.

– Xeyr, xeyr, – deyə etiraz etdi. – Heç yerinizi dar etmək istəməzdim...

– Həqiqətən, mənim üçün ...

– Ancaq mən özümü narahat hiss edirəm...

İkisi də nəzakət göstərərək etiraz edirdilər.

Puaro:

– Mən burada, sadəcə, bir gecə qalacağam, – deyə bildirdi. – Belqradda ...

– Başa düşdüm. Siz Belqradda enəcəksiniz...

– Yox, elə deyil. Bilirsiniz...

Qatar birdən-birə silkələndi. Pəncərəyə tərəf boylandılar. Ağır-ağır geriləyən işıqlı perrona baxmağa başladılar.

Şərq ekspresi üç gün sürəcək Avropa yolçuluğuna başlamışdı.

III fəsil

Puaro bir müştərini rədd edir

Erkül Puaro ertəsi gün günorta yeməyini yeməkdən ötrü vaqon-restorana bir az gec getdi. Səhər erkən qalxmış, dərhal da təkbaşına səhər yeməyini yemişdi. Ondan sonra da bütün səhər saatlarında Londona dönməsinə səbəb olan hadisəylə bağlı qeydləri gözdən keçirmişdi. Kupe yoldaşını, demək olar, heç görməmişdi.

Müsyö Buk artıq bir masada oturmuşdu. Belçikalıya əliylə salam verərək onu qarşısındakı yerə oturmaqdan ötrü dəvət etdi. Çox keçmədən Puaro necə masaya oturduğunun fərqi vardı – ona ilk növbədə qulluq etdilər və ən ləzzətli yeməkləri gətirdilər. Qeyd etmək lazımdır ki, yeməklər burada qeyri-adi dərəcədə yaxşı idi.

Yalnız sıra qaymaqlı pendirə gələndə müsyö Bukun başı yeməkdən ayıldı. Toxluğun elə bir həddində idi ki, bundan sonra insanı ancaq fəlsəfi mövzular cəlb edir.

– Əgər məndə Balzakın talantı olsaydı, – dərindən köks ötürdü, – bax bu mənzərəni mütləq təsvir edərdim! – əliylə dairə cızaraq restoranda oturanları göstərdi.

– Pis fikir deyil, – dedi Puaro.

– Mənimlə razısınız, elə deyilmi? Məncə, belə bir şey ədəbiyyatda hələ olmayıb. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, bunun özünün də bir romantikası var. Fikir verin, ətrafımızdakı adamların hərəsi bir zümrədən, bütün millətlərdən adamlar var burada və müxtəlif yaşdadırlar. Üç gün ərzində bir-birinə yad olan bu adamlar bir

yerdə yatacaqlar, yeyəcəklər, oturub- duracaqlar. Üç gün keçəcək və bu adamların hərəsi çıxıb öz yoluyla gedəcək və bir də heç zaman görüşməyəcəklər.

– Lakin, – Puaro dedi, – təsəvvür edin, bədbəxt bir hadisə olsa...

– Allah eləməsin, əziz dostum, axı...

– Mən başa düşürəm, sizin nöqteyi-nəzərinizdən bu, arzuolunmaz haldır. Lakin hər halda, gəlin, heç olmasa, bir dəqiqəliyə bunu təsəvvür edək. Fərz edək ki, burada oturanların hamısını, məsələn, bir ölüm hadisəsi birləşdirib.

– Yenə çaxır istəyirsinizmi? – Buk təklif etdi və tələsik badələrə çaxır tökdü. – Qaramat şeylər danışırınsınız, dostum. Yəqin ki, mədəinizdə problem var, yaxşı həzm etmir, ona görə.

– Bax bu məsələdə haqlısınız, – Puaro razılaşdı, – mənim mədəm bu Suriya mətbəxinə heç cür uyğunlaşa bilmir.

Puaro çaxırdan qurtumladı. Arxaya söykənərək dalğın halda vaqon-restorandakı yolçuları gözdən keçirməyə başladı. Restoranda on üç adam oturmuşdu, Bukun söylədiyi kimi, hər millətdən və zümrədən insan vardı burada. Puaro onları diqqətlə gözdən keçirməyə başladı.

Düz qarşıdakı masada üç nəfər oturmuşdu. Onların bir yerdə səfər etmədiklərini təxmin etdi. Qarsonlar hər zaman olduğu kimi, onlara xas olan daxili hissiyyatlarıyla bu üç yolçunun tək olduğunu anlamış və bir masanın arxasında oturtmuşdular. Bunlardan biri yekəpər, qarayanız bir italyandı. Özündənrazı halda çöplə dişlərini qurdalayırdı. Onun qarşısında oturan ingilisin üzündə varlı evin nöqərlərində olduğu kimi donuq, heç bir şeyi qəbul etmədiyini göstərən bir ifadə vardı. İngilisin yanında isə əynində ala-bəzək pencək olan bir amerikalı yayxanaraq oturmuşdu, çox güman ki, xaricə mal satan ticarət agentı idi.

– Bizim işimizdə əsas məsələ daha geniş ərazidə yayılmaqdır, – zəhlətökən gur səsiylə danışdı.

İtaliyalı, diş çöpünü ağzından çıxararaq havada oynatdı:

– Doğru söyləyirsiniz. Mən də belə fikirləşirəm, – dedi.

İngilis pəncərəyə baxdı və öskürüb sinəsini arıtladı.

Puaro baxışlarını onlardan ayırıb vaqonun dərinliklərinə baxdı.

Kiçik masada yaşlı bir qadın ağac kimi dimdik oturmuşdu. Puaronun bu günə qədər gördüyü yaşlı qadınların ən çirkiniydi. Ancaq maraq doğuran, insanı diksindirməyib, əksinə, onu cəzb edən bir çirkinlik idi bu. Boynunda sıra-sıra çox iri mirvarilər düzülmüşdü, özü də, nə qədər inandırıcı görünməsə də, bu mirvarilər saxta deyildi, əsl mirvarilərdi. Barmaqlarında üzüklər işıldayırdı. Samur kürkünü çiynlərindən arxaya doğru atmışdı. Çox bahalı olduğu anlaşılan kiçik, qara şapkası ziyilli qurbağanı andıran üzünə heç yaraşmamışdı.

Qadın sakit və nəzakətli, eyni zamanda amiranə bir tövrlə qarsonla danışdı:

– Lütfən, yaddan çıxarmayın, mənim kupemə bir şüşə mineral su və bir böyük stəkan portağal suyu qoyulsun. Və göstəriş verin, axşama cücə qızartsınlar – sous-mous vurmaq lazım deyil – bir də soyutma balıq hazırlasınlar.

Qarson ehtiramla onun dediklərinin hazır olacağını söylədi. Qadın mehribanlıqla gülümsünərək ayağa qalxdı. Bir an Puaroyla göz-gözə gəldilər və ətrafındakılarla marqlanmayan əsl aristokratsayağı etinasız ədayla baxışlarını süzdürərək salondan çıxdı.

Müsyö Buk alçaq səslə:

– Knyaginya Draqomirova, – dedi. – Rusdur. Əri inqilabdan əvvəl bütün pullarını xaricdə bəzi işlərə yatırıb. Qadın son dərəcə zəngindir. Əsl kosmopolitdir.

Puaro başını yellədi. Knyaginya Draqomirova haqqında eşitmişdi.

Müsyö Buk əlavə etdi:

– Çox güclü xarakteri var. Günahlarım qədər çirkindir, ancaq insanı yenə də öz təsirinə sala bilir. Mənimlə razısınız?

Puaro da eyni fikirdəydi.

Başqa böyük bir masada Mari Debenham iki qadınla oturmuşdu. Bunlardan biri ucaboylu və ortayaşlıydı. Tivit ətək və damalı bluz geyinmişdi. Solğun sarı saçlarını ona yaraşmayan bir şəkildə arxaya darayaraq boynunun ardında iri bir toppuz düzəltdirmişdi. Mehribanlıq yağan uzunsov sifətində qoyunabənzər nəşə vardı. Gözlük taxmışdı. Diqqətlə üçüncü qadını dinləyirdi. Xoşüzlü, toppuş, yaşa

dolmuş biri ydi o da. Dayanmadan danışırđı. Səsindən və ləhcəsindən amerikalı olduđu bilinirdi. Yavaş-yavaş, həzin-həzin nəsə danışırđı, bir an dayanıb nəfəsini belə dərmirdi.

– İndi gör qızım mənə nə dedi: “Biz bu ölkədə heç Amerikan üsullarını da tətbiq edə bilmərik. İnsanlar burada anadangəlmə tənbdirlər. Üstəlik, bizim kollecimiz çox önəmli uğurlar qazanıb. Orada elə yaxşı müəllimlər var ki! Təhsil böyük şeydir axı. Biz özümüzün Qərb ideallarımızı tətbiq etməliyik və Şərfin bunu qəbul etməsinə nail olmalıyıq”. Qızım deyir ki...

Qatar tunelə girdi. Və bu həzin səs eşidilməz oldu.

Onların düz yanındakı kiçik masada polkovnik Arbetnot tək-tənha oturmuşdu. Gözlərini Mari Debenhamın ənsəsinə dikmişdi. Puaro onların nədən birlikdə oturmadıqlarını düşündü. Halbuki birlikdə oturmalarına mane olacaq bir səbəb yox idi. Nəyə görə bunu etmədilər? Bəlkə də, Mari Debenham istəmədi. Bir tərbiyəçi diqqətlə davranmağı öyrənməlidir. Haqqında dedi-qodu yayılmasının qarşısını almağa çalışmalıdır. Həyatını çalışaraq qazanmaq məcburiyyətində olan bir qız ehtiyatlı davranmalıdır...

Puaronun baxışları vaqon-restoranın digər tərəfinə axdı. Lap dib tərəfdə qara paltarlı, ortayaşlı bir qadın oturmuşdu. İri üzündə heç bir ifadə yoxdu. “Alman, ya da skandinaviyalıdır”, – deyə Puaro düşündü. Hər halda, həmin o alman, qulluqçu idi.

Qadının qarşısında bir cütlük bir-birinə doğru əyilmişdilər, həyəcanlı-həyəcanlı danışırdılar. Kişi, ingilislərə xas tivit parçadan kostyum geyinmişdi, ancaq ingilis olmadığı bəlli idi. Arxası Puaroya tərəf olsa da, yenə də başının biçimi və çiyinləri onun kontinental mənsubiyyətini ələ verirdi. Uzunboylu, tökməbdənli bir adamdı. Birdən-birə başını çevirdi və Puaro onun profilini gördü. Otuz-otuz beş yaşlarında, kürənbıǵlı, çox yaraşqlı bir kişi idi.

Qarşısındakı gənc bir qız idi, iyirmidən artıq yaşı olmazdı. Bədənində oturan qara ətkli pencək, ağ sətın bluz geyinmişdi; yana sürüşdürdü yə qara şlyapası yalnız bir möcüzə sayəsində başından yerə düşmürdü. Qeyri-adi, ekzotik gözəlliyi vardı – dərisi ağappaq, gözləri qəhvəyi və saçları göyümtül-qara rəngdə idi. Uzun bir

müştüklə siqaret çəkirdi. Manikürlü dırnaqlarına qan-qırmızı boya çəkmişdi. Bir barmağında platin çəmbərli iri zümrüd üzük vardı. Səsi və baxışları nazlı-duzlu idi.

Puaro:

– Həm gözəl, həm yaraşıqlı, – deyə mızıldandı. – Ər-arvad deyillərmi?

Müsyö Buk başıyla təsdiq etdi.

– Macar səfirliyindən olmalıdırlar, sanıram. Gözəl bir cütlükdür.

Puarodan başqa Makkuin və onun şefi cənab Retçett hələ naharı tamamlamamışdılar. Axırının üzü Puaroya tərəf idi. Puaro ikinci dəfə bu heç də xoş olmayan üzü gözdən keçirdi. O, saxta mehribanlıq ifadə edən və xainlik yağan kiçik gözlərə diqqət yetirdi. Dostunun üzündəki ifadənin dəyişdiyi müsyö Bukun nəzərindən qaçmadı.

– Bu vəhşi heyvanamı baxırsınız? – deyə soruşdu.

Belçikalının qəhvəsini gətirəndə müsyö Buk ayağa qalxdı. Nahara daha erkən başladığına görə Puarodan öncə bitirmişdi yeməyini.

– Mən kupemə gedirəm. Qəhvənizi içdikdən sonra gəlin, bir az söhbət edək, – dedi.

– Baş üstə... – Puaro likör sifariş edərək qəhvəsini qurtumlamağa başladı. Qarson masaları dolaşdı, hesabları topladı. Yaşlı amerikalı qadının səsi vaqon-restoranı bürümüşdü:

– Qızım deyir ki, yemək üçün talon kitabçası alsam, heç bir qayğım olmaz! Ancaq bunlara gərək bəxşiş verəsən, hələ mineral suyun pulunu da ayrıca ödəyəsən – su da su olsa. Bilmək olmur nə suyudur.

– Onlar... e-e... ingiliscə necə deyirlər... onlar yerli sulardan verməlidirlər, – fağır üzlü qadın izah etdi.

– Bilirəm, ancaq mən yenə də başa düşə bilmirəm. – Amerikalı qadın qarşısındakı xırda pul topasına ikrahla baxırdı. – Siz hələ baxın görün, o, mənə nə verib! Bunlar dinardır, yoxsa nədir? Görkəmləri də nə qədər şübhəlidir bunların. Qızım deyir ki...

Mari Debenham səndəlini itələyərək ayağa qalxdı. Başıyla hər iki qadınla sağollaşib vaqon-restorandan çıxdı. Polkovnik Arbetnot da qalxıb onun arxasınca yollandı. Amerikalı qadınla fağır üzlü rəfiqəsi də onların arxasınca tərpəndilər. Macar cütlük də çıxıb çoxdan getmişdi. İndi salonda Puaro, Retçett və Makkuindən başqa kimsə qalmamışdı. Retçett gənc amerikalıya nəsə söylədi, bundan sonra Makkuin ayağa qalxaraq vaqon-restorandan çıxdı. Sonra Retçett də yerindən qalxdı. Ancaq Makkuinin arxasınca getmək əvəzinə heç gözlənilməz bir hərəkət etdi. Keçib Puaronun qarşısındakı yerdə oturdu.

– Bağışlayın... kibritiniz varmı? – səsi yumşaqdı. Bir az burnunda danışdı. – Mənim familiyam Retçettidir.

Puaro xəfifcə təzim etdi, sonra cibindən çıxardığı kibrit qutusunu ona verdi. Retçett kibrit qutusunu aldı, amma yandırmadı.

– Səhv etmirəmsə, mən müsyö Erkül Puaroyla danışmaq şərəfinə nail oluram, – deyə sözlərinə davam etdi. – Elə deyilmi?

Puaro təkrar təzim etdi:

– Tamamilə doğrudur, müsyö.

Amerikalının yenidən sözə başlamadan öncə kiçik, kinli baxışlarıyla ona qiymət biçdiyinin fərqindəydi.

Nəhayət, Retçett:

– Yaşadığım ölkədə, – dedi, – biz birbaşa əsas məsələdən başlayırıq. Cənab Puaro, mən sizə bir iş təklif etmək istəyirəm.

Erkül Puaronun qashları xəfifcə qalxdı:

– Son zamanlarda mən öz müştərilərimin dairəsini çox daraltmışam, müsyö. Yalnız istisna hallarda işə baxıram.

– Hə, əlbəttə. Mən bunu başa düşürəm, amma bu iş üçün çox pul verəcəyəm, cənab Puaro. – O, sakit və oğrun səslə təkrarladı, – çox pul.

Belçikalı bir-iki dəqiqə səsini çıxarmadı. Sonra dedi:

– Hansı işi görməyimi istəyirsiniz...müsyö... e... Retçett? – deyə soruşdu.

– Cənab Puaro, mən varlı adamam. Çox varlı adamam. Mənim kimi varlı adamların çoxlu düşmənləri olur. Mənim də bir düşmənim var.

– Təkcə bir düşmən?

Cənab Retçett acıqlı-acıqlı:

– Nə demək istəyirsiniz? – deyə soruşdu.

– Müsyö, dediyiniz kimi, düşmənləri olacaq duruma gələn bir insanın qarşısına, sadəcə, bir düşmən çıxmaz. Təcrübələrim mənə bunun əksini öyrətmişdir.

Puaronun cavabı Retçetti sakitləşdirmişdi, sanki.

– Mən sizin nə demək istədiyinizi başa düşürəm, – dedi. – Düşmən, ya da düşmənlər... bu, önəmli deyil. Önəmli olan mənim təhlükəsiz yaşamağımdır.

– Təhlükə?

– Mənim həyatım təhlükədədir, cənab Puaro. Əslində, mən özümü qorumağın yolunu yaxşı bilən bir insanam. – Retçett cibindən kiçik bir tapança çıxardı. Sonra da öfkəylə sözüünə davam etdi. – Mən qəfil ovlanacaq bir adam olduğumu sanmıram. Ancaq ehtiyat tədbirlərini artırmalıyam mənə. Anladığıma görə, tam bu işə uyğun bir adamsınız, cənab Puaro. Pula da heyifi gələn adam deyiləm. Nəzərə alın, bu işdən ötrü sizə çox pul verəcəyəm.

Puaro bir müddət fikirli halda amerikalını süzdü. Böyük xəfiyyənin üzü tamamilən ifadəsizdi. Qarşısındakı adam onun beynindən nələr keçdiyini heç cür anlaya bilməzdi. Axır ki, dilləndi:

– Çox-çox üzr istəyirəm, müsyö, – dedi. – Ancaq istədiyinizi yerinə yetirə bilməyəcəyəm.

Həmsöhbəti hər şeyi başa düşmüş bir ifadəylə ona baxdı:

– İstədiyiniz pulu söyləyin.

Belçikalı başını yellədi:

– Siz məni başa düşmürsünüz, müsyö. Seçdiyim peşədə şansım mənə çox yardım etdi. Ehtiyaclarımı və vasvasılığımı ödəyəcək qədər pul qazandım. İndi isə... sadəcə, mənə maraqlı olan işləri alıram.

Retçett:

– Ancaq yaman soyuqqanlısınız, – dedi. – İyirmi min dollar sizi yumşaldarmı?

– Yumşaltmaz.

– Əgər daha artıq almaq üçün belə davranırsınızsa, vaz keçin. İyirmi mindən artıq verən deyiləm. Bir şeyin dəyərinin mənim üçün nə qədər olduğunu çox yaxşı bilirəm.

– Mən də elə sizin kimiyəm, müsyö Retçett.

– Təklifimi nəyə görə qəbul etmək istəmirsiniz?

Puaro ayağa qalxdı:

– Sizin şəxsiyyətinizə toxunmaq istəməzdim, ancaq siz özünüz mənim xoşuma gəlmirsiniz, müsyö Retçett, – dedi və vaqon-restorandan çıxdı.

IV fəsil

Qaranlıqda çığırtı səsi

Şərq "Ekspress"i o gecə doqquza on beş dəqiqə qalmış Belqrada çatdı. Burada yarım saat dayanacaqdılar və Puaro perrona çıxdı. Lakin gəzişməsi o qədər də çox sürmədi. Güclü ayaz vardı, çovğun əsirdi, perronun çardağı çovğunun qarşısını ala bilmirdi, buna görə də Puaro tezliklə öz vaqonuna qayıtdı. Qızıışmaqdan ötrü əllərini bir-birinə sürtən və ayaqlarını yerə döyən bələdçi Puaronu görcək:

– Müsyö, sizin çamadanınızı bir nömrəli vaqona keçirdilər, cənab Bukun qaldığı vaqona.

– Bəs müsyö Buk necə oldu?

– O da Afina vaqonuna köçdü, bu vaqonu indicə qoşdular.

Puaro dostunu axtarmağa yollandı, Buk onu dinləmək belə istəmirdi:

– Bunlar xırda şeylərdir! Belə daha yaxşıdır. Axı siz İngiltərəyə qədər gedirsiniz, sizin üçün Kaleyə qədər yerdəyişməsiz getmək daha rahatdır. Mənimçünsə bura lap əladır. Vaqon bomboşdur, mən və yunan həkim – olan-qalan sənişin elə budur. Havanın murdarlığını görürsən də, dostum! Deyilənə görə, belə qar çoxdan olmayıb. Ümid edək ki, qar yığınları yolumuzu kəsməyəcək. Sizə açığını söyləyim, belə olacağından yaman qorxuram.

Qatar ona on beş dəqiqə işləmiş tərpəndi. Çox keçmədən Puaro qalxdı, müsyö Buka xeyirli gecələr diləyib öz vaqonuna qayıtdı.

Qatarla yolçuluğun bu ikinci günündə hər kəs yavaş-yavaş bir-biriylə dost olmağa başlamışdı. Puaro vaqon-restoranın düz yanında olan kupesinə gedərkən koridorda Makkuinlə qarşılaşdı. Gənc adam öz kupesinin qapısında duran polkovnik Arbetnotla danışdı.

Makkuin, Puaronu görünəcə birdən-birə danışığı yarıda kəsdi. Üzündə müdhiş bir heyranət ifadəsi vardı.

– A..., – deyə bağırırdı. – Mən sizin bizdən ayrıldığınızı sanırdım. Mənə Belqradada enəcəyinizi söyləmişdiniz.

Puaro gülümsədi:

– Məni düz başa düşməmisiniz. Yadımdadır ki, biz elə bunu danışarkən qatar hərəkətə gəldi.

– Necə ola bilər.. Sizin çamadanlarınız – onlar da yoxa çıxıb!

– Onları başqa kupeyə keçirdilər.

– Başa düşürəm...

Makkuin, Arbetnotla danışmağa davam etdi. Puaro da koridorda irəliyə doğru getdi.

Öz kupesindən iki qapı aşağıda, adı xanım Habbard olan yaşlı amerikalı qadın fağır üzlü isveçli rəfiqəsiylə danışdı. Xanım Habbard ona zorla bir jurnal verirdi.

– Alın, götürün bunu, gözəlim. Məndə oxumağa başqa şeylər var. Ah, soyuq nə yaman kəsir adamı, elə deyilmi? – Dostyana bir davranışla Puaroya salam verdi.

İsveçli qadın:

– Bilmirəm, sizə minnətdarlığımı necə bildirim, – dedi.

– Boş şeydir! Gözəl-gözəl yatıb dincəlin, səhər ayılıb görəcəksiniz başınızın ağrısından əsər-əlamət qalmayıb.

– Hamısı soyuqdəyməyə görədir. İndi gedib bir çay içərəm, keçər.

– Aspirininiz varmı? Əminsinizmi? Məndə aspirindən bol şey yoxdur... Ah, gecəniz xeyrə qalsın, şəkərim.

O biri qadın uzaqlaşarkən xanım Habbard Puaroya döndü:

– Yazıq isveçli... Deyəsən, o, hansısa missiyanın tərkibində dərs verənlərdəndir. Yaxşı insandır, ancaq təəssüf ki, ingiliscə pis danışır. Buna baxmayaraq, qızım haqqında danışdıqlarımla çox maraqlandı.

Puaro da xanım Habbardın qızı haqqında, demək olar ki, artıq hər şeyi bilirdi. Zətən qatarda ingiliscə bilən hər kəs onun qızı haqqında danışdıqlarını eşitmişdi. Onun öz əriylə Smirnedəki böyük Amerika kollecində necə işləməsindən, özünün ilk dəfə Şərqi necə getməsindən, türklərin necə pinti geyinməsindən, yollarının necə yaman gündə olmasından var səsiylə danışmışdı.

Yanlarındakı qapı açıldı və arıq, solğunüzlü nökrə bayıra çıxdı. Puaro ani olaraq içəridə cənab Retçettin yataqda oturduğunu gördü. O da onu gördü və bir an üzü əsəbiliklə qaraldı. Qapı dərhal örtüldü.

Xanım Habbard, Puaronu bir az kənara çəkdi.

– Bilirsinizmi, bu adamı görəndə qorxudan az qalır ödüm partlasın. Yox e, nökrə demirəm, ağasından qorxuram. Ağaya bir bax! O adamdan şübhələnirəm. Qızım

hissiyatımın çox güclü olduğunu söyləyir həmişə. “Anamın ürəyinə damdısa, mütləq olacaq” deyir. O adamdan da elə ilk baxışdan xoşum gəlmədi. Tərsliyə bax ki, gərək elə yanımdakı kupədə olaydı. Dünən gecə aradakı qapıya çamadanımı söykədim. Mənə elə gəldi ki, o, qapının əltutanını yoxladı. O adamın bir qatil, qəzetlərdə oxuduğumuz həmin o qatar oğrularından biri olduğu ortaya çıxarsa, heç mat qalmaram. Bəlkə, mənim dediklərim bir sərsəmləmədir, ancaq bu adamdan çox qorxuram. Qızımın əri mənə yolçuluğumun çox rahat keçəcəyini söylədilər. Ancaq açığını deyim, mənim içim heç rahat deyil. Bəlkə, gülünc bir şeydir bu... Mənə bu yolçuluqda hər şey ola bilərməmiş kimi gəlir nədənsə. Hər şey. O sevimli gənc oğlan bu adama katiblik etməyə necə dözür, başa düşə bilmirəm.

Polkovnik Arbetnotla Makkuin koridordan onlara doğru gəlirdilər. Makkuin:

– Mənim kupemə gəlin, – deyirdi. – Hələ də yataq düzəlmədi. Sizin Hindistan siyasəti barədə anlamaq istədiyim bu...

İki adam onların yanından keçərək Makkuinin kupesinin olduğu vagona doğru getdilər. Xanım Habbard Puaroyla sağollaşdı.

– Heç olmasa, uzanıb bir kitab oxuyum, – dedi. – Gecəniz xeyrə qalsın.

– Gecəniz xeyrə qalsın, madam.

Puaro öz kupesinə girdi – bu kupe Retçettin kupesi ilə yanaşı idi. Soyunub yerinə uzandı. Yarım saata qədər oxuduqdan sonra işığı söndürdü.

Bir neçə saat sonra diksinərək oyandı. Onu oyadan şeyin nə olduğunu bilirdi. Yaxınlıqdan dəhşətli bir inilti, demək olar, bir fəryad səsi gəlmişdi. Eyni anda da bərkdən zəng çalınırdı.

Puaro yataqda dikələrək işığı yandırdı. Qatarın dayandığının fərqi vardı. Hər halda, hansısa stansiya gəlmişdilər.

O fəryad səsi belçikalını həyəcanlandırmışdı. Yandakı kupədə Retçettin olduğunu xatırladı. Yataqdan qalxaraq qapını açdı. Eyni anda yataqlı vagon bələdçisi təlaşla koridorun o biri başından gələrək Retçettin qapısını döydü. Puaro qapısını xəfifcə aralayıb baxırdı. Bələdçi təkrar döydü. Bir zəng çaldı və koridorun aşağısındakı bir qapının üzərində işıq göründü. Bələdçi boylanıb baxdı.

Yandakı kupedən səs eşidildi:

– Bir şey yoxdur. Yanılmışam. – Fransızca danışdı.

– Yaxşı, müsyö. – Bələdçi bu dəfə qaçaraq üzərində işıq yanan qapını döydü.

Ürəyi rahat olan Puaro da yatağına dönərək elektriki söndürdü. Saatına bir göz atdı. Birə iyirmi üç dəqiqə qalırdı.

V fəsil

Cinayət

Puaro təkrar yuxuya getməkdə çətinlik çəkdi. Birincisi, qatarın dayanması mane olurdu. “Əgər bir stansiyada dayanmışıqsa, bayırdakı bu əcaib səssizlik nədir?” Bunun əksinə olaraq, vaqonun içindəki səslər insana həddindən artıq gürultulu gəlirdi. Retçettin yandakı kupədə dolaşdığını hiss edirdi. Unitazın suyu çəkilərkən çıxan çıqqıltı. Axan suyun səsi. Bir şaqqıltı. Sonra unitaz təkrar içəri itələnərkən çıxan səs. Koridordan ayaq səsləri eşidildi. Ayaqlarında tərlik olan birinin xışırtılı addımlarıydı bunlar.

Erkül Puaro gözlərini tavana dikib uzanmışdı. Stansiya nəyə görə bu qədər səssizdir? Boğazı qurumuşdu. Hər zaman olduğu kimi mineral su istəməyi unutduğunu xatırladı. Saatına baxdı təkrar. İkiyə on beş dəqiqə işləyirdi. “Bələdçini çağırıb mineral su istəyim,” – dedi. Barmağı zəngin düyməsinə doğru getdi. Ancaq səssizlikdə cingilti qoparan zəng səsini eşidincə əl saxladı. Ondan əvvəl kimsə zəngə basmışdı. Bələdçi zənglərə birdən cavab verə bilməzdi!

Zınn... Zınn... Zınn... – zəng təkrar-təkrar çalındı. Maraqlıydı, bələdçi hara yox olmuşdu? Zəngi çalan adamın əsəbiləşdiyi hiss olunurdu.

Z-n-n-n-n!

Zəngi çalan kim idisə, barmağını düymədən aralamırdı.

Nəhayət, bələdçi tələş içində gəldi. Ayaq səsləri koridorda əks-səda verdi. Puaronun kupesinə yaxın olan bir qapı döyüldü. Sonra səslər eşidilməyə başladı.

Bələdçinin mehriban, üzr istəyən səsi və bir qadın səsi. İsrarlı, cır-cır səs. Əlbəttə ki, bu, xanım Habbardın səsi idi!

Puaro öz-özünə güldü. Mübahisə – əgər buna mübahisə demək olardısı – bir müddət davam etdi. Xanım Habbard durmadan danışır, bələdçi isə aradabir onu sakitləşdirməyə çalışırdı. Axır ki, problem həll olundu. Puaro bələdçinin fransızca: “Bonne nuit, madam”¹ dediyini, sonra qapının qapandığını eşitdi.

Puaro zəngi çaldı.

Bələdçi o saat gəldi. Təlaşlı və əndişəli bir halı vardı.

– De l’eau minerale, s’il vous plait².

– Bein , müsyö.

Bəlkə, Puaronun gözlərindəki təbəssümə görə bələdçi ürəyini açmağa cəsarət göstərdi.

– La dame americane ...

– Necə?

Bələdçi alınının tərəfini quruladı:

– Onun əlindən nələr çəkdiyimi bir bilsəniz... Kupesində bir kişinin olduğunu deyib durur. Söz batmır bu qadına! Özünüz fikirləşin, müsyö. Bu qədərlik yer! – əliylə işarə etdi. – Burada necə gizlənmək olar? Onunla əng vururam, bunun mümkün olmadığını başa salmaq istəyirəm, ancaq kimə deyirsən? Öz dediyini deyir, guya, yuxudan oyanıb, kupədə bir kişinin olduğunu görüb. Ona deyirəm ki, axı insan qapının sürgüsünü açmadan bayıra necə çıxa bildi? Söz başa salmaq olmur... Dərdimiz başımızdan aşır, bu da bir yandan dirənib. Bu qarı görürsünüz də...

– Nə qar?

– Yolu qar basıb. Müsyö, bəs fikir vermirsiniz? Qatar çoxdan dayanıb. Bir qar yığınının içinə girmişik. Artıq, Allah bilir, nə zaman hərəkət edəcəyik! Bir dəfə qar üzündən yeddi gün yolda qaldığımızı xatırlayıram.

– İndi haradayıq?

– Vinkovciylə Brod arasında.

– La, la! – Puaro narazılıqla dilləndi.

Bələdçi çıxdı, bir az sonra mineral su gətirib gəldi.

– Gecəniz xeyrə qalsın, müsyö.

Puaro bir bardaq su içdi və təkrar yatmağa hazırlaşdı.

Elə təzəcə gözüne yuxu gedirdi ki, yenə bir şey onu oyatdı. Bu dəfə, sanki, ağır bir şey gurultuyla qapısına çırpılaraq yerə yuvarlanmışdı.

Yataqdan qalxaraq, qapını açıb baxdı. Heç kəs yox idi. Sadəcə, sağda, koridorun o başında qırmızı kimonoya sarınmış bir qadın sürətlə uzaqlaşdı. Digər ucda isə kiçik stolunun arxasında oturmuş bələdçi böyük kağızlara öz hesabını yazmaqdaydı. Ətrafa, sanki, bir ölüm səssizliyi çökmüşdü.

Puaro: “Sinirlərim pozulub deyəsən”, – deyərək təkrar yatağa uzandı. Və bu dəfə sabaha qədər uyudu.

Oyandığı zaman qatar hələ də hərəkətsizdi. Pərdəni qaldırıb bayıra baxdı. Qatarın ətrafını qar yığınları basmışdı.

Saata baxdı. Ona işləyirdi.

Saat ona on beş dəqiqə qalmış səliqə ilə, tərtəmiz, həmişə olduğu kimi, moda ilə geyinərək vaqon-restorana getdi. Burada ruh düşkünlüyü hökm sürürdü.

Sərnişinlərin arasında olan bütün baryerlər aradan qalxmışdı. Ümumi bir bədbəxtlik onları bir-birilərinə yaxınlaşdırmışdı. Hamıdan çox vay-şivən qoparan xanım Hubbard idi.

– Qızım bu yolun ən rahat yol olduğunu söyləmişdi. Deyirdi, qatara minib, bir də Parisdə düşəcəyəm. Ancaq indi, Allah bilir, burada neçə gün qaxılıb qalacağıq. Mənim minməli olduğum gəmi o biri gün qalxır. Mən indi ona necə yetişəcəyəm? Yerimi ləğv etmək üçün teleqram belə göndərə bilmərəm. Bunları fikirləşəndə ağlım başımdan çıxır!

İtaliyalı onun da Milanda təcili bir işi olduğunu söylədi. Yekəpər amerikalı qadının halına acıdı: “Həqiqətən, axmaq bir vəziyyətdir, mem, – dedi. – Bəlkə, qatar sürətlə getsə, itirilən vaxtı qazanar”, – deyə təsəlli verdi.

İsveçli qadın:

– Hələ mənim bacım, bacım uşaqları! Onlar məni qarşılayacaqdılar, – deyib ağlamağa başladı. – Onlara xəbər yollaya bilməyəcəyəm. Nə düşünəcəklər? Başıma bir fəlakət gəldiyini sanacaqlar.

Mari Debenham:

– Burada nə qədər qalacağım? – deyə soruşdu. – Bilən varmı? – Səsində səbirsizlik vardı.

Ancaq Puarro qızın ”Toros ekspress“i dayandığı zaman olduğu qədər təlaşlı və həyəcanlı olmadığını hiss etdi.

Xanım Habbard təkrar dil boğaza qoymadı:

– Bu qatarda heç kim heç nə bilmir. Bir çarə tapmağa çalışan da yoxdur. Bu xaricilərdən bundan artıq nə gözləmək olar? Amerikada olsaydı, heç olmasa, nəşə bir şey etməyə çalışardılar.

Arbetnot Puaroya dönüb, fransızca sözləri ingilislərə xas ləhcəylə çox diqqətlə söyləyərək danışmağa başladı.

– Vous etes un directeur de la ligne, je crois, monsieur. Vous pouvez nous dire...1

Puarro gülərək onun səhvini düzəltdi.

– Xeyr, xeyr. – İngiliscə cavab verdi. – Mən o deyiləm. Məni dostum müsyö Bukla qarışdırırsınız.

– Ah, bağışlayın.

– Eybi yoxdur. Belə şeylər olur. Mən indi onun əvvəl qaldığı kupedəyəm.

Müsyö Buk vaqon-restoranda deyildi. Puarro başqa kimlərin əskik olduğunu görmək üçün ətrafına baxındı.

Knyagina Draqomirova yox idi. Macar cütlük də gəlməmişdi. Retçetti, onun ingilis nökrini və alman xidmətçini də görə bilmədi.

İsveçli qadın gözlərini sildi.

– Çox gülüncəm. Ağlamaq yersizdir. Nə olursa olsun, hər şey düzələr.

Ancaq onun bu əsl xristianlıqdan gələn hisslərini paylaşan yox idi o qədər də.

Hektor Makkuin narahatlıqla:

– Hər şey yaxşı və gözəldir, ancaq, – dedi, – ancaq məlum deyil, biz burada hələ neçə gün qalacağıq!

Xanım Habbard göz yaşları arasından:

– Biz indi haradayıq, bu, hansı ölkədir, bunu bilən varsa, mənə desin, – dedi.

Yuqoslaviyada olduqlarını öyrənincə də:

– Axı bu Balkan ölkələrindən bundan artıq nə gözləmək olar, – dedi.

Puaro Mari Debenhama tərəf döndü.

– Təkcə siz səbirlisiniz, madmazel, – dedi.

Qız xəfifcə çiyinlərini çəkdi:

– Əlimdən nə gəlir?

– Siz əsl filosofsunuz, madmazel.

– Filosof olmaqdan ötrü insanın tərəfsiz olması lazımdır. Mən isə egoistəm əslində. Sadəcə olaraq, duyğularımı boş yerə xərcləməməyi, özümü yıprandırmamağı öyrənmişəm. Puaroyla danışmaqdan daha çox, yüksək səslə düşünürmüş təsiri bağışlayırdı. Baxışları belçikalının başı üzərindən keçərək pəncərədən bayıra axmış, yüksək qar yığınlarına dikilmişdi.

Puaro astadan:

– Sizin güclü karakteriniz var, madmazel, – deyə mızıldandı. – İçimizdə ən güclü karakteri olan sizsiniz, sanıram.

– Nə danışırırsınız! Ruhən məndən daha güclü olan birini tanıyıram.

– Və o...

Mari Debenham birdən-birə özünə gəldi: yad bir adamla, özü də bir əcnəbiylə danışmağının, sanki, indi fərqi nə vardı. Gülümsədi. Nəzakətli, amma qarşısındakıyla arasında məsafə yaradan bir gülümsəmə idi bu.

– Ah... məsələn, bax o yaşlı qadın. Siz, hər halda, onu görmüsünüz. Çox çirkin yaşlı bir qadındır. Ancaq onda insanı cəlb edən nəşə var. Nəşə kiçik bir şey xahiş etsin, o saat bütün qatar qaça-qaça onun ayağına gəlib, istəyini yerinə yetirməyə hazır olur.

– Bütün qatar dostum müsyö Bukun da hər hansı bir arzusunu yerinə yetirməkdən ötrü qaçaraq gəlməyə hazırdır, – Puaro dedi. – Ancaq bunun səbəbi, onun şirkətin müdirlərindən biri olmasıdır. Güclü xarakterinin olması deyil.

Mari Debenham gülümsədi.

Günorta yaxınlaşırdı. Bir neçə adam, o cümlədən Puaro vaqon-restoranda qaldı. Belə bir situasiyada insan kollektiv arasında olub, vaxt öldürmək istəyir. Puaro xanım Habbardın qızı haqqında və indi rəhmətlik olan əri mister Habbard haqqında, onun səhərlər durub sıyıq yeməsi və gecələr arvadının toxuduğu corabları geyinib yatması barədə yeni hekayələri dinləməli oldu.

Puaro isveçli qadının pozuc ingiliscəsiylə missionerlik mövzusunda danışdığı şeyləri başa düşməyə çalışarkən bələdçilərdən biri ona yaxınlaşdı.

– İcazə verin, sizə bir şey söyləyim, müsyö.

– Buyurun, eşidirəm.

– Müsyö Buk sizə öz hörmətlərini çatdıraraq soruşmaq istəyir, lütfən, bir neçə dəqiqəliyə onun yanına gedə bilərsinizmi?

Puaro ayağa qalxdı və isveçli qadından üzr istəyərək bələdçinin arxasınca yollandı.

Bu, onların deyil, başqa vaqonun bələdçisi idi, ucaboylu, yekəpər, sarışın bir adam idi.

Puaronun vaqonunu adlayıb qonşu vaqona keçdilər. Bələdçi qapını döyüb Puaronu içəri ötürdü. Bu, ikincidərəcəli bir kupe idi, Buk bu kupeni, görünür, irihəcmli olduğuna görə seçmişdi, lakin buna baxmayaraq, içəri ağzına qədər dolu idi.

Buk üzbəüz tərəfdəki küncdə kiçik kresloda oturmuşdu. Pəncərənin yanındakı küncdə balacaboylu, tökməbədənli, qarayanız bir adam vardı, bayıra, qarlara baxırdı. Ortada uca boy-buxunlu bir adam olan mavi uniformalı qatar rəisi ilə İstanbul-Kale yataqlı vaqonunun bələdçisi dayanaraq Puaronun keçməsinə mane olurdular.

Buk:

– Ah, əziz dostum, nəhayət ki! – deyə bağırırdı. – İçəri gəlin. Sizə ehtiyacımız var.

Pəncərənin önündəki adam yana çəkildi. Puaro gedib dostunun qarşısında oturdu. Bukun üzündəki ifadədən qeyri-adi bir hadisə baş verdiyini anlamışdı.

– Nə olub? – deyə soruşdu Puaro.

– Heç soruşmayın! Əvvəlcə bu qarbasması və məcburi dayanma. Və indi də bu!...

Müsyö Bukun səsi yarıda kəsildi, yataqlı vaqon bələdçisi isə boğulurmuş kimi əcaib bir səs çıxardı.

– İndi də nə?

– İndi də kupelərin birində ölü bir yolçu yatağında yatır. Bıçaqlayıblar onu.

Bukun sakit səsində ümitsizlik vardı.

– Bir yolçu dediniz? Hansı yolçu?

– Bir amerikalı. Onun adı... – Qarşısındakı siyahıya baxdı. – Retçett... Yox səhv etmirəm... Retçettidir?

Bələdçi udqunaraq:

– Bəli, müsyö, – dedi.

Puaro bələdçiye baxdı. Kişinin üzü kirəc kimi ağappaq idi.

– İcazə verin, bələdçi otursun, – dedi. – Bu saat bayılacaq.

Qatar rəisi kənara çəkildi, bələdçi oturacağa çöküb əlləriylə üzünü qapadı.

– Vay, vay, vay... – Puaro üşənmiş halda dedi. – Ciddi bir məsələdir bu!

– Əlbəttə, ciddi məsələdir! Cinayətin baş verməsi öz-özlüyündə ən böyük bədbəxtlikdir. Müdhiş bir fəlakətdir bu. Ancaq bu, hələ hamısı deyil. Qatar dayanıb. Burada saatlarca, hətta günlərcə qala bilərik. Sonra... bir ölkədən keçərkən qatarda o ölkənin polis nümayəndələri olmalıdır. Ancaq Yugoslaviyada belə bir şey olmur. Başa düşürsünüzmü, vəziyyət necə qəlizdir?

Puaro:

– Çox çətin vəziyyətdir, – dedi.

– Daha da betəri var. Doktor Konstantin... Bağışlayın, sizi tanış etməyi unuttum: doktor Konstantin, müsyö Puaro.

Balacaboy qarayanız adam Puaroya baş əydi. Belçikalı da ona təzim etdi.

– Doktor Konstantin, Retçettin saat bir radələrində öldüyünü düşünür.

– Belə hallarda dəqiq bir şey söyləmək çətindir, – doktor dedi. – Ancaq on ikiylə iki arasında öldüyünü qətiyyətlə söyləyə bilərəm.

Puaro soruşdu.

– Retçetti sağ ikən ən son nə vaxt görüblər?

– Retçett birə iyirmi dəqiqə qalana qədər sağmış, – deyə Buk cavab verdi. – Bələdçiylə danışib o radələrdə.

Puaro təsdiq etdi.

– Doğrudur. Danışdıqlarını mən də eşitdim. Ən sonuncu bu danışığı mı olub?

– Hə.

Puaro doktora tərəf döndü.

– Retçettin kupesinin pəncərəsi taybatay açıq idi, – deyərək doktor sözünə davam etdi. – Bizdə elə bir təsəvvür yaratmaq istəyiblər ki, guya, qatil oradan qaçıb. Ancaq mənə, açıq pəncərə, sadəcə, bir hiylədir. Çünki əgər qatil pəncərədən

tullansaydı, qarın üzərində ayaq izləri qalardı mütləq. Halbuki heç bir ayaq izi yoxdur.

– Meyiti nə zaman aşkara çıxardınız? – Puaro soruşdu.

– Mişel!

Bələdçi dik atıldı. Hələ də uçunurdu, solğun üzündə qorxu ifadəsi vardı.

Kəsik-kəsik danışmağa başladı.

– Müsyö Retçettin nökeri bu səhər kupenin qapısını bir neçə dəfə döyüb, içəridən cavab verən olmayıb. Sonra, yarım saat bundan əvvəl vaqon-restorandan qarson gəldi. Müsyönün səhər yeməyi edib-etməyəcəyini öyrənmək istəyirdi. Başa düşürsünüz, saat artıq on bir idi. Açarlarla qapını açıram. Ancaq qapının zənciri taxılıdır. Müsyö Retçett cavab vermir. Və içəridən soyuq hava gəlir. Açıq pəncərədən içəriyə qar dolurdu. Cənabın ürəktutması keçirmiş ola biləcəyini düşündüm. Rəisi çağırdım. Zənciri qopararaq içəri girdik. O artıq ölmüşdü... ! Ah, c'était terrible...!

Əlləriylə yenə üzünü qapatdı.

Puaro düşüncəli halda söylədi :

– Demək, qapı içəridən kilidlənib və zəncir də taxılı olub... O halda intihar ola bilməz bu. Elə deyilmi?

Doktor acı-acı gülümsünərək:

– İntihara qərar verən bir adam heç görmüsünüzmü, özünü, ən azı, on yerindən bıçaqlasın?

Puaronun gözləri kəlləsinə çıxdı.

– Necə amansız vəhşilikdir! – nidası qopdu dilindən.

Qatar şefi ilk dəfə danışığa qoşuldu.

– Bu bir qadının işidir. Mənim sözlərimə inanın, bu işdə mütləq bir qadının barmağı var. Ancaq qadın kişini belə bıçaqlaya bilər.

Doktor Konstantin fikirli halda alnını qırışdırdı.

– O halda, qadın çox güclüymüş, demək. Texniki terminlər işlətmək istəmirəm. Bunlar, sadəcə, insanın aqlını qarışdırır. Ancaq sizi inandırıram, bir, ya da iki zərbə elə dəhşətli bir güclə endirilib ki, bıçaq sümük və əzələləri dəlib keçib.

– Buradan belə nəticə çıxarmaq olar, qatil professional olmayıb, – Puarro dedi.

Doktor Konstantin:

– Bəli, professional olmayıb, – deyə cavab verdi. – Bıçaq necə gəldi saplanıb. Bəzi zərbələr heç zərər vermədən dərinə cızıb keçib. Sanki, qatil gözlərini yumub və hirsli bıçağı dalbadal soxub-çıxarıb.

Qatar şefi yenə:

– C'est une femme², – deyə təkrarladı. – Qadınlar belədir. Nifrətdən güc alırlar.

– Bəlkə, mən də sizin bildiklərinizə bir əlavə edə bilərəm, – Puarro dedi. – Cənab Retçett dünən mənimlə danışdı. Mənə həyatının təhlükədə olduğunu söylədi.

– Belə çıxır ki, onu ilişdiriblər. – Buk dedi. – O zaman, onu bir qadın deyil, qanqster və ya quldur öldürmüş ola bilər.

Qatar rəisi onun versiyasını inkar etdiklərinə görə incidi.

– Hətta qatil qanqster olsa belə, onu heç cür peşəkar adlandırmaq olmaz.

Puaronun səsinə peşəkar bir adamın qətiyyəti vardı.

– Qatarda yekəpər bir amerikalı var. – Buk öz versiyasını yeritməyə davam etdi, – çox vulqar bir adamdır, dəhşətli dərəcədə pinti geyinir. Üstəlik, saqqız çeynəyir, kübar insan heç vaxt belə bir şey etməz. Söhbətin kimdən getdiyini bilirsiniz?

Yataqlı vaqon bələdçisi – Buk üzünü ona tutaraq danışdı – başıyla təsdiq etdi:

– Bəli, müsyö. Ancaq qatil o ola bilməz. Əgər o, kupeyə girmiş olsaydı, mütləq görərdim.

– Bilmək olmaz, bəlkə də, görə bilməzdiniz. Nə isə, bunu daha sonra danışarıq. İndi problem budur: nə edəcəyik?

Buk Puaroya baxdı. Puarro da öz növbəsində ona baxdı.

– Çox xahiş edirəm, dostum, – dedi Buk. – Sizdən nə istəyəcəyimi bilirsiniz. Sizin hər şeyə qadir olduğunuzu bilirəm. Bu istintaqın aparılmasını öz üzərinizə götürün. Xeyr, xeyr, sizi and verirəm, etiraz etməyin! Bizim şirkət üçün çox dəhşətli bir vəziyyətdir bu. Yuqoslav polisi gələnə qədər əlimizdə hazır nəticə olsa, hər şey asanlaşar. Əks halda, gecikmələrdən, süründürməçilikdən yaxamızı qurtara bilməyəcəyik. Hətta bəlkə, günahsız adamların belə başları dərdə girər. Siz cinayətin üstünü açsanız, bunların heç biri olmaz. Biz də: ”Bir cinayət işləndi, bax, qatil də budur“, – deyərik..

– Bəs canini tapa bilməsəm?

– Aman, dostum! – Bukun səsi təriflə dolub-daşırdı. – Nə qədər məşhur olduğunuzu bilirəm, sizin metodlarınızdan da xəbərim var. Əsl sizin araşdıracağınız bir hadisədir bu. Bu adamların keçmişini öyrənmək, yalan, ya da doğru söylədiklərini üzə çıxarmaq nə qədər zaman ala bilər. Ancaq sizdən mən dəfərlə eşitmişəm: “Sirrin üstünü açmaqdan ötrü mənə yalnız rahatca oturmaq və arxaya söykənərək düşünmək lazımdır”. Xahiş edirəm, elə beləcə də edin. Sərnişinləri dindirir, cəsədə baxın, dəlilləri götür-qoy edin və o zaman... Bir sözlə, mən sizə güvənirəm. Əminəm ki, bu sözləri, sadəcə, lovğalanmaq üçün söyləməmişiniz. Bax, lütfən, arxaya söykənərək rahatca oturun, düşünün, özünüz dediyiniz kimi, beyninizin qırıqlarını işə salın və hər şeyi aşkara çıxarın, boz hüceyrələri çalışdırın. – Bunları söylərkən sevgilə dostuna baxırdı.

Puaro həyəcanlanmışdı:

– Etibarınız məni təsirləndirir, dostum. Siz dediniz, bu iş o qədər də çətin deyil. Mən özüm keçən axşam... Hələlik bu haqda danışmağa dəyməz. Sözün düzü, bu iş mənim üçün maraqlıdır. Cəmi yarım saat əvvəl bu qar basqınına görə əməlli-başlı darıxacağımızı düşünmüşdüm. Və qəfildən, göydəndüşmə kimi, bu tapmaca çıxıb ortaya.

– Demək, siz mənim təklifimi qəbul edirsiniz ? – Buk səbirsizliklə soruşdu.

– C'est entendu! Bu işi mənə buraxın.

– Əla! Biz hamımız sizin qulluğunuzdayıq.

– Əvvəlcə İstanbul – Kale vaqonunun planı mənə lazım olacaq. Hər kupeyə yolçunun adı yazılsın. Bundan başqa, yolçuların pasportlarını və biletlərini də görməliyəm.

– Mişel onların hamısını sizə gətirər.

Bələdçi kupedən çıxdı.

Puaro soruşdu:

– Qatarda başqa kimlər var?

– Bu vaqonda təkcə doktor Konstantin var, bir də mən varam. Buxarest vaqonunda isə yaşlı və topal bir adam var. Bələdçi onu çoxdan tanıyır. Bir də adi vaqonlar var. Ancaq onlar bizi maraqlandırmır. Çünki dünən gecə, axşam yeməyindən sonra o vaqonların qapıları kilidlənmişdi. İstanbul – Kale vaqonunun önündə isə sadəcə, vaqon-restoran var.

– Elə isə qatili İstanbul - Kale vaqonunda axtaracağıq, – Puaro dedi. Üzünü doktora tərəf çevirdi. – Siz də bunu demək istəyirdiniz, deyəsən?

Doktor başıyla təsdiq etdi:

– Qatar gecəyarısı qar yığınınə görə dayanıb. O zamandan bəri də heç kimsə qatardan enib qaçmış ola bilməz.

– Əgər elədirsə, – müsyö Buk söhbəti yekunlaşdırdı, – demək, qatil hələ də qatardadır. O, bizim aramızdadır!

VI fəsil

Bir qadın?

– Əvvəlcə, – Puaro dedi, – mən gənc cənab Makkuinlə bir-iki kəlmə danışmaq istəyirəm. Bizə işimizə yarayacaq bilgi verə biləcəyi istisna deyil.

– Şübhəsiz. – Müsyö Buk qatar rəisinə üzünü tutaraq, – mister Makkuini buraya çağırın, – dedi.

Bələdçi pasport və biletləri gətirmişdi, onları Buka təhvil verdi.

– Təşəkkür edirəm, Mişel. Məncə, artıq siz öz vaqonunuza getsəniz, yaxşı olar. Daha sonra rəsmi olaraq ifadənizi alırıq.

– Ömrinizdə hazıram, cənab.

Mişel çıxdı.

Puaro Konstantinə tərəf döndü.

– Makkuinlə danışdıqdan sonra mənimlə birlikdə ölünün kupesinə gələrsinizmi?

– Əlbəttə, gələrəm.

– Orada işimiz bitəndən sonra...

Eyni anda qatar şefiylə Hektor Makkuin içəri girdilər. Buk nəzakətli bir tövrlə ayağa qalxdı.

– Bura bir az darısqaldır. Siz mənim yerimə keçin, cənab Makkuin. Müsyö Puaro da qarşınızda otursun, bax belə. – Qatar rəisinə tərəf döndü. – Vaqon-restoranı boşaldın. Oranı müsyö Puaroya təhvil verək. Yolçularla orada danışmağı daha uyğun hesab edərsiniz, elə deyilmi, dostum?

Puaro:

– Bəli, – deyə cavab verdi. – Elə daha rahat olar. – Makkuin bu sürətli fransızca danışığı çox da anlaya bilməmişdi. Gah Puaroya baxırdı, gah da Buka.

– Qu'est-ce qu'il y a?1 – fransızca kəlmələri aydın tələffüz etməyə çalışaraq soruşdu, – Pourquoi?2.

Puaro qəti bir hərəkətlə ona öz yerində oturmasını işarə etdi. Gənc adam yerinə yerləşdikdən sonra təkrar:

– Pourquoi?.. – deyə soruşdu. Lakin sözünü yarıda kəsib ana dilində danışmağa keçdi. – Burada nə baş verir? – dedi. – Bir hadisə olub?

Puaro başıyla “hə” dedi.

– Siz yanılmamısınız. Özünüzü hazırlayın, cənab Makkuin, sizi xoş olmayan bir xəbər gözləyir: Şefiniz cənab Retçett öldü!

Makkuin dodaqlarını fit çalacaqmış kimi büzdü. Gözləri alışdı, ancaq heyrət və ya kədər bildirən heç bir söz söyləmədi.

– Demək, axır ki, gəlib onu tapdılar, hə?

– Nə demək istəyirsiniz bununla, cənab Makkuin?

Gənc adam tərəddüd etdi.

Puaro:

– Siz Retçettin öldürülmüş olduğunu güman edirsiniz? – Puaro soruşdu.

– Məgər öldürülməyib? – Nəhayət ki, bu yerdə Makkuin heyretini bildirdi. – Bəli...
– bir az təntiyyəndən sonra dedi, – ilk ağıma gələn bu oldu. Yoxsa, yuxuda keçinib? Axı qoca çox sağlam idi, elə bil, elə bil... – dili dolaşdı, bənzətməyə bir söz tapa bilmədi.

– Yox, yox, – deyə Puaro onun sözünü kəsdi. – Sizin təxmininiz tamamilən doğrudur. Cənab Retçett öldürülüb. Bıçaqlanıb. Ancaq mən sizin nəyə görə onun ölmüş olmasına deyil, öldürülmüş olmasına əmin olduğunuzu bilmək istədim.

Makkuin çaşıb qaldı.

– Bu işi yaxşıca anlamalıyam, – nəhayət, dedi, – siz kimsiniz? Bu işlə nə əlaqəniz var?

– Mən Beynəlxalq yataqlı vaqonlar şirkətini təmsil edirəm. – Puaro dedi və bir an dayanaraq əlavə etdi. – Mən detektivəm. Familiam Puarodur.

Bəlkə, qarşısındakına təsir edəcəyini ummuşdu, amma belə bir şey olmadı. Makkuin sadəcə: “Eləmi?”, – dedi və onun sözünə davam etməsini gözlədi.

– Çox güman, bu familiyanı eşitmişiniz.

– Elə bil, haradasa eşitmişəm. Ancaq mən həmişə bunun bir qadın dərzisinin familiyası olduğunu sanırdım. O zamanların tanınmış modelyeri Pyer Puaro nəzərdə tutulur.

Erkül Puaro ona qeyri-məmnun bir ifadəylə baxdı.

– Sadəcə olaraq, inanılası deyil!

– Nədir o inanılacaq olmayan?

– Heç nə. Əhəmiyyətli deyil. İşimizdən ayrılmayaq. Mənə Retçett haqqında bütün bildiklərinizi danışmanızı istəyirəm, cənab Makkuin. O, sizin qohumunuz idi?

– Xeyr. Mən onun katibiyəm. Daha doğrusu, katibi idim.

– İşə girəli nə qədər olub?

– Bir ildən bir az çox.

– Lütfən, mənə mümkün olduğu qədər ətraflı məlumat verin.

– Cənab Retçetlə, təqribən, bir il əvvəl İranda tanış olmuşdum...

Puaro onun sözünü kəsdi.

– Orada nə iş görürdünüz?

– Neft imtiyazları məsələsini araşdırmaq üçün Nyu-Yorkdan getmişdim oraya. Bunun sizinçün maraqlı olacağını düşünürəm. Ancaq bu məsələdə mənim və dostlarımdan ümidləri özünü doğrultmadı. Cənab Retçett mənimlə eyni oteldə qalırdı. O da katibiylə pozuluşmuşdu, mənə onun yerini tutmağı təklif etdi. Mən də qəbul etdim. O zaman əlim çox aşağı idi və yaxşı aylığı olan bir iş tapdığımı üçün sevinirdim.

– Ondan sonra nə iş gördünüz?

– Gəzdik-dolaşdıq. Cənab Retçett dünyanı gəzib görmək istəyirdi. Dil bilməməsi ona mane olurdu. Mən katiblikdən daha çox bələdçilik və tərcüməçilik edirdim. Yaxşı bir iş idi.

– İndi mənə patronunuz haqqında mümkün olduğu qədər ətraflı danışmağa çalışın.

Gənc adam çiyinlərini çəkdi. Üzündə çaşqın bir ifadə görünüb yox oldu.

– Bunu etmək o qədər də asan deyil.

– Tam adı necəydi?

– Samuel Eduard Retçett.

– Amerika vətəndaşı idi?

– Bəli.

– Əslən hansı ştatdan idi?

– Bilmirəm.

– Elə isə, bildiklərinizi danışın.

– Açıqı, müsyö Puaro, mən cənab Retçett haqqında heç bir şey bilmirəm. Cənab Retçett özündən, ya da Amerikadakı həyatından heç söz açmazdı.

– Sizcə, nəyə görə söz açmazdı?

– Bilmirəm. Bəlkə də, ailəsindən, əvvəlki həyatından utanırdı. Bəzi insanlar belədir.

– Doğrudanmı, belə bir izah sizə həqiqətə uyğun görünür?

– Doğrusunu söyləsəm, görünmür.

– Qohumları var idimi?

– Onlardan heç bir zaman söz açmazdı.

Puaro israr etdi:

– Lakin, mister Makkuin, hər halda, siz onun nə üçün özü haqqında danışmadığını özünüz üçün nə cürsə izah etmisiniz.

– Düzünü desəm, hə, izah etmişəm. Birincisi, onun əsl familiyasının Retçett olduğuna inanmıram. Amerikadan, bir adamdan, ya da bir şeydən qaçmaq üçün ayrıldığından da əminəm. Lakin yalnız son zamanlara qədər özünü təhlükəsizlikdə hiss edə bildi.

– Bəs sonra?

– Sonra məktublar gəlməyə başladı. Hədələyici məktublar.

– Siz onları gördünüzmü?

– Hə. Yazışmalarına mən cavabdeh idim. İlk məktub on beş gün öncə gəldi.

– O məktublar cırılıb atıldımı?

– Xeyr. Məndə bir neçə dənəsi var, deyəsən, ancaq birini mister Retçett hirslənib cırdı. İstəyirsinizsə, onları gətirim?

– Lütfən, gətirin.

Makkuin kupedən çıxdı. Bir neçə dəqiqə sonra poçt kağızına yazılmış, olduqca kirli iki məktubu Puaronun qarşısına qoydu.

Birinci məktubda yazılmışdı:

“Sən elə bilirdin, bizim əlimizdən yaxanı qurtara biləcəksən, Retçett? Bunu yuxuda görərsən! Əlimizdən qurtula bilməyəcəksən, Retçett!”

Altında imza yox idi.

Puaro heç bir şey söyləməyərək, sadəcə, qaşlarını qaldırdı. Sonra da ikinci məktubu götürdü.

“Retçett, sənin işini tezliklə bitirəcəyik. Bunu bil, əlimizdən qaça bilməyəcəksən!”

Puaro məktubu qatladı.

– Üslubları eynidir, –Puaro dedi, – ancaq xətt haqqında eyni şeyi söyləmək olmaz.

Makkuin ona heyrətlə baxdı.

Puaro nəzakətlə:

– Siz bunu görə bilməzsiniz, – dedi. – Belə şeyləri vərmiş etmiş bir adamın gözləri görə bilər. Bu məktubu tək bir nəfər yazmayıb, cənab Makkuin. Yazan iki nəfərdir. Hətta, ola bilər, ikidən də artıq adam yazıb. Adama bir hərf yazıblar. Üstəlik də,

çap hərflərilə yazılıb. Əlbəttə ki, bu da əl yazısının kimə aid olduğunu təsbit etmə işini çətinləşdirir. – Bir an dayandı. – Cənab Retçettin məndən yardım istədiyini bilirdinizmi?

– Sizdənmi?

Gənc adamın heyranət etməsi o qədər təbii idi ki, Puarro onun yalan danışmadığına dərhal inandı.

– Bəli, məndən. – Puarro təsdiq etdi, – cənab Retçett çox narahat idi. Sözləyin, cənab Makkuin, cənab Retçett ilk məktubu aldığı zaman necə davrandı?

Makkuin dərhal cavab vermədi.

– Bunu söyləmək çətindir. Bu məktublar onda gülüş doğururdu, hər halda, onu özündən çıxarmırdı. Ancaq... – gənc çiyinlərini çəkdi, – qəlbinin dərinliklərində onun həyəcanlı olduğunu hiss edirdim.

Puarro başını yellədi. Sonra da gözlənilməz bir sual verdi:

– Cənab Makkuin, şefinizlə aranız necəydi? Mənə heç bir şeyi gizlətmədən sözləyin. Ona qarşı dostca duyğularınız varmıydı?

Hektor Makkuin cavab vermədən öncə bir-iki dəqiqə düşündü. Nəhayət:

– Xeyr, – dedi. – Yox idi.

– Nəyə görə?

– Bunu dəqiqliklə söyləyə bilməyəcəyəm. Mənə qarşı həmişə nəzakətli davranırdı.

– Gənc adam bir an dayandı, sonra əlavə etdi. – Sizə həqiqəti söyləyəcəyəm, müsyö Puarro. Ona nifrət edirdim. Ona heç inamım yox idi. Onun zalım və təhlükəli bir adam olduğundan əmindim. Ancaq bu fikrimi dəstəkləyəcək heç bir şeyin olmadığını da etiraf etməliyəm.

– Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin. Bir sualım da var. Retçetti ən son nə zaman gördünüz?

– Dünən axşam... – gənc adam bir an düşündü, – on radələrində, səhv etməmişəm. Bəzi tapşırıqlarını qeyd etməkdən ötrü onun kupesinə getmişdim.

– Nəylə əlaqədar?

– İrandan aldığı qədim kaşı və keramikalardan ötrü. Ona göndərilən şeylər seçdiklərinə uyğun gəlmirdi. Bununla əlaqədar biz uzun və yorucu yazışmaları sürdürürdük.

– Yəni, bunları edərkən siz cənab Retçetti axıncı dəfə görürdünüz?

– Elədir ki var.

– Cənab Retçett son hədə məktubunu nə zaman aldı? Bilirsinizmi?

– İstanbuldan ayrıldığıımız günün sabahı.

– Sizdən bir daha soruşmalıyam, cənab Makkuin, şefinizlə aranız yaxşıydımı?

Gənc adamın gözlərində nəşəli bir parıltı göründü.

– Bu sualdan sonra gərək tüklərim biz-biz olaydı, elə deyilmi? Ancaq bizim detektiv romanlarda tez-tez işlənən sözlərlə sualınıza cavab verəcəyəm: “Heç nəyi boynuma qoya bilməyəcəksiniz”. Retçetlə aramız çox yaxşıydı.

– Tam adınızı və Amerikadakı ünvanınızı söyləyə bilərsinizmi?

Katib tam adını – Hektor Uallard Makkuin – və Nyu-Yorkdakı ünvanını söylədi.

Puaro arxaya söykəndi.

– İndilik bu qədər, cənab Makkuin. Cənab Retçettin öldüyünü qısa bir müddət üçün kimsəyə söyləməsəniz, çox məmnun olaram.

– Retçettin nökrü Masterman, onsuz da, bunu biləcək.

Puaro narazı halda:

– Hər halda, artıq hər şeyi bilir, – deyə cavab verdi. – Əgər elədirsə, onun dilini saxlamağa çalışın.

– Bunu etmək o qədər də çətin deyil. Masterman ingilistir və öz deyimiylə desək, hər adamla oturub-durmağı sevmir. Amerikalılar haqqında yüksək fikirdə deyil və bütün başqa millətdən olanlara isə yuxarıdan-aşağı baxır.

– Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin.

Amerikalı kupedən çıxdı.

Buk soruşdu:

– Bu gənc adamın söylədiklərinə inandınızımı?

– Dürüst və açıq danışan bir gənc təsiri bağışladı mənə. Yalandan özünü patronuna çox bağlıymış kimi aparmadı. Əgər bu işlə bir əlaqəsi olsaydı, mütləq özünü elə aparardı ki, guya, patronunu çox istəyir. Doğrudur, cənab Retçett mənim xidmətimdən istifadə etmək istədiyini ona söyləməyib, ancaq, mənə, bu, şübhə doğuracaq bir şey deyil. Anladığıma görə, Retçett ağızdan çox möhkəm bir insanmış.

– Eləysə, demək, siz artıq bir adamı şübhələrdən kənarda hesab edirsiniz, – Buk sevinərək dedi.

Puaro ona qınayıcı nəzərlərlə baxdı.

– Elə deyil, mən ən son dəqiqəyə qədər hər kəsdən şübhələnirəm. Ancaq yenə də bu ciddi və ağırətəbiətli cavan oğlanın – Makkuinin başını itirərək qurbanını on yerindən bıçaqlaya biləcəyini düşünmürəm. Bu, onun xarakterinə uyğun gəlmir. Heç uyğun gəlmir.

– Doğru deyirsiniz. – Buk düşüncəliydi. – Bu, müdhiş bir nifrət üzündən dəli olmaq dərəcəsinə gəlmiş bir insanın işidir. Daha çox latın mənşəli insanların xarakterinə uyğun bir şeydir. Ya da qatar rəisinin dediyi kimi, qatil bir qadın ola bilər.

VII fəsil

Cəsəd

Puaro doktor Konstantinlə birlikdə qonşu vaqona keçib, öldürülən adamın kupesinə girdilər. Arxadan onlara yetişən bələdçi öz açarıyla qapını açdı.

Kupeyə girdikdən sonra Puaro sualedici baxışlarla yoldaşının üzünə baxdı:

– Burada bir şeyə toxunuldumu?

– Xeyr, xeyr, heç bir şeyə toxunulmadı. Cəsədi müayinə edərkən də onu tərpətməməyə çalışdım.

Puaro başını yellədi. Sonra da ətrafına baxındı.

İlk öncə onun diqqət verdiyi şey kupenin buz kimi soyumuş olması oldu. Pəncərə mümkün olduğu qədər aşağıya endirilmiş, ştorlar çəkilmişdi.

Puaronu üşütmə tutdu.

– Uuuuf...

Doktor özündən razı halda gülümsədi:

– Qərara aldım ki, pəncərəni bağlamayım, – dedi.

Puaro pəncərəni diqqətlə gözdən keçirdi.

– Düzgün qərar vermisiniz, – dedi. – Heç kim pəncərədən tullanaraq qatarı tərk etməyib. Böyük ehtimal, pəncərəni qəsdən açıq saxlayıblar, belə fikir yaratmaq istəyiblər ki, guya, qatil pəncərədən qaçıb, ancaq qarın yolu bağlaması onun bu planını pozub. – Çərçivəyə baxdı. Sonra cibindən kiçik bir qutu çıxardaraq pəncərənin kənarına bir az toz püskürtdü. – Heç bir barmaq izi yoxdur. Bundan da çərçivənin silinmiş olduğu anlaşılır. Lap yaxşı, barmaq izi olsaydı belə, bu, bizə heç nə verməyəcəkdi. Çünki o barmaq izləri cənab Retçettə, nökəri Mastermana, ya da bələdçiyə aid olacaqdı. Son zamanlarda qatillər belə xətalara yol vermirlər artıq. – Nəşəylə əlavə etdi, – vəziyyət belə olduğuna görə pəncərəni örtə bilərik. Buranın soyuq hava deposundan heç fərqi yoxdur.

Pəncərəni örtdü, ondan sonra ilk dəfə olaraq yataqda hərəkətsiz uzanan meyitə tərəf döndü. Retçett arxası üstə uzanmışdı. Pasa bənzər qan ləkələrilə dolu pijamasının köynəyi açıqlaraq geriye itələnmişdi.

Bunun nə üçün belə olduğunu doktor izah etdi.

– Yaraları gözdən keçirməli idim, ona görə açdım.

Puaro cəsədin üzərinə əyildi. Təkrar dikəldiyi zaman üzündə qeyri-məmnun bir ifadə vardı.

– Heç ürəkaçan mənzərə deyil, – dedi. Qatil, sanki, burada dayanıb və onu dalbadal bıçaqla vurub. Yaraların sayı nə qədərdir?

– On iki yara var. Bunlardan bir-ikisi cızıq sayıla biləcək qədər üzdəndir. Ancaq ən azı, üçü ölümə səbəb olacaq qədər dərinidir.

Doktorun səsində Puaronu üşəndirən nəşə vardı. O, balacaboylu yunana qısılmışdı: alnını qırışdıraraq, üzündə çaşqın bir ifadəylə cəsədə baxırdı.

Puaro yavaş səsle:

– Sizin heyretə gəlməyinizə səbəb olan nəşə var, – dedi. – Elə deyilmi? Boynunuza alın, dostum, sizi heyrtləndirən şey nədir?

Doktor:

– Haqlısınız, – deyə etiraf etdi.

– Nədir o?

– Bu iki yaranı görürsünüzmü? Bunu və bunu. – Doktor barmağıyla göstərdi. – Burada bıçaq dərinə işləyib, qan damarlarını doğrayıb... Ancaq buna baxmayaraq, yaraların ağzı açıq deyil. Halbuki belə yaralardan qan sel kimi axmalıdır.

– Bu, nə mənaya gəlir?

– O mənaya gəlir ki, Retçettə bu yaraların vurulduğu zaman artıq onun ölümündən xeyli vaxt keçibmiş. Ancaq əlbəttə ki, gülünc bir fikirdir bu.

Puaro fikirləri qarışmış halda söylədi:

– İlk baxışdan siz dediyiniz kimi görünür. Ancaq ola bilər, qatil əmin ola bilmək üçün geri gəlib. Ancaq bu da o qədər ağlabatan deyil! Başqa nə var sizi heyrtləndirən?

– Bir məqam daha var.

– Nədir o?

– Bu yaranı görürsünüzmü? Sağ çiynin qarşısında, demək olar ki, qoltuğun altında olan bu yaranı? Bu qələmi alın. Siz belə bir zərbə endirə bilərsinizmi?

Puaro əlini apardı.

– Sizi başa düşdüm. Sağ əllə belə bir zərbə endirmək çox çətinidir. Hətta demək olar, imkansızdır. İnsanın belə bir yara açma bilməsi üçün bıçağı geriye doğru aparması lazımdır. Ancaq əgər bu yara sol əllə vurulmuşsa...

– Mən də elə bunu demək istəyirəm, müsyö Puaro. O zərbənin sol əllə endirildiyinə demək olar ki, şübhə yeri qalmır.

– Demək istəyirsiniz ki, qatil solaxaydır? Xeyr... Məsələ bundan daha da qəlizdir. Mənimlə razısınızmi?

– Tamamən razıyam, müsyö Puaro. Digər yaraların sağ əlini işlədən bir insan tərəfindən vurulduğu göz qabağındadır.

– Demək, iki nəfər olublar. – Detektiv dodağının altında mızıldandı. – Yenə bu versiyanın üzərinə qayıtdıq. – Sonra da qəfildən soruşdu. – İşıq yanırdımı?

– Bunu demək çətinidir. Bilirsiniz, hər gün səhər saat doqquzda bələdçi bütün vaqonun işıqlarını keçirir.

– Elektrik düyməsindən bunu bilə bilərik, – dedi Puaro.

Başının üstündəki işığın düyməsini yoxladı. Sonra da yatağın baş ucundakı gecə lampasının düyməsinə baxdı. Üstdəki işıq söndürülmüşdü. Baş tərəfdəki isə açıq idi.

Puaro düşüncəli halda:

– Çox yaxşı, – dedi. – Bu versiyanı araşdırıq. Beləliklə, Birinci Qatil və İkinci Qatil. Böyük Şekspir onları belə adlandırırdı. Birinci Qatil qurbanını bıçaqlayır və işığı söndürərək kupeden çıxır. İkinci Qatil qaranlıqda daxil olur. Qurbanın ölmüş olduğunun fərqi nə var. Ölməyi, ən azı, iki dəfə bıçaqlayır. Bu versiyaya necə baxırsınız?

Balacaboylu doktor həyəcanla:

– Əla! – deyərək səsləndi.

Puaronun gözlərində bir təbəssüm işardı.

– Siz də belə düşünürsünüz? Buna sevindim. Çünki bu versiya mənə bir az ağlabatan kimi görünməmişdi.

– Bu vəziyyət başqa cür necə izah oluna bilər?

– Bax mən də öz-özümdən bunu soruşuram. Bütün bunlar, sadəcə, bir təsadüfmü? İşə iki nəfərin qarışdığını göstərəcək başqa ağılsızmaz dəlillər varmı?

– Mənim fikrimcə, sizin sualınıza müsbət cavab vermək olar. Sizə söylədiyim kimi, bəzi yaralar kiçikdir, bu, bıçağı vuran adamın gücünün, ya da istəyinin olmadığını göstərir. Ancaq bu... və bu yaralar... – barmağıyla göstərdi, – bu zərbələri endirən insan çox güclü olmalıdır. Bıçaq əzələləri dəlib-keçib.

– Demək, sizin fikrinizcə, bu zərbələri ancaq kişi vura bilər?

– Böyük ehtimalla.

– Bunu bir qadın edə bilməzmi?

– Gənc, güclü, qüvvətli, atletik bədənli bir qadın edə bilər, üstəlik, qəzəb hissəsinə tutulmuş halda. Ancaq mən buna o qədər də ehtimal vermirəm.

Puaro bir-iki dəqiqə danışmadı.

Doktor narahatlıqla soruşdu:

– Nə demək istədiyimi başa sala bildimmi?

Puaro:

– Kifayət qədər yaxşı başa saldınız, – deyər cavab verdi. – Məsələ çox yaxşı bir şəkildə durulmağa başlayır! Qatil çox güclü, qüvvətli... son dərəcə də gücsüz... bir kişi... və bir qadın... sağ əlini işlədir... və solaxaydır. Bütün bunlar, sadəcə olaraq, gülməlidir! – Qəfildən özündən çıxmış halda davam etdi. – Bəs ölən? Bütün bu müddətdə o nə edir? Qatillə boğuşurmu? Özünü qorumağa çalışırmı?

Puaro əlini yastığın altına soxaraq Retçettin bir gün öncə ona göstərdiyi avtomatik tapançanı çıxardı.

– Gördüyünüz kimi, silah da doludur.

Onlar kupeyə göz gəzdirdilər. Retçettin paltarları divardakı qarmaqlardan asılmışdı. Əlüzyuyanın olduğu kiçik masada bir neçə şey vardı. Su dolu bir stəkanın içində protez dişlər üzürdü. Başqa bir boş stəkan. Bir şüşə mineral su. Böyük bir suqabı. İçində bir siqaret kötüyü, yanıq kağızlar və iki kibrit çöpü olan bir külqabı.

Doktor boş stəkanı götürüb qoxladı.

– Bax buna görə Retçett müqavimət göstərməyib.

– Yuxu dərmanı veriblər?

– Hə.

Puaro başını yellədi. Yanmış iki kibrit çöpünü götürüb diqqətlə gözdə keçirməyə başladı.

Balacaboy doktor həyəcanla soruşdu:

– Yoxsa bir ipucu tapdınız?

Puaro:

– Bu iki kibrit bir-birindən fərqlidir, – dedi. – Biri digərindən daha yastıdır, görürsünüzmü?

Doktor:

– Karton qutularda olan belə yastı kibritləri qatarda verirlər, – dedi.

Puaro Retçettin pencəyinin ciblərini yoxlayırdı. Bir kibrit qutusu çıxardı, yanıq kibritlərlə müqayisə etdi.

– Dördkünc olan kibriti cənab Retçett yandırıb. Baxaq görək, o yastılardan da varmıymış onda?

Ancaq başqa kibrit tapa bilmədi.

Puaro indi kupədə ətrafına boylana-boylana qalmışdı. Adama elə gəlirdi ki, onun gözlərindən heç nə qaça bilməz. Birdən xəfifcə bağıraraq əyildi və yerdən bir şey götürdü. Dördkünc, kiçik, zərif bir dəsmaldı. Küncündə “H” hərfi işlənmişdi.

Doktor:

– Bir qadının dəsmalı, – dedi. – Qatar rəisi dostumuz haqlıymış. Bu işdə bir qadın barmağı var.

Puaro dodağının altında:

– Və qadın bizim işimizi asanlaşdırmaq üçün buraya dəsmalını atıb. Eynilə detektiv kitablarda və filmlərdəki kimi. Üstəlik, işimizi daha da asanlaşdırmaq üçün üstünə adının baş hərfi yazılı olan dəsmal seçib!

– Bəxtimiz gətirib! – doktor sevincək dedi.

– İşə bax ha!

Puaronun səsinin tonu doktoru çaşdırdı.

Ancaq Konstantin daha bir şey soruşamağa macal tapmamış belçikalı detektiv təkrar yerə əyildi. Bu dəfə dikəldiyi zaman ovcunda trubka təmizləmək üçün istifadə edilən bir fırça vardı.

Doktor:

– Cənab Retçettin olmalıdır bu, – dedi.

– Retçettin cibində nə trubka var idi, nə də tütün kisəsi.

– O halda yenə də bizə bir ipucu vermişlər.

– Hə, əlbəttə. Və yenə işimizi asanlaşdırmaq üçün bunu əllərindən yerə salmışlar. Ancaq busəfərki bir kişiylə bağlı dəlildir. Dəlildən bol heç nəyimiz yoxdur. Hə, yaxşı yadıma düşdü, bəs bıçağı neynədiniz?

– Kupədə bıçaq-zad, heç nə yox idi. Qatil onu götürüb aparıb, deyəsən.

Puaro fikirli-fikirli mızıldandı.

– Maraqlıdır, nəyə görə?

– Bah! – Ölünün ciblərini axtaran doktordan bir səs qopdu. – Buna heç fikir verməmişəm. Pijamanın köynəyinin düymələrini tez-tələsik açdığımıza görə ciblərinə baxmamışam.

Döş cibindən qızıl saat çıxardı. Saatin korpusu möhkəm əyilmişdi, əqrəblər düz ikiyə on beş dəqiqə işləmişdə dayanmışdı.

Doktor Konstantin həyəcanla bağırdı.

– Görürsünüzmü? Bu, bizə cinayət saatını göstərir. Mənim hesablarıma da uyğun gəlir. Mən Retçettin on iki ilə iki arasında ölmüş olmasını söyləmişdim. Bax, bu saat sözlərimin doğru olduğunu sübut edir. İkiyə on beş dəqiqə işləmiş dayanıb. Cinayətin törədildiyi saat budur.

– Ola bilər, əlbəttə. Belə olması istisna deyil.

Doktor ona maraqla baxdı.

– Bağışlayın, müsyö Puaro, ancaq mən sizi tam başa düşmürəm.

– Mən özüm də özümü tam başa düşmürəm, – deyə cavab verdi Puaro. – Heç bir şeyi başa düşmürəm və gördüyünüz kimi, bu da məni narahat edir. – İcini çəkərək masanın üzərinə əyildi və külqabıdakı yanıq kağızlara diqqətlə baxmağa başladı. – Mənə indi bu saat köhnə dəbli şlyapa qutusu lazımdır, – deyə burnunun altında mızıldandı.

Doktor Konstantin lap başını itirdi, bilmədi ki, bu qeyri-adi arzuya necə münasibət bildirsin. Ancaq Puaro sorğu-suala macal vermədi. Qapını açıb koridordan bələdçi çağırdı. Bələdçi dərhal gəldi.

– Vaqonda neçə qadın var?

Bələdçi barmaqlarını saydı:

– Bir, iki, üç... Altı qadın var, müsyö. Yaşlı amerikalı, isveçli, ingilis qız, qrafinya Andreni, knyaginya Draqomirova və onun qulluqçusu.

Puaro bir az fikirləşdi:

– Onların şlyapalarının qutusu var, elə deyilmi?

– Elədir, müsyö.

– Onda mənə... qoyun fikirləşim...hə, mənə isveçlinin və qulluqçunun şlyapalarının qutusunu gətirin. Bütün ümidlərim bunadır. Deyin ki, gömrük yoxlamasına görə lazımdır və ya nəsə ağılınıza gələn bir şey söyləyin.

– Narahat olmayın, müsyö, indi bunu etmək çətin olmayacaq, çünki heç biri öz kupesində yoxdur.

– O zaman tələsin.

Bələdçi uzaqlaşdı və tezliklə əlində iki qutu qayıdıb gəldi. Puaro qulluqçunun qutusunu açan kimi bir kənara atıb, isveçli qadının qutusunu götürdü. Onun içərisinə baxıb, sevincək bir səs çıxardı, yavaşca şlyapanı qutunun içindən çıxartdı. Şlyapanın altında yarımkürə vardı.

– Həə, mənim axtardığım da elə budur! Belə qutuları beş il bundan əvvəl istehsal edirdilər. Şlyapa sancaqla məftil tora bərkidilirdi.

Puaro bir anda hər iki toru açdı, şlyapaları təkrar yerinə qoydu və bələdçiyə onları geri aparmasını söylədi. Bələdçinin arxasınca qapı bağlanan kimi üzünü doktora çevirdi:

– Görürsünüzmü, əzizim doktor, mən özüm cürbəcür ekspertizalara çox da inanmıram. Məni, adətən, barmaq izlərindən və ya siqaret külündən daha çox psixologiya maraqlandırır. Lakin hal-hazırda elmin köməyinə bel bağlamaq lazım gələcək. Bu kupədə istədiyiniz qədər dəlil var, lakin onların yalançı dəlil olmadığına necə inanasan?

– Sizi tam mənada başa düşmürəm, müsyö Puaro.

– Yaxşı, elə isə, sizə bir misal çəkim. Biz qadın dəsmalı tapırıq. Onu kim itirib, bir qadın? Bəlkə, cinayəti törədən kişi özlüyündə fikirləşib: “Qoy fikirləşsənlər ki, bu, bir qadının əməlidir. Mən bıçağım işlədikcə vuracağam, ancaq zərbələrin bəzisinin, guya, zəif və gücsüz adam tərəfindən vurulduğu təsəvvürünü yaradacağam, sonra da göz qabağına bir dəsmal atacağam”. Bu, variantlardan biridir. Ancaq başqa variant da var. Fərz edək ki, cinayəti törədən bir qadındır. O zaman o, qəsdən yerə trubka təmizləmək üçün olan fırçanı atır, qatilin bir kişi olduğu təsəvvürünü yaratmaq istəyir. Sizcə, biz bu cinayəti iki nəfərin, bir qadın və bir kişinin bir-

birindən xəbərsiz halda törətdiyini və hər ikisinin də əşyayi-dəlil buraxdığını ciddi şəkildə təsəvvür edə bilərikmi? Burada təsadüflər həddən artıq çox deyilmi?

– Bəs qutuların bu hadisəyə nə dəxli var? – hələ də çaşqınlıq içərisində olan doktor soruşdu.

– Bu saat danışım. Baxın, dediyim kimi, bütün bu dəlillər – saatın ikiyə on beş dəqiqə işləməsi, burun dəsmalı, trubka fırçası – əsl və saxta dəlillər ola bilər. Bunu mən hələ ayırd edə bilməmişəm. Lakin mənim nəzərimcə, əlbəttə, yanıla da bilərəm, daha bir yalançı olmayan dəlil var. Bu da yastı kibrit çöpləridir, doktor. Mən əminəm ki, bu kibriti mister Retçett deyil, qatil yandırır. Kompromat kağızı məhv etməkdən ötrü yandırır. Demək, o kağızda bu cinayətin açılmasına açar ola biləcək bir ipucu var imiş. Və mən bu kağızda yazılanları bərpa etməyə və bu açarın nə olduğunu öyrənməyə çalışacağam.

Sonra birdən-birə dikələrək kupedən çıxdı. Geri qayıdanda doktor onu böyük maraqla seyr edirdi. Puaro yanıq kağız parçalarını saç maqqaşıyla tutaraq, yandırıdığı spirt alovunun üzərinə tutdu.

– Bu maqqaş bığları təmizləmək üçündür, – Puaro maqqaşı çırparaq izah etdi.

Doktor dörd gözlə bu mənzərəni seyr edirdi. Puaro tel yarım kürələri əyərək düzəltdi, yanıq kağız parçalarını ehtiyatla onlardan birinin üzərinə qoydu, ikinci sim toru onun üzərinə qoydu, hər iki yarım kürəni maqqaşla tutaraq bu qurğunu spirt alovunun üzərinə gətirdi.

– Kustar işdir, nə demək olar, – doktora tərəf qanrılarla söylədi, – ancaq ümid edək ki, bu, bizim işimizə yarayacaq.

Doktor diqqətlə Puaronun hərəkətlərini seyr etməkdəydi. Nazik simlər qızarmağa və yanıq kağızda hərflərin güclə oxunan cizgiləri görünməyə başladı. Hərflər sözləri əmələ gətirdi. Sözlərin həqiqi mənasında alovlu sözlər idi bunlar. Yanıq kağız parçası çox kiçikdi. Üzərində üç söz və bir də bir sözün yarısı vardı: “Kiçik Deyzi Armstronqu unu...”

– Aha! – deyə bağırdı Puaro.

Doktor:

– Bunların, sizcə, bir mənası var? – deyə soruşdu.

Puaronun gözləri alışıb-yanırdı. Saç maqqaşını diqqətlə masanın üstünə qoydu.

– Hə, – dedi. – Artıq mən ölən adamın əsl soyadını bilirəm. Və onun Amerikadan nəyə görə qaçdığını da bilirəm.

– Soyadı nədir onun?

– Kasseti.

Konstantin qaşlarını çatdı.

– Kasseti? Elə bil, bu adı eşitmişəm. Bir neçə il öncə... yox, yadıma sala bilmirəm... Amerikada baş verən səs-küylü bir hadisəylə bağlı deyildi bu?

– Bəli, – dedi Puaro. – Düz tapmışınız. Amerikada baş verən bir hadisəylə bağlı.

Başqa bir açıqlama vermək niyyətində olmadığı anlaşılırdı. Ətrafına baxaraq:

– Bunu daha sonra danışarıq, – deyə əlavə etdi. – Burada bizimçün maraqlı olacaq hər şeyi görüb-görmədiyimizdən əmin olmalıyıq.

Cəld bir hərəkətlə Retçettin paltarının ciblərini təkrar axtardı, ancaq oradan maraqlı olacaq bir şey tapılmadı. Digər kupeyə açılan ara qapını yoxladı. Ancaq qapı o biri tərəfdən bağlanmışdı.

– Bir şeyi başa düşürəm, – doktor Konstantin dedi, – qatil pəncərədən qaça bilməzdi, ara qapı o biri tərəfdən bağlı olub, koridora açılan qapı isə içəridən kilidli olub, zənciri də keçirilib. O zaman qatil necə aradan çıxıb?

– Sirkdə əlləri, ayaqları bağlı adamın bir qutunun içinə qoyulub, sonra birdən-birə yoxa çıxdığı zaman tamaşaçılar da elə eyni sözü deyirlər.

– Bununla demək istəyirsiniz...

Puaro açıqladı:

– Demək istəyirəm ki, əgər qatil bizi pəncərədən qaçdığına inandırmaq istəsəydi, əlbəttə ki, o, digər iki qapıdan çıxılması mümkün deyilmiş kimi bir vəziyyət yaratmalı idi. Fokusçuların qutusunda yoxa çıxan bir adam kimi, bu da bir hiylədir. Bizim vəzifəmiz bu hiylənin necə edildiyini öyrənməkdir.

Puaro ara qapının sürgüsünü vurdu.

– Birdən bizim xanım Habbard qızına cinayətin təfəsilatını yazma bilmək üçün buraya girmək fikrinə düşər, – deyər izah etdi. Təkrar ətrafına göz gəzdirdi. – Məncə, artıq burada görə biləcəyimiz bir iş qalmadı. İndi müsyö Bukun yanına gedək.

VIII fəsil

Deyzi Armstronqun oğurlanması

Onlar kupeyə daxil olanda müsyö Buk omletini yeyib tamamlayırdı.

– Vaqon-restoranda dərhal günorta yeməyinin verilməsini tapşırıbmışam, – deyər bildirdi. – Ondan sonra ora boşaldılacaq və müsyö Puaro sənişinləri rahat-rahat dindirər. Bizim də yeməyimizi buraya vermələrini söylədim.

– Çox yaxşı fikirdir, – Puaro sevindi.

Ancaq heç biri hələ acmamışdı, buna görə də nahar etmək o qədər də zamanlarını almadı. Yeməklərini tez-tələsik yedilər. Ancaq müsyö Buk bu saatlarda beyinlərini məşğul edən məsələylə bağlı yalnız qəhvələrini içərkən söz açdı, yeni nələr olduğunu soruşdu.

– Mərhumun kim olduğunu öyrəndim. Onun Amerikadan nəyə görə qaçmaq məcburiyyətində qaldığını da bilirəm, – Puaro dedi.

– Kimmiş?

– Yadıңызdadırmı, Armstronqların kiçik uşaqlarıyla bağlı qəzetlərdə bir vaxtlar çox yazardılar. Bax həmin kiçik Deyzi Armstronqu öldürən adam Retçettdir, daha doğrusu, Kasseti.

– İndi xatırladım. Qorxunc bir faciə idi! Ancaq lap incəliklərinə qədər xatırlamıram.

– Polkovnik Armstronq ingilisdi, Viktoriya ordeni kavaleri idi, ancaq anası amerikalıydı, məşhur uoll-stritli milyoner U.K. Van der Holtun qızıydı. Polkovnik Armstronq zamanının ən adlı-sanlı faciə aktrisası Linda Ardenin qızıyla evliydı. Amerikada yaşayırdılar. Bir uşaqları vardı, hamının pərəstiş etdiyi kiçik bir qız idi. Uşaq üç yaşındaykən qaçırıldı. Geri vermək üçün ağlasığmaz ölçüdə çox pul istədilər. Ondan sonra olanları danışaraq sizi darıxdırmaq istəmirəm. Ancaq uşağın anasıyla atası iki yüz min dollar ödədilər və bunun ardınca, çox keçmədən Deyzinin ölüsü tapıldı. Üstəlik, uşaq öləli ən aşağısı, iki həftə olmuşdu. Hamının necə həyəcanlandığını təsvir etmək çətindir, əlbəttə. Ancaq fəlakət bununla bitmədi. Xanım Armstronq hamilə idi, yeni bir uşağı dünyaya gətirmək ərəfəsində idi. Sarsıntı keçirdiyinə görə uşağı ölü doğdu, xanım Armstronq özü də doğuş zamanı həlak oldu. İztirabdan dəliyə dönən əri tapançayla özünü vurub intihar etdi.

– Ay Allah! – dedi Buk. – Nə dəhşətli hekayətdir! İndi xatırladım. Yanılmıramsa, bir nəfər də ölmüşdü o arada.

– Bəli. Uşağın qulluqçusu zavallı bir fransız, ya da isveçrəli bir xidmətçi qız. Polis onun bu hadisə haqqında bilgisi olduğundan əmin idi. Qızın ağlayıb-sızlayaraq heç bir şeydən xəbəri olmadığını söyləməsinə inanmadılar. Sonunda zavallı qız böyük bir ümitsizliyə qapılaraq özünü pəncərədən atdı. Daha sonra onun hadisəylə heç bir əlaqəsi olmadığı ortaya çıxdı.

– Adam bunları düşünəndə belə dəhşətə gəlir! – Buk üşənmiş halda dedi.

– Altı ay sonra bu Kasseti deyilən adam tutuldu. Uşağı qaçıran dəstənin başçısı imiş. Daha öncə də eyni şeyi etmişdilər. Polisin izlərini tapacağını anlar-anlamaz qaçırdıqları adamı öldürüb cəsədi basdırır, cinayət ortaya çıxanadək də mümkün olduğu qədər çoxlu pul qoparırdılar. Onu deyim ki, günahkarın Kasseti olduğuna heç bir şübhə ola bilməz. Ancaq əldə etdiyi böyük sərvət sayəsində və bəzi kimsələrin üstündə gizli hakimiyyəti olduğuna görə hansısa formal məsələlərdə çək-çevirə salınaraq bəraət ala bildi. Buna baxmayaraq, bir yol tapıb qaçmasaydı, xalq tərəfindən linç ediləcəkdi. İndi olanları daha yaxşı anlayıram. Kasseti adını dəyişdirərək Amerikadan qaçıb. O gündən bəri də işi-gücü olmayan zəngin bir adam sifətində dünyanı dolaşmaqda idi.

– İyrənc heyvan! – Bukun səsi əsəb və ikrahla doluydu. – Onu öldürdүklərinə görə bir qram da heyifsilənmirəm. Əcəb olub.

– Mən də sizin kimi.

– Ancaq Şərq ekspressində olmamalıydı bu hadisə. Öldürmək üçün başqa yerlər başına qəhət deyildi.

Puaro xəfifcə gülümsədi, müsyö Bukun öz hayında olduğunu başa düşürdü.

– İndi bizim üçün əsas məsələ Kassetini kimin öldürdüyünü tapmaqdır: bu cinayət Kassetinin vaxtıyla quldurluq etdiyi rəqib bir dəstənin işidir? Yoxsa şəxsi bir intiqamdır? – Yanıq kağızda oxuduğu o bir neçə kəlmə haqqında danışdı. – Əgər səhv etmirəmsə, o məktubu qatil yandırıb. Nəyə görə? Çünki burada Armstronqun adı çəkilirdi. Bu da həmin bu sirri tapmağımız üçün bizə bir ipucu verə bilərdi.

– Armstronq ailəsindən həyatda olan kimsə varmı?

– Təəssüf ki, bilmirəm. Ancaq deyəsən, qəzetlər Cənab Armstronqun kiçik bacısının olduğu haqda yazmışdılar.

Puaro Buka doktor Konstantin ilə birlikdə gəldikləri nəticəni danışdı. Sınıq saat söhbətini eşidən müsyö Buk əməlli-başlı canlandı!

– Demək, biz indi cinayətin dəqiq saatını bilirik artıq.

– Bəli. İşimizi asanlaşdıran şeylərdən biridir bu. – Səsindəki qəribəlik digər iki adamın ona maraqla baxmalarına səbəb oldu.

– Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış bələdçiylə danışdığını söyləmişdiniz deyəsən? – dedi Buk.

Belçikalı bu gecə baş verənləri danışdı.

– Hər halda, bu, Kassetinin və ya Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış həyatda olduğunu sübut edir, – müsyö Buk dedi.

– Əgər lap dəqiq olmaq istəyiriksə, birə iyirmi üç dəqiqə qalmış.

– Rəsmi dillə desək, sıfır otuz yeddidə mister Retçett hələ sağ imiş. Hər halda, əlimizdə bir fakt var.

Puaro cavab vermədi. Düşüncəli halda qarşı tərəfə baxırdı.

Kupenin qapısı döyüldü və qarson daxil oldu.

- Restoran boşdur, müsyö, – dedi.
 - Gəlin, oraya keçək, – müsyö Buk ayağa qalxdı.
 - Mən də sizinlə gələ bilərəmmi? – Konstantin soruşdu.
 - Əlbəttə ki, əzizim doktor. Əgər müsyö Puaro etiraz etmirsə.
 - Yox, canım, nə etirazım ola bilər?
- “Apres vous, monsieur” ; “Mais non, apres vous”¹ – deyərək qısa nəzakət kəlmələrindən sonra onlar koridora çıxdılar.

II HISSƏ

ŞAHİDLƏRİN DİNDİRİLMƏSİ

I fəsil

Yataqlı vaqon bələdçisinin dindirilməsi

Vaqon-restoranda istintaq üçün hər şey hazırlanmışdı. Puaro ilə müsyö Buk masanın bir tərəfində oturmuşdular. Doktor isə üzbəüz oturmuşdu. Masada Puaronun önünə İstanbul – Kale vaqonunun planı qoyulmuşdu, yolçuların adları qırmızı mürəkkəblə üzərinə yazılmışdı. Bir yanda pasportlar və biletlər vardı. Onların yanında kağız, mürəkkəb, qələm və karandaş qoyulmuşdu.

- Hər şey qaydasındadır, – Puaro dedi. – Artıq yubanmadan istintaqa başlaya bilərik. Hər kəsdən əvvəl, mənə, yataqlı vaqon bələdçisiylə danışsaq, daha doğru

olar. Hər halda, siz onu tanıyırsınız. Onun haqqında nə deyə bilərsiniz? Onun söyləyəcəyi şeylərə inanmaq olarmı?

– Əlbəttə. Çox etibarlı adamdır. Pyer Mişel on beş ildən çoxdur ki, bizim şirkətdə işləyir. Fransızdır. Kale yaxınlığında bir yerdə yaşayır. Son dərəcə dürüst və hörmətli bir adamdır. Ancaq o qədər də ağıllı sayılmaz.

Puaro onu başa düşürmüş kimi başını yellədi.

– Yaxşı. Gəlin ona bir nəzər salaq.

Pyer Mişel bir az özünə gəlmişdi, amma hələ də çox əsəbiydi.

– Ümid edirəm, müsyö bu hadisənin mənim səhlənkarlığım ucbatından törəndiyini düşünmür, – Mişel qorxmuş halda söylədi, narahatlıqla gah Puaroya, gah müsyö Buka baxdı. – Fəciəli hadisədir bu. Müsyönün bu işdə bir təqsirim olduğunu düşünmədiyinə ümid edirəm.

Puaro bu adamın qorxularını yox etdikdən sonra suallara keçdi. Əvvəlcə o, Mişelin ünvanını və adını dəqiqləşdirdi, sonra onun bu kampaniyada və konkret olaraq bu marşrutda nə zamandan bəri işlədiyini soruşdu. Bütün bunları artıq bilirdi, sadəcə olaraq, bələdçini danışdırmaqdan ötrü bu sualları verirdi.

– İndi isə, – Puaro davam etdi, – dünən gecə baş vermiş hadisəyə keçək. Cənab Retçett nə zaman yatmağa getdi, saat neçədə?

– Axşam yeməyindən dərhal sonra, müsyö. Daha doğrusu, Belqraddan çıxmamışdan əvvəl. Ondan öncəki gecə də yenə elə erkəndən yatmışdı. Mənə özü yeyərkən yatağını sahmanlamağı əmr etmişdi. Mən də elə eləmişdim.

– Daha sonra onun kupesinə gedən oldumu heç?

– Öz nöqəri və bir də katibi olan o gənc amerikalı.

– Və başqa heç kim?

– Mən başqa kimsəni görmədim, cənab.

– Yaxşı. Demək, cənab Retçetti ən son o zaman gördünüz?

- Xeyr, müsyö. Cənab Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış zəng çaldığını yaddan çıxarmısınız. Yəni qatar dayandıqdan bir az sonra..
- Dəqiq təsvir edin, nə baş verdi?
- Qapını döydüm. Ancaq cənab Retçett içəridən səslənərək səhvən zəngə basdığını söylədi.
- İngiliscə danışdı, yoxsa fransızca?
- Fransızca.
- Onun sözlərini olduğu kimi təkrar edin.
- Ce n'est rein, je me suis trompé l.
- Doğrudur, – dedi Puaro. – Eyni sözləri mən də eşitmişəm. Sonra siz çıxıb getdiniz?
- Hə, müsyö.
- Öz yerinizə qayıtdınız?
- Xeyr, müsyö. Ondan əvvəl çalınan başqa bir zəngə cavab verməyə getdim.
- Mişel, indi sizdən çox vacib bir şey soruşacağam. İkiyə on beş dəqiqə işləmiş haradaydınız?
- Mənmi, müsyö? Koridorun başındakı kiçik stulumda üzü koridora tərəf oturdum.
- Bundan əminmisiniz, yerinizdən heç qalxmadınız mı?
- Hə... demək olar ki...
- Necə yəni – demək olar ki?
- Bizdən sonrakı vaqona, Afina vaqonuna keçdim. Oradakı bələdçiylə danışdım. Onunla qarın yolu kəsməsi barədə danışdıq. Saat bir tamamı bir az keçmişdi, deyəsən. Zamanı tam olaraq xatırlamıram.
- Sonra siz yerinizə qayıtdınız... Saat neçə olardı?

– Yenə zəng çalındı, müsyö, mən də elə o anda gəlmişdim. Yadımdadır, mən bunu sizə danışmışam. Həmin o amerikalı xanım...İsrarla zəng çalırdı.

Puaro:

– Bəli, xatırlayıram, – dedi. – Bəs ondan sonra?

– Ondan sonra? Sizin zənginizə cavab verdim və sizə mineral su gətirdim. Ondən yarım saata qədər sonra digər kupelərdən birindəki yatağı düzəltdim. Retçettin katibi olan gənc amerikalı bəyin yatağını.

– Yatağını düzəltməyə getdiyiniz zaman cənab Makkuin tək idi?

– Yanında on beşinci nömrədəki ingilis polkovnik vardı. Oturub söhbət edirdilər.

– Polkovnik, Makkuinin yanından ayrıldıqdan sonra nə etdi?

– Öz kupesinə getdi.

– İngilis polkovnikin kupesi, yəni on beş nömrəli kupe oturduğunuz yerə yaxındır, elə deyilmi?

– Bəli, müsyö, oturduğum yerə görə sondan ikinci qapı.

– Polkovnikin yatağı düzəldilmişdimi?

– Bəli, müsyö. Onun yatağını özü şam edəndə düzəltdmişdim.

– Bütün bunlar nə zaman oldu?

– Dəqiq olaraq bilmirəm, müsyö. Ancaq ikini keçməmişdi.

– Ondən sonra?

– Ondən sonra sabaha qədər yerimdə oturdum.

– Təkrar Afina vaqonuna getmədinizmi?

– Xeyr, müsyö.

– Gecə koridorda dolaşan oldumu?

Bələdçi düşündü.

– Xanımlardan biri o biri başdakı tualetə getdi sanıram.

– Hansı xanım?

– Bilmirəm, müsyö. Koridorun ta o başındaydı. Arxası da mənə tərəf idi. Üzərində işləmə əjdahalar olan qırmızı bir kimono geyinmişdi.

Puaro başını yellədi:

– Ondan sonra?

– Sabaha qədər heç bir şey olmadı, müsyö.

– Əminsinizmi?

– Hə, bağışlayın. Siz özünüz bir ara qapınızı açaraq bayıra baxdınız!

Puaro:

– Afərin, dostum, – dedi. – Bunu xatırlayıb- xatırlamayacağınız maraqlı idi. Yeri gəlmişkən, mən bir gürultu səsinə oyandım. Sanki, qapıma ağır bir şey çırpılmışdı. Bu, nə ola bilərdi, sizcə?

Bələdçi ona heyrlə baxdı.

– Bilmirəm, müsyö. Belə bir şey olmadı. Dəqiq bilirəm.

Puaro mübahisəyə girişmədi.

– Demək ki, məni qara basıb, – dedi.

– Bəlkə, – müsyö Buk dilləndi, – siz qonşu kupedəki səs-küyü eşitmisiniz?

Puaro, sanki, onun sözlərini eşitmədi. Çox güman, bələdçinin diqqətini ona yönəltmək istəmədi.

– Başqa bir məqama diqqət yetirək, – dedi. – Fərz edək ki, qatil qatara dünən gecə minib. Siz onun cinayəti törətdikdən sonra qatarı tərk etmədiyindən əminmisiniz?

Pyer Mişel başını yellədi.

– İmkansızdır.

– Qatarın içində bir yerdə gizlənmiş ola bilərmimi?

Buk yerindən dilləndi:

– Hər tərəf arandı, dostum. Bu fikri başınızdan atın.

Pyer Mişel də:

– Bundan başqa, əgər mənim vaqonuma bir kimsə girmiş olsaydı, mən onu mütləq görərdim, – dedi.

– Son stansiya hansıydı?

– Vinkovci.

– Oradan neçədə tərpəndik?

– Əslində, 11.58-də tərpənməliydik. Ancaq hava pozulduğuna görə iyirmi dəqiqə gecikdik.

– Sizin vaqonunuza başqa vaqonlardan keçmək mümkündürmü?

– Mümkün deyil, müsyö. Yemək servisindən sonra yataqlı vaqonlarla digərləri arasındakı qapılar kilidlənir.

– Siz Vinkovcidə qatardan endinizmi?

– Bəli, müsyö. Hər zamankı kimi perrona enərək, vaqon qapısının önündəki pilləkəndə dayandım. Digər bələdçilər də belə etdilər.

– Bəs öndəki qapı? Bu restoranın yaxınında olan?

Bələdçi, sanki, çaşıb qaldı, ancaq tez də özünü ələ aldı:

– Yəqin, yolçulardan biri qara baxmaq üçün açıb.

– Ola bilər, – Puaro dedi. Bir-iki dəqiqə fikirli halda barmaqlarıyla masanı taqqılatdı.

Pyer Mişel çəkinə-çəkinə:

– Müsyö məni günahkar hesab etmir, elə deyilmi? – deyə soruşdu.

Belçikalı ona mərhəmətlə gülümsədi.

– Sizin, sadəcə, bəxtiniz gətirməyib, dostum. Hə, doğrudan ha, indi ağılıma gəldi. Siz cənab Retçettin qapısını döyərkən daha bir zəng çalındı. Kimin zəngiydi bu?

– Knyaginya Draqomirovanın, cənab. Məndən xidmətçisini çağırmağımı istədi.

– Çağırdınızmı?

– Əlbəttə, müsyö.

Puaro fikirli halda qarşısındakı plana baxdı və başını yellədi.

– Çox gözəl. Hələlik bu qədər yetər.

– Təşəkkür edirəm, müsyö.

Bələdçi ayağa qalxaraq müsyö Buka baxdı.

– Özünüzü üzməyin, – direktor mehribanlıqla dedi. – Bu işdə sizin bir günahınız yoxdur.

Pyer Mişel sevinclə salondan çıxdı.

II fəsil

Katibin dindirilməsi

Puaro bir-iki dəqiqə dərin düşüncəyə qapıldı.

Nəhayət:

– İndi öyrəndiklərimizə görə, – deyə mızıldandı, – mənəcə, cənab Makkuinlə təkrar danışmamız heç də pis olmaz.

Gənc amerikalı o saat gəldi.

– Hə, işlər necə gedir?

– Pis deyil. Son söhbətimizdən bəri bir şey öyrəndim. Cənab Retçettin kimliyini.

Hektor Makkuin maraqla irəliyə doğru əyildi.

– Kim imiş bu adam?

– Retçett sizin də şübhələndiyiniz kimi, taxma bir ad imiş. Retçett adını daşıyan o adamın əsl adı Kassettidir. Ən məşhur uşaq qaçırma işlərini təşkil edən adam. Qaçırdığı uşaqlar arasında Deyzi Armstronq da olub.

Makkuinin üzündə müdhiş bir heyrət ifadəsi yarandı, lakin bu ifadə bir anda hiddətə çevrildi.

– Demək, bu, həmin o alçaq imiş!

– Bundan xəbəriniz yox idimi, cənab Makkuin?

Gənc amerikalı qəti bir tövrlə:

– Yox idi, – dedi. – Olsaydı, ona katiblik etməkdənsə, sağ əlimi biləyimdən kəsməyi üstün tutardım.

– Sizin davranışınız bu məsələdə qərəzli olduğunuzu göstərir. Bunu düz tapmışam, cənab Makkuin?

– Bunun xüsusi bir səbəbi var. Atam o məhkəmədə prokuror idi, cənab Puaro. Xanım Armstronqu bir neçə dəfə görmüşdüm. Nadir gözəlliyi olan və qeyri-adi dərəcədə mehriban bir qadındı. Dərd onun belini bükmüşdü. – Makkuinin üzü ciddiləşdi. – Bu əməli törədən insan, Retçett... daha doğrusu, Kassetti... cəzasını almalıydı! Belə də olmalı idi. Belə bir yaramazın öldürülməsi Allaha da xoş gedər.

– Elə danışırsınız, sanki, siz özünüz bu şərəfli işi həvəslə yerinə yetirə bilərmişsiniz.

– Elədir ki var. Mən özüm... – Makkuin duruxdu, sonra da günahkar kimi əlavə etdi. – Deyəsən, mən şübhələri öz üzərimə çəkəcək şəkildə davranıram...

– Əgər şefinizin ölümü qarşısında müdhiş bir kədər hiss edirmiş kimi davransaydınız, o zaman sizdən daha artıq şübhələnərdim, cənab Makkuin.

Makkuin qəmgin halda:

– Özümü elektrik stulundan qurtarmaq üçün belə bunu etməzdim, – dedi. Sonra əlavə etdi. – Əgər mənim marağımı yersiz hesab etmirsinizsə, lütfən, söyləyin, bunu... yəni Retçettin Kasseti olduğunu necə bildiniz?

– Kupesində tapılan bir məktub parçasından.

– Bəs axı... Yəni bu... Necə ola bilər, qoca diqqətsizlik etsin?

– Bu, kimin baxdığına bağlıdır.

Bu sözlər gənc adamı açıq-aşkar qayğılandırdı. Puaronun ağılından keçənləri başa düşmək istəyirmiş kimi gözünü ona zilləyib baxırdı.

– Mənim vəzifəm cinayət saatında qatardakıların nələr etdiyini öyrənməkdir, – Puaro dedi. – Heç kəs inciməməlidir, başa düşürsünüz? Formal olaraq bunu etməliyəm.

– Bilirəm. Məndən istədiyinizi soruşun. Mümkün olduğu qədər əleyhimə olan şübhələri aradan qaldıraram.

Puaro gülümsədi:

– Sizdən kupenizin nömrəsini soracaq deyiləm. Çünki oranı bir gecəliyə də olsa, sizinlə paylaşdım. İkinci dərəcəli 6-7 nömrəli kupe, elə deyilmi? Mən başqa kupeyə keçdikdən sonra siz orada tək qaldınız.

– Bəli, elədir.

– İndi, cənab Makkuin, zəhmət olmasa, mənə dünən gecə vaqon-restorandan çıxdıqdan sonra nələr etdiyinizi danışın.

– Problem deyil. Mən öz kupemə getdim. Bir az kitab oxudum. Belqradda perrona endim. Ancaq hava çox soyuq olduğu üçün təkrar qatara mindim. Bir müddət kupesi mənimkinin yanında olan o gənc ingilis xanımla danışdım. Sonra da başqa bir ingilislə, polkovnik Arbetnotla söhbətə daldım. Sonra, biz onunla danışarkən siz yanımdan keçdiniz. Sonra cənab Retçettin yanına getdim. Bunu sizə söyləmişdim. Məktublarla bağlı onun bəzi tapşırıqlarını yerinə yetirdim. Ona xoş gecələr diləyərək yanından ayrıldım. Polkovnik Arbetnot hələ də koridordaydı. Yatağı düzəlmişdi. Ona mənim kupemə gəlməsini təklif etdim. Adama bir şüşə içki sifariş verərək çənə vurmağa başladım. Beynəlxalq siyasətdən, Hindistandan, Uoll-

Stritdəki indiki maliyyə vəziyyətindən və böhranından danışdıq. Əslində, bir qayda olaraq, ingilislərdən xoşum gəlməz, çox rəsmi olurlar. Ancaq polkovnikə qanım çox qaynadı.

– Polkovnik yanınızdan nə zaman ayrıldı?

– Xeyli vaxt keçdi. Saat ikiyə qalardı.

– Qatarın dayanmış olduğuna fikir vermədinizmi?

– Hə, əlbəttə. Nə olduğu ilə maraqlandıq. Pəncərədən baxınca qar yığınlarını gördük. Ancaq vecimizə almadıq.

– Polkovnik Arbetnot yanınızdan ayrıldıqdan sonra nə oldu?

– O, öz kupesinə getdi. Mən də yatağımı düzəltməsi üçün bələdçi çağırıdım.

– Bələdçi yatağınızı düzəldərkən siz haradaydınız?

– Koridorda, düz qapının önündə. Siqaret çəkirdim.

– Sonra?

– Sonra uzandım və səhərə qədər yatdım.

– Dünən gecə heç qatardan endinizmi?

– Bir ara Arbetnotla... nəydi o stansiyanın adı, həə, Vinkovci, polkovniklə perronda bir az dolaşmağı düşündük. Ancaq dəhşətli soyuq vardı. Çox keçmədən təkrar içəri girdik.

– Perrona hansı qapıdan endiniz?

– Bizim kupeyə ən yaxın olanından.

– Vaqon-restoranın yaxınındakı qapıdan?

– Bəli.

– Fikir vermədiniz, qapı sürgülüydü?

Makkuin düşündü.

– Qoy yadıma salım. Deyəsən, hə, sürgülüydü. Hər halda, qapının tutacağına bir məftil keçirilmişdi. Sizi bu maraqlandırır?

– Hə, maraqlandırır. Siz vaqona qayıdarkən məftili yerinə keçirtdinizmi?

– Ah, xeyr. Deyəsən, keçirtmədik. Mən axırda girdim. Dəqiq yadımda deyil. Bunun bir əhəmiyyəti var?

– Əhəmiyyətli ola bilər. İndi mənə deyin, müsyö, siz polkovnik Arbetnotla oturub danışarkən kupenizin qapısı açıq idi?

Hektor Makkuin başıyla təsdiqlədi.

– Zəhmət olmasa, söyləyin, əlbəttə, əgər xatırlayırsınızsa, qatar Vinkovcidən tərpənəndən sonra və polkovnik sizdən ayrılincaya qədər koridordan kimsə keçdimi?

Makkuin qaşlarını çatdı.

– Deyəsən, bələdçi bir dəfə keçdi. Restoran tərəfdən gəlirdi. Sonra bir qadın da o tərəfə getdi.

– Hansı qadın?

– Bilmirəm. Çox da diqqət göstərmədim. O anda Arbetnotla bir şeyi mübahisə edirdik. Mənə qapıdan qırmızı ipək geyimli bir qadın keçmiş kimi gəldi. Yaxşı görmədim. Zəhmət olmasa, görünürə bilməzdim. Bildiyiniz kimi, mənim kupem qatarın vaqon-restoranı olan tərəfinə baxır. Koridordan o tərəfə doğru gedən bir qadın kupemi keçər-keçməz arxası mənə tərəf dönmüş olur.

Puaro başını yellədi.

– Belə başa düşmək olar ki, qadın tualetə gedirmiş?

– Yəqin ki.

– Qadının geriye döndüyünü gördünüzmü?

– Maraqlıdır ki, görmədim... İndi fikirləşirəm, həqiqətən də, onun qayıtmağını görmədim. Ola bilər, buna diqqət verməmişəm.

– Daha bir sual. Siz trubka çəkirsinizmi, cənab Makkuin?

– Xeyr, cənab, çəkmirəm.

Puaro bir dəqiqə susdu.

– Yaxşı, indilik bu qədər, sanıram. İndi cənab Retçettin nökrini görmək istərdim. Hə, ağılıma gəlmişkən, siz və nökr hər zaman ikinci dərəcəli vaqondamı yolçuluq edirsiniz?

– Nökr hər zaman ikincidərəcəlidə gedir. Mən çox vaxt birincidərəcəlidə gedirəm. Mümkün olduğu zaman cənab Retçettin kupesinin yanındakı kupe mənə ayrılırdı. Beləcə, cənab Retçett əşyalarının çoxunu mənim kupemə qoyardı, belədə həm mən, həm də əşyaları yaxınlıqda olmuş olurdu. Ancaq bu səfər özünə verilənin xaricində, bütün birinci dərəcəli kupələr tutulmuşdu.

– Başa düşdüm. Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin.

III fəsil

Nökr Mastermanın dindirilməsi

Amerikalının yerini Puaronun hələ bir gün öncə fərqiə vardığı o boz və ifadəsiz üzlü ingilis almışdı. O, bir nökrə yaraşacaq şəkildə qapı ağzında dayanmışdı. Puaro ona oturmasını işarə etdi.

– Mən bildiyimə görə, siz cənab Retçettin nökrisiniz.

– Bəli, cənab.

– Adınız nədir?

– Eduard Henri Masterman.

– Neçə yaşınız var?

– Otuz doqquz.

– Harada yaşayırsınız?

– Klerkenuel, Frayar-strit 21-də.

– Sahibinizin öldürüldüyünü eşitdinizmi?

– Bəli, cənab.

– Söyləyin, cənab Retçetti son dəfə nə zaman gördünüz?

Nökər fikirləşdi.

– Dünən gecə doqquz radələrində, hər halda, bundan gec deyildi.

– Son görüşünüzü bütün təfəsilatıyla təsvir edin.

– Mən hər zaman olduğu kimi, yatmadan əvvəl mister Retçettin yanına getmişdim.

– Sizin vəzifəniz nədən ibarət idi, bunu təsvir edin.

– Həmişə olduğu kimi, paltarlarını asdım, dişlərini suya qoydum və gecə vaxtı ona lazım olacaq şeyləri sahmanladım.

– Kefi, əhvalı həmişəki kimiydi?

– Mənə elə gəldi ki, bir az kefsizdir, cənab.

– Nəyə görə?

– Deyəsən, buna oxuduğu bir məktub səbəb olmuşdu. Zərfi kupesinə mənim qoyub-qoymadığımı soruşdu. Əlbəttə, elə bir iş tutmadığımı ona söylədim. Ancaq məni söydü və gördüyüm hər işdə bir nöqsan tapdı.

– Bu, nadir hallarda olurdu?

– Xeyr, cənab, xeyr. Çox tez özündən çıxan adam idi. Hər şeyə görə əsəbiləşirdi.

– Cənab Retçett nə vaxtsa yuxu dərmanı içirdi?

Doktor Konstantin marağını boğa bilməyib irəliyə doğru əyildi.

– Qatarda yol gedərkən içirdi, cənab. Onsuz yata bilməyəcəyini söylərdi.

– Adətən, hansı yuxu dərmanını içərdi?

– Deyə bilmərəm, cənab. Şüşənin üstündə ad yazılmazdı. Sadəcə, “Yuxu dərmanı. Yatmazdan əvvəl içməli” yazılırdı.

– Dünən gecə dərman içdimi?

– Bəli, cənab. Mən stəkana dərman tökdüm və masanın üstünə qoydum.

– Siz özünüz onun dərmanı necə içdiyini gördünüzmü?

– Yox, görmədim, cənab.

– Başqa nə oldu?

– Mən cənab Retçettdən, başqa bir şeyin lazım olub-olmadığını soruşdum və onun səhər saat neçədə qaldırılmasını istədiyini soruşdum. “Mən zəng çalincaya qədər narahat edilmək istəmirəm”, – dedi.

– Həmişə belə edərdi?

– Bəli, cənab. Qalxmağa qərar verdiyi zaman bələdçini çağırırdı. O da gəlib mənə xəbər verirdi.

– Cənab Retçett erkənmi qalxardı, yoxsa gec saatlara qədər yatardı?

– Bu, onun kefinə bağlıydı, cənab. Bəzən səhər yeməyindən öncə qalxardı. Bəzən də günortaya doğru.

– Demək, artıq günorta olmasına baxmayaraq, ağanızın sizi çağırmaması sizi narahat etmədi?

– Yox, cənab.

– Cənab Retçettin düşmənləri olduğunu bilirdinizmi?

– Bəli, cənab. – Nökər ifadəsiz bir səslə söylədi bunu.

– Haradan bilirdiniz?

– Cənab Makkuinlə bəzi məktublar barədə söhbət etdiyini eşitmişdim.

– Ağanızı sevərdinizmi, Masterman?

Nökərin üzü olmayacaq dərəcədə, daha da ifadəsizləşdi:

– Mən bu haqda danışmaq istəməzdim, cənab. O, comərd bir ağa idi.

– Ancaq ondan xoşunuz gəlmirdi?

– Belə desəm: ümumən amerikalılardan çox da xoşum gəlməz.

– Amerikaya heç getdinizmi?

– Xeyr, cənab.

– Qəzetlərdə Armstronqun uşağının qaçırıldığını oxumuşdunuzmu?

Nökərin yanaqları xəfifcə qızardı:

– Hə, əlbəttə, oxumuşdum, cənab. Balaca bir qız uşağını qaçırmışdılar, elə deyilmi? Çox qorxunc bir hadisəydi.

– Bu işi təşkil edənlərin başçısının ağanız cənab Retçett olduğunu bilirdinizmi?

– Əlbəttə bilmirdim, cənab. – Nökərin səsində ilk dəfə həyəcan hiss olundu. – Buna inana bilmirəm, cənab.

– Ancaq bu, bir həqiqətdir. İndi dünən gecə nə iş gördüyünüzə keçək. Özünüz də başa düşürsünüz, bu, adi bir formallıqdır. Cənab Retçettin yanından ayrıldıqdan sonra nə etdiniz?

– Cənab Makkuinə ağanın onu istədiyini söylədim. Sonra öz kupemə gedərək kitab oxudum, cənab.

– Sizin kupeniz... – Puaro vaqonun planına baxdı.

– Ən sondakı ikinci dərəcəli kupe, cənab. Vaqon-restoranın yanındakı.

– Başa düşdüm. Bəs hansı yeri tutursunuz?

– Aşağıdakı yeri.

– Yəni, dördüncü yeri?

– Bəli, cənab.

– Kupədə sizdən başqa yolçu varmı?

– Bəli, cənab. Uzunboylu bir italyan.

– İngiliscə danışa bilirmi?

– Yaman gündə, cənab, – nökr ikrahla bildirdi. – Amerikada yaşayır, dediyinə görə, Çikaqoda.

– Onunla tez-tez söhbətləşirdinizmi?

– Xeyr, cənab. Mən kitab oxumağa üstünlük verirəm.

Puaro gülümsədi. Bir anda, bu centlmenin – “centlmen nökrü”nin deyingən italyanı necə yerinə oturtduğunu gözlərinin qabağına gətirdi.

– İcazə verin maraqlanım, nə kitabı oxuyursunuz? – Puaro soruşdu.

– Hal-hazırda, cənab, Arabell Riçardsonun “Məhəbbət əsiri” romanını oxuyuram.

– Yaxşı kitabdır?

– Çox maraqlıdır, cənab.

– Lap yaxşı; gəlin davam edək. Siz öz kupenizə qayıdıb “Məhəbbət əsiri” romanını oxumağa davam etdiniz, saat...

– Təqribən, on birin yarısına qədər, cənab. Sonra o italyan yatmaq istədi. Bələdçi gəldi və yataqları düzəltdi.

– Bundan sonra siz də yatıb yuxuya getdiniz?

– Xeyr, cənab. Uzandım, amma yuxuya gedə bilmədim.

– Nəyə görə? Yuxunuz gəlmirdi?

– Dışım ağrıyırdı, cənab.

– Belə de! Dışağrısı çox pisdir.

– Çox, çox pisdir.

– Bəs dışağrısına qarşı bir dərman içdiniz?

– Dişimə qərənfil yağı qoydum, cənab, o, bir az ağrını sakitləşdirdi, ancaq yenə də yata bilmədim. Mən yatağımın başındakı gecə lampasını yandırdım və oxumağa başladım, heç olmasa, bir az fikrimi dağıtmaq istədim.

– Bütün gecəni yata bilmədiniz?

– Səhəryaxın dördə huş məni aparıb.

– Bəs yol yoldaşınız?

– O italyanmı? Tirlənib vurub yatdı, cənab.

– Gecə kupedən heç çıxmadımı?

– Yox, çıxmadı, cənab.

– Gecə bir səs eşitdinizmi?

– Yox, cənab. Yəni, qeyri-adi bir səs eşitmədim. Qatar dayanmışdı, ona görə də çox sakitlik idi.

Puaro bir dəqiqə susdu, sonra soruşdu:

– Lap yaxşı, biz, demək olar ki, hər şeyi aydınlaşdırdıq. Siz bu faciənin açılmasında bizə heç nəylə kömək edə bilməzsınız?

– Qorxuram, kömək edə bilməyəm. Çox təəssüf edirəm, cənab.

– Cənab Makkuinlə cənab Retçett heç ağızlaşdılar mı?

– Xeyr, cənab. Cənab Makkuin çox mehriban bir ağadır.

– Cənab Retçettin yanına işə düzəlməmişdən əvvəl kimin yanında qulluq edirdiniz?

– Cənab Henri Tomlinsonun yanında, cənab, o, Qrouvernor-skverdə yaşayırdı.

– Onun yanından niyə ayrıldınız?

– O, Şərqi Afrikaya yollandı, cənab, daha mənə ehtiyacı qalmadı. Ancaq mən əminəm, cənab, o, məni axtaracaq. Onun yanında bir neçə il yaşadım.

– Siz cənab Retçettin yanına işə nə zaman girdiniz?

– Doqquz ay öncə, cənab.

– Təşəkkür edirəm, Masterman. Hə, nə deyəcəkdiniz, siz trubka çəkirsinizmi?

– Xeyr, cənab. Mən siqaret çəkirəm, çox da bahalı olmayan siqaretlərdən.

– Sağ olun. Hələlik bu qədər. – Puaro başıyla nökrə getməsinə işarə etdi.

Nökrə bir an tərəddüdlə dayandı:

– Bağışlayın, cənab, amma yaşlı amerikalı xanım yolçu özündə deyil; cinayət barədə hər şeyi bildiyini söyləyir. Çox həyəcanlıdır, cənab.

Puaro güldü:

– Elə isə, heç yubanmadan onunla görüşək.

– Onu çağırımmı, cənab? Qadın bayaqdan bəri müdiriyyətlə görüşməyi tələb edir. Bələdçi onu sakitləşdirə bilməyib.

– Onu buraya göndərin, dostum, – Puaro dedi, – biz onun danışmaq istədiyi hər şeyə qulaq asırıq.

IV fəsil

Amerikalı yaşlı qadının söylədikləri

Missis Habbard təntimiş halda vaqona daxil olanda həyəcədən danışa bilmirdi.

– Mənə deyiniz görüm, burada başçı kimdir? Mən çox vacib bir məlumatı çatdırmalıyam. Cənablar, əgər siz... – Onun baxışları kupeni dolaşdı.

Puaro qadına tərəf yönəldi:

– Bəlkə, nə olduğunu mənə danışsınız, madam, – dedi. – Ancaq, rica edirəm, oturun.

Missis Habbard ağır gövdəsini qarşı tərəfdəki stula basdı.

– Baxın, sizə nəyi danışmaq istəyirdim. Dünən gecə qatarda bir cinayət işləndi! Və qatil mənim kupemdə idi.

Xanım Habbard söylədiklərinin təsirini artırmaqdan ötrü bir an susdu.

– Bundan əminsinizmi, madam?

– Əlbəttə, əminəm! Bu da sözdür?! Hələ, Allaha şükür, ağlımı itirməmişəm. Sizə hər şeyi olduğu kimi danışacağam! Yuxuya dalmışdım, birdən-birə oyandım. Ətraf qaranlıq idi. Kupemdə bir kişinin olduğunu anladım o saat. Elə qorxdum ki, bağıra da bilmədim. Özünüz bilirsiniz, bu, necə olur. “Ay Allah, rəhm elə, məni öldürəcək”, – deyə düşündüm. Nə hisslər keçirdiyimi sizə çatdırı bilmirəm! Bu murdar qatarlarda nə qədər cinayətlər olur, qəzetlər ancaq elə bundan yazır. Sonra fikirləşirəm: “Ancaq qızillarıma ala bilməyəcək”. Çünki qızillarıma bir coraba dolduraraq yastığımın altında gizləmişdim. Düzdür, yatanda adam narahat olur, özünüz bilirsiniz, bu, necə olur. Deyəsən, mövzudan uzaqlaşdım. Hə, demək... Nədən danışardım?

– Hiss etdiniz ki, madam, sizin kupenizdə bir kişi var.

– Hə, onu deyirdim axı, gözlərimi yumub fikirləşirəm: “İndi mən nə edirəm?” Sonra fikirləşirəm: “Yaxşı ki, qızım bu anda nə vəziyyətdə olduğumu bilmir”. Ancaq sonra özümü ələ aldım və bələdçini çağırmaqdan ötrü xəlvətcə divardakı zəngi basdım... basdım... Ancaq heç kəs gəlmir. Elə bilirdim ürəyim dayanacaq. “Deyəsən, qatarda hamını öldürüblər”, – deyə düşündüm. Üstəlik qatar da dayanmışdı. Ətrafda qorxunc bir səssizlik vardı. Ancaq mən zəngi çalmağa davam etdim. Sonra bir nəfərin qaçaraq koridordan gəldiyini və qapımı döydüyünü eşitdim. Ah, elə rahatlandım ki... “Gəlin!” – deyə qışqırdım. Eyni anda da işıqları yandırdım. İnanırsınız? Kupədə heç kim yox idi!

– Sonra nə oldu, madam?

– Nə olacaq? Bələdçiyə olanları danışdım. Ancaq o, mənə inanmadı. Yuxu gördüyümü deyirdi. Onu məcbur etdim, divanın altına baxdı. Ancaq oraya bir insanın sığmayacağını söylədi. Qatilin qaçmış olduğu göz qabağındaydı. Bələdçinin məni sakitləşdirməyə çalışması məni elə hirsələndirirdi ki! Mən xəyal görəcek bir qadın deyiləm, cənab... adınızı da bilmirəm.

– Puaro, madam. Bu da şirkətin müdiri müsyö Buk və doktor Konstantin.

Xanım Habbard laqeyd baxışlarla hər üçünü gözdən keçirib burnunun altında: “Tanış olmağıma çox sevindim”, – dedi və fədakarcasına sözünə davam etdi.

– Hə, bu məsələdə, qoyun onu da deyim, ağıllı davrandığımı iddia etmirəm. Əvvəlcə mənə elə gəldi ki, içəriyə qonşu kupedəki adam girib. Bu öldürülən zavallı var ha, bax o! Bələdçiyə iki kupenin arasındakı qapıya baxmasını söylədim. Həqiqətən də, sürgülənməmişdi qapı. Əlbəttə, bələdçiyə qapını o saat sürgüləməsinə söylədim. O getdikdən sonra da ara qapının önünə çamadanımı dayadım. İşə etibarlı tutmaq üçün.

– Bütün bunlar saat neçədə oldu, missis Habbard?

– Bunu dəqiq deyə bilmərəm. O qədər özümü itirmişdim ki, saata baxmaq ağıma belə gəlmədi.

– Yaxşı, bəs indi baş verənlər haqqında nə düşünürsünüz?

– Siz hələ soruşursunuz da! Məncə, bu, gün kimi aydındır! Qatil mənim kupemdə olub. Başqa kim ola bilərdi?

– Demək, siz güman edirsiniz ki, qatil qonşu kupeyə keçib?

– Onun haraya getdiyini nə bilim? Gözlərimi qorxudan bərk-bərk yummuşdum.

– Demək, o, qonşu kupedən koridora əkilə bilər.

– Bilmirəm. Dediym kimi, gözlərimi yummuşdum. – Xanım Habbard əsməcəli halda dərindən nəfəs aldı. – Ay Allah, elə qorxmışdım ki. Qızım bunları eşitsə...

– Bəlkə də, eşitdiyiniz yandakı... yəni, öldürülən adamın kupesində gəzişən qatilin ayaq səsləri olmuşdur, madam.

– Xeyr, xeyr, cənab... adınız nəydi? Hə, Puaro. Xeyr, cənab Puaro, o adam yanımda, mənimlə eyni kupədəydi. Üstəlik, bunu sübut edə bilərəm. – Miss Habbard təntənəli surətdə masanın altından yekə bir çanta çıxartdı, əlini çantanın içərisinə soxdu. Çantanın dibsiz dərinliyindən böyük ölçüdə iki təmiz burun dəsmalı, buynuzdaşından düzəldilmiş gözlük, bir qutu aspirin, bir paket qlauber duzu, içərisində sarımtıl-yaşıl sorma konfetlər olan plastmas tübik, çox çirkin bir

uşaq şəkli, bir neçə məktub, beş düzüm qondarma şərq üslubunda muncuq və nəhayət, yaxından baxanda düymə olduğu bilinən metal bir şey çıxartdı.

– Bunu görürsünüzmü? Bu düyməni? Bax, bu düymə mənim deyil. Mənim paltarlarımda belə bir şey yoxdur. Bu səhər qalxdığım zaman tapdım bunu. – Qadın düyməni masaya qoydu.

Müsyö Buk önə doğru əylərək baxdı.

– Bu düymə yataqlı vaqon bələdçilərinin uniformalarındakı düymələrdəndir! – dedi.

Puaro :

– Bunun normal bir açıqlaması ola bilər, – dedi. – Madam, bələdçi bu düyməni dünən gecə yatağınızı düzəldərkən, ya da daha sonra kupenizi ararkən düşürmüş ola bilər.

– Necə yəni, siz heç nəyi başa düşmək istəmirsiniz, elə bil, sözləşmişiniz! Bax qulaq asın: gecə yatmadan əvvəl mən jurnal oxuyurdum. İşığı söndürəndə jurnalı çamadanın üstünə qoydum. Çamadan isə pəncərənin ağzında idi. Başa düşdünüz?

“Başa düşdük”, – hər üçü dedi.

– Bələdçi giriş qapısından aralanmadan taxtın altına baxdı, sonra qonşu kupenin qapısına yaxınlaşdı və qapını bağladı; pəncərəyə heç yaxınlaşmadı da. Bu gün səhər isə bu düyməni jurnalın üstündən tapdım. İndi bəs buna nə sözünüz olacaq, bilmirəm?

– Buna dəlil deyilir, madam, – Puaro dedi.

Bu cavab qadını sakitləşdirmədi:

– Sözlərimə inanmayanda əsəbimdən az qalıram divara dırmaşam, – deyə açıqladı.

– Bizə çox maraqlı və dəyərli bir ifadə verdiniz, – deyə Puaro onu inandırmağa çalışdı. – İndi sizdən bir neçə sualı soruşa bilərəmmi?

– Əlbəttə, niyə soruşa bilməzsiniz? Canla-başla.

– Retçettdən çox çəkinirdiniz deyəsən. O halda nəyə görə aradakı qapını sürgüləmədiniz?

Xanım Habbard o saat:

– Xeyr, sürgülədim, – deyər cavab verdi.

– Eləmi?

– Daha doğrusu, o isveçli qadından qapının sürgülü olub-olmadığını soruşdum. Mehriban bir qadındır. Mənə sürgünün çəkilməmiş olduğunu söylədi.

– Nəyə görə özünüz yoxlamadınız?

– Mən yerimdə uzanmışdım. Tualet ləvazimatım olan torbam da qapının dəstəyinə asılmışdı. Ona görə sürgünü görə bilmirdim.

– İsveçli xanımdan bunu soruşduğunuz zaman saat neçəydi?

– Qoyun bir az fikirləşim. Təqribən, on birin yarısı, ya da on birə on beş dəqiqə qalardı. Məndən aspirin istəməyə gəlmişdi. Mən aspirinin harada olduğunu ona başa saldım, çantamın içindən götürdü.

– Heç yerinizdən qalxmadınız?

– Yox. – Xanım Habbard birdən gülməyə başladı. – Zavallı qadınıcığaz elə üzgün idi ki, yanlışlıqla yandakı kupenin qapısını açmışdı.

– Cənab Retçettin kupesinin?

– Bəli. Bilirsiniz, qapılar bağlı olanda onları çox asanlıqla dəyişik salmaq olur. Səhvən onun kupesinə girib. Və çox peşman olub. Kişi qadınıcığaza gülmüş və çox da xoş olmayan bir şey söyləmişdi. Zavallı qadın tir-tir əsirdi. “Səhvə yol verdim, mən səhv etdim. Nə pis adamdır”. Retçett: “Sən çox yaşlısan”, – deyib ona, deyəsən.

Doktor Konstantin pıqqıldadı. Missis Habbardın soyuq baxışlarını görüb özünü yığışdırdı.

– Tərbiyəli adam qadına belə bir söz deməyi heç vaxt özünə rəva görməz. Burada gülməli heç nə yoxdur.

Doktor Konstantin tələsik üzr istədi.

– Ondan sonra cənab Retçettin kupesindən heç səs gəldimi? – Puaro soruşdu.

– Şey... demək olar ki, yox.

– Necə yəni, demək olar ki?

– Təkcə xorultu səsi gəlirdi.

– Eləmi? Demək, xoruldayırmış?

– Heyvan kimi. O saata qədər xorultusundan heç gözümlü yuma bilmədim.

– Yaxşı, siz kupenizdəki adama görə qorxduqdan sonra necə? Yenə onun xoruldadığını eşitdinizmi?

– Necə xoruldaya bilərdi, cənab Puaro? Ölmüşdü axı!

– Ah, əlbəttə, düz deyirsiniz. – Puaronun, sanki, çaşmış kimi bir halı vardı.

– Deyzi Armstronqun qaçırılması hadisəsini xatırlayırsınızmı, madam? – deyər soruşdu.

– Əlbəttə, xatırlayıram. O işi törədən alçaq, quldur qaçıb yaxasını qurtara bilmişdi. Əlimə düşsə, onu...

– Yaxasını qurtara bilmədi, madam. Həmin adam öldü. Dünən gecə öldü.

– Yəni, demək istəyirsiniz ki... – xanım Habbard həyəcanla stulunda dikəldi.

– Düz tapdınız, madam. Uşağı qaçıran Retçett olub.

– Ay! Vay, vay, vay! Bunu qızıma dərhal yazmalıyam. Ancaq dünən gecə sizə o adamın üzünün dəhşətli olduğunu demişdim, elə deyilmi? Görün sözüm necə düz çıxdı. Qızım həmişə deyər ki, anamın ürəyinə bir şey dammasın, damdısa, qurtardı-
getdi.

– Armstronq ailəsindən kimisə tanıyırdınızmı, missis Habbard?

– Xeyr. Onlar çox kübar dairələrdə dolaşırdılar. Ancaq xanım Armstronqun çox gözəl bir qadın olduğunu və ərinin də ona pərəstiş etdiyini çox eşitmişəm.

– Bizə çox yardım etdiniz, missis Habbard. Həqiqətən, misilsiz köməyiniz dəydi. Bir də, zəhmət olmasa, mənə tam adınızı da söyləyiniz.

– Hə, əlbəttə. Karolina Marta Habbard.

– Lütfən, buraya da ünvanınızı yazın.

Xanım Habbard istəniləni yerinə yetirərkən bir yandan da danışdı.

– İnanılası şey deyil bu. Kasseti... bu qatardaymış, hə? Amma mənim ürəyimə dammışdı, elə deyilmi, cənab Puaro?

– Həqiqətən də, elədir, madam. Hə, yadıma düşmüşkən, sizin qırmızı ipək bir kimononuz varmı?

– Ay Allah, nə qərribə bir sualdır bu! Yox, əlbəttə, yanımda iki xalat var, biri pazəndən, isti, yol üçün rahat, o biri də qızımın hədiyyəsi, şərq üslubunda boz rəngli ipəkdən. Siz Allah, deyin, mənim xalamatı sizi nəyə görə maraqlandırır?

– Dünən gecə qırmızı kimonolu bir qadın ya cənab Retçettin kupəsinə, ya da sizin kupənizə girib. Sizin də doğru söylədiyiniz kimi, qapılar bağlı olanda onları asanlıqla səhv salmaq olur.

– Mənim kupəmə elə qırmızı kimonolu kimsə gəlmədi.

– Eləysə, demək, cənab Retçettin kupəsinə girib.

Xanım Habbard dodaqlarını büzdü və üzünü turşudaraq dedi:

– Buna heç təəccüb etmədim.

Puaro irəliyə doğru əyildi:

– Demək, yan kupədə bir qadının danışdığını eşitdiniz?

– Başa düşə bilmirəm, bunu necə tapırsınız, cənab Puaro? Allaha and olsun, bunu başa düşə bilmirəm. Həqiqəti söyləyim: eşitdim.

– Ancaq bayaq sizdən bir şey eşidib-eşitmədiyinizi soruşduğum zaman mənə, sadəcə, Retçettin xoruldadığını dediniz.

– Bu doğrudur, əlbəttə. Xoruldayırdı. O biri məsələyə gəlincə... – xanım Habbardın üzündə sıxıntılı bir ifadə yarandı. – Belə şeylər haqqında danışmaq məqbul deyil, ona görə.

– Qadının səsini eşitdiyiniz zaman saat neçə idi?

– Deyə bilmərəm. Bir ara oyandım və bir qadının səsini eşitdim. Onun qonşu kupədə olduğunu başa düşdüm. “Belə adamdan başqa nə gözləyəsən” – deyə düşündüm. Buna heç təəccüb-zad qalmadım... Əgər siz israr etməsəydiniz, mən heç vaxt, özü də üç kişinin qarşısında belə bir məsələ haqqında ağzımı açıb danışmazdım.

– Bu hadisə o yad adam kupenizə girib sizi qorxutduqdan sonra oldu? Yoxsa öncə?

– Yenə həmin səhvə yol verirsiniz! Retçett öldüyünə görə, hər halda, qadınla danışa bilməzdi. Elə deyilmi?

– Bağışlayın. Yəqin ki, mənim çox maymaq bir adam olduğumu düşünürsünüz, madam?

– Hər halda, sizin də aradabir ağılınız qarışır. Doğrusu, o adamın Kasseti deyilən yaramaz olduğunu biləndən sonra lap ağılım başımdan uçar! Allah bilir, qızım nə deyəcək...

Puaro bu nəcabətli qadına çantasını toplamağa kömək etdi və nəzakətlə qapıya doğru ötürdü. Sonra da birdən:

– Dəsmalınızı düşürdünüz, madam, – dedi.

Xanım Habbard onun uzatdığı kiçik dördkünc batist dəsmala baxdı.

– Bu, mənim deyil, cənab Puaro. Mənimki burada.

– Üzr istəyirəm. Üzərindəki “H” hərfini görüncə sizin familiyanızın baş hərfi olduğunu sandım – Habbard...

– Aa, çox qəribədir, həqiqətən. Ancaq o dəsmal mənim deyil. Mənimkilərdə “C.M.H.” yazısı vardır. Özü də sadə şeylərdir. Belə bahalı Paris süsləri deyil. Bir dəsmalla ki burnunu silə bilməyəcəksən, nəyə lazımdır o?

Orada olan üç kişinin heç biri bu suala cavab verə bilməyincə, xanım Habbard zəfər qazanmış bir əda ilə bayıra çıxdı.

V fəsil

İsveçli qadın

Müsyö Buk xanım Habbardın qoyub getdiyi düyməni əlində fırladırdı.

– Bu düymənin burada nə işi var, başa düşmürəm. Yəni Pyer Mişelin bu işlə bir əlaqəsi ola bilərmi? – Bir an susub cavab gözlədi, ancaq Puarodan səs çıxmıyınca sözlərinə davam etdi.

– Nə düşünürsünüz, dostum?

Puaro mənalı bir tərzdə:

– O düymə insanın ağına ən müxtəlif şeyləri gətirir, – dedi. – Ancaq əvvəlcə isveçli qadınla danışaq, öyrəndiklərimizi sonra götür-qoy edərək.

Önündəki pasportları qarışdırdı.

– Hə, bu da onun pasportu! Qreta Olson. Yaşı – qırx doqquz.

Müsyö Buk qarsona əmr etdi və tezliklə o, başında sarımtıl qırçın topazı olan yaşlı qadını gətirib gəldi. Onun uzunsov mehriban üzündə nəşə, qoyunu xatırladan bir şey vardı. Qreta Olson gözlüklərinin arxasından Puaroğa baxdı, ancaq heç bir narahatlıq ifadəsi göstərmədi.

Qadının fransızca bildiyi məlum olan kimi danışmaq bu dildə aparıldı. Əvvəlcə Puaro ondan artıq bildiyi şeyləri: adını, ünvanını və yaşını soruşdu. Sonra qadının məşğuliyyətini xəbər aldı.

Qadın İstanbula yaxın bir yerdə missioner məktəbində iqtisadçı işlədiyini söylədi. Təhsil etibarilə tibb bacısı olduğunu bildirdi.

– Dünən gecə qatarda olanları bilirsiniz, yəqin ki, madmazel?

– Əlbəttə. Dəhşətli bir hadisədir bu! Amerikalı xanım mənə qatilin onun kupesinə girdiyini danışdı.

– Eşitdiyimə görə, öldürülən adamı ən son siz görmüsünüz.

– Bilmirəm! Ola bilər ki, elədir. Kopenin qapısını yanlışlıqla açdım. Çox utandım, birtəhər oldum.

– Onun özünü gördünüzmü?

– Bəli. Kitab oxuyurdu. Tez-tələsik üzr istədim və çəkildim.

– O, sizə bir şey söyləmədi?

Ləyaqətli qadının yanaqları xəfifcə qızardı.

– Güldü və nəsə söylədi. Nə dediyini... o qədər də başa düşmədim.

Puaro incə bir şəkildə sözü dəyişdirdi.

– Ondan sonra nə etdiniz, madmazel?

– Amerikalı xanımın, yəni missis Habbardın yanına getdim. Aspirin istədim. O da verdi.

– O, cənab Retçettin kupesiylə onun kupesinin arasındakı sürgünün bağlı olub-olmadığını soruşdumu sizdən?

– Bəli.

– Bağlamışdımı?

– Bəli.

– Sonra nə etdiniz?

– Ondan sonra öz kupemə getdim. Aspirin içərək yatdım.

– Bütün bunlar nə zaman oldu?

– Mən yatdığım zaman on birə beş dəqiqə qalmışdı. Bunu dəqiq bilirəm, çünki saatımı quranda siferblata baxmışdım.

- O saat yuxuya getdinizmi?
- Lap elə o saat deyil. Başımın ağrısı azaldı, ancaq bir müddət yata bilmədim.
- Siz yuxuya getməzdən öncə qatar dayanmışdı mı?
- Məncə, yox. Mənə elə gəlir ki, bu vaxt mən yatmağa hazırlaşdım və biz hansısa bir stansiyada dayandıq.
- Bu, Vinkovci stansiyası idi. İndi isə madmazel, söyləyin, siz hansı nömrədəsiniz? Bu deyil? – Puaro barmağıyla planın üstündə bir nöqtəni göstərdi.
- Hə, odur.
- Siz aşağıda yatırsınız, yoxsa yuxarıda?
- Aşağıda. Onuncu yer.
- Kupenizdə bir nəfər də var?
- Bəli, gənc bir ingilis qız. Çox nəzakətli və yaxşı bir insandır. Bağdaddan gəlir.
- Qatar Vinkovcidən ayrıldıqdan sonra o qız kupedən çıxdı mı?
- Xeyr, mən bunu dəqiq bilirəm.
- Madam yuxuya dalmışdınız, bundan necə əmin ola bilərsiniz?
- Mən çox ayıq yatıram. Bir səs eşitsəm, o saat oyanıram. Qız yuxarıdakı yataqdan ensəydi, mütləq eşidərdim.
- Siz özünüz heç kupedən çıxdınız mı?
- Yalnız səhər çıxdım.
- Sizin qırmızı ipəkdən bir kimononuz varmı, madmazel?
- Nə qəribə sualdır? Mənim çox praktik trikotaj bir xalatım var.
- Bəs sizin kupe yoldaşınız miss Debenhamın necə? Onun xalatının nə rəngdə olduğunu söyləyə bilərsiniz mi?
- Şərq bazarlarında satılan qolsuz bir burnusu var, açıq-bənövşəyi rəngdə.

Puaro başını yellədi. Dostyana bir tonla davam etdi:

- Bu səfərə çıxmağınızın səbəbi nədir? Tətildəsiniz?
- Bəli, məzuniyyətə evə gedirəm. Ancaq ondan əvvəl Lozannadakı bacımın yanında bir həftəyə qədər qalmağı düşünürəm.
- Lütfən, bacınızın adını və ünvanını yaza bilərsinizmi?
- Canla-başla. – Miss Olson, Puaronun uzatdığı vərəqdə bacısının ad-familiyasını və ünvanını yazdı.
- Heç Amerikada olmusunuzmu, madmazel?
- Xeyr. Fərsət olmadı. Düzdür, bir dəfə, az qala, gedəcəkdim ora. Bir xəstə qadın vardı, ona yoldaşlıq etməliydim, ancaq lap az qalmış səfəri sonraya saxladılar və mən buna çox üzöldüm. Amerikalılar yaxşı insanlardır. Onlar xəstəxanalara və məktəblərə çoxlu pul bağışlayırlar. Və çox praktikdirlər.
- Armstrong ailəsindən bir uşağın oğurlanması hadisəsi haqqında bir şey eşitmişinizmi?
- Xeyr. Nə hadisədir elə?

Puaro hadisənin təfəsilatını danışdı. Qreta Olson bu hekayəti dinləyib çox pərişan oldu. Başındakı sarımtıl topazı hiddətindən titrəyirdi.

- Dünyada belə zalım insanın olduğuna, sadəcə, inanmaq istəmirsən! Belə şeylərlə Allah bizim imanımızı sınağa çəkir. Yazıq ana! Qəlbim onun üçün sızıldayır.

Mehriban isveçli xanım bayıra çıxarkən üzü qıpqırmızıydı. Gözləri də dolmuşdu.

Puaro işgüzar şəkildə kağıza nəşə yazırdı.

Müsyö Buk:

- Orada nə yazırsınız elə, dostum? – soruşdu.
- Hər şeydə metodik və nizamlı olmaq – mənim devizim belədir. Mən hadisələrin xronoloji cədvəlini tuturam.

Yazıb qurtarandan sonra kağızı müsyö Buka uzatdı.

* * *

“9.15 – qatar Belqraddan yola düşür.

Təqribən, 9.40-da nökrə yuxu dərmanını stolun üstünə qoyub, Retçettin kupesindən çıxır.

Təqribən, saat 10.00-da Qreta Olson Retçetti görür (o, Retçetti sonuncu görən adamdır). N.B.Retçett yatmayıb, kitab oxuyur.

0.10-da qatar Vinkovcidən yola düşür (gecikmə ilə).

0.30-da qatar qar yığınınə ilişir.

0.37-də Retçettin zəngi çalınır. Bələdçi qapıya yaxınlaşır. Retçett cavab verir: “Ce n’est rien. Je me suis trompé” .

Təqribən, 1.17-də missis Habbarda elə gəlir ki, onun kupesində kimsə var. O, bələdçini çağırır.”

Müsyö Buk başıyla razılıq bildirdi.

– Hər şey aydındır, – dedi.

– Burada sizi heyvətə gətirən və şübhəli görünən heç nə yoxdur?

– Yox. Mənim nəzərimcə, burada hər şey tam aydın və dəqiqdir. Şübhəsizdir ki, cinayət 1.15-də işlənib. Bunun belə olduğunu əzilmiş saat və missis Habbardin söylədikləri təsdiq edir. Mən kimdən şübhələndiyimi dilə gətirməyi özümə rəva görürəm. Əgər məndən soruşsanız, dostum, deyərdim ki, qatil o yekəpər italyandır. Birincisi, Amerikada yaşayır, özü də Çikaqoda, üstəlik, yaddan çıxarmayın ki, bıçaq italyanların milli silahıdır, yalnız italyanların təkə bir zərbə vurmaqla ürəyi soyumaz.

– Düz sözə nə deyəsən.

– Tapmacanın cavabı yalnız və yalnız bundadır. Mən əminəm, italyan da Retçetlə eyni bandadan olacaq. Kasseti də italyan familiyasıdır. Görünür, sonradan Retçett

italyanlara atıb, oğraşlıq edib. Bu da gəlib, onun izini tapıb. Əvvəlcə ona hədə məktubları yollayıb, sonra da qorxunc bir şəkildə intiqamını alıb. Bu qədər sadədir bu məsələ.

Puaro dərin fikirlərə qərq olmuş halda başını buladı.

– Qorxuram, hər şey bu qədər də sadə olmasın.

Buk irəli sürdüyü versiyaya get-gedə daha artıq bağlanırdı.

– Mən bunun məhz bu cür olduğuna əminəm.

– Yaxşı, elə isə diş ağrıyan nökərin dedikləri necə olacaq? İtalyanın kupedən çıxmadığına and içirdi.

– Tərslik də elə bax bundadır.

Puaronun gözlərində istehzal bir təbəssüm göründü.

– Bəli, bu, o qədər də ürəkaçan deyil. Cənab Retçettin nökərinin dişinin ağrması sizin versiyanızı alt-üst edir. İtalyan dostumuz üçünsə bu, böyük bir şansdır.

Buk qibtə olunacaq bir inamla:

– Sonradan buna da bir izah tapılacaq, – dedi.

Puaro yenə başını yelləyərək:

– Xeyr, – deyə mızıldandı. – Hadisə bu qədər bəsit deyil.

VI fəsil

Rus knyaginyanın söylədikləri

– Əvvəlcə gəlin Pyer Mişeldən bu düymənin oraya necə düşdüyünü soruşaq, – Puaro dedi.

Yataqlı vaqon bələdçisini çağırdılar. Gözlərində sual ifadəsi vardı.

Buk yavaşca öskürdü:

– Mişel, – dedi, – baxın, bu düymə sizin pencəyinizdən qopub. Bunu amerikalı xanımın kupesindən tapıblar. Bu işə necə baxırsınız?

Bələdçinin əli qeyri-ixtiyari pencəyinə getdi.

– Axı mənim düymələrimdən heç biri qopuq deyil, müsyö. Bir yanlışlıq var.

– Çox qəribədir.

– Doğrusu, başa düşmədim, müsyö.

Pyer Mişel çaşıb qalmışdı: ancaq elə çəkingən və ya günahkar görkəmi yox idi.

– Əgər düymənin tapıldığı şəraiti gözlərimizin önündə canlandırsaq, ehtimal var ki, onu xanım Habbard sizə zəng çaldığı zaman kupesində olan adam itirib, – dedi Buk.

– Ancaq onun kupesində heç kim yox idi. Ola bilsin, qadının gözünə görünüb.

– Yox, onun gözünə görünməyib, Mişel. Mister Retçettin qatili qadının kupesindən keçib və bu düyməni orada salıb.

Müsyö Bukun sözlərinin nə mənaya gəldiyini başa düşəndə Pyer Mişel birdən-birə həyəcanlandı.

– Doğru deyil bu, müsyö! Doğru deyil! Məni cinayətdə təqsirkar bilirsiniz? Məni? Mənim heç bir günahım yoxdur! Bu günə qədər heç görmədiyim bir insanı nəyə görə öldürməliyəm?

– Xanım Habbard zəngi çaldığı zaman haradaydınız?

– Danışdım axı, müsyö. Digər vaqondaydım, bələdçiylə danışırdım.

– İndi onu da çağırıraq.

– Çağırın, müsyö, çox xahiş edirəm, çağırın gəlsin.

O bələdçini çağırdılar. O da Pyer Mişelin söylədiklərini təsdiq etdi. Üstəlik, Buxarest vaqonu bələdçisinin də o arada yanlarında olduğunu əlavə etdi. Qar yığınının yolu kəsməsi haqqında danışılar, on dəqiqə laqqırtı vurublar, sonra

Mişel zəng səsi eşidib, öz vaqonunun qapısını açıb və zəng səsini açıq şəkildə eşidib. İsrarlı bir zəng səsiymiş, Mişel dərhal öz yerinə götürülüb.

Mişel özündən çıxmış halda:

– Görürsünüz də, müsyö! – deyə bağırdı. – Mən günahkar deyiləm.

– Yaxşı, bu düymənin kupeyə düşməsinə necə izah edə bilərsiniz?

– İzah edə bilməyəcəyəm, müsyö. Baş açə bilmirəm. Mənim düymələrimin hamısı yerindədir.

Digər iki bələdçi də pencəyinin düymələrinin yerli-yerində olduğunu və xanım Habbardın kupesinə girmədiklərini söylədilər.

– Sakit olun, Mişel, – Buk dedi. – və Xanım Habbardın zənginə cavab verməyə qaçdığınız anı yada salın. O arada koridorda bir adama rast gəldinizmi?

– Xeyr, müsyö.

– Koridorla vaqon-restorana tərəf gedən bir adamı da görmədiniz?

– Xeyr, müsyö.

– Çox qəribədir, – dedi Buk.

– O qədər də qəribə deyil, dostum, – deyə Puaro cavab verdi. – Zaman məsələsidir bu. Xanım Habbard oyanıb və kupədə kiminsə olduğunu hiss edib. Bir-iki dəqiqə gözləri qapalı, qorxusundan qımıldanmayaraq uzanıb qalıb. Ola bilsin, bu arada qatil koridora doğru sivişib. Sonra xanım Habbard zəngi çalmağa başlayıb. Ancaq Mişel o saat cavab verməyib. Çünki o biri vaqonda olub. Ancaq üçüncü, ya da dördüncü zəngi eşidib. Məncə, qatilin qaçmaqdan ötrü bol zamanı olub...

– Bol zamanı? Nədən ötrü? Nə üçün, dostum? Unutmayın, qatarın ətrafında yüksək qar yığınları var.

Puaro ağır-ağır:

– Bizim sirli qatilin iki yolu olub, – dedi. – Tualetlərdən birində, ya da bir kupədə gizlənə bilərdi...

– Ancaq bütün kupələr dolu olub.

– Elədir ki var.

– Yəni, demək istəyirsiniz, qatil öz kupesinə çəkilə bilərdi?

Puaro başıyla təsdiq etdi.

– Hər şey üst-üstə düşür, – deyə Buk mızıldandı. – Bələdçinin olmadığı bu on dəqiqə içində qatil öz kupesindən çıxır, Retçettin kupesinə girir, onu öldürür, qapını içəridən kilidləyib zənciri də keçirir, xanım Habbardın kupesindən keçərək koridora çıxır, bələdçi gəlincəyə qədər rahatca yerinə qayıdır.

Puaro burnunun altında:

– Hər şey sizin dediyiniz qədər sadə deyil, dostum. Doktor da eyni şeyi söyləyə bilər.

Buk bələdçilərə gedə biləcəklərini işarə etdi.

– Biz hələ səkkiz sənişini dindirməliyik, – dedi Puaro. – Birincidərəcəli sənişinlərdən beş nəfər: knyaginya Draqomirova, qraf və qrafinya Andreni, polkovnik Arbetnot və mister Hardman. Və ikincidərəcəli vəqondan olan üç sənişin: miss Debenham, Antonio Foskarelli və knyaginyanın qulluqçusu freyleyn Şmidt.

– Birinci kimi çağırmaq, italyanı?

– İtaliyalıdan xoşunuz gəlir, deyəsən! Yox, gəlin yuxarıdan başlayaq. Knyaginya Draqomirova bizə bir neçə dəqiqəsini bağışlaya bilərmi, Mişel, bunu ona söyləyin.

– Çatdıraram, müsyö, – bələdçi qapıdan çıxaraq dedi.

– Sözləyin, əgər xanım buraya buyurmaq istəməzsə, biz özümüz onun kupesinə gələ bilərik! – müsyö Buk onun arxasınca səsləndi.

Lakin knyaginya Draqomirova bu nəzakətli təklifdən istifadə etmək arzusunda olmadı. Bir müddət sonra o, vəqon-restorana daxil oldu, oradakılara başıyla yüngül bir salam verdikdən sonra Puaronun qarşısında oturdu. Onun kiçik, qurbağaya bənzəyən üzü dünəndən bəri daha da saralmışdı. Həqiqətən, çox eybəcər qadındı, buna başqa söz ola bilməzdi, ancaq gözləri qurbağaya bənzərliyini tamamlayaraq, qiymətli daş-qaşa oxşayırdı tünd, amiranə, zəka və enerji dolu gözlər. Səsi kifayət

qədər sakit, bir az ciyiltili idi, diksiyası çox dəqiq idi. Bəzəkli cümlələrlə ondan üzr istəyən Bukun danışığını yarıda kəsdi.

– Üzr diləməniz yersizdir, müsyölər. Qatarda bir cinayət işləndiyini bilirəm. Təbii ki, bütün yolçularla danışacaqsınız. Sizə əlimdən gəlדיyi qədər yardım etməyə çalışacağam.

Puaro:

– Çox nəzakətlisiniz, madam, – dedi.

– Nəzakət xatirinə deyil. Bu, bir vəzifədir. Məndən nəyi soruşacaqdınız?

– Adınızı və ünvanınızı rica edəcəyəm, madam. Bəlkə, özünüz yazmağı tərcih edərsiniz? Puaro kağızla qələm uzatdı, amma knyaginya əlini yellədən istəmədiyini bildirdi.

– Siz yazın. Çətin bir şey deyil bu. Natalya Draqomirova, Paris, Kleber-avenyu, 17.

– İstanbuldan evinizə gedirsiniz, madam?

– Bəli. Orada Avstriya səfirliyində qaldım. Xidmətçim də yanımdadır.

– Lütfən, bizə dünən gecə yeməkdən sonra nə iş gördüyünüzü danışarsınız mı?

– Əlbəttə, məmnuniyyətlə. Bələdçiyə mən hələ restoranda ikən yatağımı düzəltməyini əmr etmişdim. Yeməkdən sonra dərhal uzandım. On birə qədər kitab oxudum, sonra işığı söndürdüm. Yel ağrıları tutduğu üçün yata bilmədim. Birə on beş dəqiqə qalmış zəngi çalaraq xidmətçimi çağırdım. Məni masaj etdi və yuxum gəlincəyə qədər yüksək səslə kitab oxudu. Onun yanımdan nə zaman getdiyini dəqiq bilmirəm. Bəlkə, yanımda yarım saat gözlədi. Bəlkə də, daha artıq.

– Qatar o arada dayanmışdı mı?

– Bəli, dayanmışdı.

– O vaxt heç bir şey eşitmədiniz mi, madam? Diqqəti çəkəcək, fəvqəladə bir şey?

– Heç bir şey eşitmədim.

– Xidmətçinizin adı nədir?

- Hildeqarda Şmidt.
- Çoxdan yanınızdadır?
- On beş ildir.
- Etibarlı qadındır?
- Tam mənasıyla. Ailəsi ərimin Almaniyadakı fermalarından birində işləyirdi.
- Güman edirəm, Amerikada olmusunuz, madam?

Mövzunun belə birdən-birə dəyişdirilməsi yaşlı qadının qaşlarını qaldırmasına səbəb oldu.

- Çox...
- Armstrong adında bir ailəni tanıyırdınız mı? Fəlakətə uğramış bir ailə...

Yaşlı qadın həyəcanlı bir səslə:

- Dostlarımdan söz edirsiniz, müsyö, – dedi.
- Demək, polkovnik Armstrongu yaxşı tanıyırdınız?
- Bir az tanıyırdım. Ancaq arvadı Sonya Armstrongun adını mən qoymuşdum. Çünki Sonyanın anası aktrisa Linda Arden mənim rəfiqəm idi. Linda Arden böyük bir dahiydi. Dünyanın ən böyük faciə aktrisalarındandı. Ledi Maqbet, ya da Maqda rolunu onun kimi oynaya bilən başqa heç kimsə yox idi. Mən yalnız onun sənətinin heyranı deyil, eyni zamanda da, yaxın rəfiqəsi idim.
- Öldümü?
- Xeyr, xeyr. Həyatdadır. Ancaq dünyadan əlini-ətəyini çəkib. Sağlamlığı yerində deyil və demək olar, yataqdan qalxmır.
- Linda Ardenin daha bir qızı vardı, sanıram?
- Bəli. Sonya Armstrongdan çox kiçikdi.
- Sağdırmı?
- Əlbəttə.

– İndi haradadır?

Yaşlı qadın sınaııcı baxışlarla Puaroya baxdı.

– Sizdən bu sualların səbəbini soruşmaq istəyirəm. Bunların indiki hadisəylə, yəni bu qatarda işlənən cinayətlə nə əlaqəsi var?

– Öldürülən Retçett, xanım Armstronqun uşağının qaçırılmasına və öldürülməsinə səbəb olan adamdır.

– İşə bir bax! – Knyaginya Draqomirova yerində dikəldi, qaşları çatıldı. – Əgər elədirsə, o zaman bu cinayəti alqışlamaq lazımdır, mənəcə. Tərəfsiz davranmadığımı üçün mənə bağışlayın.

– Bu münasibətiniz çox normaldır, madam. İndi cavab vermədiyiniz suala qayıdaq... Linda Ardenin kiçik qızı, xanım Sonya Armstronqun bacısı indi haradadır?

– Açığını söyləyim, müsyö, bilmirəm. Gənc nəşildən olan adamlarla bütün əlaqələrim kəsilib. Səhv etmərsə, bir ingilislə evləndi və Britaniyaya getdi. Ancaq bu saat o adamın adını xatırlaya bilmirəm.

Bir an duruxdu, sonra:

– Məndən soruşmaq istədiyiniz başqa bir şey varmı? – dedi.

– Təkcə bir şey daha var, madam. Bu, bir az şəxsi sualdır. Xalatınızın rəngi necədir?

Knyaginya qaşlarını xəfifcə qaldırdı.

– Bu sualı soruşmanızın səbəbi boş bir maraıdan qaynaqlanmır, hər halda. Xalatım tünd- göy rəngdə, atlaz parçadandır.

– Başqa bir sözümüz yoxdur, madam. Suallarına həvəslə cavab verdiyiniz üçün çox təşəkkür edirəm.

Knyaginya üzüklərlə bəzənmiş əliylə yüngülcə bir sağollaşma hərəkəti etdi. Ayağa qalxarkən o biriləri də yerlərindən durdular. Lakin qadın getməyə tələsmədi.

– Bağışlayın, müsyö, adınızı soruşa bilərəmmi? Üzünüz mənə tanış gəlir.

– Adım Erkül Puarodur, madam.

Knyaginya bir an səsinə çıxarmadı.

– Erkül Puaro, – deyə təkrarladı. – Hə, indi xatırladım. Talenin işidir bu, – dedi və qapıya yaxınlaşdı. Özünü çox şax tutmuşdu, buna baxmayaraq, çətinliklə addımladığı hiss olunurdu.

– Əsl zadəgan xanımdır, – müsyö Buk dedi. – Onun haqqında nə düşünürsünüz, dostum?

Erkül Puaro, sadəcə, başını yellədi.

– Tale, – deyə təkrar etdi. – Maraqlıdır, bununla nə demək istəyirdi?

VII fəsil

Qraf və qrafinya Andreni

Knyaginyadan sonra qraf və qrafinya Andrenini çağırdılar. Ancaq gənc qraf vaqon-restorana təkbaşına gəldi. Həqiqətən, çox yaraşılıq bir kişi olduğu yaxın məsafədən daha aydın görünürdü. Boyu, ən aşağısı, bir səksən olardı – enlikürək, incəbelli, uzunboylu idi. Çox yaxşı dərzinin əlindən çıxdığı bilinən kostyum geyinmişdi. Bığının forması və çıxıq almacıq sümükləri olmasa, ingilis olduğunu güman edə bilərdiniz.

– Bəli, cənablar, – dedi. – Sizin üçün nə edə bilərəm?

– Olanları bilirsiniz, müsyö, – deyə cavab verdi Puaro. – Vəziyyətlə bağlı olaraq səmnişinlərdən bəzi şeyləri soruşmaq məcburiyyətindəyik.

Qraf açıqürəkliliklə:

– Əlbəttə, əlbəttə, – dedi. – Sizi başa düşürəm. Ancaq qorxuram, mənim də, arvadımın da sizə bu məsələdə bir o qədər də yardımını toxunmasın. İkimiz də yuxuda olmuşuq və heç bir şey eşitməmişik.

– Ölən adamın kim olduğunu bilirsinizmi, müsyö?

– Eşitdiyimə görə, o yekəpər amerikalı öldürülüb. Üzü heç də xoşagələn deyildi. Yemək vaxtı bu masada otururdu. – Başıyla Retçett və Hektor Makkuinin masasına işarə etdi.

– Bəli, elədir, müsyö. Ancaq mən adını bilib-bilmədiyinizi soruşmaq istəmişdim.

Qrafin üzündə Puaronun suallarına heyrət edirmiş kimi bir ifadə vardı.

– Adını öyrənmək istəyirsinizsə, hər halda, pasportunda yazılıdır.

– Pasportunda фамиliyası Retçett yazılıb, – dedi Puaro. – Ancaq bu, onun əsl фамиliyası deyil, müsyö. Onun əsl фамиliyası Kasseti idi, Amerikada uşaq qaçırma hadisələrində adı hallanan bir adam.

Danışarkən diqqətlə qrafı süzürdü. Ancaq bu sözləri gənc adama heç təsir etmədi. Sadəcə, gözlərini xəfifcə açdı.

– İşə bax! – dedi qraf. – Bu, cinayətə aydınlıq gətirir. Çox qəribə bir yerdir Amerika.

– Siz Amerikada olmusunuzmu, cənab qraf?

– Bir il Vaşinqtonda yaşamışam.

– Bəlkə, Armstronq ailəsiylə də tanışlığınız olub?

– Armstronq... Armstronq... Nəsə yadıma gəlmir. O qədər çox insanla tanış olursan ki. – Gülümsəyərək çiyinlərini çəkdi. – Lakin mövzudan yayınmayaq. Sizə yardım üçün başqa nə gələ bilər əlimdən?

– Söyləyin, qraf, yatmaq üçün nə zaman uzandınız?

Puaro xəlvətcə plana baxdı. Qrafla qrafınyə birləşdirilmiş 12 və 13 nömrəli kupelərdə qalırdılar.

– Yeməkdə olan zaman kupelərdən birindəki yatağı düzəltdirmişdik. Qayıdanbaş bir müddət o biri kupədə oturduq...

– Bu kupe neçənci...

– On üçüncü nömrə. Biz piket oynadıq. Saat on birdə arvadım yatmağa getdi. Bələdçi mənim də yatağımı düzəltdi. Mən də uzanıb səhərə qədər yatdım.

- Qatarın dayandığını hiss etmədinizmi?
- Yalnız səhər belə bir şey olduğunu gördüm.
- Bəs sizin arvadınız?

Qraf gülümsündü:

- Arvadım qatarla yol gedərkən yuxu dərmanı içir həmişə. Dünən gecə də yenə özünün trional dozasını qəbul etmişdi. – Bir an duruxdu, sonra davam etdi. – Sizə hər hansı bir şəkildə yardım edə bilməyəcəyim üçün məni bağışlayın.

Puaro kağızla qələmi ona uzatdı.

- Verdiyiniz ifadəyə görə sizə təşəkkür edirəm, qraf. Bu, formal bir şeydir, ancaq yenə də yerinə yetirilməlidir. Buraya familiyanızı və ünvanınızı yazmanızı rica edəcəyəm.

Qraf sözləri tək-tək ifadə edərək:

- Yaxşısı budur, mən özüm yazım, – dedi nəzakətlə. – Mənim doğulduğum yerin adı macar dilini bilməyənlər üçün çox mürəkkəbdir.

Qraf vərəqi qaytarıb ayağa qalxdı.

- Arvadımın buraya gəlməsinə ehtiyac yoxdur. Sizə mənim danışdıqlarımdan daha artıq bir şey danışa bilməz onsuz da.

Puaronun gözlərində hiyləgər bir parıltı göründü.

- Əlbəttə, əlbəttə. Çox güman ki, elədir. Ancaq yenə də qrafıya ilə qısaca bir söhbət etmək istərdim.

- Əmin olun, buna lüzum yoxdur. – Qrafın səsinə sərtlik hiss olundu.

Puaro ona çəkingənliklə baxaraq gözlərini qırpışdırdı.

- Sadəcə, bir formallıq xatirinə, – dedi. – Çünki raportumu tamamlamaq üçün bu danışığı aparmaq məcburiyyətindəyəm.

- Necə istəyirsiniz, – qraf istəksiz halda razı olmuşdu. Əcnəbilərə xas bir əda ilə təzim edərək tez-tələsik sağollaşdı və vaqondan çıxdı.

Puaro əlini uzadaraq qrafın pasportunu götürdü. Birinci səhifədə qrafın adı, familiyası və titulları yazılmışdı. Puaro ondan sonrakı səhifələrə keçdi. – Yanındakı adam: Arvadı. Adı: Elena- Mariya. Qızlıq familiyası: Qoldenberq. Yaşı: İyirmi. Düz adının üstündə böyük bir yağ ləkəsi yayılmışdı, diqqətsiz bir məmurun barmaq izləri.

– Diplomatik pasportdur, – Buk dedi. – Onlarla bir az ehtiyatlı olmalıyıq, mənim dostum, heç bir şəkildə onların xətrinə dəyməməliyik. Bir də ki bu cütlüyün cinayətlə nə əlaqəsi ola bilər?

– Narahat olmayın, əziz dostum. Son dərəcə diqqətli və nəzakətli olacağam. Sadəcə, bir formallıqdır bu.

Qrafıya Andreni vaqon-restorana girdiyi üçün Puaro səsinə alçaltdı.

Gənc qadın son dərəcə gözəldi və çəkingən bir halı vardı.

– Məni görmək istəmişsiniz, cənablar?

– Sadəcə, formallıq xatirinə, qrafıya.

Puaro ədəbli bir ədayla ayağa qalxaraq təzim etdi. Gənc qadını qarşısındakı yerə oturtdu. – Sizdən, sadəcə, dünən gecə bir şey görüb-görmədiyinizi soruşacağdım. Bu hadisəyə aydınlıq gətirəcək bir şey gördünüzmü? Ya da eşitdinizmi?

– Nə eşitdim, nə də gördüm, müsyö. Yuxuda olmuşam.

– Sizinkinin düz yanındakı kupedən gələn gurultuları heç eşitmədinizmi? Qonşunuz amerikalı xanım isterikaya qapılıb, bələdçini çağırmaqdan ötrü az qalıb zəngi yerindən qopartsın.

– Heç bir şey eşitmədim, müsyö. Çünki yuxu dərmanı içmişdim.

– Hm! Başa düşürəm. Nə isə... Sizi bundan artıq saxlamaq istəmirəm.

Gənc qadın tələsik ayağa qalxarkən belçikalı əlavə etdi:

– Bir dəqiqə, madam. Pasportda yazılı olan ad, фамилия, doğum tarixi və digər notlar... Bunlar doğrudurmu?

– Doğrudur, müsyö.

– O halda, lütfən, buraya imzanızı atarsınız...

Gənc qadın o saat imzasını atdı – Elena Andreni. Yana doğru əyri yazısı çox zərif idi.

– Ərinizlə birlikdə Amerikaya getdinizmi, madam?

– Xeyr, müsyö. – Qrafinya gülümsədi. Xəfifcə qızarmışdı. – O aralar evli deyildik. Biz evlənəli bir il oldu.

– Hə, başa düşürəm. Təşəkkür edirəm, madam... Bir də, ağıma gəlmişkən, əriniz tütün çəkirmi?

Getmək üzrə olan gənc qadın ona heyrətlə baxdı.

– Bəli.

– Trubka?

– Xeyr. Siqar və siqaret.

– Aha! Təşəkkür edirəm.

Gənc qadın duruxdu. Gözlərində dərin bir maraqla Puaronu süzürdü. Qara, badam şəklində olan gözləri çox gözəl idi. Gənc qadının uzun, qara kirpikləri ağ alma yanaqlarına xəfif kölgə salırdı. Xarici modaya uyğun olaraq qıpqırmızıya boyanmış dodaqları azacıq aralıydı. Gənc qrafinyanın gözəlliyində nə isə bir qeyri-adilik, ekzotiklik vardı.

– Bunu məndən nəyə görə soruşdunuz?

Puaro bu mövzunun o qədər də əhəmiyyətli olmadığını ifadə edərcəsinə əlini yellədi.

– Madam, detektivlər cürbəcür suallar verməyə məcburdurlar. Məsələn, bax belə bir sual: mənə xalatınızın rəngini söyləyərsinizmi?

Qrafinya onun üzünə baxa-baxa qaldı. Sonra da güldü.

– Mənim xalatım sarı rəngli şifon parçadandır. Çox lazım idi bu?

– Çox, çox lazım idi, madam.

Qrafinya maraqla soruşdu:

– Siz həqiqətən detektivsiniz?

– Bəli, madam, sizin sadıq qulunuz detektivdir.

– Ancaq mən elə güman edirdim, biz Yuqoslaviyanın ərazisindən keçənə qədər qatarda polislər olmayacaq. Onlar yalnız İtaliyada ortaya çıxacaqlar.

– Mənim Yuqoslaviya polisləriylə heç bir əlaqəm yoxdur, madam. Mən beynəlxalq dərəcəli bir detektivəm.

– Siz Birləşmiş Millətlərə qulluq edirsiniz, müsyö?

– Mən dünyaya qulluq edirəm, madam. – Puaro təşəxxüslə dedi. – Əsasən Londonda işləyirəm. Siz ingiliscə danışa bilərsinizmi? – İngiliscəyə keçərək soruşdu.

– Çok pis danışır! – Xoş bir aksentlə bildirdi.

Puaro təzədən təzim edərək sağollaşdı:

– Sizi bundan daha artıq tutmaq istəmirəm, madam. Gördüyünüz kimi, söhbətimiz o qədər də qorxulu olmadı.

Qrafinya Andreni gülümsədi, sonra da başıyla sağollaşaraq çıxdı.

Müsyö Buk razı halda:

– Çox gözəl qadındır! – Deyərək ah çəkdi. – Ancaq işimizə yarayacaq bir şey öyrənə bilmədik.

– Elədir... Bu cütlük nə bir şey görüb, nə də eşidib.

– Artıq italyanla danışaqmı?

Puaro bir an cavab vermədi. Macar diplomatın pasportundakı yağ ləkəsini gözdən keçirirdi.

VIII fəsil

Polkovnik Arbetnot

Puaro başını silkələyərək daldığı dərin düşüncələrdən oyandı. Baxışları müsyö Bukun maraqlı dolu baxışlarıyla qarşılaşınca gözlərində bir parıltı göründü.

– Ah, əziz dostum, gördüyün kimi, mən də artıq snob olmağa başlayıram. Ona görə də ikinci dərəcələrdən öncə birincidəkilərlə danışmağın daha lazımlı olduğunu düşünürəm. İndi yaraşığı polkovniklə söhbət edəcəyik.

Bir neçə sualdan sonra polkovnikin fransızca çox zəif danışdığı ortaya çıxdı, buna görə də Puaro ingiliscəyə keçdi. Arbetnotun adını, familiyasını, yaşını, ünvanını və hərbi rütbəsini dəqiqləşdirdikdən sonra:

– Hindistandakı işinizdən məzuniyyətə çıxıb evə qayıdırsınız, deyəsən, ya da fransızca ifadə etsək “en permission”² çıxmısınız? – dedi.

Polkovnik Arbetnot murdar fransızcada nəyin necə adlandığına əhəmiyyət verməyib, ingilislərə xas olan qısaca bir cavab verdi:

– Hə.

– Ancaq Şərqi xəttində hərəkət edən hərbi gəmiyə minməmişiniz!

– Elədir.

– Nəyə görə?

– Şəxsi bir səbəbə görə qatarla getməyə üstünlük verdim.

Arbetnotun zahiri görkəmində, sanki: “Hə, aldın cavabını, boşboğaz hərif”, – deyərcəsinə bir ifadə vardı, bu tövrlə qarşısındakı adamın hər şeyə burnunu soxmasından narazı olduğunu göstərirdi.

– Hindistandan birbaşamı gəldiniz?

Polkovnik:

– Bir gecə Uredə və üç gün Bağdadda qaldım, orada qulluq edən köhnə bir dostumun yanında, – deyər cavab verdi.

– Siz üç gün Bağdadda qalmısınız. Bildiyimə görə, o gənc ingilis qız – miss Debenhm da Bağdaddan gəlirmiş. Onunla orada tanış olmamısınız ki?

– Xeyr, orada tanış olmamışam. Miss Debenhamı ilk dəfə qatarda, Kərkükdən Nissibinə gedərkən gördüm.

Puaro həmsöhbətinə doğru əyildi və bilərəkdən xaricilərə xas olan bir ləhcəylə yavaşca ondan soruşdu.

– Müsyö, sizdən bir xahişim olacaq. Siz və miss Debenham qatarda yeganə ingilissiniz. Ona görə də ikinizdən də bir-biriniz haqqında fikirlərinizi soruşmaq məcburiyyətindəyəm.

Polkovnik Arbetnot soyuqqanlıqla:

– Son dərəcə qaydalara zidd bir xahişdir bu, – dedi.

– Heç də zidd deyil. Çünki bu cinayəti bir qadın işləmiş ola bilər. Ölənin bədənində on iki bıçaq yarası var. Hətta qatar rəisi də bu cinayətin bir qadın tərəfindən işləndiyini söylədi. Buna görə də mənim birinci növbədə vəzifəm nədən ibarətdir? İstanbul – Kale vaqonundakı bütün qadın yolçular haqqında hər şeyi öyrənmək. Ancaq ingilis qadınları haqda qərar vermək o qədər də asan məsələ deyil. İngilislər içlərinə qapalı insanlardır. Sizdən ədalət naminə rica edirəm. Müsyö, miss Debenham necə insandır? Onun haqqında nə bilirsiniz?

Arbetnot həyəcanla:

– Miss Debenham alicənab bir xanımdır, – deyərək cavab verdi.

Puaro çox məmnunmuş kimi bir ifadəylə dedi:

– Hm! Yəni onun cinayətlə bir əlaqəsi ola biləcəyini sanmırsınız?

Arbetnot:

– Bunu düşünməyiniz belə gülüncdür, – dedi. – Ölən adam bir əcnəbidir. Miss Debenham onun indiyə qədər heç üzünü də görməyib.

– O, bu haqda sizə danışıb?

– Hə. Onunla qarşılaşdığımız zaman çirkin görkəminə diqqət yetirdi və bu təəssüratını mənimlə bölüşdü. Əgər bu cinayət bir qadının işidirsə, miss Debenhamın bununla heç bir əlaqəsi ola bilməz. Bundan əmin ola bilərsiniz. Əgər sizin söylədikləriniz də, sadəcə, bir ehtimaldırsa və heç bir əsasa, bir dəlilə söykənmirsə.

Puaro gülümsədi:

– Görünür, bu, sizi çox narahat edir.

Arbetnot onu nifrət dolu baxışlarla süzdü:

– Bununla nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

Baxışları Puaronu utandırmış kimi ydi. Belçikalı gözlərini ondan qaçıraraq önündəki kağızları qarışdırmağa başladı.

– Bütün bunlar mövzudan kənar şeylərdir. İndi əsl hadisələrə gələk. Cinayətin dünən gecə ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verdiyini hesab edirik. Formallıq xatirinə qatarda hər kəsdən o saatda nə iş gördüyünü soruşmaq məcburiyyətindəyik.

– Əlbəttə. Səhv etmirəmsə, saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş o gənc amerikalıyla danışardım. Bu ölən adamın katibiylə.

– Aha! Sizmi onun kupesindəydiniz, yoxsa o sizin?

– Mən onun kupesindəydim.

– O gənc adamın фамиliyası Makkuindir, elə deyilmi?

– Bəli.

– Siz onunla dostonuz, yoxsa tanışsınız?

– Onu ilk dəfə bu səfər zamanı görmüşəm. Dünən təsadüfən danışmağa başladıq. Sonra ikimizin də maraqlandığımız mövzularda söhbətlər açıldı. Mənim, əslində, amerikalılardan çox da xoşum gəlməz, onlarla çox çətinliklə dil tapıram...

Makkuinin “zəhlətökən ingilislər” haqqındakı sözlərini xatırlayan Puaro bığ altdan güldü.

– Ancaq bu gənc oğlan xoşuma gəldi. Düzdür, Hindistandakı işləri yoluna qoymaq haqqında mənasız fikirləri var, bu, amerikalıların ümumi xəstəliyidir, çünki həm idealist, həm də sentimentaldırlar. Hindistan haqqında danışdıqlarım onu çox maraqlandırdı, axı mən Hindistanda ömrümün otuz ilini keçirmişəm. Mənə isə onun Amerikadakı iqtisadi böhran haqqında danışdıqları maraqlı gəldi. Sonra da biz beynəlxalq vəziyyət haqqında uzun-uzun danışdıq. Saata baxıb, ikiyə on beş dəqiqə qaldığını görüncə məəttəl qaldım.

– Söhbətiniz o zamanmı sona çatdı?

– Bəli.

– Ondan sonra nə etdiniz?

– Öz kupemə gedərək yatdım.

– Yatağınız düzəldilmişdimi?

– Bəli.

– Sizin kupeniz, bax bu, on beşinci nömrə, restoran tərəfdən ikinci kupedir, elə deyilmi?

– Hə.

– Siz kupenizə gedəndə bələdçi haradaydı?

– Ən sonda, öz yerində oturmuşdu. Hətta mən kupemə gedərkən Makkuin onu çağırırdı.

– Nəyə görə?

– Hər halda, yatağını düzəltmək üçün. Yatağı hələ də hazırlanmamışdı.

– İndi, polkovnik Arbetnot, yaxşıca düşünmənizi istəyirəm. Siz cənab Makkuinlə danışdığınız zaman koridordan bir adam keçdimi?

– Hər halda, kimlərsə keçdi. Ancaq mən onlara diqqət etmədim.

– Mən söhbətinizin son bir saat yarımını nəzərdə tuturam. Vinkovcidə qatardan endiniz, elə deyilmi?

– Bəli, amma bir dəqiqəliyə. Dəhşətli soyuq vardı. Çovğun əsirdi. Vaqona girdiyimizə çox sevindim. Halbuki həmişə bu qatarları həddindən artıq qızdırdıqlarını deyirəm.

Buk köksünü ötürdü:

– Hər kəsi birdən məmnun etmək çox çətindir. İngilislər bütün pəncərələri açırlar. Ondan sonra başqaları gəlir və bütün pəncərələri bağlatdırırlar. Çox çətindir...

Puaro da, Arbetnot da ona fikir vermədilər.

– İndi isə, müsyö, xəyalən keçmişə qayıtmağa çalışın, – dedi Puaro. – Beləliklə, bayırda çox soyuqdu. Təkrar qatara mindiniz. Divanda oturdunuz və bir siqaret çəkdiniz, ola bilər, trubka çəkdiniz... – Bir an dayandı.

– Mən trubka çəkirdim, Makkuin siqaret.

– Qatar hərəkət etdi. Siz trubkanızı çəkirsiniz. Cənab Makkuinlə dünya problemlərindən söhbət edirsiniz. Gecə keçir. Yolçuların çoxu yatmışdı. O sırada biri qapının önündən keçdimi? Yadınıza salmağa çalışın.

Arbetnot xatırlamağa çalışaraq qaşlarını çatdı.

– Buna cavab vermək çətindir. Açıq, kupenin çölündə nələr olduğuna fikir vermirdim...

– Siz axı hərbcisiniz. Sizin xüsusi müşahidə qabiliyyətiniz olmalıdır. Siz, yəqin ki, özünüz də hiss etmədən çox şeyləri müşahidə edirsiniz.

Polkovnik yenə də fikirləşdi və başını buladı:

– Deyə bilmərəm. Yadımda deyil bələdçidən başqa kiminsə keçdiyi. Ancaq, dayanın, deyəsən, hansısa bir qadın keçdi.

– Onu gördünüzmü? Gənc idimi? Yoxsa yaşlı?

– Onu görmədim. O tərəfə doğru baxmırdım. Bir xışıltı eşitdim. Bir də ətir qoxusunu hiss etdim!

– Qoxu? Gözəl qoxu idimi?

– Necə deyim... Pis bir parfüm qoxusu. Elə bir qoxu ki, bilirsiniz, uzaqdan adamın burnunu vurur. Ancaq, – Arbetnot tələsik əlavə etdi, – bu daha erkən saatlarda da ola bilər, bunu nəzərə alın. Sizin də dediyiniz kimi, adam özü də hiss etmədən belə şeyləri müşahidə edir. Bax mən də gecə ərzində yaddaşımın alt qatına yazmışam: “Qadın... və parfüm”. Ancaq nə zaman keçib, bunu dəqiq deyə bilmərəm, ola bilsin Vinkovcidən sonra keçdi.

– Daha dəqiq bir şey söyləyə bilməzsinizmi?

– Xeyr. Makkuinin yanında keçirdiyim vaxtın son yarım saatında oldu bu.

– Qatar dayanandan sonra?

Polkovnik başını yellədi.

– Bəli, qatarın dayanmış olduğundan əminəm.

– Çox yaxşı. Bunun üstündən keçək. Heç Amerikada olmusunuzmu, polkovnik?

– Heç bir zaman. Heç azacıq da olsa, həvəsim yoxdur getməyə.

– Polkovnik Armstronqla tanışlığınız varmı?

– Armstronq... Armstronq... İki, ya da üç Armstronq tanıyıram. 60-cı alaydan Tom Armstronq qulluq edirdi... Onumu deyirsiniz? Bir də Selbi Armstornq vardı. Onu Sommedə öldürdülər.

– Mən bir amerikalıyla evlənən və qızı qanqsterlər tərəfindən qaçırılan polkovnik Armstronqu deyirəm.

– Həə, bu hadisəni qəzetlərdə oxuduğumu xatırlayıram. Qorxunc bir hadisəydi! Polkovnik Armstronqla qarşılaşdığımı sanmıram. Ancaq onun haqqında, əlbəttə, eşitmişdim. Tobi Armstronq. Yaxşı bir adamdı. Hamının ondan xoşu gəlirdi. Öz sənətində çox böyük uğurlar qazanmışdı. Viktoriya ordeniylə təltif edilmişdi.

– Dünən gecə bıçaqlanan adam, polkovnik Armstronqun qızının ölümünə səbəb olan həmin adam idi.

Arbetnotun üzündə sərt bir ifadə əmələ gəldi.

– Elədirsə, o zaman bu köpəkoğlu öz cəzasına çatıb. Əlbəttə, belə bir adamın asılması daha yaxşı olardı. Düzdür, Amerikada belələrini elektrik stulunda otuzdururlar.

– Yəni, qısacası, siz şəxsi intiqam yerinə, qanuna və qaydalara əməl olunmasının daha yaxşı olduğunu hesab edirsiniz, polkovnik Arbetnot?

Arbetnot:

– Əlbəttə! Mafiya kimi, ya da korsikalılar kimi bir-birini bıçaqlamaqla və ya qan davalarına rəvac verməklə iş olmaz ki, – dedi. – Siz nə deyirsinizsə deyin, hakimlər tərəfindən mühakimə edilmək üsulu daha sağlam bir prinsipə söykənir.

Puaro düşüncəli bir tövrlə onu bir-iki dəqiqə süzdü:

– Bəli... Sizin belə düşündüyünüzü bilirəm. Nə isə, sizdən soruşulacaq başqa bir şey olduğunu sanmıram, polkovnik Arbetnot. Əlbəttə, dünən gecə şübhəli görünən, hətta mənasız belə olsa, bir şeylə qarşılaşmadınızsa...

Arbetnot bir an düşündü.

– Xeyr. Elə bir şey olmayıb. Ancaq... deyib duruxdu.

– Buyurun, davam edin, xahiş edirəm.

– Önemli bir şey deyil... – polkovnik həvəssiz bir şəkildə dedi. – Sizin dediyiniz kimi, mənasız bir şeydir.

– Hə-hə, davam edin.

– Bu, həqiqətən də, mənasız bir şeydir. Madam sizi mənasız şeylər də maraqlandırır, onda qoyun deyim. Öz kupemə dönərkən mənim kupemdən sonrakı qapının, bilirsiniz hansını deyirəm...

– Bilirəm, on altı nömrəli kupenin qapısı...

– Bəli. O qapı aralı idi. Və içəridə bir adam bir az da oğrun-oğrun bayıra baxırdı. Məni görən kimi qapını tez örtüdü. Düzdür, bu, mənasız bir şeydir, ancaq məni təəccübləndirdi. Demək istəyirəm ki, başqaları koridora baxmaq istəyəndə başını çölə çıxarır, ancaq o, bunu xəlvətcə edirdi, sanki, kimsənin onu görməsini istəmirdi. Buna görə də mənim diqqətimi çəkdi.

– Maraqlıdır... – dedi Puaro inamsızlıqla.

Arbetnot üzr istəyirmiş kimi əlavə etdi.

– Mən sizə dedim də, mənasız bir şey. Ancaq, bilirsinizmi, səhər erkən, hər tərəf sükut içində, mənə nəşə üşəndirici göründü bu, əsl detektiv romanlarda olan bir səhnəydi. Nə olur- olsun, boş şeydir. – Ayağa qalxdı. – Nə isə, əgər sizə lazım deyiləmsə...

– Təşəkkür edirik, polkovnik Arbetnot, mənim başqa sözüm yoxdur.

Polkovnik o saat getmədi. Qotur bir fransızın bir ingilisi sorğu-suala çəkməyə cəsarət göstərməsinə acıqlı olduğu artıq hiss olunmurdu.

Bacarıqsız bir ifadəylə:

– Miss Debenhama gəlincə... deyə mızıldandı. – Mənə inana bilərsiniz: onun bu işlə bir əlaqəsi yoxdur. O, həqiqətən, pukka sahibdir¹.

Sonra tələsik salondan çıxdı.

– “Pukka sahib” nə deməkdir? – doktor Konstantin maraqlandı.

– Bu o deməkdir ki, miss Debenhamın atası və qardaşları polkovnikin oxuduğu məktəblərdə oxuyublar, – Puaro izah etdi.

– Elə bu?... – Doktor Konstantin əməlli-başlı dilxor oldu. – Yəni bunun cinayətlə heç bir əlaqəsi yoxdur?

– Heç bir əlaqəsi, – dedi Puaro. O, öz fikirlərinə qapıldı. Barmaqlarıyla yavaş-yavaş masanı taqqıldadırdı.

Birdən başını qaldırdı.

– Polkovnik Arbetnot trubka çəkir. Trubka təmizləyicisini Retçettin kupesindən tapdım. Retçett isə, sadəcə, siqaret çəkərmiş.

– Nə demək istəyirsiniz?..

– Bu ana qədər trubka çəkdiyini təkcə Arbetnot etiraf etdi. Polkovnik Armstronqu da tanıyır. Hətta bəlkə, onunla dost olmuşdur, ancaq əlbəttə, bunu etiraf etmir.

– Yəni, sizcə...

Puaro kəskin şəkildə başını yellədi.

– Yox, yox, bu ola bilməz... heç cür mümkün olan şey deyil. Tərbiyəli, burnundan uzağı görməyən, tərs ingilis öz düşməninə dalbadal on iki dəfə bıçağı saplaya bilməz! Bu heç cür ola bilməz! Siz özünüz fikirləşin, bu, nə qədər ağlabatandır?

– Bunlar hamısı psixologiyaya aid dolanbaclardır, – deyə cavab verdi Buk.

– Psixologiyaya hörmət etmək lazımdır. Bizim cinayətin öz üslubu var və bu üslub heç bir şəkildə polkovnik Arbetnotun üslubu ola bilməz. Nə isə... İndi başqa bir şahidi dindirməyə başlayaq, – Puaro dedi.

Buk bu dəfə italyanın adını çəkmədi. Ancaq ürəyində onun çağırılmasını istəyirdi.

IX fəsil

Cənab Hardman

Birinci mövqe yolçularının sonuncusu cənab Hardman idi. İtalyan və ingilis nökrərlə eyni masada oturan yekəpər, gözəgəlimli amerikalı.

Hardman artıq rəngli dama-dama kostyum, çəhrayı rəngdə köynək geyinmiş, qalstukuna da bəzəkli iynə taxmışdı. Vaqon-restorana girərkən ağzında bir şey çeynəyirdi. İri, ətli, qaba cizgili, amma mülayim ifadəli bir üzü vardı.

– Sabahınız xeyir, bəylər, – dedi. – Mənə görə bir qulluğunuz?

– Cinayət haqqında, yəqin ki, eşitmisiniz, elə deyilmi, cənab e... Hardman?

– Əlbəttə. – Ağzındakı saqqızın yerini ustalıqla dəyişdirdi.

– Buna görə qatardakı bütün yolçularla danışmaq məcburiyyətində qaldıq.

– Mənə görə bunun bir isti-soyuğu yoxdur. Hər halda, bu iş ancaq belə həll edilə bilər.

Puaro önündə duran pasporta bir göz atdı.

– Sayrus Betman Hardman, Birləşmiş Ştatlar vətəndaşı, qırx bir yaşında, yazı makinası lentlərinin satıcısı.

– Bəli. Özüməm ki, varam.

– İstanbuldan Parisəmi gedirsiniz?

– Elədir.

– Nə məqsədlə?

– İşimdən ötrü.

– Siz həmişə birinci dərəcəlidəmi yolçuluq edirsiniz, cənab Hardman?

– Bəli, cənab. Yolpulumu şirkət ödəyir, – göz vurdu.

– İndi də dünən gecə olanlara gələk.

Amerikalı başıyla razılıq bildirdi.

– Bizə bu məsələ barədə nə söyləyə bilərsiniz?

– Heç bir şey söyləyə bilmərəm.

– Hm, çox heyif. Cənab Hardman, bəlkə, bizə dünən günorta yeməyindən sonra nəylə məşğul olduğunuzu danışasınız?

Amerikalı ilk dəfə dərhal cavab vermədi.

– Bağışlayın, ancaq, – dedi, nəhayət. – Siz kimsiniz? Bunu bir az açıqlasınız...

– Bu müsyö Buk, yataqlı vaqonlar şirkətinin müdirlərindəndir. Bu bəy də cəsədi müayinə edən doktor.

– Bəs siz?

– Mən Erkül Puaroyam. Bu hadisəni araşdırmaq işini şirkət mənə tapşırıb.

Mister Hardman:

– Sizin haqqınızda eşitmişəm, – deyə mızıldandı.

Bir-iki dəqiqə daha düşündü.

– Hər şeyi açıb danışsam, daha doğru olacaq, deyəsən.

Puaro quru bir səsle:

– Bildiklərinizi açıqlasanız, hər halda, ağıllı hərəkət etmiş olacaqsınız, – deyə cavab verdi.

– Əgər bildiyim bir şey olsaydı, hər şeyi sizə danışardım. Ancaq mən heç nə bilmirəm. Dediym kimi, mən heç bir şey bilmirəm. Ancaq bilməliyəm. Bax məni odlandıran da elə budur. Məhz mən hər şeyi bilməliyəm.

– Lütfən, nə demək istədiyinizi açıqlayın, cənab Hardman.

Amerikalı içini çəkdi. Saqqızını çıxardı, sonra əlini cibinə soxdu. Eyni anda üzünün ifadəsi də birdən-birə dəyişildi. İndi səhnədə rol almış bir aktyordan çox, gerçək bir adama bənzəyirdi. Hətta zəhlətökən ləhcəsi də bir az daha ölçülü oldu.

– O pasport saxtadır, əslində isə mən bax, buyam, – deyib masanın üstünə bir vizit kartı atdı.

Puaro uzun-uzadı kartı gözdən keçirdi və müsyö Buk da səbirsizlənib onun çiyinləri üzərindən boylandı.

Mister Sayrus B.Hardman.

Makneyl Detektiv Agentliyi.

Nyu-York.

Puaro Makneyl agentliyini tanıyırdı – Nyu-Yorkun ən məşhur və etibarlı detektiv bürolarından biriydi.

– İndi bizə bunun nə demək olduğunu başa salın, cənab Hardman, – dedi.

– Bu saat. Demək, belə olub. İki fırıldaqçının iziylə mən Avropaya gəlmişdim; bu, cinayətlə əlaqəsi olmayan bir məsələdir. Onları təqib etməyim İstanbulda sona

çatdı. Mən öz şefimə teleqram göndərdim, qayıtmaq əmri aldım, elə Nyu-Yorka qayıtmağa hazırlaşırıdım ki, bax, bu məktubu aldım.

Məktubu Puaroya uzatdı. “Tokatlıyan” otelinin firma kağızında yazılmışdı:

Cənab Hardman.

Mənə Makneyl Detektiv Bürosundan olduğunuzu söylədilər. Lütfən, bu gün günortadan sonra saat dördə oteldəki otağıma gəlin.

S.E.Retçett

– Sonra nə oldu?

– Bildirilən saatda otağa qalxdım. Cənab Retçett mənə özünün təhlükədə olduğunu açıqladı. Aldığı bir neçə hədə məktubunu da göstərdi.

– Həyəcanlı idimi?

– Həyəcanlı bir adam kimi aparmırdı özünü, ancaq əməlli-başlı narahat olmuşdu. Mənə bir təklifi oldu. Onunla eyni qatara minərək Parisə qədər getməli və onun öldürülməsinə əngəl olmalı idim. Eyni qatara mindim, ancaq buna baxmayaraq, yenə də Retçetti öldürdülər. Bax bu, məni çox narahat edir. Bu durum mənim ad-sanım üçün bir ləkədir.

– Cənab Retçett sizə necə davranmalı olduğunuzu söylədimi?

– Əlbəttə. Hər şeyi əvvəlcədən düşünmüşdü. Düz yanındakı kupədə yolçuluq etməyimi istəyirdi. Ancaq elə lap başlanğıcda tərslik oldu. Təkcə buranın yeri tapa bildim, hələ onu da çox çətinliklə. Deyəsən, bələdçi bu nömrəni ehtiyat üçün saxlamaq istəyirdi. Lakin söhbətdən yayınmayaq. Kupeni gözdən keçirdikdən sonra buranın müşahidə aparmaqdan ötrü işimə yarayacağını anladım. İstanbul yataqlı vaqonunun önündə yalnız vaqon-restoran vardı. Platformaya açılan aradakı qapını da gecə kilidləyirdilər. Yəni, əgər bir adam vaqona girmək istəsəydi, yalnız arxa qapıdan və ya başqa vaqondan keçərək girə bilərdi, bu da o deməkdir ki, qatil mütləq mənim kupemin önündən keçəcəkdə.

– Mister Retçettin ehtimal olunan düşməninin şəxsiyyəti haqqında, yəqin ki, heç bir şey bilmirsiniz?

– Onun necə bir görkəmdə olduğunu bilirəm. Retçett onu mənə təsvir eləyib.

– Necə? – hər üçü bir ağızdan soruşdu.

– Qocanın təsvir etdiyinə görə, bu, balacaboylu adam olub, – Hardman davam etdi,
– qarasaçlı, cırsəsli bir adam. Bundan başqa, qoca, qatilin yola çıxdığımız ilk gecədə hücum etməyəcəyini də söyləmişdi. İkinci, ya da üçüncü gecə hərəkətə keçəcəyini deyirdi.

Buk mızıldandı.

– Demək ki, bir şey bilirmiş.

Puaro düşüncəli bir tövrlə fikrini açıqladı.

– Hər halda, katibinə söylədiklərindən daha artıq şeylər bilirmiş. Retçett sizə bu düşməni haqqında başqa bir şey söylədimi? Məsələn, həmin adamın onu nə üçün hədələdiyi barədə heç nə danışmamışdı?

– Xeyr. Bu mövzuda danışmaq istəmədi. Sadəcə, o adamın onu izlədiyini, nəyin bahasına olursa olsun, öldürməyə qərarlı olduğunu söyləmişdi.

– Balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli, – Puaro düşüncəli halda təkrarladı, sınaıyıcı baxışlarla Hardmana baxdı. – Yəqin ki, siz onun əslində kim olduğunu bilirdiniz?

– Kimin?

– Retçettin. Onu tanıyırdınız, elə deyilmi?

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

– Retçett – Kassettiydi. Armstronqların qızını öldürən qatil.

Mister Hardman uzun bir fiştıriq çaldı.

– Bu heç ağılıma gəlməzdi! Vay, vay! Siz məni lap mat qoydunuz! Xeyr, mən onu tanımadım. O hadisə baş verəndə mən Qərbdə idim. Onun fotosunu qəzetlərdə, əlbəttə, görmüşdüm. Ancaq qəzetlərdə çap olunan şəkillərin nə hala düşdüyünü bilirsiniz. Ana öz oğlunu tanıya bilməz bu şəkillərdən. Çoxlarının Kasseti ilə haqq-hesabı çürütmək istəməsinə şübhə etmirəm.

– Bu təsvirə uyğun və Armstronqlarla əlaqəsi olan bir adamı tanıyırsınızmı – balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli bir adam?

Hardman bir-iki dəqiqə düşündü.

– Bu suala cavab vermək çətindir. Çünki o hadisəylə əlaqəsi olanların çoxu ölüb.

– Yadınızdımı, qəzetlər özünü pəncərədən atan bir qız haqqında yazmışdı.

– Hə. Ciddi bir məsələyə toxundunuz. O qız əcnəbiydi. Bax onun, bəlkə, italyan qohumları vardı. Ancaq Retçettin ayağında Armstronq hadisəsindən başqa hadisələr də vardı, bunu da unutmayın. Kasseti uzun müddət uşaq qaçıрмаqla məşğul oldu. Ona görə də yalnız Armstronq hadisəsinin üzərində durmanız doğru olmaz.

– Amma cinayətin Armstronq hadisəsiylə əlaqəsi olduğuna dair əlimizdə əsas var.

Hardman maraqla gözlərini ona zillədi. Ancaq Puaro ona əlavə izahat vermədi. Amerikalı başını yellədi, bir az keçəndən sonra dedi:

– Armstronq hadisəsində o təsvirə uyğun biri var idimi, xatırlaya bilmirəm. Ancaq əlbəttə, mənim o hadisəylə bir əlaqəm yox idi, haqqında da artıq bir şey bilmirdim.

– Eybi yox, siz gecə nə iş gördüyünüzü danışmağa davam edin, cənab Hardman.

– Danışacaq bundan artıq bir şey yoxdur. Gündüz yatdım və gecə növbə çəkdim. İlk gecə elə şübhə oyadacaq bir şey olmadı. Dünən gecə də elə. Qapımı bir az aralamışdım, baş verənlərə göz qoyurdum. Heç bir şübhə doğuracaq adam keçmədi.

– Bundan əminsinizmi, cənab Hardman?

– Əlbəttə, əminəm. Qatara bayırdan kimsə minmədi. Arxadakı vaqonlardan bu tərəfə keçən də olmadı. Bu baxımdan and içə bilərəm.

– Yerinizdən bələdçini görə bilirdinizmi?

– Əlbəttə. Düz mənim qapımın tuşunda kiçik kətildə oturmuşdu.

– Qatar Vinkovcidə dayandıqdan sonra bələdçi yerindən qalxdımı?

– O, son stansiya idi, elə deyilmi? Bəli, bələdçi yerindən qalxdı. Çalınan zənglərə cavab vermək üçün. Deyəsən, qatar o sırada qara batıb dayanmışdı. Sonra önümdən keçərək Afina vaqonuna getdi, orada, təqribən, on beş dəqiqə qaldı. Zəng çalınan kimi yenə qaça-qaça geri döndü. Mən koridora çıxıb nə olduğuna baxmaq istədim, aydın məsələdir, bir az narahat olmuşdum, məlum oldu ki, amerikalı qadın imiş zəngi çalan. O, bələdçiylə mübahisə etməyə başladı, ancaq nəyə görə, bilmirəm. Mən geri döndüm. Sonra bələdçi başqa bir kupeyə yaxınlaşdı, kiməsə mineral su apardı. Sonra vaqonun o biri başından kimsə yatağını sahmanlamaq üçün onu çağırincaya qədər öz yerində oturdu. Sonra da düz səhər saat beşə qədər yerindən qalxmadı.

– Bələdçi heç yuxuya daldımı?

– Bunu bilmirəm. Yuxuya dalmış ola bilər.

Puaro başını yellədi. Əlləri mexaniki olaraq masa üzərindəki kağızları bir yerə yığırdı. Yenə amerikalının vizit kartını götürdü.

– Lütfən, bunun üzərinə imzanızı atın.

Hardman onun istədiyini yerinə yetirdi.

– Güman edirəm, burada, qatarda sizin verdiyiniz ifadəni kimsə təsdiqləyə bilməz və sizin kimliyinizi təsdiq edə bilməz, mister Hardman?

– Qatarda? Deyəsən, belə adam yoxdur. Təkcə gənc Makkuin ola bilər. Bu cavan oğlanı yaxşı xatırlayıram, onun atasının Nyu-Yorkdakı ofisində tez-tez görüşmüşük, ancaq inanmıram, o qədər xəfiyyənin arasından mənə yadda saxlamış olsun. Yox, cənab Puaro, mənim kimliyimi təsdiq etməkdən ötrü siz yolun açılmasını və Nyu-Yorka teleqram göndərmək imkanının yaranmasını gözləməli olacaqsınız. Ancaq siz çox da narahat olmayın, mənim söylədiklərim əsla yalan deyil. Görüşmək üzrə, cənablar. Sizinlə tanış olmağıma çox məmnun oldum, cənab Puaro.

Puaro ona siqaret qutusunu uzatdı.

– Buyurun... Ancaq bəlkə də, siz trubka çəkirsiniz?

– Yox canım, trubka bizə görə deyil.

Amerikalı bir siqaret götürərək sürətlə uzaqlaşdı.

Üç adam bir-birilərinə baxdılar.

Doktor Konstantin :

– Siz onun, həqiqətən, bir detektiv olduğuna inanırsınız mı? – soruşdu.

– Əlbəttə. O, tipik bir detektivdir, belələrini çox görmüşəm. Üstəlik, danışdığı hekayənin yalan olub-olmadığı da tezliklə ortaya çıxar bilər.

– Bizə maraqlı məlumatlar verdi, – Buk dedi.

– Həqiqətən elədir!

Buk fikirli-fikirli mızıldandı:

– Balacaboy, qarasaçlı, cırsəsli bir adam.

Puaro:

– Bu, elə bir təsvirdir ki, qatarda heç kimsəyə uyğun gəlmir, – dedi.

X fəsil

İtalyan

Puaro mənalı-mənalı gülümsünərək:

– İndi də müsyö Bukun kefini qaldırmaqdan ötrü italyanı çağırıq, – dedi.

Antonio Foskarelli pişik kimi səssiz və yumşaq addımlarla vaqon-restorana daxil oldu. Sifəti işıq saçırdı. Tipik bir italyan üzü vardı; əsmər, xoşgüluş.

Fransızca düzgün və iti danışdı, azacıq ləhcə hiss olunurdu.

– Adınız Antonio Foskarellidirmi?

– Bəli, müsyö.

– Amerika vətəndaşlığını qəbul etmisiniz, görürəm.

İtaliyalı güldü.

– Bəli, müsyö. İş üçün belə daha əlverişlidir.

– “Ford” maşınlarının satış agentisiniz, eləmi?

– Hə. Bildiyiniz kimi...

Və bunun ardınca geniş bir nitq başladı, danışib qurtaranda artıq orada oturanlar Foskarellinin bütün iş metodlarından, getdiyi səfərlərdən, qazandığı pullardan, Amerika və bir çox Avropa ölkələri haqqında düşüncələrindən xəbər tutdular. İtaliyalıdan söz almaqdan ötrü əziyyət çəkməyə ehtiyac yox idi, sözün özü dağ seli kimi aşib tökülürdü. Sonra mənalı bir hərəkətlə sözlərinə son verərək dəsmalı ilə alnını sildi. Mehriban ifadəli, uşaqsayağı üzündən məmnunluq yağırdı.

– Gördüyünüz kimi, mən böyük işlər fırladıram. Hər şeyi müasir tələblərə görə nizamlamışam. Ticarətin damarını hər adam mənim kimi tuta bilməz.

– Demək, son on ildə tez-tez Amerikada olmusunuz?

– Bəli, müsyö. Bugünkü kimi yadımdadır, gəmiyə necə oturduğumu, dünyanın üçdə-birini qət edərək Amerikaya yollandığımı xatırlayıram. Mənim anam və bacım...

Puaro xatirələr axınının qarşısını aldı:

– Amerikada olduğunuz zamanlarda mərhumla qarşılaşdınızı heç?

– Heç vaxt. Ancaq onun kimi tipləri yaxşı tanıyıram. Hə, çox yaxşı tanıyıram. – İtaliyalı mənalı tərzdə barmaqlarıyla çırtma çaldı. – Ciddi davranışlı, çox yaxşı geyinmiş, zəhri görkəmi ilə hörmət oyadan bir adam. Ancaq bunlar hamısı göstəriş üçündür. Mən öz təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm, öldürülən adam özü cinayətkar olub. İstəyirsiniz inanın, istəyirsiniz inanmayın, ancaq bu belədir.

– Siz səhv etməmişiniz, – Puaro quru səslə dedi. – Retçett adı altında gizlənən adamın əsl фамиliyası Kasseti olub, məşhur uşaq oğrusu.

– Bəs mən sizə nə deyirdim? Bizim işimiz elədir ki, gərək ilk baxışdan kiminlə iş görəcəyini biləsən. Bunsuz mümkün ola bilməz. Təkcə Amerikada ticarət qaydalarına əməl olunur.

– Siz Armstronq hadisəsini xatırlayırsınızmı?

– Çox da xatırlamıram. Ancaq adı mənə tanış gəlir. Uşaq çox balaca idi, deyəsən. Kiçik bir qız idi. Elə deyilmi?

– Bəli. Faciəvi bir hadisə idi.

İtaliyalı oradakılardan fərqli olaraq bu fikirdə deyildi.

– Siz nə danışırırsınız, belə hadisələr indi hər addımda baş verir, – filosofcasına söylədi. – Böyük sivilizasiyanın mərkəzi olan Amerika kimi bir ölkədə...

Puaro onun sözünü yarıda kəsdi:

– Amerikada Armstronq ailəsindən kimsələrlə tanışlığınız var idimi?

– Xeyr, mən bilən, yox idi. Bu sualınıza cavab vermək çətindir. Sizə bəzi rəqəmləri misal çəkə bilərəm. Təkcə keçən ilki satışım...

– Müsyö, rica edirəm, mövzudan kənara çıxmayın.

İtaliyalı üzr istəyirmiş kimi əllərini açdı:

– Bağışlayın, min dəfə üzr istəyirəm!

– İndi isə mənə dünən gecə yeməkdən sonra nə iş gördüyünüzü, mümkün qədər dəqiqliklə danışın.

– Baş üstə... Restoranda mümkün olduğu qədər uzun müddət oturdum. Çünki bura daha əyləncəlidir. Mənimlə eyni masada oturan amerikalı bəylə danışdım. O da yazı makinası lentlərinin ticarəti ilə məşğul olur. Sonra kupemə getdim. Boş idi. Mənimlə eyni kupədə qalan Con Bul, o şərəfsiz ingilis nökr ağasının yanında idi. Sonra çıxıb gəldi. Həmişə olduğu kimi qaşqabaqlı idi yenə. Mənimlə danışmadı. Sözlərimə də ya “bəli” – deyə cavab verdi, ya da “xeyr”. Bu ingilislər qaranlıq bir millətdir, heç ürəyəyatan deyillər. O da bir küncdə özünü dartıb oturdu, elə bil, mil udmuşdu, kitab oxuyurdu. Sonra bələdçi gəlib yataqları düzəltdi.

Puaro:

– Dörd və beş nömrəli yataqları, – dedi.

– Tamamilə doğrudur, ən axırıncı kupe. Mən üst yataqda yatıram. Yerimə çıxdım. Siqaret çəkərək kitab oxudum. O bicbala ingilisin də dişi ağrıyırdı, deyəsən. Yataqda uzanıb inildəyirdi. Axırda yuxuya getmişəm, xəbərim olmayıb. Hər dəfə oyananda ingilisin inildədiyini eşidirdim.

– Masterman gecə kupedən çıxdımı heç?

– Ağlım kəsmir. Elə bir şey olsaydı, hiss edərdim. Qapı açılan kimi içəri koridordan işıq düşür. İnsan bu zaman sərhədə çatdığını və gömrükçülərin içəri girdiklərini sanaraq o saat oyanır.

– Masterman heç öz ağasından bir şey danışdı mı? Onun qarasınca söyləyirdimi heç?

– İngilis heç danışmırdı, dedim axı. Qaraqabaq adamdır. Danışmır, elə bil, ağzına su alıb.

– Siz nə çəkirsiniz: trubka, siqaret, siqar?

– Ancaq siqaret.

İtalyan, Puaronun uzatdığı qutudan bir siqaret götürdü.

Müsyö Buk soruşdu.

– Siz Çikaqoda olmusunuzmu heç ?

– Hə, olmuşam! Gözəl şəhərdir. Ancaq mən Nyu-Yorku, Vaşinqtonu, Detroytu daha yaxşı tanıyıram. Siz heç Amerikaya getdinizmi? Getmədinizmi? Amma oranı görməlisiniz. Mən...

Puaro, Antonio Foskarelliye doğru bir kağız uzatdı.

– Buraya ünvanınızı yazın, bir də imzanızı atın.

İtalyan ədalətli hərəkətlərlə ünvanını yazdı və quyruqlu bir imza atdı. Sonra ayağa qalxdı. Yenə üzündə ətrafdakılara yoluxan bir təbəssüm vardı.

– Elə bu qədər? Artıq mənə ehtiyacınız yoxdurmu? İşiniz avand olsun, bəylər. Bu qardan canımız qurtulsa... Milana çatmalıyam, işim var. – Üzüntüylə başını buladı.
– Yoxsa, bir iş var, əlimdən çıxar, – dedi və salondan çıxdı.

Puaro dostuna baxdı.

Buk:

– Uzun zamandan bəri Amerikada yaşayıb, – dedi. – Özü də italyandır. İtalyanlar bıçaq işlətməyi çox sevirlər. Üstəlik də, çox yalançıdırlar! Mənim italyanlardan heç xoşum gəlmir!

Puaro gülümsədi:

– Ola bilər. Bəlkə də, haqlısınız, dostum. Ancaq onun əleyhinə əlimizdə bircə dənə də olsun, dəlil yoxdur. Bunu sizə xatırlatmaq məcburiyyətindəyəm.

– Bəs sizin psixologiyanız harada qaldı? İtalyanlar adam bıçaqlamırlarmı?

Puaro:

– Bıçaqlayırlar, – dedi. – Xüsusən də dava-dalaşın ən şiddətli anında. Ancaq bu... bu, tamənən başqa bir cinayətdir. Mənə bu cinayət olduqca diqqətlə planlaşdırılmış kimi gəlir. Ondan sonra da ustalıqla səhnəyə qoyulub. Uzaq hədəfi olan cinayətdir... Necə başa salım, bilmirəm. Latın millətinə xas olan bir cinayət deyil. Mən bu hadisədə soyuqqanlı, yaradıcı, yaxşı işləyən, diqqətli bir beynin izlərini görürəm, anqlosaks tipinə daha uyğun gəlir bu cinayət.

Son iki pasportu götürdü:

– İndi miss Meri Debenhamla söhbət etməliyik.

XI fəsil

Miss Debenham

Mari Debenham vaqon-restorana girdiyi zaman Puaronun daha öncə onun haqqında əldə etdiyi təsəvvürləri daha da möhkəmlətdi.

Qara, zərif kostyum və boz rəngli köynək geyinmişdi. Qara dalğalı saçları daranmış, səliqə-sahmanlı idi. Əhvali-ruhiyyəsi və davranışı da sakit və rahat idi.

Puaroyla Bukun qarşısında oturaraq sualedici baxışlarla onlara baxdı.

Puaro:

– Adınız Mari Hermiona Debenham, elə deyilmi? – dedi.

– Bəli.

– Siz ingilissiniz?

– Hə.

– Lütfən, daimi ünvanınızı buraya yazarsınızmı, madmazel?

Miss Debenham onun istəyini yerinə yetirdi. Yazısı oxunaqlı və səliqəli idi.

– İndi, madmazel, gecəki hadisə haqqında bizə nələr danışa bilərsiniz?

– Qorxuram, sizə danışacaq bir sözüm olmasın. Çünki uzanmışdım, dərhal yatıb yuxuya getmişəm.

– Qatarda bir cinayət işlənməsi sizi məyus edirmi?

Bunun gözlənilməz bir sual olduğu məlum idi. Gənc qızın ala gözləri bir az iriləşdi.

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

– Sizə bəsit bir sual verdim, madmazel. İstəyirsiniz, təkrar edirəm. Qatarda bir cinayət işlənməsi sizi məyus edirmi?

– Hadisəyə bu yöndən baxmadım. Xeyr, o qədər də məyus olduğumu deyə bilmərəm.

– Yəni bu cinayət sizin üçün ola biləcək bir şeydir, eləmi?

Mari Debenham sakit-sakit:

– Əlbəttə, xoş bir şey deyil, – dedi.

– Siz tipik bir anqlosakssınız, madmazel. Hisslərə qapılırsınız.

Qız xəfifcə güldü:

– Hissiyatlı olduğumu isbat etməkdən ötrü isterik böhranlar keçirməyə ehtiyac görmürəm, ona qalsa, hər gün xeyli insan ölür.

– Bəli, ölür. Ancaq cinayət daha nadir hallarda olur.

– Hə, əlbəttə.

– Cənab Retçetlə tanışlığınız varmı?

– Onu ilk dəfə dünən burada, səhər yeməyində gördüm.

– Sizə necə təsir bağışladı?

– Ona çox da fikir vermədim.

– Sizdə pis bir insan təəssüratı oyatmadımı?

Qız çiyinlərini çəkdi.

– Bu haqda heç düşünmədim.

Puaro onu diqqətlə süzdü:

– Mənim dindirmə metodumu bəyənmədiyiniz hiss olunur. – Gözlərində bir parıltı yaranmışdı. – Yəqin, fikirləşirsiniz, bir ingilis olsaydı, istintaqı başqa cür aparardı, lazımsız şeyləri kənara atardı, yalnız faktlar üzərində dayanardı, bir sözlə, metodik əsaslarda və nizamlı bir şəkildə edərdi bu işi. Ancaq mənim, madmazel, öz qəribəliklərim var. Hər şeydən əvvəl, mən şahidi gözdən keçirirəm, onun xarakterini müəyyən edirəm və buna uyğun olaraq suallar verirəm. Bir neçə dəqiqə əvvəl mən bir cənabı sorğu-sual edirdim, cürbəcür məsələlər haqqında öz düşüncələrini danışmaqdan ötrü az qalırdı yaxasını cırsın. Ancaq mən buna imkan vermədim, ancaq “hə”, “yox” deyə cavab verməsini tələb etdim. Onun arxasınca siz gəldiniz. Mən sizin səliqəli, nizamlı olduğunuzu, söhbətdən yayınmayacağınızı, suallara qısa və mahiyyətinə görə cavab verəcəyinizi dərhal anladım. Bizim qəlbimizə ziddiyyətlər hakim olduğuna görə mən sizə başqa suallar verirəm. Soruşuram, siz nə hiss edirsiniz, nə fikirləşirsiniz? Bu metod sizin xoşunuza gəlirmi?

– Kəskin danışdığımıza görə bağışlayın, ancaq mənə bunlar vaxt itirmək kimi gəlir. Tutaq ki, cənab Retçettin üzünü bəyənib-bəyənməməyimi öyrəndiniz, bunun qatili tapmanıza nə köməyi ola bilər?

– Retçettin əslində kim olduğunu bilirsinizmi, madmazel?

Mari Debenham başıyla təsdiq etdi:

– Bəli, xanım Habbard qabağına çıxana bu haqda danışır.

– Armstrong hadisəsi haqqında nə düşünürsünüz?

– Amansız bir cinayətdir.

Puaro düşüncəli-düşüncəli ona baxdı:

– Siz, miss Debenham, mən biləni, Bağdaddan gəlibsiz?

– Hə.

– Londona gedirsiniz?

– Hə.

– Bağdadda nə işiniz vardı?

– İkiuşaqlı bir ailədə mürəbbiyəlik edirdim.

– Məzuniyyətinizi tamamladıqdan sonra təzədən oraya qayıdacaqsınız?

– Dəqiq bilmirəm.

– Nəyə görə?

– Bağdad çox uzaqdır. Londonda yaşamaq istərdim, orada bir iş tapmağa çalışacağam.

– Anlayıram. Mən sizin evlənəcəyinizi sanırdım.

Miss Debenham cavab vermədi. Başını qaldıraraq diqqətlə Puaroya baxdı. “Çox həyasızsınız”, – deyəcəkdi, sanki.

– Sizinlə eyni kupədə qalan xanım haqqında fikriniz nədir? Miss Olson haqqında?

– Mehriban, sadə bir insandır.

– Xalatı nə rəngdədir?

Mari Debenham heyvətlə baxdı.

– Qəhvəyimtil. Yundan.

– Hm. Cəsarət edib yada salmaq istəyirəm və məni üzlülükdə qınamayacağınıza ümidvaram, sizin xalatınız açıq-bənövşəyi rəngdədir, mənəcə, buna Hələbdən İstanbula gələrkən yolda fikir vermişdim.

– Bəli, elədir, yanılmamısınız.

– Sizin başqa xalatınız varmı, madmazel? Məsələn, qırmızı kimono?

– Xeyr, o, mənim deyil.

Puaro irəliyə doğru əyildi. İndi siçana hücum edən pişiyə bənzəyirdi:

– Bəs kimin ola bilər?

Qız diksinərək stuldan geri çəkildi.

– Bilmirəm. Nə demək istəyirsiniz?

– “Mənim qırmızı kimonom yoxdur” demədiniz. “O, mənim deyil” deyə cavab verdiniz. Bundan da kimononun başqa birinə aid olduğu nəticəsi çıxır.

Qız başıyla təsdiq etdi.

– Qatardakı başqa birinindir bu kimono?

– Bəli.

– Kimin?

– Bilmirəm. Bu səhər saat beşdə oyandım. Qatar uzun müddətdən bəri dayanmış kimi gəldi mənə. Qapını açaraq koridora baxdım. Bir stansiyada olduğumuzu fikirləşdim. Qırmızı kimonolu bir nəfərin koridorun başına doğru getdiyini gördüm.

– Kim olduğunu bilirsinizmi? Saçları sarı idimi? Yoxsa qara? Ya da qıvrım?

– Deyə bilmərəm. Başında ləçək vardı. Başının arxasını gördüm.

– Bədən quruluşu necəydi?

– Arıq, uzunboyluydu, deyəsən. Ancaq bu da dəqiq deyil. Kimononun üzərində əjdaha naxışı vardı.

– Bəli, doğrudur.

Puaro bir müddət düşündü. Öz-özünə: “Başa düşmürəm, heç nəyi başa düşmürəm, – deyirdi. – Heç nə bir-biriylə düz gəlmir”. Sonra başını qaldırdı:

– Sizi daha artıq saxlamaq istəmirəm, madmazel.

– Eləmi?

Qız çaşılıb qalmışdı, buna baxmayaraq, o dəqiqə ayağa qalxdı. Ancaq sonra qapıda duruxaraq geri döndü.

– O isveçli qadın... Miss Olson... bir az narahatdır. Ona cənab Retçetti ən son onun gördüyünü söyləmisiniz sanıram. Buna görə də ondan şübhələndiyinizi düşünür. Ona söyləyə bilərəmmi, narahat olmasın? Elə bir adamdır ki, milçəyə belə qıymaz.

Miss Debenhamın dodaqlarında bir təbəssüm işardı.

– Miss Olson xanım Habbarddan aspirin istəməyə nə zaman getdi?

– On birin yarısından bir az sonra.

– Nə qədər qaldı?

– Beş dəqiqəyə qədər.

– Gecə təkrar kupedən çıxdımı?

– Xeyr.

Puaro doktora tərəf döndü.

– Retçett on birin yarısı radələrində öldürülmüş ola bilərmə?

Konstantin başını buladı:

– İmkansızdır.

– Rəfiqənizə ondan şübhə etmədiyimizi söyləyə bilərsiniz, madmazel.

– Təşəkkür edirəm.

Qız birdən-birə güldü. Özünə qarşı hüsn-rəğbət doğuran nadir bir gülümsəmə idi bu.

– Bilirsinizmi, elə bil, balaca bir quzudur. Həyəcan keçirir və mələməyə başlayır.

Miss Debenham dönərək vaqondan çıxdı.

XII fəsil

Alman xidmətçi

Buk qəribə bir tərzdə dostuna baxırdı:

– Sizi başa düşə bilmirəm, dostum. Nəyə nail olmaq istəyirsiniz?

– Mən çat yeri axtarırdım, dostum.

– Çat yeri?

– Hə, bu gənc xanımın büründüyü soyuqqanlılıq zirehində bir çat yeri. Onun soyuqqanlılığını laxlatmaq istəyirdim. Bunu bacara bildimmi? Bilmirəm. Ancaq bir şeyi dəqiq bilirəm: mənim belə bir metoddan istifadə edəcəyimi o gözləmirdi.

– Siz ondan şübhələnirsiniz? – müsyö Buk qayğılı halda soruşdu. – Axı nəyə görə? Gənc və gözəl bir qızın belə bir cinayətə qarışacağı inandırıcı deyil.

Konstantin:

– Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm, – dedi. – Soyuqqanlıdır, hissiyyatsızdır, ancaq onu incidən bir kişinin üstünə bıçaqla atılmaz, sadəcə, onu məhkəməyə verir.

Puaro ah çəkdi.

– Hər ikinizin beyninə dolub ki, guya, bu cinayət bir anlıq bir əsəb üzündən işlənilib, əvvəlcədən hazırlanmış bir qəsd deyil. Məncə, bu fikirdən daşınmalısınız. Miss Debenhamdan şübhələnməyə gəlincə, bunun iki səbəbi var. Birincisi, Konya stansiyasında eşitdiyim bir söhbətdir, bu barədə mən hələ sizə danışmamışam. – Puaro eşitdiyi maraqlı söhbəti onlara danışmağa başladı.

Puaro söhbətini tamamlayınca Buk:

– Çox maraqlıdır... – dedi. – Lakin bu söhbəti hələ aydınlaşdırmaq lazımdır. Əgər doğrudan da, siz dediyiniz mənaya gəlirsə, deməli, bu qızın və o zəhlətökən ingilisin cinayətdə əli var.

– Ancaq bu heç bir faktla təsdiqlənmir, – Puaro dedi. – Əgər onlar cinayətdə iştirak etsəydilər, bilirsinizmi, bu, nə demək olardı? O demək olardı ki, onlar bir-birlərinin günahsız olduqlarını göstərən şeylər söyləməlidirlər. Elə deyilmi? Ancaq biz bunu görmürük. Miss Debenhamın günahsız olduğuna dair alibini isveçli qadın verir, halbuki bu günə qədər heç üzünü də görməyib, polkovnikin alibisini isə ölənün katibi Makkuin verir. Yox, sizin qərarınız belə mürəkkəb bir tapmaca üçün həddən artıq bəsitdir.

– Siz, ondan şübhələnmək üçün daha bir səbəbin olduğunu söylədiniz, – müsyö Buk yada saldı.

Puaro gülümsündü:

– İkinci səbəbə gəlincə... Bu da yenə psixoloji bir məsələdir. Öz-özümdən : “Miss Debenham bu cinayəti planlamış ola bilərmə”, – deyə soruşurdum. Çünki mən bu cinayətin arxasında soyuqqanlı, yaradıcı təfəkkürü olan bir insanın olduğunu düşünürdüm. Bundan əminəm. Miss Debenham məndə bu təəssüratı oyadır.

Buk başını buladı:

– Məncə, yanırlarsınız, dostum. Bu gənc ingilis qızın qatil olduğunu heç cür təsəvvür etmirəm.

Puaro sonuncu pasportu götürdü.

– Nə etmək olar... Gəlin indi də siyahıda son ada keçək. Qulluqçu Hildeqarda Şmidt.

Qarsonun çağırdığı Hildeqarda tezliklə vaqon-restorana daxil oldu, ehtiramla qapının ağzında dayandı. Puaro əlinin işarəsiylə onu qarşısındakı stulda oturtdu. Əllərini dizlərinin üstündə qovuşduraraq səssizcə gözlədi. Son dərəcə fleqmatik təbiətli olduğu hiss olunurdu və özünə qarşı həddən artıq hörmət oyadan bir qadın idi, ancaq ola bilər, o qədər də ağıllı deyildi.

Miss Debenhamdan fərqli olaraq, Hildeqarda Şmidtə Puaro tamam başqa cür davranırdı. Başdan-ayağa mehribanlıq və xeyirxahlıq mücəssəməsi idi. Görünür, Puaro qadının özünü rahat hiss etməsini istəyirdi. Nəzakətlə xahiş edərək ona adını və ünvanını yazdırdı. Sonra da suallarına başladı. Almanca danışdı.

– Dünən gecə olanlar haqqında məlumat almaq istəyirik. Biz bilirik ki, siz cinayətin özü haqqında bizə bir şey söyləyə bilməzsiniz, ancaq ola bilsin, sizin əhəmiyyət vermədiyiniz, lakin bizim üçün yararlı ola biləcək bir şey görmüsünüz və ya eşitmisiniz. Başa düşürsünüzmü?

Yox, qadın, deyəsən, heç nə başa düşmədi. Geniş, mehriban üzündə donuq və sakit bir ifadəylə:

– Mən heç nə bilmirəm, müsyö, – dedi.

– Yaxşı. Onda gəlin belə bir faktı götürək: dünən gecə knyaginyanın sizin dalınızca adam göndərib çağırıldığını xatırlayırsınız mı?

– Əlbəttə, xatırlayıram.

– Nə zaman oldu bu? Yadınızdadırmı?

– Xatırlamıram, müsyö. Bələdçi gəlib xəbər verdiyi zaman yatmışdım.

– Başa düşürəm. Gecə vaxtı knyaginyanın sizi çağırması normal bir hal idi?

– Bəli, cənab. Gecələr xanıma tez-tez lazım oluram. O çox pis yatır.

– Çox yaxşı. Demək, sizə xəbər verən kimi o saat qalxdınız. Xalat geyindiniz?

– Xeyr, müsyö. Necə lazımdırsa, o cür geyindim. Xalatla xanım həzrətlərinin yanına getməyə cəsarət edə bilmərəm.

– Halbuki xalatınız da çox gözəldir, qırmızı rəngdə – elə deyilmi?

Qadın heyrlə ona baxdı.

– Cənab, mənim tünd-mavi flanel xalatom var.

– Eləmi? Siz davam edin. Mən zarafat etdim. Knyaginyanın yanına getdiniz. Orada nə etdiniz?

– Xanımı masaj etdim, müsyö. Sonra yüksək səslə kitab oxudum. Yüksək səslə mən çox da yaxşı oxumuram, ancaq bu, xanımın xoşuna gəlir, bunun daha yaxşı olduğunu söyləyir, çünki belə tez yuxuya gedir. Xanım mürgüləməyə başlayanda artıq mənim gedə biləcəyimi söylədi, mən də kitabı örtüm və öz kupemə qayıtdım.

– Saat neçə idi, xatırlayırsınız mı?

– Xeyr, müsyö.

– Söyləyin, xanım knyaginyanın yanında nə qədər qaldınız?

– Yarım saata qədər, cənab.

– Yaxşı, davam edin.

– Əvvəlcə mən xanıma öz kupemdən bir dənə böyük yun şal gətirdim, vaqonu qızdırsalar da, həddən artıq soyuq idi. Onu şalla bürüdüm, mənə : “Gecəniz xeyrə qalsın”, – dedi. Stəkanına mineral su tökdüm. Işıqı söndürdüm və çıxdım.

– Sonra?

– Başqa danışılacaq bir şey yoxdur, cənab. Mən kupemə qayıtdım və uzanıb yatdım.

– Koridorda kimsəylə qarşılaşmadınız mı?

– Xeyr, cənab.

– Üzərində əjdaha naxışları olan qırmızı kimono geyinmiş bir qadına rast gəldiniz mi heç?

Hildeqarda Şmidtin mehriban gözləri bərələ qaldı:

– Xeyr, cənab! Koridorda bələdçidən başqa kimsə yox idi. Hamı çoxdan yatmışdı.

– Ancaq, hər halda, siz bələdçini gördünüz?

– Bəli, müsyö.

– Nə edirdi o?

– Bələdçi kupelərin birindən çıxdı, cənab.

– Necə, necə? – Buk irəliyə doğru atıldı. – Hansı kupedən?

Hildeqarda Şmidt yenə təşvişə düşdü. Puaro incimiş halda dostuna baxdı.

– Burada qeyri-adi heç nə yoxdur, – dedi. – Bələdçi gecə çalınan zənglərə tez-tez cavab verməli olur. Onun hansı kupedən çıxdığını xatırlaya bilərsinizmi?

– Vaqonun ortasındakı kupelərin birindən, müsyö. Madam knyaginyanın kupesindən iki və ya üç qapı o tərəfdən.

– Aha! Danışın, xahiş edirəm, lap dəqiq necə oldu?

– Kişi az qalmışdı mənimlə toqquşsun, cənab. Mən knyaginya üçün şal gətirməyə gedəndə oldu bu.

– Demək, o, kupedən çıxanda az qaldı sizinlə toqquşa. Hansı tərəfə gedirdi?

– Mənə doğru gəlirdi, cənab. Məndən üzr istədi və vaqon-restorana tərəf getdi. Bu zaman zəng çalınmağa başlamışdı, ancaq mən bilən, bələdçi bu zəngə cavab vermədi. – Bir an nəfəs dərib davam etdi. – Ancaq mən başa düşə bilmirəm. Necə ola bilər...

Puaro qadını sakitləşdirməyə çalışdı.

– Biz, sadəcə olaraq, saatları tutuşdururuq, madam, – dedi. – Bunu formal olaraq etməliyik. Yazıq bələdçi, gecə uzununu otərəf-butərəf qaçıb. Əvvəlcə sizi oyadıb, sonra zənglərə cavab verməyə tələsib...

– Məni oyadan bu bələdçi deyildi, cənab. Bir başqasıydı.

– Eləmi! Bir başqası! Onu daha öncə görmüşdünüzmü?

– Xeyr, cənab.

– Təkrar görsəniz, tanıyarsınızmı?

– Yəqin ki, tanıyaram, cənab.

Puaro Bukun qulağına nəşə pıçıldadı. Buk bir tapşırıq vermək üçün yerindən qalxıb qapıya tərəf getdi.

Puaro isə yenə dostcasına, mülayim tərzdə dindirməyə davam edirdi.

– Heç Amerikada olmuşunuzmu, frau Şmidt?

– Yox, olmamışam, müsyö. Gözəl yerdir deyirlər.

– Yəqin ki, artıq bilirsiniz, cinayətə qurban gedən bu adam əslində kim olub? Onun kiçik bir uşağın ölümündə günahkar olduğunu eşitmisiniz?

– Bəli, eşitdim, müsyö. Bu, dəhşətli bir hadisədir, böyük bir günah işlənib. Tanrı belə şeyləri necə götürür! Bizim Almaniyada belə şeylər olmur.

Qadının gözləri yaşla dolmuşdu.

Puaro onun sözlərini təkrar etdi:

– Hə, dəhşətli bir cinayət olub, – dedi. Sonra da cibindən o kiçik, zərif dəsmalı çıxararaq qadına uzatdı.

– Bu dəsmal sizindir, frau Şmidt?

Qadın dəsmalı gözdən keçirərkən qısa bir səssizlik oldu. Bir dəqiqə sonra Hildegarda Şmidt başını qaldırdı. Üzü bir az qızarmışdı.

– Xeyr, cənab! Bu, mənim dəsmalım deyil.

– Üzərində “H”. markası var, ona görə soruşdum. Adınız Hildegarda olduğuna görə elə bildim, dəsmal sizindir.

– Ah, cənab! Belə dəsmallar çox kübar xanımlarda olur. Çox bahalı şeydir. Naxışları əllə işlənib. Çox güman, bu dəsmal Paris atelyələrindən çıxıb.

– Demək, sizin deyil, kimin olduğunu da bilmirsiniz?

– Mən? A, xeyr, cənab.

Qulaq asanların içində təkcə Puaro qadının azacıq duruxduğunun fərqinə vardı.

Buk əyilərək onun qulağına nəsə pıçıldadı. Puaro başını yellədi və qadına:

– İndi üç bələdçi gələcək, – dedi. – Lütfən, dünən gecə knyaginyaya şal apararkən qarşılaşdığınız onlardan hansı olub, bizə göstərin.

Üç kişi içəri girdi. Pyer Mişel, Afina–Paris vaqonuna baxan yekəpər kürən bələdçi və Buxarest vaqonunun tökməbədənli bələdçisi.

Hildeqarda Şmidt onlara baxdı, sonra da o saat başını buladı.

– Xeyr, müsyö. Dünən gecə gördüyüm adam bunların heç biri deyil.

– Ancaq qatarda onlardan başqa bələdçi yoxdur. Siz, yəqin ki, yanılırsınız.

– Mən yanıla bilmərəm, müsyö. Bunlar uzunboylu, iri adamlardır. Mənim gördüyüm isə balacaboy və qarasaçlı idi, kiçik bıqları da vardı. Yanımdan keçəndə üzr istədi, qadın səsinə bənzər cır-cır səsi vardı. Mən ona diqqətlə baxdım, cənab, bundan əminəm.

XIII fəsil

Puaro işə yekun vurur

– Qarasaçlı, balacaboy, cırsəsli bir kişi, – dedi müsyö Buk.

Üç bələdçiylə Hildeqarda Şmidt getmişdilər.

Buk ümitsiz halda əlini yellədi.

– Heç bir şey başa düşmürəm! Deməli, Retçettin, haqqında danışdığı həmin o düşməni qatarda imiş? Elədirsə, bəs indi haradadır? Havaya uçmadı ki? Başım fırlanmağa başladı. Rica edirəm, bir şey söyləyin, əziz dostum. Mənə imkansız bir şeyin mümkün olduğunu göstərin.

– Güzəl bir söz dediniz, – Puaro dedi. – İmkansız bir şey ola bilməz, dolayısıyla, bu imkansız şey nə olursa olsun, yenə də mümkün olmalıdır.

- O halda, dünən gecə qatarda nə olduğunu mənə tez başa salın.
- Mən sehrbaz deyiləm, dostum. Mən də sizin kimi heyran içindəyəm. Bu hadisə qəribə şəkildə baş verib.
- Mənə elə gəlir ki, biz yerimizdə sayırıq.

Puaro başını buladı.

- Xeyr, bu, doğru deyil. Bir xeyli qabağa getmişik. Bəzi şeyləri bilirik artıq. Yolçuların hekayətlərini dinlədik.
- Onlardan nə öyrəndik? Heç nə.

Puaro onu sakitləşdirməyə çalışdı:

- Mən belə deməzdim, dostum.
- Ola bilər, mən bir az şişirdirəm. Əlbəttə, bu amerikalı Hardman və qulluqçu bizim bildiklərimizə hansısa əlavələr etdilər. Daha doğrusu, onlar bu işi daha da azdırdılar.
- Ümitsiz olmaq lazım deyil, – Puaro onu sakitləşdirdi.

Buk üzünü ona tutdu:

- Elə isə, danışın. Erkül Puaronun zəka incilərini bizimlə bölüşün.
- Məgər sizə söyləmədim? Mən özüm də sizin kimi çaşqınlıq içindəyəm. Bununla belə, biz artıq problemin açılmasına girişə bilərik. Biz əlimizdə olan faktları sıraya düzüb metodik olaraq onlardan nəticə çıxara bilərik.
- Rica edirəm, müsyö, davam edin, – doktor Konstantin xahiş etdi.

Belçikalı detektiv xəfifcə öskürərək önündəki kağızları düzəltdi.

- Gəlin əlimizdə olanları gözdən keçirək. Hər şeydən əvvəl, əlimizdə inkar edilməyəcək bəzi faktlar var. Retçett, ya da Kassetti dünən gecə on iki yerindən bıçaqlandı və öldü. Bu, bir nömrəli faktdır.
- Bu faktı inkar edə bilmərəm, dostum, çox tutarlı bir faktdır, – müsyö Bukun səsinə bir az da ironiya vardı.

Bu sözlər Puaronun halını dəyişdirmədi.

– Doktor Konstantinlə birlikdə müşahidə etdiyimiz bəzi qəribəlikləri indilik keçirəm, – təmkinlə sözünə davam etdi. – Vaxtı çatanda onlara qayıdacağam. Məncə, digər önəmli bir fakt cinayətin saatıdır.

– Yenə də bizə məlum olan çox az sayda şeylərdən biri, – deyərək müsyö Buk onun sözünü kəsdi. – Cinayət bu gün ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verib. Hər kəs bunun belə olduğunu deyir.

– Heç də elə deyil. Siz olanları şişirdirsiniz. Düzdür, orası da var ki, əlimizdə bu fikri təsdiqləyən çoxlu faktlar var.

– Heç olmasa, bunu etiraf etdiyinizə görə çox sevindim.

Puaro təmkinlə davam etdi, sanki, heç sözünü kəsməmişdilər:

– Bu baxımdan üç ehtimalla qarşı-qarşıyıyıq. Birincisi: sizin də söylədiyiniz kimi, cinayət ikiyə on beş dəqiqə işləmiş işləndi. Bunu əzilən saat, xanım Habbardın sözləri və alman xidmətçi Hildeqarda Şmidtin danışdıqları təsdiqləyir. Bundan başqa, doktor Konstantin də bu fikirdə olduğunu mənə söyləyib. İkinci ehtimal: cinayət daha gec işləndi və saatın əqrəbləri, bizi çaşdırmaq üçün, qəsdən geri çəkildi. Üçüncü ehtimal: cinayət daha öncə işləndi və saatın vaxtı yenə eyni səbəblə dəyişdirildi. Belə ki, əgər biz mümkünlüyü daha artıq olan, bir çox şahid ifadələriylə öz təsdiqini tapan birinci ehtimalı qəbul etsək, o zaman bununla əlaqədar ortaya çıxan bəzi faktları da qəbul etməli olacağıq. Məsəl üçün, əgər cinayət ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verdisə, o zaman qatil qatari tərk edə bilməz – deməkdir bu. Elə isə, sual yaranır: qatil haradadır? Və kimdir?

Başlanğıc üçün gəlin dindirmələr zamanı öyrəndiklərimizi diqqətlə araşdıraraq. Balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli adamın varlığını ilk dəfə Hardmandan öyrəndik. Hardman Retçettin öz düşməninə ona belə təsvir etdiyini və həmin adamdan qorumağı ona tapşırıldığını söyləyir. Ancaq onun sözlərini təsdiq edəcək heç bir dəlil yoxdur, buna görə də Hardmanın sözlərinə inanmalıyıq. İndi gəlin ikinci bir suala cavab tapaq: Hardman, həqiqətən, Nyu-Yorkdakı bir detektiv agentliyinin xəfiyyəsidirmi?

Mənim üçün hadisənin ən maraqlı cəhəti, əlimizdə polis idarəsi tərəfindən təmin edilən sənədlərin olmamasıdır. Bu insanların verdiyi ifadələri yoxlamaq imkanımız yoxdur. Biz yalnız özümüzün çıxardığımız nəticələrə əsaslanı bilərik. Bax bu üzdən hadisə mənim üçün çox maraqlıdır. Heç bir gizlədilmiş iş yoxdur. Yalnız beynimizi işlətməliyik. İndi öz-özümdən soruşuram: “Biz Hardmanın öz kimliyi ilə bağlı söylədiklərinə inana bilərikmi?” Və cavab verirəm: “Bəli, Hardmanın özü haqqında dediklərinə inana bilərik”.

– Siz öz intuisiyanıza əsaslanırsınız? – doktor Konstantin soruşdu, – yoxsa, amerikalılar demiş, havadan nəm çəkmisiniz?

– Heç də elə deyil. Mən mümkün olan hər şeyi araşdırıram. Hardman saxta pasportla səyahət edir, demək, bütün hallarda şübhələr ona yönəlir. Polislər gəldiyi zaman ilk növbədə Hardmanı həbs edəcək və onun ifadələrini yoxlamaq üçün Nyu-Yorka xəbər göndərəcək. O biri səmşinlərin şəxsiyyətini yoxlamaq çox çətin olacaq, buna çox da baş qoşmayacaqlar, çünki onlardan şübhələnməyə heç bir səbəb yoxdur. Ancaq Hardmanla bağlı məsələ bir az başqa cürdür. O ya özünün dediyi adamdır, ya da deyil. Buna görə mən dedim, onun söylədiklərinə inanıram.

– Yəni, onu şübhəli siyahısından silirik, eləmi?

– Yox, elə deyil. Siz məni başa düşmədiniz. Hər hansı bir amerikalı detektiv özəl səbəblər üzündən Retçetti öldürmək istəyə bilər, bunu mən bilə bilmərəm. Xeyr, mən, sadəcə, Hardmanın özü haqqında məlumatı qəbul edə biləcəyimi söyləmək istəyirəm. Retçett onu detektiv kimi tuta bilərdi, tam qətiyyətlə söyləmək olmasa da, böyük ehtimalla bu, elə belə də olub. Əgər biz Hardmanın ifadəsini doğru qəbul ediriksə, o zaman biz bunu təsdiq edəcək başqa məqamları axtarmalıyıq. Bunu təsdiq edəcək nə var? Ağılıza gəlməyəcək bir adamın, Hildeqarda Şmidtin sözləri. Qadının gördüyü bələdçinin əlamətləri Hardmanın danışdıqları ilə düz üst-üstə düşür. Yaxşı, bu iki hekayənin ikisini də birdən təsdiq edəcək bir şey varmı? Bəli, var. Xanım Habbardın kupesində tapdığı düymə. Eyni şəkildə təsdiqedicisi başqa sözlər də var, amma bəlkə, siz bunlara fikir verməmişsiniz.

– Nəymiş onlar?

– Həm polkovnik Arbetnot, həm də Hektor Makkuin kupenin önündən bələdçinin keçdiyini söylədilər. Buna əhəmiyyət verməmişlər, əlbəttə. Halbuki, Pyer Mişelin

sözlərindən onun heç bir zaman Hektor Makkuinlə polkovnik Arbetnotun olduğu kupenin önündən keçmədiyini bilirik. O halda, yataqlı vaqon bələdçisi uniforması geyinmiş, balacaboy, qarasaçlı, qadın səsli adam hekayəsi birbaşa olaraq, ya da dolayı şəkildə dörd şahid tərəfindən təsdiqlənmiş olur.

– Və daha bir kiçik detal, – doktor Konstantin dedi. – Əgər Hildeqarda Şmidt doğru söyləyirsə, o zaman əsl bələdçi nə üçün missis Habbardın çağırışına gedərkən onu gördüyünü heç dilə gətirmir?

– Bu, mənim fikrimcə, tam şəkildə izah oluna bilər. O, missis Habbardın çağırışına gedərkən qulluqçu öz xanımının yanında olub. Qulluqçu öz yerinə qayıdanda isə bələdçi missis Habbardın kupesində olub.

Bukun səbri tükənməyə başlayırdı.

– Elədir, dostum. Düzü, mən sizin müşahidə qabiliyyətinizə və metodik əsaslarla məqsədə doğru necə addım-addım yaxınlaşmanıza heyran qalıram, ancaq cəsarət edib söyləmək istəyirəm ki, əsas olan məsələyə heç toxunmursunuz. Biz hamımız belə bir adamın olduğu fikrini qəbul edirik. Bəs bu adam necə oldu? Əsas məsələ bax budur.

Puaro incik halda başını buladı.

– Yanılırsınız. Arabanı atın qabağına bağlayırsınız. Mən öz-özümə “bu adam haraya getdi?” – deyər soruşmazdan öncə, “əslində, belə bir adam varmı?” – deyər soruşuram. Bilirsiniz niyə? Çünki bu adam mövcud olmasaydı, sadəcə olaraq, onu uydursaydılar, yaratsaydılar, ortadan qeyb olması elə bu qədər asan olardı. Ona görə də mən əvvəlcə bu adamın ətdən-sümükdən bir insan olduğunu öyrənməyə çalışıram.

– Artıq siz belə bir adamın olduğunu təsbit etmisiniz, söyləyin, axı haradadır o?

– Bu sualın iki cavabı var, dostum. Ya qatarda ağılımıza belə gətirə bilmədiyimiz bir yerdə gizlənib. Ya da onun iki sifəti var. Yəni həmin adam həm cənab Retçettin qorxduğu adamdır, həm də Retçettin onu tanıya bilməyəcəyi qədər ustalıqla maskalanmış bir yolçudur.

Bukun gözləri parladı.

– Gözəl fikirdir bu. – Sifəti birdən-birə yenə tutqunlaşdı. – Ancaq burada uyğun gəlməyən bir şey var...

Puaro o saat dilləndi:

– O adamın boyunu deyirsiniz? Retçettin nökeri Mastermanın xaricində, qatardakı kişi yolçuların hamısı ucaboyludur – italyan, polkovnik Arbetnot, Hektor Makkuin, qraf Andreni... Beləliklə, bizə qalan tək-cə nöker olur. Halbuki Mastermandan şübhələnməyə o qədər də əsasımız yoxdur. Ancaq bir ehtimal daha var. Qadın səsinə bənzər səsi unutmayın. Bəlkə, qatil qadın cildinə girib. Ya da bunun əksi ola bilər – kişi cildinə girmiş qadın ola bilər. Kişi paltarları geyinmiş, uzunboylu bir qadın daha qısa görünər.

– Ancaq heç şübhəsiz, Retçett bilməliydi ki...

– Bəlkə də, Retçett vəziyyətin nə yerdə olduğunu başa düşüb. Hətta bəlkə də, bu qadın daha öncə kişi cildinə girərək onu öldürməyə cəhd göstərüb. Bəlkə, Retçett onun yenə eyni hiyləyə əl atacağını düşünərək Hardmana bir kişini təsvir edib. Ancaq, bununla belə, qadın səsi haqqında söyləməyi də unutmayıb.

– Ola bilər, – deyər mızıldandı Buk. – Ancaq yenə də...

– Qulaq asın, dostum, indi sizə doktor Konstantinin müşahidə etdiyi bir-birinə zidd məqamları saymağın vaxtı çatıb artıq.

Puaro Buka doktorla yaraların arasındakı fərqlərə əsasən gəldikləri nəticəni açıqladı. Buk inildəyərək əlləriylə gicgahlarını tutdu.

Puaro onun halına yanaraq:

– Bilirəm, – dedi. – Nələr hiss etdiyinizi bilirəm, insanın başı fırlanır, elə deyilmi?

Buk bağırdı :

– Bu kabusdur-nədir?!

– Elədir ki var! Gülənc... imkansız... olmayacaq bir şeydir! Mən də elə bunu deyirəm. Ancaq, dostum, hər halda, bunlar faktdır və insanın faktlardan qaçması da imkansız bir şeydir.

– Axı bu, ağlasığmaz bir şeydir!

– Görürsünüz də! Bütün bunlar o qədər ağlasığmazdır ki, əziz dostum, hətta beynimə dolub ki, cinayətin açılması həddən artıq sadə olmalıdır... Ancaq bunu mənim instinktlərim belə deyir.

Buk zarıdı:

– İki qatil... Həm də, Şərq ekspressində... – Az qalırdı ağlasın.

Puaro nəşəylə:

– İndi gəlin fantaziyalarımıza meydan verək, – dedi. – Baxın, dünən gecə qatarda iki sirli naməlum peyda olub. Hardmanın təsvir etdiyi və Hildeqarda Şmidtin, polkovnik Arbetnotun və Hektor Makkuinin gördüyü yataqlı vaqon bələdçi. Miss Debenhamın, Makkuinin və mənim gördüyüm polkovnik Arbetnotun parfüm qoxusunu hiss etdiyi incə, uzunboylu, qırmızı kimonolu qadın. Kimdi o? Qatarda heç bir qadın qırmızı kimonosu olduğunu etiraf etmir. Bu qadın da ortadan qeyb olub. O xəyali bələdçisi bu qadın idimi? Yoxsa o, ayrı birisiydi? Və bu iki nəfər indi haradadırlar? Yeri gəlmişkən, bələdçi uniformasıyla qırmızı kimono haradadır?

– Bax bunu biz yoxlaya bilərik. – Buk həyəcanla ayağa qalxdı:

– Bütün yolçuların əşyalarını axtarmalıyıq. Bəli, heç olmazsa, bu, dəqiq bir iş olardı.

Puaro da ayağa qalxdı.

– İcazə versəniz, uzaqgörənlik edərdim.

– Bu əşyaların kimdə olduğunu bilirsinizmi?

– Bəli, bu barədə mənə vəhy gəlib.

– Deyin görək də, axı harada ola bilər?

– Qırmızı kimono kişi yolçulardan birinin çamadanından çıxacaq. Bələdçi uniformasını isə Hildeqarda Şmidtin əşyaları arasından tapacaqsınız.

– Hildeqarda Şmidt? Demək istəyirsiniz ki...

– Xeyr, xeyr, sizin güman etdiyiniz kimi deyil. Bunu belə deyərdim: əgər Hildeqarda Şmidt günahkardırsa, uniformanı onun çamadanında tapa bilmərik. Əgər qadın günahsızdırsa, o zaman uniforma məhz onun çamadanından çıxacaq.

Buk:

– Axı necə?... – deyə başladı, sonra dayandı. – Bu gurultu nədir belə? Lokomotivin səsinə bənzəyir.

Gurultu yaxınlaşdı. Çığırtdı səsləri gəldi və bir qadının etirazları eşidildi. Qapı açıldı və xanım Habbard top kimi içəri daxil oldu.

– Dəhşətdir ey bu, vallah! Hamam torbamda! Mənim hamam torbamda! Yekə bir bıçaq! Özü də qan içində! – Sonra birdən-birə irəliyə doğru yuvarlanaraq Bukun üstünə yığıldı. Qadının ürəyi getmişdi.

XIV fəsil

Silah

Buk nəzakətli olmağı bir tərəfə buraxaraq, ürəyi gedən qadını cəld bir hərəkətlə qamarlayıb oturmasına kömək etdi və başını masaya söykədi. Doktor Konstantin bağıraraq qarsonlardan birini çağırırdı, o da tələşlə yüyürüb gəldi.

– Başını belə tutun. Özünə gələn kimi də ona bir az konyak verin. Başa düşdünüz?
– Sonra da vaqondan çıxmış Puaroyla Bukun arxasınca götürüldü. Özündən getmiş orta yaşlı qadından daha çox onu cinayət maraqlandırırırdı.

Böyük ehtimalla, bu sərt üsullar xanım Habbardın tezliklə özünə gəlməsinə kömək etmişdi. Cəmi bir neçə dəqiqədən sonra o özü tamamilən sərbəst oturub qarsonun gətirdiyi konyakı qurtumlayırdı və ara vermədən danışırırdı:

– Siz təsəvvürünüzdə gətirə bilməzsiniz, bu, necə dəhşətlidir. Yox ey, yox, bunu başa düşə bilməzsiniz! Mən özüm, lap uşaqlıqdan çox-ox, çox-ox hissiyyatlı olmuşam. Təkcə elə qan görmək, vayyy... Axı nə danışım, yadıma salanda az qalır ürəyim getsin.

Qarson yenə stəkanı ona uzatdı:

– Encore un peu?1

– Sizin fikrinizcə, içməyə dəyər? Düzünə qalsa, spirtli içkiləri dilimə də vurmuram. Həyatım boyu nə çaxır içmişəm, nə konyak. Bizim ailəmizdə də hamı ayıqbaşlıdır. Ancaq tibbi nöqteyi-nəzərdən... – Və yenə stəkanı ağzına aparıb qurtumladı.

Bu arada Puaro, müsyö Buk, onların ardınca dabanqırma gələn doktor Konstantin missis Habbardın kupesinə cumdular.

Mənzərə beləydi: sanki, qatardakı yolçuları, son nəfərə qədər koridora səpələmişdilər. Üzündə bezgin bir ifadə olan bələdçi onların içəri girmələrinə mane olmağa çalışırdı.

– Mais il n’y a rien a voir!1 – O, əsəbi halda bu ifadəni bir neçə dildə təkrarlayırdı. İcazə verin, keçək, – müsyö Buk dedi, şişman vücuduyla çevik bir şəkildə adamları yararaq içəri girdi. Puaro da ona bitişmiş halda arxasınca kupeyə daxil oldu.

Bələdçi rahat nəfəs aldı.

– Yaxşı ki gəldiniz, cənab. Hamı içəri girməyə çalışır. O amerikalı xanım... Ay Allah, elə dəhşətlə çığırdı ki, elə bil, ətindən ət kəsirlər! Əvvəlcə qatilin onu da öldürmək istədiyini sandım. Qaçaraq gəldim. Baxdım, qadın havalanmış kimi var gücüylə bağırır. Sonra sizi çağırmağa gedəcəyini söyləyərək qaçıb getdi. Qarşısına çıxan hər kəsə də başına gələnləri danışır. – Əliylə işarə etdi:

– Bıçaq oradadır, müsyö. Ona toxunmamışam.

Yan kupeyə açılan ara qapının dəstəyinə iri gözənəkli rezin hamam torbası asılmışdı. Düz altında, yerdə açıq ağızlı, şərq üslubunda ucuz bir xəncər vardı. Xanım Habbardın əlindən düşdüyü yerdə qalmışdı. Ucu sivri, sapı qabartmalıydı. Ucunda pasabənzər ləkələr vardı.

Puaro üsulluca xəncəri götürdü.

– Hm, – mızıldandı, – burada yanlışıq ola bilməz. Bizim axtardığımız silah budur, bax. Elə deyilmi, cənab doktor?

Konstantin xəncəri barmaqlarının ucuyla tutaraq gözdən keçirdi.

Puaro:

– O qədər diqqətli davranmanıza gerek yoxdur, – dedi – Xəncərin üzərində barmaq izi olduğunu sanmıram. Əgər varsa, onlar da xanım Habbardındır.

Konstantinin baxışı uzun sürmədi.

– Bəli, cinayət silahı budur. Bütün yaralara da uyğundur.

– Rica edirəm, dostum, nəticə çıxarmağa tələsməyin.

Doktor heyrətlə ona baxdı.

– Onsuz da, təsadüflər üzündən başımız qaldadır. Dünən gecə iki nəfər Retçetti bıçaqlamağa qərar verib. Məncə, onların eyni silahı seçmiş olmaları həddindən artıq olar.

Doktor:

– Təsadüf deyirsiniz, – dedi. – Bu elə inanılmayacaq bir təsadüf deyil. Qondarma şərq üslubunda olan belə xəncərləri İstanbulda çox hazırlayırlar, elə bazar yoxdur ki, orada bunlardan satılmasın.

Puaro:

– Qəlbimi bir az rahatlatdınız, – dedi. – Ancaq sadəcə, bir az.

Önündəki qapıya fikirli-fikirli baxdı. Sonra hamam torbasını qaldıraraq dəstəyi çevirdi. Qapı açılmadı. Dəstəyin otuz santimetr qədər yuxarısında sürgü vardı. Puaro sürgünü çəkdi və təkrar qapını açmağı yoxladı. Ancaq qapı yenə qımıldanmadı.

Doktor:

– Yadınızdan çıxıb? – deyə təəccüblə həmkarının üzünə baxdı. – Qapını digər tərəfdən kilidlədik.

Puaro dalğın-dalğın mızıldandı.

– Doğrudur...

Başqa şey düşünürmüş kimi halı vardı. Heyrətlə qaşlarını qaldırmışdı.

Buk:

– Hər şey uyğun gəlir, elə deyilmi? – deyə soruşdu. – Qatil buradan keçib. Aradakı qapını bağlayarkən barmaqları hamam torbasına toxunub. O saat ağına gəlib və qanlı xəncəri torbaya soxub. Sonra xanım Habbardın oyandığının fərqiə varmadan digər qapıdan koridora çıxıb.

– Hə, əlbəttə. Yəqin ki, hər şey sizin dediyiniz kimi olub, – dedi Puarro, amma üzündən hələ də o heyərət dolu ifadə çəkilməmişdi.

– “Yəqin ki” nə üçün? – Buk soruşdu. – Bu versiyada xoşunuza gəlməyən nəsə bir şey var?

Puarro ona ani baxış atdı:

– Siz də eyni şeyi görmədinizmi? Xeyr, deyəsən, görmədiniz. Nə isə... bəsit bir şeydir bu.

Bələdçi qapıdan başını uzatdı.

– Amerikalı qadın gəlir.

Doktor Konstantin günahkar kimi onlara baxdı. Xanım Habbarda qarşı nəzakətli davranmamışdı. Ancaq qadın ondan giley etmədi. Bütün hikkəsini başqa şeyə yönəltmişdi.

Qapıya çatar-çatmaz nəfəsi tənğişə-tənğişə:

– Bir şeyi açıq-aşkar söyləyəcəyəm! – deyə bağırdı. – Artıq bu kupədə qala bilmərəm! Mənə bir milyon dollar da versəniz, bu gecə burada yata bilmərəm!

– Axı, madam...

– Nə deyəcəyinizi bilirəm. Ancaq açıq söyləyim, bu kupeyə girən deyiləm! Bütün gecəni koridorda oturmağa razıyam!

Ağlamağa başladı.

– Ah, qızım bu günümü görsəydi... Nə halda olduğumu bilsəydi...

Puaro kəskin bir tövrlə onun sözünü kəsdi.

– Yanlış anladınız, madam. İstəyiniz çox normaldır. Çamadanlarınız bu saat başqa bir kupeyə daşınacaq.

Xanım Habbard dəsmalını endirdi.

– Eləmi? Ah! Özümü o saat daha yaxşı hiss etməyə başladım. Ancaq qatar doludur. Əlbəttə, bəylərdən biri...

Buk söhbətə qarışdı:

– Əşyalarınız bu vaqondan o biri vaqona daşınacaq, madam. Sizi bundan sonrakı vaqona köçürəcəyik. Qonşu vaqondakı bir kupeyə. O vaqon qatara Belqrad da qoşulub.

– A, bax bu çox əla oldu!. Mən elə əsəbi qadın deyiləm. Ancaq ölünün yanındakı kupədə yata bilmərəm! – Bədənindən üşütmə keçdi. – Yox, bu, mənim bacaracağım iş deyil.

Buk səsləndi.

– Mişel! Bu əşyaları Afina-Paris vaqonundakı boş kupeyə daşıyın.

– Baş üstə, müsyö. Bunun kimi bir kupedir, 3-cü nömrə?

Dostu cavab vermədən Puaro dilləndi :

– Madamın başqa bir nömrədə qalması çox yaxşı olar, elə bir yer olsun ki, buranı heç nəylə xatırlatmasın. Məncə, başqa bir kupe olsa, daha yaxşı olar, məsələn, 12 nömrəli kupe.

– Yaxşı, müsyö.

Bələdçi çamadanları götürdü.

Xanım Habbard minnətdarlıqla Puaroya döndü.

– Çox nəzakətli və başa düşən adamsınız, cənab Puaro, mənə qarşı çox diqqətlisiniz. Sizə çox təşəkkür edirəm, bu yaxşılığınız mənim üçün çox qiymətli.

– Dəyməz, madam, dəyməz. Biz də sizinlə birlikdə gələk. Oraya rahatca yerləşdiyinizi görmək istəyirəm.

Üç adam xanım Habbardı yeni kupesinə apardılar. Qadın məmnun bir tövrlə ətrafına boylandı.

– Bura çox gözəldir!

– Bəyəndinizmi, madam? Baxın, əvvəlki kupenizin eynidir bu.

– Elədir. Ancaq burada rəflər əks tərəfdədir. Ancaq eybi yoxdur, bu, önəmli deyil. Onsuz da, bu qatarlar ya bu tərəfə gedir, ya da o biri tərəfə. Həmişə qızıma deyirəm ki, mən qatarın hərəkəti istiqamətində yerləşmək istəyirəm. O da mənə deyir ki, nə fərqi varmış, onsuz da, yatmazdan əvvəl bir tərəfə gedən qatar oyananda görürsən, başqa tərəfə gedir. Görürsünüz, qızım haqlı imiş. Məsəl üçün, dünən biz Belqrada bir istiqamətdə daxil olduq, ancaq Belqraddan çıxanda qatarın istiqaməti başqa idi.

– Artıq məmnunsunuz, elə deyilmi, madam?

– A, o qədər də yox. Qar yığınınə ilişib qalmışıq. Heç bununla maraqlanan yoxdur. Halbuki minəcəyim gəmi sabah yox, o birisi gün hərəkət edəcək.

Buk:

– Biz də eyni vəziyyətdəyik, madam, – dedi. – Hamımız sizin kimiyik.

Xanım Habbard:

– Bəli, doğrudur, – deyə etiraf etdi. – Ancaq məndən başqa heç kimsənin kupesindən gecəyarısı bir qatil keçmədi.

Puaro:

– Məni düşündürən o məsələni hələ də həll edə bilməmişəm, madam, – dedi. – Aradakı qapının sürgülü olduğunu söyləyirsiniz. O halda qatil kupenizə necə girə bilərdi? Qapının sürgülü olduğundan əminsinizmi?

– Necə yəni, necə? O isveçli xanım qapını mənim gözlərimin önündə yoxladı.

– O kiçik səhnəni gəlin gözlərimizin önündə canlandırmaq. Yatağınızda yatırsınız, bax belə... və buna görə qapını görməyiniz mümkün deyil deyirsiniz, elədirmi?

– Bəli. Yəqin, ona görə ki, bu hamam torbası qapıdan asılmışdı. Ah! Yeni bir hamam torbası almaq gərək. Buna baxdıqca ürəyim bulanır.

Puaro hamam torbasını alıb yan kupeyə açılan qapının dəstəyinə asdı.

– Bax belə... Başa düşürəm... Sürgü dəstəyin altındadır. Torba onu görməyə qoymur. Yatağınızdan baxanda qapının bağlı olub-olmadığını görə bilərsiniz.

– Bəs mən nə deyirəm?

– Ancaq isveçli qadın səhvə yol vermiş ola bilər, madam. Nə demək istədiyimi başa düşürsünüz, elə deyilmi? – Puaro vəziyyəti başa salmağa çalışırdı. – Sürgü belə çıxıq bir dəmir parçasıdır. Sağa fırladıldığı zaman qapı kilidlənir, sola fırladanda açılır. Hər halda, miss Olson qapını bu şəkildə yoxlayıb. Digər tərəfdən kilidlənmiş olduğu üçün də yanılaraq qapının sizin tərəfinizdən kilidlənmiş olduğunu fikirləşib.

– Bu axmaqcasına bir şey olar.

– Madam, çox yaxşı və çox mehriban bir adamın o qədər də çox ağıllı olmasına ehtiyac yoxdur.

– Orası elədir, əlbəttə.

– Hə, ağılıma gəlmişkən, Smirnaya da qatarla getmişdiniz, madam?

– Xeyr. Gəmiylə İstanbula getdim, orada məni qızımın dostu Conson qarşıladı, çox gözəl bir insandır, siz gərək onunla tanış olasınız. Mənə İstanbulu gəzdirdi. Şəhər məni çox pərişan etdi, hər yer uçulub tökülür. Hər yerdə bu məscidlər... Orada da adamı məs geyinməyə məcbur edirlər. Hə, mən harada qalmışdım?

– Deyirdiniz, sizi mister Conson qarşıladı.

– Hə, o, məni fransız ticarət gəmisinə mindirdi, bu gəmi düz Smirnaya gedirdi, orada isə məni kürəkənim gözləyirdi. Ah, o, bu başıma gələnləri eşitsə, nə deyəcək, Allah bilir? Qızım and-aman eləyirdi ki, belə getmək ən rahatıdır. Deyirdi ki, özün üçün kupədə oturacaqsan, düz Parisə qədər, oradasa səni Amerika turist

kampaniyasının işçisi qarşılayacaq. Ay Allah, mən indi gəmi biletindən necə imtina edəcəyəm? Axı bundan ötrü kampaniyaya xəbər vermək lazımdır. Sadəcə olaraq, dəhşətdir, vəssalam... – xanım Habbard yenə ağlamağa başladı.

Səbri tükənməyə başlayan Puaro bu fürsətdən dərhal istifadə etdi.

– Siz bir şok keçirmisiniz, madam. Qarsona söyləyim, sizə peçenye ilə çay gətirsin.

– Mən çayı o qədər də sevmirəm, – dedi missis Habbard təəssüflə, – bu ingilislər də ömürləri boyu çay içirlər.

– Elə isə, qəhvə gəlsin, madam. Siz özünüzdə gəlməlisiniz.

– O konyak başımı gic elədi. Bəli, qəhvə içsəm, yaxşı olar.

– Çox yaxşı. Siz gərək gücünüzü bərpa edəsiniz.

– Ay Allah, siz necə gülməli sözlər danışırırsınız!

– Ancaq daha öncə tamamlanmalı olan formal bir şey var. Çamadanlarınızı aramağıma izn verərsinizmi, madam?

– Nəyə görə arayacaqsınız əşyalarımı?

– Bütün yolçuların əşyalarını aramağa başlayırıq. Sizə o qorxunc hadisəni xatırlatmaq istəmirəm. Ancaq hamam torbanızı yada salın.

– Ay Allah, özün rəhm elə! Bir daha elə pis bir sürprizə dözə bilmərəm.

Araşdırma tez-tələsik sona çatdı. Xanım Habbardın elə artıq əşyası yox idi. Bir şlyapa qutusu, ucuz bir çamadan və içi dolu bir çanta. Əgər xanım Habbard nəvələrinin fotosunu göstərməkdə israr etməsəydi, araşdırma daha da tez bitəcəkdə.

– Bu balalara bir baxın! Nə şirin uşaqlardır, elə deyilmi?

XV fəsil

Yolçuların əşyaları

Özünü bir neçə nəzakətli söz deməyə məcbur edən Puaro missis Habbardı ona qəhvə gətirəcəklərinə əmin etdi, yanındakılarla birlikdə kupeni tərk etdi.

– Nə isə, işə başladığ və bir şey tapmadıq, – dedi Buk. – İndi kimin əşyalarını axtaracağıq?

– Ən sadəsi, sıra ilə bir kupedən o birinə keçmək olar, mənəcə. Yəni arama işinə 16 nömrəli kupedən başlayaq, gülərzüzlü cənab Hardmanın çamadanlarından.

Siqaret çəkməkdə olan Hardman onları həddən artıq nəzakətlə qarşıladı.

– Buyurun, buyurun gəlin, bəylər, əlbəttə, əgər kupeyə sığa bilsəniz. Bu qədər insan üçün içəri bir az darısqaldır.

Buk nə istədiklərini açıqlayanda yekəpər detektiv başa düşdüyünü bildirən bir hərəkətlə başını yellədi.

– Etiraz etmirəm. Açıqı, bu işi daha öncə nəyə görə etmədiyinizi fikirləşirdim. Buyurun, bu da mənim açarlarım. Əgər ciblərimi də aramaq istəsəniz, mən sizin qulluğunuzdayam. Çamadanlarımı aşağı endirim?

– O işi bələdçi görər. Mişel!

Hardmanın iki çamadanı tez-tələsik yoxlandı. Əşyaları arasında ən çox diqqəti çəkən içki şüşələri oldu. Hardman onlara gülərək göz vurdu:

– Sərhədlərdə baqajları o qədər də diqqətlə yoxlamırlar. Özəlliklə, əgər bələdçinin ovcuna bir şey qoysan, heç bir narahatçılıq olmur. Mən də ona, çatan kimi türk lirələrindən bir büküm verdim, hər şey qaydasında oldu.

– Bəs Parisdə necə?

Mister Hardman yenə göz vurdu:

– Mən Parisə çatana qədər olan-qalan içkilərimi bir şampun şüşəsinə sığdırı biləcəyəm.

– İçkinin qadağan olduğunu vecinizə almadığının üstü açıldı, müsyö Hardman, – deyərək Buk gülümsədi.

– Doğrusu, bu qanunun mənə o qədər də mane olmadığını söyləyə bilərəm.

– Başa düşdüm, içki içilən gizli məkanlardan yolunuzu yan salmırsınız, demək, – “gizli məkanlar” kəlməsini xüsusi vurğuyla söylədi mister Buk. – Bu amerikasayağı sözlər gör necə ifadəli, necə orijinaldır.

Puaro:

– Mən də Amerikanı görmək istərdim.

Hardman:

– Təsəvvür edirəm, orada yeni qabaqcıl üsullar öyrənərdiniz, – deyə cavab verdi. – Avropanın oyadılması lazımdır. Yoxsa buralar qıvcırıb lap əldən gedər.

Puaro başıyla təsdiq etdi:

– Doğrudur. Amerika sürətlə irəliləyən bir ölkədir. Amerikalıların heyran olduğum tərəfləri də çoxdur. Amerikalıların bir çox xasiyyətindən xoşum gəlir. Lakin gərək burasını da deyəm, bəlkə də, məni geri qalmış hesab edərsiniz, ancaq açıq, amerikalı qadınları bizimkilər qədər bəyənmirəm. Mənə elə gəlir ki, bir fransız və ya bir belçikalı qızın misli-bərabəri ola bilməz. Onlar daha nazlıdır, daha çox qadın incəliyinə malikdirlər.

Hardman başını çevirərək bir müddət pəncərədən çöldəki qara baxdı.

– Bəlkə də, siz haqlısınız, cənab Puaro. Ancaq hər bir kişi öz ölkəsinin qızlarını bəyənilir. – Qar gözlərini qamaşdırmış kimi kirpiklərini qırpışdırdı. – Adamın gözünü deşir bu qar, – dedi. – Sizi bilmirəm, bəylər, ancaq vəziyyətin belə olması, bu qar, bu cinayət və hər şey, ən çox da hərəkətsizlik mənim sinirlərimi pozmağa başladı artıq. Boş yerə oturub qalmışıq, vaxt da gedir. Mən belə – əlimi yanıma salıb oturmağa alışmamışam.

Puaro güldü:

– Siz əsl amerikalılara xas olan enerjili bir adamsınız.

Bələdçi çamadanlarını yerinə qoydu. Yandakı kupeyə keçdilər. Polkovnik Arbetnot bir küncdə oturub trubka çəkir və bir jurnala baxırdı.

Puaro məqsədlərini açıqlayanda polkovnik heç etiraz etmədi. Kupədə böyük iki dəri çamadan vardı.

– Digər əşyalarımı gəmiylə yolladım, – deyə bildirdi.

Arbetnotun əşyaları əksər hərbcilərdə olduğu kimi, səliqəli yerləşdirilmişdi, buna görə də çamadanların aranması bir-iki dəqiqə sürdü. Puaro əşyaların arasındakı bir paketdə trubka təmizləmək üçün fırçanı gördü.

– Həmişə belə fırçalardan istifadə edirsiniz?

– Çox zaman. Əlbəttə, əgər tapa bilsəm.

– Başa düşdüm! – Puaro başını yellədi. Bu trubka fırçaları ölünün kupesində yerdə tapdığının eynisi idi.

Koridora çıxdıqları zaman doktor Konstantin bu haqda Puaronun nə düşündüyünü soruşdu.

– Hər halda, – Puaro mızıldandı, – buna inanmağım gəlmir. Polkovnikin bu cinayəti törədəcək bir xarakterdə olmadığını etiraf etməliyik.

Arbetnotun yanındakı kupenin qapısı bağlı idi. Burada knyaginya Draqomirova qalırdı. Onlar qapını döydülər və içəridən qadının səsi eşidildi:

– Buyurun.

Müsyö Buk vasitəçilik rolunu öz boynuna götürdü. Çox nəzakətli bir şəkildə gəlişlərinin məqsədini açıqladı.

Knyaginya onu sakitcə dinlədi: qurbağayabənzər balaca üzündə heç bir ifadə yox idi.

– Əgər bunu lazım bilirsinizsə, cənablar, – sakit səslə dedi, – o zaman nə sözümlə ola bilər? Açarlar mənim qulluqçumdur. Bu işdə sizə yardım etsin.

– Açarlar hər zaman qulluqçunuzda olur, madam? – Puaro soruşdu.

– Əlbəttə, müsyö.

– Bəs əgər sərhəddə gömrükçülər çamadanlarınızdan birini açmanızı tələb etsələr?

Yaşlı qadın çiyinlərini çəkdi:

– Çətin ki, belə bir şey olsun. Ancaq lazım olsa, bələdçi qulluqçunu çağırar.

– Demək, ona tam olaraq güvənirsiniz, madam?

O, sakit bir tövrlə:

– Bunu daha öncə də söylədim, – deyə cavab verdi. – Güvənmədiyim kimsələri yanımda saxlamaram.

– Elədir, – Puaro fikirli halda dedi, – indiki zamanda sədaqət və bağlılıq çətin tapılan şeylərdir. Buna görə də şux bir qulluqçu, məsələn, parisli bir gözəli saxlamaqdansa kifir bir qulluqçu saxlamaq daha yaxşıdır, təki sədaqətli olsun.

Knyaginya tünd rəngli, nüfuzedici gözlərini qaldırıb ona baxdı.

– Nəyə işarə vurursunuz, müsyö Puaro?

– Mən, madam? Heç nəyə.

– Yox axı. Siz hesab edirsiniz, mənim tualetimlə eleqant bir fransalı xanım məşğul olmalıdır, – dedi, – elə deyilmi?

– Bu, əlbəttə, daha təbii görünərdi, madam.

Knyaginya başını buladı:

– Şmidt mənə sədaqətlidir. – Axıncı sözü xüsusi vurğu ilə söylədi. – Sədaqəti isə pulla satın almaq olmaz.

Qulluqçu açarları gətirib gəldi. Knyaginya alman dilində ona çamadanları açmasını və əşyalara baxmaqda onlara kömək etməsini söylədi. Özü koridora çıxaraq pəncərədən qarı seyr etməyə başladı. Puaro da çamadanları arama işini Buka tapşırıraq yaşlı qadının yanına getdi.

Knyaginya istehzal bir gülümsəməylə onu süzdü.

– Hə, müsyö, çamadanlarımda nələr olduğunu görmək istəmirsinizmi?

Puaro başını buladı.

– Madam, sadəcə, bir formallıqdır bu.

– Buna əminsinizmi?

– Sizinlə bağlı olaraq, hə.

– Ancaq mən Sonya Armstronqu tanıyırdım və çox sevirdim. Buna nə deyirsiniz? Kasseti kimi alçaq bir adamı öldürərək əllərimi bulaşdırmayacağımı düşünürsünüz? Bəlkə də, siz haqlısınız.

Bir-iki dəqiqə susdu. Sonra dedi:

– Siz bilirsiniz, mənim ixtiyarımda olsaydı, bu adamla necə rəftar edərdim? Öz nöqərlərimə əmr edərdim: “Onu ölənə qədər döyün və zibilliyə atın!” Mənim cavan vaxtımda belə edərdilər, müsyö.

Puaro heç bir söz demədi.

– Heç bir şey söyləyə bilmirsiniz, müsyö Puaro. Maraqlıdır, görəsən, bu saat nə keçir fikrinizdən? – gözlənilməz bir qızgınlıqla söylədi knyaginya.

Belçikalı onun gözlərinin içinə baxdı:

– Məncə, sizin gücünüz qollarınızda deyil, madam, iradənizdədir.

Knyaginya qara ipək paltarına bürüdüüyü incə qollarına və üzüklərlə bəzənmiş caynağa bənəyən sarı, quru əllərinə baxdı.

– Doğrudur... Əllərimdə heç gücüm yoxdur. Buna sevinməliyəmmi, yoxsa kədərlənməliyəm, bax bunu bilmirəm. – Sərt şəkildə dönərək kupeyə girdi, burada xidmətçisi həşirlə onun çamadanlarını rahlayırdı.

Müsyö Bukun üzrxahlıq kəlmələrini knyaginya yarıda kəsdi:

– Üzr istəməyə ehtiyac yoxdur, müsyö, – dedi. – Cinayət baş verib. Bütün bu tədbirlər də öz növbəsində görülməlidir. Vəssalam.

– Çox nəzakətlisiniz, madam.

Hər ikisi mehribanlıqla bir -birilərinə gülümsünərək yüngülcə təzim etdilər.

Knyaginyanın kupesinin yanındakı iki qapının ikisi də bağlıydı. Buk duruxaraq başını qaşdı.

– Bax burada məsələ bir az qəlizdir. Bu yolçuların diplomatik pasportları var. Onların çamadanları axtarıla bilməz.

– Bəli, gömrükdə axtarıla bilməz. Ancaq cinayət başqadır.

– Bilirəm... Ancaq yenə də mən, beynəlxalq münasibətlər baxımından bir çətinliyin yaranmasını istəmirəm.

– Narahat olmayın, dostum. Qrafla qrafinya ağıllı insanlardır, vəziyyəti başa düşərlər. Bəyəm görmədiniz, knyaginya Draqomirova necə nəzakətli davrandı?

– O, əsl aristokratdır. Bu iki insan eyni mənşəbdən olsalar da, qraf o qədər də mənim ürəyimə yatmadı. Siz onun arvadını dindirəndə mısmırığını sallamışdı. İndi axtarış apardığınızı görsə, lap özündən çıxacaq. Gəlin, bunlardan yan keçək. Onsuz da, onların bu hadisədə əli olmadığı şübhəsizdir. Boş yerə başımıza iş açmayaq.

– Sizinlə razılaşa bilmərəm, – Puaro dedi. – Mən inanıram, qraf Andreni ağılla davranacaq. Hər halda, gəlin bir yoxlayaq.

Sonra Bukun cavabını gözləmədən 13 nömrəli kupenin qapısını bərkdən döydü.

İçəridən bir nəfər:

– Girin! – dedi.

Qraf qapının yanındakı küncdə oturub qəzet oxuyurdu. Qrafinya isə pəncərənin önündəki kreslodə oturmuşdu. Başının altında bir yastıq vardı. Sanki, yatmışdı.

– Bağışlayın, qraf, – Puaro sözə başladı. – Sizi narahat etdiyimiz üçün üzr istəyirik, lakin bu, yerinə yetirilməsi zəruri olan bir formallıqdır. Müsyö Buk sizin diplomat olduğunuzu söylədi, siz toxunulmazlıq hüququnuzdan istifadə edə bilərsiniz.

Qraf bir dəqiqə düşündü.

– Sizə minnətdaram, – dedi. – Lakin mənə görə bir istisnaya əl atmanızı istəməzdim. Bizim də baqajımızın başqa sərnəşinlərin baqajı kimi araşdırılmasını istərdim. Ümid edirəm, buna etiraz etməzsən, Elena? – üzünü qrafinyaya tutdu.

– Yoxdur, əlbəttə, – tərəddüd etmədən cavab verdi.

Əşyalar tez-tələsik gözdən keçirildi. Puaro, sanki, mənasız sözlərlə utancaqlığını gizlətməyə çalışırdı. Məsələn, göy rəngli tumac dəridən olan çamadanı qaldıranda onun üzərində qrafinyanın tac şəklində işlənmiş inisiallarını görüb:

– Çamadanınızdakı bu etiket islanıb, madam, – dedi.

Qrafinya cavab belə vermədi. Bütün bu işlərdən sıxılmış kimi bir halı vardı. Dalğın-dalğın pəncərədən bayıra baxırdı. Puaro əlüzyuayanın üzərindəki dolabı açaraq araşdırmanı tamamladı. Burada bir süngər, üz kremi, pudra və üzərinə “Trional” yazılmış şüşədə yuxu dərmanı vardı. Bir-birilərinə nəzakətli sözlər deyərək sağollaşdılar.

Macarların kupesindən sonra missis Habbardın, Retçettin və Puaronun öz kupesi gəlirdi.

Sıra indi ikincidərəcəli vaqondakı yolçulara gəlmişdi. İlk kupədə Mari Debenhamla Qreta Olson vardı. Miss Debenham kitab oxuyur, isveçli qadın da mürgüləyirdi. Onlar içəri girəndə diksinərək oyandı.

Puaro məqsədlərini açıqladı. İsveçli qadın həyəcanlandı. Mari Debenham isə kefini pozmadı.

Puaro miss Olsona:

– İzn versəniz, madmazel, öncə sizin çamadanınıza baxaq, – dedi. – Ondan sonra, bəlkə, zəhmət olmayacaqsız, gedib xanım Habbardı yoxlayardınız. Onu başqa vaqondakı kupeyə keçirdik. Ancaq sinirləri hələ də yerində deyil. Mən ona qəhvə aparmalarını tapşırdım, ancaq mənə elə gəlir, onun daha çox, həmsöhbətə ehtiyacı var.

Xeyirxah isveçli qadın xanım Habbardın halına çox acıdı. “Hə, bu dəqiqə gedəcəyəm, – dedi, – belə dəhşətli bir sarsıntı keçirib, bədbəxt qadın, onsuz da, yol yorğundur, qızından ayrılmanın üzüntüsünü çəkir”. Əlbəttə ki, bu saat onun

yanına gedəcək... çamadanı kilidli deyil... və mütləq özüylə naşatır spirti aparacaq.

Kiçik çamadanındakı bir neçə yıpranmış əşyası yoxlandıqdan sonra o saat bayıra çıxdı. Şlyapasını qoyduğu qutunun dəmir torunun yoxa çıxmasından hələ xəbər tutmamışdı.

Mari Debenham da kitabını bir tərəfə qoydu. Puaro onun çamadanını rəfdən endirərkən:

– Miss Olsonu nə üçün göndərdiniz? – deyə soruşdu.

– Nə üçün göndərdim? Əlbəttə, amerikalı xanıma baxması üçün, başqa nəyə görə ola bilər?

– Gözəl bir bəhanədir bu. Ancaq yenə də bəhanədir.

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim, madmazel?

– Çox yaxşı başa düşdünüz. – Qız gülümsədi. – Mənimlə təkliddə qalmaq istəyirdiniz, elə deyilmi?

– Mən belə bir şey demədim, madmazel.

– Heç aqlınızdan da keçmədi? Yox, siz bunu düşündünüz, elə deyilmi?

– Bizdə bir məsələ var, madmazel...

– Qui s'excuse s'accuse! – bunu demək istəyirdiniz? Mənim də başı işləyən və bəzi şeyləri başa düşən bir insan olduğumu qəbul etməlisiniz, müsyö Puaro. Nədənsə bu murdar hadisə haqqında bildiyim bir şeyin olduğunu düşünürsünüz. İndiyə qədər heç görmədiyim o adamın öldürülməsi məsələsində...

– Əməlli-başlı fantaziyaya qapılmışsınız, madmazel.

– Xeyr, fantaziyam deyil bu. Və mənə elə gəlir, biz boş yerə vaxt itiririk – birbaşa işə başlamaq əvəzinə həqiqəti gizlədirik, özümüz üçün söz fırladıırıq.

– Və sizin zaman itkisindən xoşunuz gəlmir. Dərhal mövzuya girilməsini istəyirsiniz. Qoy elə olsun. O halda mən də sizdən Suriyadan gələrkən eşitdiyim bir neçə sözün mənasını soruşacağam. Konya stansiyasında bir az dolaşmaq üçün

qatardan endim. Qaranlıq gecədə sizin və polkovnik Arbetnotun səsini eşitdim, madmazel. Ona : “İndi olmaz, indi olmaz”, – deyirdiniz. “Hər şey sona çatandan sonra... Bütün bunlar geridə qalandan sonra”. Bu sözləri deyərkən nəyi nəzərdə tuturdunuz, madmazel?

Qız sakitcə:

– Bu sözlərlə... Cinayəti nəzərdə tutduğumu düşünürsünüz, eləmi? – deyə soruşdu.

– Burada sualları mən verirəm, madmazel.

Mari ah çəkdi və düşündü:

– O sözlərin bir mənası vardı, əlbəttə, müsyö, – dedi bir dəqiqə sonra, – ancaq bunu sizə açıqlaya bilmərəm. Ancaq sizə and içə bilərəm, Retçett deyilən o adamı bu qatara minincəyə qədər heç vaxt görməmişdim.

– Və... o sözlərin mənasını açıqlamağı rədd edirsiniz?

– İstəyirsiniz, elə də deyə bilərsiniz. Rədd edirəm. O sözlər... üzərimə götürdüyüm bir vəzifəylə bağlı idi.

– Bu vəzifə sona çatdı artıq, elə deyilmi?

– Nə demək istəyirsiniz?

– O iş sona çatdı, elədir, yoxsa elə deyil?

– Nəyə əsasən belə düşünürsünüz?

– Mənə qulaq asın, madmazel. Sizə başqa bir şeyi də xatırladacağam. Biz İstanbula çatacağımız gün “Toros ekspresi” gecikmişdi... O zaman siz çox tələş içindəydiniz. Halbuki əslində çox sakit və soyuqqanlı bir insansınız.

– Şərq ekspresini qaçıрмаq istəmirdim.

– Bəli, elə dediniz. Ancaq “Şərq ekspres”i İstanbuldan hər gün yola çıxır. O gün qatarı qaçırsaydınız, iyirmi dörd saat sonrakı ekspresə minərdiniz.

Miss Debenhamda ilk dəfə ürəyi sıxılma əlamətləri göründü.

– Siz, deyəsən, başa düşmürsünüz, insanı dostları gözləyə bilər və onun bir gün gecikməsi bir çox planlarını alt-üst edə bilər və dəliyə də nə qədər uyğunsuzluq meydana gələr.

– Hə, demək, məsələ belə imiş? Sizi dostlarınız gözləyirdi və onları narahat etmək istəmirdiniz?

– Elədir ki var.

– Hər halda, qərībədir...

– Nədir qərībə olan?

– Biz Şərq ekspressinə otururuq, ancaq yenə gecikirik. Bu dəfə, Londonda sizi gözləyən dostlarınıza vəziyyətin nə yerdə olduğunu da xəbər verə bilmirsiniz, çünki buradan teleqram göndərmək mümkün deyil. Zəng də edə bilmirsiniz. İngilis dilində buna nə deyirsiniz, uzun...

– Uzaq məsafəylə danışmaq mümkün deyil, yəni ölkələrarası telefon danışığını nəzərdə tutursunuz.

– Bəli, bəli.

Mari Debenhamın dodaqları qaçdı.

– Doğru deyirsiniz. İnsanın dostlarına telefonla xəbər verə bilməməsi, ya da bir teleqram göndərə bilməməsi adamı dəli edir.

– Ancaq, hər halda, madmazel, indi özünüzü başqa cür aparırsınız. Səbirsiz olduğunuzu görmürəm. Sakit və filosof kimi bir halınız var.

Mari Debenham qızararaq dodağını dişlədi və ciddiləşdi.

– Cavab verirsiniz, madmazel.

– Bağışlayın. Cavab verməli olduğumu bilmirdim.

– Davranışlarınızdakı bu dəyişikliyi necə izah edə bilərsiniz, madmazel?

– Milçəkdən fil düzəltdiyinizin fərqi də deyilsinizmi, müsyö Puaro?

Belçikalı üzr istəyirmiş kimi əllərini iki yanına açdı.

– Üzr istəyirəm. Biz detektivlərin çatışmazlığıdır bu. Hərəkətlərin həmişə bir-birini tutmasını gözləyirik. Emosional dəyişikliklərə diqqət verə bilmirik.

Mari Debenham səsini çıxarmadı.

– Polkovnik Arbetnotu yaxşı tanıyırsınız, madmazel?

Puaroya mövzunun bu şəkildə dəyişdirməsi qızı rahatlandırmış kimi göründü.

– Onunla ilk dəfə bu yolçuluqda qarşılaşdım.

– Görəsən o, Retçetti tanıyırdımı?

Miss Debenham qəti bir şəkildə başını yellədi.

– Tanış olmadıqlarından əminəm.

– Ancaq Retçettin kupesində yerdə bir trubka təmizləyicisi tapdıq və qatarda polkovnik Arbetnotdan başqa trubka çəkən yoxdur.

Puaro diqqətlə qızı süzürdü. Ancaq Mari Debenham nə özünü itirdi, nə də təlaşlandı.

– Boş şeydir. Gülünc bir sözdür bu. Polkovnik Arbetnot cinayətə qarışacaq bir insan deyil. Özü də belə melodramatik bir cinayətə heç qarışmaz.

Puaro özü də, təqribən, belə fikirdəydi, buna görə də az qaldı qızla razılaşsın. Ancaq ağzından bu sözlər çıxdı:

– Sizə, polkovniki yaxşı tanımadığınızı xatırlatmalıyam, madmazel.

Qız çiyinlərini çəkdi:

– Bu tip insanları çox yaxşı tanıyıram.

Puaro xüsusi nəzakətlə:

– Mənə o sözlərin mənasını söyləməyəcəksinizmi həqiqətən? – deyə soruşdu. – “Hər şey geridə qaldığı zaman...”

Mari Debenham soyuq bir tövrlə cavab verdi:

– Sizə söyləyəcək başqa bir sözüm yoxdur.

Erkül Puaro:

– Eybi yoxdur, – dedi. – Onsuz da, özüm öyrənəcəyəm.

Qızla sağollaşaraq kupedən çıxdı.

Buk:

– Sizin gördüyünüz bu iş ağıllı bir iş idi, dostum? – deyə gileyləndi. – Qız xeyli diqqətli davranacaq artıq. Polkovnik də onun kimi.

– Dostum, əgər dovşan tutmaq istəyirsinizsə, yuvasına bir safsar soxmalısınız. Əgər dovşan içəridədirsə, mütləq bayıra qaçar. Mən də eyni şeyi etdim.

Hildeqarda Şmidtin kupesinə girdilər. Alman qadın qapının önündə dayanmışdı, onları ehtiramla və tamamilə sakit qarşıladı. Puaro yatağın üstünə qoyulmuş kiçik çamadanı tez-tələsik gözdən keçirdi. Sonra da bələdçiyə rəfdəki digər böyük çamadanı endirməsini işarə etdi.

– Açar sizdədir? – qadından soruşdu.

Hildeqarda Şmidt:

– Çamadan kilidli deyil, müsyö, – deyə cavab verdi.

Puaro çamadanın qayıqlarını açaraq qapağı qaldırdı.

– Aha, – deyərək Buka döndü. – Nə dediyimi xatırlayırsınızmı? Buraya bir baxın!

Ən üstdə qatlanmış bir uniforma qoyulmuşdu. Bir bələdçi uniforması.

Sakittəbiətli alman qadının halı birdən-birə dəyişməyə başladı.

– Aa! – deyib qışqırdı. – Bu, mənim deyil! İstanbuldan ayrılandan bəri o çamadana heç baxmamışam. Mənə inanın, mən sizi aldatmıram!

Yalvarış dolu baxışlarını onların üzündə gəzdirdi.

Puaro şəfqətlə onun qolundan tutaraq sakitləşdirməyə çalışdı.

– Xahiş edirəm, narahat olmayın. Sizə inanıram. Təlaşlanmayın. Sizin yaxşı yeməklər bişirdiyinizdən nə qədər əminəmsə, o uniformanı çamadanda

gizlətmədiyinizdən də o qədər əminəm. Elə deyilmi... Siz yaxşı yeməklər bişirirsiniz?

Çaşıb qalmış qadın özünü saxlaya bilməyib güldü.

– Bəli, həqiqətən, bütün xanımlarım elə söyləyərdi. Mən... – Duruxdu. Ağzı bir qarış açıq qalmışdı.

Üzündə yenə qorxu dolu bir ifadə vardı.

Puaro:

– Sakit olun, sakit olun, – dedi. – Hər şey qaydasındadır. Sizə hadisənin necə olduğunu başa salacağam. Bələdçi uniformasında gördüyünüz o adam ölünün kupesindən çıxanda sizinlə toqquşub. Bunu gözləmədiyinə görə özünü itirib bir az. Çünki kimsəylə qarşılaşmayacağını güman edibmiş. Sonra bəs nə etsin?.. Uniformanı başından etməli idi. Artıq bu paltar onun üçün bir təhlükəydi.

Onu diqqətlə dinləyən Buka və doktor Konstantinə baxdı.

– Çünki qatar qara dirənmişdi, qatilin bütün planları alt-üst olub. Uniformanı harada gizlədəcəkdi? Bütün kupelər doluydu. Ancaq açıq bir qapının önündən keçib. Bu kupe boş olub. “Bu, hər halda, qarşılaşdığım qadınındır”, – deyə düşünüb. İçəri girərək uniformanı çıxarıb və rəfdəki çamadanın içinə soxub, onu tezliklə tapmayacaqlarını ürəyindən keçirib.

– Sonra bəs nə olub?

– Bu haqda hələ düşünmək lazımdır. – Puaro mənalı tərzdə dostunun üzünə baxdı.

Uniformanı qaldırdı. Aşağıdan üçüncü düyməsi qopmuşdu. Puaro əlini pencəyin cibinə saldı, oradan bir dəmiryolçu açarı çıxardı: bütün qapıları açmağa yarayan əsas açar.

– Bu da qatilin qapalı qapılardan necə keçdiyinin izahı, – müsyö Buk dedi. – Siz boş yerə xanım Habbardın üstünə düşmüşdünüz ki, qapısı açıq idi, yoxsa yox: bu adam, onsuz da, qapıdan keçəcəkdə. Bir də ki əgər bu adam bələdçi uniforması tapa bilibsə, dəmiryolçu açarını da tapa bilərdi.

– Həqiqətən, elədir. – Puaro dedi. – Biz gərək bunu çoxdan başa düşəydik. Yərinizdədir, Mişel nə dedi: xanım Habbardın çağırışına gələndə onun qapısı bağlı idi.

– Elədir, müsyö, – bələdçi dedi, – buna görə də mən fikirləşdim, yəqin, qadını qara basıb.

– Ancaq indi hər şey aydınlaşmağa başlayır, – müsyö Buk davam etdi. – Qatil, bəlkə də, ara qapını bağlamaq istəyib, ancaq görünür, missis Habbard yerində tərənib, bu da onu qorxuya salıb.

– Belə çıxır ki, – Puaro dedi, – biz indi o qırmızı kimononu tapmalıyıq.

– Doğrudur. Lakin axırncı iki kupədə kişi yolçular var.

– Nə olursa olsun, onların əşyalarını da axtarmalıyıq.

– Sözsüz! Söylədiklərinizi unutmuş deyiləm.

Hektor Makkuin əşyalarının aranmasına həvəslə razı oldu.

– Axır ki, mənə də gəlib çatdınız, – gülümsəməyə çalışdı. – Çünki bu qatarda ən çox məndən şübhələndiyinizi bilirəm. Üstəlik, bir də Retçettin bütün sərvətini mənə bağışladığını göstərən bir vəsiyyətnamə tapsanız, hər şey lap əla olacaq.

Bukun ona şübhəylə baxdığını görərək təlaşla əlavə etdi.

– Zarafat eləyirəm. O, mənə bir sent belə qoymayıb. Mən Retçettin işinə yarayırdım. Dil baxımından və başqa işlərdə. İngiliscədən başqa bir dildə danışa bilməyən, özü də amerikalı ləhcəylə danışan bir adam hər addımda fırıldaqçılarının qurbanı olar. Mən özüm də poliqlot deyiləm, ancaq bir az fransızca, almanca və italyanca bilirəm.

Makkuin hər zaman olduğundan daha yüksək səslə danışdı. Razılıq verməsinə baxmayaraq, əşyalarının aranması onu narahat edirmiş kimi bir halı vardı.

Puaro işini bitirmişdi.

– Heç bir şey yoxdur, – dedi. – Sizin xeyrinizə olan bir vəsiyyətnamə belə tapmadıq.

Makkuin dərindən bir nəfəs aldı.

– Hər halda, ürəyim rahat oldu.

Son kupeyə keçdilər.

Yekəpər italyanla ingilis nökrin çamadanlarının aranması da bir nəticə vermədi.

Üç adam koridorun o başında duraraq bir-birilərinə baxdılar. Puaro:

– Vaqon-restorana gedək, – deyə mızıldandı. – Artıq öyrənə biləcəyimiz hər şeyi öyrəndik. Başqa kimsədən yardım gözləyə bilmərik. İndi növbə başımızı işlətməyimizdədir.

Siqaret qutusunu açdı. Ancaq boş idi.

– Mən indi gəlirəm. Kupemdən bir siqaret götürəcəyəm... Çox qarışıq bir hadisədir bu. Qırmızı kimonolu qadın kimdir? Kimono indi haradadır? Bunları bilmək istərdim. Bu işdə bir ipucu vardır, ancaq mən tuta bilmirəm. İndi bunların hamısını müzakirə edərik. Məni bir dəqiqə gözləyin.

Çevrilərək sürətlə koridordan keçdi. Öz kupesinə gedib çamadanlarından birini açdı. Heyrət içində donub-qaldı.

Ən üstdə əjdaha işləmələri olan incə, qırmızı ipək kimono qoyulmuşdu.

Belçikalı detektiv:

– Demək belə? – mızıldandı. – Məni döyüşə çağırırlar. Nə olar. Bu çağırışı qəbul edirəm.

III HISSƏ

ERKÜL PUARO YERİNİ RAHATLAYIB DÜŞÜNÜR

I fəsil

Onlardan hansı?

Puaro vaqon-restorana girəndə müsyö Bukla doktor Konstantin oturub danışdırlar. Müsyö Bukun sıxıntılı və üzgün bir halı vardı. Puaronu görünə:

– Hə, axır ki, gəldi, – dedi. Dostu bir səndələ oturandan sonra isə əlavə etdi:

– Əgər bu sirri açə bilsəniz, o zaman möcüzələrə həqiqətən də inanacağam, dostum.

– Demək, bu hadisə sizi narahat edir?

– Əlbəttə narahat edir, hələ də bu işdən baş açə bilmirəm.

Doktor:

– Mən də həmçinin, – dedi. Maraqla gözünü Puaroya zilləmişdi. – Açığı, bundan sonra nə edə biləcəyimizi ağıma gətirə bilmirəm.

Puaro düşüncəli bir ifadə ilə:

– Eləmi? – dedi.

Əlini cibinə aparıb nazik, kiçik siqaretlərindən birini yandırdı. Gözlərində dalğın bir ifadə vardı:

– Mənim üçün hər hansı bir hadisənin ən maraqlı tərəfi elə budur. Normal şəkildə istintaq apara bilmirik. Danışdığımız bütün bu insanlar doğrumu söyləyirlər, yalanmı – bilmirik. Bunu anlamaq üçün əlimizdə heç bir əsas da yoxdur. Sadəcə,

biz onları yoxlamaq üçün nəşə uydura bilərik. Bundan ötrü isə gərək beynin yaxşı uydurma qabiliyyəti olsun.

Müsyö Buk:

– Çox yaxşıdır bunlar hamısı, çox gözəldir, – dedi. – Ancaq əlinizdə heç bir dəlil yoxdur axı?

– Söylədim axı. Yolçuların danışdıqları və bizim öz gözlərimizlə gördüklərimiz.

– Yolçuların danışdıqlarının heç bir dəyəri yoxdur. Biz onlardan heç bir şey öyrənmə bilmədik.

Puaro başını yellədi.

– Mən sizinlə eyni fikirdə deyiləm, dostum. Yolçuların hekayələri arasında diqqətimi çəkəcək bir neçə məqam ortaya çıxdı.

Müsyö Buk şübhəylə:

– Eləmi? – deyər soruşdu. – Mən bunların heç fərqi varmamışdım.

– Qulaq asmadınız, ona görə.

– Yaxşı, nəyi diqqətdən qaçırdığımı mənə açıqlayın.

– Məsələn, elə ilk şahidi götürək. Gənc Makkuinin danışdıqlarını. Məncə, çox mənalı bir şey söylədi.

– Məktublar haqqındamı?

– Xeyr, xeyr, məktublar haqqında deyil. Yaddaşım məni aldatmırsa, Makkuin belə bir şey söylədi: “Səfərlərə çıxırdıq. Cənab Retçett dünyanı görmək istəyirdi. Başqa bir dil bilməməsi ona mane olurdu. Mən katibdən çox tərcüman kimi idim”.

Gah doktorun üzünə, gah da Bukun üzünə baxdı:

– Nə oldu? Hələ də bir şey başa düşmədinizmi? Bax bundan ötrü sizi bağışlamaq olmaz. Çünki Makkuin bayaq, ingiliscədən başqa dildə danışmayan insanla bərabər yol getməkdən sınıntı çəkdiyini dediği zaman əlimizə ikinci bir fürsət keçmiş oldu.

– Yəni, demək istəyirsiniz...? – Bukun üzündə hələ də çaşqın bir ifadə vardı.

– Ah, hər şeyi sizə heca-heca başa salmaq lazımdır! Yaxşı, qoy elə olsun, qulaq asın! Cənab Retçett fransızca bilmirdi. Ancaq dünən gecə bələdçi çalınan zəngə cavab vermək üçün gələndə bir nəfər ona fransızca, yanılmış olduğunu söyləyib: Ce n'est rein. Je me suis trompe” . Üstəlik, fransızcanı çox yaxşı bilən bir adamın istifadə edəcəyi kəlmələrlə. Siz deyən, elə bir neçə kəlmə fransızca öyrənmiş adamın işlədəcəyi sözlərlə deyil. Konstantin həyəcanla bağırdı:

– Doğrudur. Bunu başa düşməliydik! İndi əzilmiş saati nəyə görə dəlil olaraq qəbul etmək istəmədiyinizi anlayıram. Çünki saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış Retçett ölmüşdü artıq...

Buk həyəcanlı bir səslə cümləni tamamladı:

– Və danışan qatilin özü imiş.

Puaro əlini qaldırdı:

– Gəlin tələsməyə! Hər şeydən əvvəl, öz mülahizələrimizdə tam əmin olduğumuz şeylərə əsaslanaq. Məncə, biz artıq əminliklə söyləyə bilərik, o saatda, yəni birə iyirmi üç dəqiqə qalmış Retçettin kupesində başqa bir adam var idi və bu adam ya fransız idi, ya da fransızca çox yaxşı danışdı.

– Çox ehtiyatlısınız, dostum.

– Biz gərək addım-addım irəliləyək. Retçettin o sırada ölmüş olduğunu göstərəcək heç bir dəlil yoxdur.

– Sizi oyadan fəryadı yaddan çıxarırsınız!

– Doğrudur.

Buk mənalı bir tərzdə:

– Bir yandan baxanda bunun açılmış olması məsələni o qədər də dəyişdirmir, – dedi. – Bir adamın qonşu kupədə gəzişdiyini eşitmisiniz. Bu, Retçett olmayıb, başqa bir adam olub. Yəqin ki, əllərindəki qanı silir, təhlükəli məktubu yandırarmış. Sonra hər tərəf sakitləşincəyə qədər gözləyib. Retçettin qapısını içəridən kilidləyib, zənciri taxıb. Sonra xanım Habbardın kupesinə açılan qapıdan qaçıb. Yəni vəziyyət yenə də bir az əvvəl düşündüyümüz kimidir. Sadəcə, Retçett

yarım saat öncə öldürülüb və qatil vəziyyəti azdırmaq, alibi verməkdən ötrü saati ikiyə on beş dəqiqə işləmişə gətirib.

Puaro:

– O qədər də etibarlı alibi deyil, – dedi. – Saat ikiyə on beş dəqiqə işləmişə göstərirdi. Qonşu kupedəki adam cinayət yerindən tam o saatda ayrılıb.

Bukun fikirləri dolaşmışdı bir az.

– Doğrudur. O halda, sizcə, saatın mənası nədir?

– Əgər saat irəliyə çəkilmisə, o zaman göstərdiyi zamanın mənası var. Əgər qəsdən irəli çəkilmisə, o zaman saatın göstərdiyi dəqiqədə, yəni ikiyə on beş dəqiqə işləmiş harada olduğuna, nə iş gördüyünə dair etibarlı alibisi olan adamlardan şübhələnsək, daha təbii olar.

Doktor:

– Bəli, bəli, – deyə başını yellədi. – Bu, məntiqə uyğundur.

– Bundan başqa, o adamın kupeyə nə zaman girdiyinə diqqət göstərməliyik. Bunu etməkdən ötrü nə zaman fürsət tapdı? Əgər bələdçinin bu işlə bir əlaqəsi olmadığını düşünsək, o zaman yandakı kupeyə girmə fürsətini ancaq bir dəfə əldə edib. Yəni qatar Vinkovcidə dayandığı zaman. Qatar oradan çıxdıqdan sonra bələdçi üzü koridora dönmüş vəziyyətdə oturub. Yolçular yataqlı vaqon məmuruna fikir verməzlər, ancaq əsl bələdçi belə bir saxtakarı o saat görərdi, şübhəsiz. Ancaq qatar Vinkovcidə dayandığı sırada bələdçi də perronda olub. Yəni koridor boş olub.

Buk:

– Yenə başladığımız nöqtəyə qayıtdıq, – dedi. – Qatil yolçulardan biridir. Ancaq hansı?

Puaro gülümsədi:

– Mən bir siyahı yazdım, – dedi. – Əgər istəyirsinizsə, buna baxa bilərsiniz. Ola bilər, bəzi şeyləri təzədən yadınıza salar.

Doktor və müsyö Buk kağıza doğru əyildilər. Kağızda aydın xətlə yolçuların adları dindirildikləri sıra ilə yazılmışdı.

1. Hektor Makkuin: Amerika vətəndaşı. 6 nömrəli kupe. İkincidərəcəli.

Cinayətin motivi: öldürülənlə münasibətlərdə meydana çıxma bilərdi.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (12-dən 1.30-a qədər polkovnik Arbetnotun dediyinə görə, 1.15-dən 2-yə qədər bələdçinin dediyinə görə).

Dəlillər: yoxdur.

Şübhəli görünən məqamlar: yoxdur.

2. Bələdçi Pyer Mişel: Fransa vətəndaşı.

Cinayətin motivi: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (E.P. saat 12.37-də, Retçettin kupesindən səs eşitdiyi zaman onu koridorda görüb. Saat 1-dən 1.16-ya qədər olan alibini başqa iki yolçu da təsdiq edir).

Dəlillər: yoxdur.

Şübhəli məqamlar: bizim tapdığımız bələdçi uniforması daha çox onun xeyrinədir, çünki, çox şeyə əsasən demək olardı ki, ondan şübhələnməkdən ötrü qəsdən atılıb.

3. Eduard Masterman : İngiltərə vətəndaşı. Kupe nömrəsi 4. İkincidərəcəli.

Cinayət motivi: öldürülənlə münasibətlərdən qaynaqlana bilər.

Alibi: yoxdur, təkcə bir istisna ola bilər, bədən ölçülərinə görə bələdçi uniforması ondan başqa kimsəyə uyğun deyil. Başqa bir yandan, o, fransızca yaxşı danışa bilmir.

4. Missis Habbard. Amerika vətəndaşı. Kupe nömrəsi 3. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: yoxdur.

Alibi: saat 1-dən 2-yə qədər yoxdur.

Dəlillər və şübhəli məqamlar: Hardmanın və Şmidtin ifadələri ilə təsdiq olunan, gecə onun kupesinə girmiş adam haqqında hekayət.

5. Qreta Olson. İsveç vətəndaşı. Kupe nömrəsi 10. İkincidərəcəli.

Cinayət motivləri: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (Mari Debenham tərəfindən təsdiqlənir).

Qeyd: Retçetti sağ ikən görən son adam.

6. Knyaginya Draqomirova. Fransa vətəndaşlığını qəbul edib. Kupe yeri 14. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: Armstronq ailəsinin yaxın dostu və Sonya Armstronqun xaç anası olub.

Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (bələdçi və qulluqçu tərəfindən təsdiqlənir).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: yoxdur.

7. Qraf Andreni: Macarıstan vətəndaşı. Diplomatik pasportlu. Kupe nömrəsi 13. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (saat 1-dən 1.16-ya qədərki vaxt istisna olmaqla bələdçi tərəfindən təsdiq edilir).

8. Qrafinya Andreni. Britaniya vətəndaşı. Kupe nömrəsi 12.

Cinayət motivi: yoxdur.

Dəlillər: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (trional içərək yatıb. Ərinin ifadəsiylə təsdiq olunur. Dolabında trional qabı var).

9. Polkovnik Arbetnot: Britaniya vətəndaşı. Kupe nömrəsi 15.

Motiv: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (1.30-a qədər Makkuinlə danışib, sonra öz kupesinə çəkilib və oradan çıxmayıb. Makkuinin və bələdçinin ifadələriylə təsdiqlənir).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: trubka təmizləmək üçün fırça.

10. Sayrus Hardman. Amerika vətəndaşı. Kupe nömrəsi 16. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: məlum deyil.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər kupedən çıxmayıb (Makkuin və bələdçi tərəfindən təsdiqlənir).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: yoxdur.

11. Antonio Foskarelli. ABŞ vətəndaşı (italyan mənşəli). Kupe nömrəsi 5. İkincidərəcəli.

Cinayət motivləri məlum deyil.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (Eduard Mastermanın ifadəsiylə təsdiqlənir).

Dəlillər, şübhəli məqamlar: yoxdur, təkcə müsyö Bukun fikrincə, cinayətin yalnız temperamentli bir insanın törədə biləcəyi bir silahla işlənmiş olması istisna olmaqla.

12. Mari Debenham. Britaniya vətəndaşı. Kupe yeri 11. İkinci dərəcəli.

Cinayət motivi: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (Qreta Olsonun ifadəsiylə təsdiq olunur).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: Erkül Puaronun eşitdiyi söhbət, qızın bu söhbəti açıqlamaqdan boyun qaçırması.

13. Hildaqarda Şmidt. Almaniya vətəndaşı. Kupe yeri 7. İkincidərəcəli.

Motivlər: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (bələdçinin və knyaginya Draqomirovanın ifadələriylə təsdiqlənir).

Bundan sonra yatıb. Təqribən, saat 12.38-də bələdçi onu yuxudan oyadıb, o da xanımının yanına gedib.

Qeyd: sərnışinlərin ifadələri bələdçinin ifadələrini təsdiq edir. Bələdçi saat 12-dən saat 1-ə qədər (bu arada bələdçi qonşu vaqona gedib) və 1.15-dən 2-yə qədər Retçettin kupesinə heç kimin girmədiyini və oradan heç kimin çıxmadığını deyir.

– Bu sənəd, gördüyünüz kimi, – Puaro dedi, – bizim eşitdiyimiz şahid ifadələrinin qısa siyahısıdır. Mən onları sizin üçün rahat olsun deyə sıra ilə yazmışam.

Müsyö Buk çiyinlərini dartaraq vərəqi Puaroya qaytardı.

– Sizin siyahınız vəziyyətə heç bir aydınlıq gətirmir, – dedi.

– Bəlkə, bu, sizin ürəyinizcə olar? – Puaro hiss olunmayacaq bir təbəssümlə ona başqa bir vərəq uzatdı.

II fəsil

“On sual”

Vərəqdə yazılmışdı:

“Açıqlanması vacib olan şeylər:

1. Üzərində “H” işarəsi olan dəsmal kimindir?
2. Trubka fırçası. Onu yerə kim salmışdır? Polkovnik, yoxsa bir başqası?
3. Qırmızı kimononu kim geyinmişdi?
4. Bələdçi cildinə girən qadın, ya da kişi kimdir?
5. Saat nəyə görə 1.15-i göstərirdi?

6. Cinayət o saatdamı baş vermişdi?
7. Yoxsa daha öncə işlənmişdi?
8. Ya da daha gec işlənmişdi?
9. Retçetti birdən artıq adamın bıçaqladığından əmin ola bilərikmi?
10. Bədənindəki yaralar başqa nə şəkildə izah oluna bilər?”

Müsyö Buk bu sualları öz zəkasını sınağa çəkmək kimi sayaraq bir az nəşələndi:

– Gəlin baxaq görək, əlimizdən bir şey gələcəkmi? Ən birinci yerdə dəsmal var. Bu işi qaydaya uyğun və nizamlı olaraq etməliyik.

Puaro məmnun bir tövrlə başını yellədi:

– Əlbəttə, təbii ki.

Buk davam etdi:

– “H” nişanı üç adamla əlaqəli ola bilər. Xanım Habbard, qızlıq adı Hermione olan miss Mari Debenham və xidmətçi Hildeqarda Şmidt.

– Aha! Yaxşı, üçündən hansı?

– Bax bunu söyləmək çətindir. Ancaq mən miss Debenhamı seçərdim. Bəlkə də, onu əslində qızlıq adıyla çağırırlar. Bir də ki ondan zəhmət şübhələnilir. Eşitdiyiniz o danışq, həqiqətən, bir az qəribədir, dostum. Qızın verdiyi açıqlama da o qədər inandırıcı deyildi.

Doktor Konstantin:

– Mən amerikalının üzərində dayanardım, – dedi. – Bahalı dəsmaldır o. Hər kəsin də bildiyi kimi, amerikalılar hər şeyə çoxlu pul xərcləyirlər.

Puaro soruşdu:

– Demək, ikiniz də xidmətçini siyahıdan çıxarırsınız?

– Bəli. Qadının özünün də söylədiyi kimi, yüksək təbəqədən olan bir adama aiddir bu dəsmal.

– Keçək ikinci suala. Trubka təmizləyicisini polkovnik Arbetnot yerə saldı? Yoxsa başqası?

– Bu sual daha çətindir. İngilislər kimsəni bıçaqlamazlar. Bu baxımdan haqlısınız. Məncə, kimsə trubka təmizləyicisini oraya qəsdən atıb. O uzunboylu ingilisdən şübhələnməmiş üçün.

Doktor da əlavə etdi:

– Bu iki dəlil bir yerdə qatilin çox diqqətsiz olduğunu göstərir. Mən də müsyö Bukla eyni fikirdəyəm. Qatil dəsmalı, həqiqətən də, diqqətsizlik üzündən yerə salıb. Bax buna görə də heç bir qadın dəsmalın özünə aid olduğunu boynuna almaq istəmir... trubka təmizləyici isə saxta bir dəlildir. Üstəlik, polkovnik Arbetnot trubka çəkdiyini və o tip təmizləyicidən istifadə etdiyini gizlətmir.

Puaro başını yellədi:

– Yaxşı məntiqlə danışırırsınız.

Buk davam etdi:

– Üçüncü sual: qırmızı kimononu kim geyinmişdi? Doğrusu, bu məsələdə az da olsa, fikrim yoxdur. Bəs siz necə, doktor Konstantin?

– Mən də elə sizin kimi.

– O halda bu baxımdan uduzmuş olduğumuzu etiraf etməliyik. Ondan sonrakı sualı, heç olmasa, bir az daha asan hesab etmək olar. Bələdçi cildinə girən qadın və ya kişi kimdir? Bu işi görə bilməyəcək adamların bir siyahısını çıxarmamız mümkündür. Hardman, polkovnik Arbetnot, Foskarelli, Qraf Andreni və Hektor Makkuin. Bunların hamısının boyları çox uzundur. Xanım Habbard, Hildeqarda Şmidt və Qreta Olsonun bədənləri çox uzundur. Yerdə qalır nökr, miss Debenham, knyaginya Draqomirova və qrafinya Andreni. Bunların da heç biri uyğun deyil. Qreta Olson da, Antonio Foskarelli də ayrı-ayrılıqda miss Debenhamın və nökrinin kupələrindən çıxmadıqlarına and içirlər. Hildeqarda Şmidt knyaginyanın öz kupəsində olduğuna and içir. Qraf Andreni isə bizə

arvadının yuxu dərmanı içdiyini söylədi. Yəni kimononu kimsə geyinməyib. Əlbəttə, bu da ağlabatan deyil.

– Yəqin ki, sonuncu dördlükdən biri olub, – doktor Konstantin dedi. – Yoxsa etiraf etməli olacağıq ki, kənardan kimsə vaqona girib və indi də xəlvət bir yerdə gizlənib, biz isə artıq bu variantın istisna olduğu nəticəsinə gəlmişik.

Buk siyahıdakı digər suala keçmişdi.

– Beşinci sual: saat nəyə görə 1.15-i göstərirdi? Bu, iki cür izah oluna bilər. Ya qatil, alibi yaratmaq üçün saatın vaxtını dəyişdirib, ancaq sonra başqalarının koridorda dolaşdığını eşidərək kupedən çıxmayıb. Ya da... dayanın, dayanın, ağıma bir şey gəlir...

Buk yaddaşını qurdalayarkən o birilər ehtiramla gözlədilər. Nəhayət:

– Aha, tapdım, – dedi. – Saatı irəli çəkən, yataqlı vaqondan olan qatil deyil, ikinci qatil dediyimiz adamdır. Solaxay qatil. Yəni qırmızı kimonolu qadın. O daha sonra gəlib və özünə alibi yaratmaq üçün saatın vaxtını dəyişdirib.

Doktor Konstantin:

– Bravo, – deyə bağırdı. – Başınız yaxşı işləyir.

Puaro:

– Qadın Retçetti qaranlıqda bıçaqlayıb, – dedi. – Kişinin ölmüş olduğunun fərqi belə varmayıb. Ancaq necə olubsa, Retçettin cibində bir saat olduğu ağına gəlib, saatı çıxararaq qaranlıqda elə-belə geriye çəkib. Sonra saatı basaraq əzib.

Buk onun üzünə narazı bir ifadəylə baxırdı:

– Siz bundan daha yaxşı bir təxmin irəli sürə bilməzsinizmi?

Puaro etiraf etdi:

– İndi, bu dəqiqə ... xeyr. Ancaq yenə də saatla əlaqədar ən maraqlı məqamı dəyərləndirə bilmədiyinizi düşünürəm. İkinizin də.

Doktor soruşdu:

– Altıncı sual bununlamı bağlıdır? Cinayət o saatdamı işlənmişdi? Yəni 1.15-də. Cavabım, xeyr.

– Mən də eyni fikirdəyəm, – Buk dedi. – Ondan sonrakı sual belədir: Yoxsa daha əvvəlmi işlənmişdi? Mən “bəli” deyirəm. Siz nə deyirsiniz, doktor?

Doktor başını yellədi:

– Bəli. Ondan sonrakı – ya da daha gecmi işlənmişdi – sualı da eyni şəkildə cavablandıra bilərik. Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm, müsyö Buk. Müsyö Puaronun da belə düşündüyünü sanıram, ancaq o, qəti şəkildə danışmaq istəmir. İlk qatil 1.15-dən əvvəl gəldi. İkinci qatilin gəlişisə 1.15-dən sonradır. Solaxaylığa gəlincə... Yolçulardan hansının solaxay olduğunu öyrənməyə çalışmamız lazım deyilmi?

Puaro:

– Bu məqamı tamamilən yaddan çıxarmış deyiləm, – dedi. – Bəlkə də, fikir vermisiniz. Hər yolçuya ünvanını yazdırdım, ya da imzasını atdırdım. Əlbəttə, bu, dəqiq bir şey sayılmaz. Çünki bəzi insanlar bəzi şeyləri sağ əlləriylə, bəzilərini isə sol əlləriylə görərlər. Bəziləri sağ əlləriylə yazar, amma sol əllə qolf oynarlar. Ancaq bu sınaq da yenə bir şeydir. Sorğuya çəkilən hər kəs qələmi sağ əlinə aldı. Knyaginya Draqomirovadan başqa. O da yazmaq istəmədi.

Buk:

– Knyaginya Draqomirova? – deyə bağırdı. – Mümkün deyil!

Doktor:

– Onun sol əllə endirilən zərbəyə gücü çatacağına inanmıram, – dedi. – O yara əməlli-başlı güclü zərbəylə açılmışdı.

– Bir qadında olandan daha artıq bir gücləmi?

– Xeyr, belə söyləyə bilmərəm. Ancaq yaşlı bir qadında olandan daha artıq bir güc lazımdır belə yaranın açılması üçün. Knyaginya Draqomirova isə çox cansız bir qadındır.

Puaro:

– Bu hadisə iradənin fiziki gücsüzlüyü aradan qaldırması kimi də izah oluna bilər,
– dedi. – Knyaginya Draqomirovanın güclü şəxsiyyəti və müdhiş iradəsi var.
Ancaq hələlik bunu bir yana qoyaq.

– Doqquzuncu və onuncu sualamı keçək? Retçetti bir adamın deyil, bir neçə adamın bıçaqladığından əmin ola bilərikmi? Bədəndəki yaralar başqa necə izah oluna bilər? Bir doktor olaraq deyirəm. Tibbi baxımdan o yaralar başqa cür izah edilə bilməz. Bir adamın əvvəlcə zəif, sonra güclü zərbə vurduğunu, əvvəl sağ, sonra sol əlini işlətdiyini və bəlkə də, yarım saata qədər gözlədikdən sonra ölünün bədəndə yeni yaralar açdığını iddia etmək ağılsızlıq olar.

Puaro:

– Bəli, bu, məntiqə uyğun deyil, – deyə cavab verdi. – Sizcə, iki qatilin olması məntiqə uyğundurmu?

– Siz özünüz də söylədiniz. Bu vəziyyət başqa cür necə izah oluna bilər?

Puaro gözünü zilləyib qarşı tərəfə baxırdı:

– Mən də öz-özümə bunu soruşuram. Ara vermədən soruşuram.

Oturduğu yerdə arxaya söykəndi.

– Bundan sonra hər şey, bax, buradadır. – Barmaqlarını alına vurdu. – Hər şeyi müzakirə etdik. Biz hadisələri hərtərəfli araşdırdıq, bütün faktlar önümüzdə nizamlı sıraya düzülüb. Yolçular bir-bir burada oturdular və gördüklərini, bildiklərini danışdılar. Kənardan öyrənilə biləcək hər şeyi bilirik.

Bukun üzünə baxıb mehribanlıqla gülümsədi:

– Kresloda arxaya söykənib düşünə-düşünə həqiqəti tapmaq. Hər ikimiz zarafatla bunu deyərdik. Ancaq indi mən sizin gözlərinizin qabağında bunu tətbiq edəcəyəm. Siz də eyni şeyi etməlisiniz. Gözlərimizi qapayaraq və düşünək... O yolçulardan biri, ya da bir neçəsi Retçetti öldürdü. Hansı yolçulardır bunlar?

III fəsil

Bəzi önəmli məqamlar

On beş dəqiqəyə qədər kimsə danışmadı.

Müsyö Bukla doktor Konstantin əvvəlcə Puaronun təlimatlarına əməl etməyə çalışdılar. Bir-birinə zidd olan dəlillərin arasından keçərək aydın və sağlam bir nəticəyə varmağa can atdılar.

Müsyö Bukun fikri, təqribən, belə bir axarla gedirdi:

“Sözsüz, necə lazımdırsa, düşünməliyəm... Ancaq sözün düzünə qalanda, nə qədər düşünmək olar? Puaronun ingilis qızının bu işlə bir əlaqəsi olduğuna inandığı aydındır. Mən buna ehtimal verə bilmirəm... ingilislər çox soyuqqanlı insanlardır... Buna görə də hamısı belə sısqadır... Yox, fikrimi yayındırmayım... Bu işi italyanın törətmədiyi anlaşılır... Heyif... Hər halda, ingilis nöker o ikincisinin kupedən çölə heç çıxmadığını iddia etdiyi zaman yalan söyləmir ki?. Nəyə görə də söyləsin? İngilisləri pulla susdurmaq asan deyildir..! Çox pis hadisədir bu, bəxtimiz heç gətirmədi. Bu dərddən nə zaman canımız qurtaracaq? Hər halda, bizi qurtarmaq üçün çalışmalara başlayıblar. Balkanlarda tələsikliyi sevmirlər. Onlar özlərinə gələnə qədər çoxlu vaxt keçəcək. Hələ onların polisi ilə ortağ məxrəcə gəlmək elə də asan deyil – Onlar o qədər çürükçüdürlər ki, hətta butulkanın dibinə girirlər. Həmişə belə fikirləşirlər ki, onlara lazımı hörmət qoyulmur.

Hələ onlarla da məşğul olacağıq... Bu hadisə qəzetlərə də düşəcək, əlbəttə... ”

Ondan sonra Buk öz-özünə, daha əvvəl, bəlkə, yüz dəfə düşündüyü şeyləri təkrarlayıb durdu.

Doktor Konstantinnin düşüncələri isə belə idi:

“Bu balacaboy adamın söhbəti çox əcaibdir. Dahimi? Yoxsa cüvəllağımı? O, sirri açə biləcəkmı? Mümkün deyil. Mən ən kiçik bir işıq ucu belə görə bilmirəm... Hər şey insanın beynini qarışdırır... Bəlkə də, hamısı yalan söyləyirlər... Ancaq bunun bizə bir faydası yoxdur. Yalan da söyləsələr, həqiqəti etiraf etmələri qədər adamın aqlını çaşdırır. O yaralar çox qəribədir... Heç cür baş açə bilmirəm... Bu adamı güllə ilə vurmuş olsaydılar, aqlım bir şey kəsərdi. Qanqsterlər hər zaman silahdan

atəş açırlar. Amerika qərribə bir ölkədir. Oraya getmək istərdim. Qabaqcıl bir ölkədir. Hər yerdə və hər şeydə proqress var. Evə gedəndə gərək Demetrius Zaqone ilə görüşəm, o, Amerikada olub və nəyin necə olduğunu bilir... Görəsən, Ziya bu saat nə iş görür?.. Arvadım bu vəziyyəti eşitsə... ”

Doktor ondan sonra tamamilən şəxsi məsələləri düşünməyə başladı.

Erkül Puaro hərəkətsiz oturmuşdu. Adama elə gəlirdi ki, yuxuya gedib. On beş dəqiqə heç qımıldanmadan oturduqdan sonra qaşları ağır-ağır qalxmağa başladı. Yavaşca ah çəkdi. Sakit səslə mızıldandı:

– Ancaq nəyə görə də olmasın? Əgər eləsə, o zaman hər şey açıqlana bilər.

Gözlərini açdı. Pişik gözləri kimi yamyaşıl idi gözləri. Pıçıltılı səslə:

– Belə, – dedi. – Mən hər şeyi fikirləşdim. Bəs siz?

Düşüncələrə dalmış iki adam diksindilər.

Buk bir az da günahkar-günahkar:

– Mən də düşündüm, – deyə cavab verdi. – Ancaq bir nəticəyə gələ bilmədim. Cinayətləri aydınlaşdırmaq sizin işinizdir, dostum. Mənim əlimdən gələn bir iş deyil bu.

Doktor da:

– Mən də dərin-dərin düşündüm, – deyə açıqladı. – Ağılıma bir çox variant gəldi. Ancaq bunlardan heç biri xoşuma gəlmir.

Puaro dostcasına başını yellədi. Sonra yerindən dik qalxaraq sinəsini gərdi. Bığını sığalladı. Və toplantılarda danışmağa vərmiş adamsayağı:

– Dostlar, – deyə başladı. – Hadisələri beynimin süzgəcindən keçirdim. Yolçuların söylədiklərini də. Bu nəticəyə vardım: hadisələr təkcə bir şəkildə açıqlana bilər. Bu variant hələlik bir az qeyri-müəyyəndir. Ancaq çox maraqlıdır. Əlbəttə, doğru olub-olmadığından hələ əmin deyiləm. Vəziyyəti dəqiqləşdirmək üçün bəzi şeyləri yoxlamaq məcburiyyətində qalacağam. Əvvəlcə mənə önəmli gələn bəzi məqamları nişanlayacağam. Müsyö Bukla burada ilk yemək yediyimiz gün ətrafımızda hər sinifdən, hər yaşdan və hər millətdən insan vardı. Bu mövsümdə o

qədər də rast gəlinməyən bir haldır bu. Məsələn, Afina-Paris və Buxarest-Paris vaqonları, demək olar ki, boşdur. Sonra, qatara gəlməyən yolçunu da unutmayın. Məncə, bu da önəmlidir. Diqqətimi çəkən başqa kiçik məqamlar da var. Məsələn, xanım Habbardın hamam torbasının yeri. Xanım Armstronqun anasının adı, cənab Hardmanın detektivlik üsulları, Makkuinin tapdığımız yanıq məktubu Retçettin ortadan qaldırdığını söyləməsi, knyagina Draqomirovanın adı və bir macar pasportundakı yağ ləkəsi.

Hər ikisi ona heyrətlə baxırdılar.

Puaro soruşdu:

– Bu məqamlar sizə bir şey söyləyirmi?

Buk açıq-açıq:

– Xeyr, – deyə etiraf etdi.

– Bəs sizə, doktor?

– Nədən söz etdiyinizi belə anlamadım.

O arada dostunun sözlərindən içərisindən tək bir şeyi anlayan müsyö Buk pasportları qarışdırmaqdaydı. Nəhayət, nəse mızıldanaraq qraf və qrafinya Andreninin pasportunu açdı. – Söylədiyiniz ləkə budurmu? Bu ləkədir?

– Bəli. Olduqca təzə yağ ləkəsidir. Ləkənin harada olduğuna diqqət etdinizmi?

– Qrafın arvadıyla bağlı bölümdə. Daha doğrusu, gənc qadının adının yazıldığı yerdə. Ancaq yenə də nə demək istədiyinizi anlamıram.

– Bu mövzuya başqa tərəfdən baxmaq istəyirəm. Cinayət yerindən tapılan dəsmala qayıdaq. Bir az öncə də danışdığımız kimi, “H” işarəsiylə üç adamın əlaqəsi ola bilər: missis Habbard, miss Debenham və qulluqçu Hildeqarda Şmidtin Xanım Habbardın ola bilməz. Gəlin bu dəsmala başqa bir yöndən baxaq. Çox bahalı bir dəsmaldır, dostlar. Lüks bir şeydir. Parisdə əldə tikilmiş işləməli bir dəsmal. Brend olması bir yana, yolçulardan hansının belə dəsmalı ola bilər? Xanım Habbardın ola bilməz. Geyim məsələsində belə çılğıncasına bir israfçılığının olduğuna inanmıram. Miss Debenhamın da ola bilməz. Bu tip ingilis qadınları incə kətan dəsmallardan istifadə edirlər. O ki qaldı xidmətçiyə, belə bir şeyə pul verməsi

mümkün deyil. Ancaq qatarda belə dəsmalları ala biləcək iki qadın var. Gəlin görək “H” markasını onlardan birinə bağlaya biləcəyikmi? Haqqında danışdığım iki qadından biri knyaginya Draqomirovadır...

Buk üzündə istehzal bir ifadəylə yerindən dikəldi:

– Onun adı Nataliyadır.

– Bəli. Bir az öncə dediyim kimi, adı önəmlidir. İkinci qadın isə qrafinya Andreni. O zaman, bir şey diqqətimizi cəlb eləyir.

– Bizim deyil, sizin!

– Yaxşı, mənim. Qrafinyanın pasportda yazılmış adı yağ ləkəsi üzündən bir az oxunmaz hala gəlib. Bunun bir qəza olduğunu deyə bilərsiniz. Ancaq qrafinyanın adını yada salın. Birdən gənc qadının adı Elena deyil də, Helenaysa? “H” hərfi “Y” hərfiylə dəyişdirilmiş ola bilər. Sonra da bu dəyişikliyi gizlətmək üçün üzərinə yağ damızdırılmışdır.

Buk:

– Helena! – deyə bağırdı. – Buna deyərəm fikir!

– Özü də necəsindən! Bunu təsdiqləmək üçün bir az axtarış apardım və bəzi şeylər tapdım. Qrafinyanın çamadanlarından birinin üzərindəki etiket azacıq islanmışdı. Və bu, çamadanın yuxarısındakı nişanın ilk hərfinin üzərinə gətirilmişdi. Etiket başqa bir yerdən çıxarılıb, sonra nişanın üzərinə yapışdırılmışdı.

Buk:

– Məni inandırmağa başladınız, – dedi. – Ancaq qrafinya Andreni... heç cür...

– Axx, dostlarım, indi geri dönməli və hadisəyə tamamilən başqa bir yöndən baxmalısınız. Bu cinayəti törədən onun kənardan necə görünməli olduğunu istəyib? Bir də qarın qatilin əsl planını alt-üst etdiyini unutmayın. Bir an qarın olmadığını və qatarın normal bir şəkildə yola davam etdiyini düşünün. O zaman nə olardı? Hər halda, cinayət bu səhər erkəndən İtaliya sərhədində ortaya çıxdı. Yolçular bizə danışdıqlarının çoxunu italyan polisində söyləyərdilər. Təhdid məktubları Makkuin tərəfindən göstərilərdi. Cənab Hardman öz hekayəsini danışardı. Xanım Habbard bir kişinin kupesindən keçdiyini danışmaq üçün

çırpınardı. Düymə tapılardı. Məncə, sadəcə, iki şey fərqli olardı. Qatil, xanım Habbardın kupesindən saat birdən öncə keçmiş olar, yataqlı vaqon uniforması da tualetlərdən birində tapılardı.

– Yəni, demək istəyirsiniz...

– Yəni cinayət, əslində, sanki, qatil kənardan gəlmiş kimi bir təsir buraxacaq şəkildə planlanmışdı. İşlər qarışmasaydı, qatilin 0.58-də Brodda qatardan endiyi sanılacaqdı. Hər halda, biri koridorda əcnəbi bir yataqlı vaqon bələdçisinin yanından keçəcəkdı. Uniforma hiylənin necə qurulduğunun başa düşülməsi üçün göz qabağında bir yerə buraxılacaqdı. Yolçulardan heç şübhə edilməyəcəkdı. Yəni kənar dünya bu hadisəni bu şəkildə görəcəkdı. Ancaq qatarın qəzaya uğraması hər şeyi dəyişdirib. Hər halda, qatil də öz qurbanıyla kupədə o qədər uzun müddətə bu üzdən qalıb. Qatarın yoluna davam etməsini gözləyib. Ancaq sonda qatarın hərəkət etməyəcəyini başa düşüb. Və fərqli bir planla hərəkət etməsi lazım gəlib. Çünki artıq qatilin hələ də qatarda olduğu bilinəcəkdı.

Buk səbirsizliklə:

– Bəli, bəli, – dedi. – Bütün bunları anlayıram. Ancaq dəsmalın bu işlə nə əlaqəsi var?

– Bir az dolaylı bir yoldan o dəsmala qayıdıram. Öncə bunu bilməlisiniz: o təhdid məktublarını, əslində, diqqəti yayındırmaq üçün yazıblar. Sanki, çeynənmiş mövzuda bir Amerika romanından olduğu kimi köçürülüb. Saxta olduğu açıq-aşkardır. Əslində, bu məktublar polis üçün hazırlanmış şeylərdir. İndi öz-özümüzədən bunu soruşmalıyıq: bu məktublar Retçetti aldatmışdı mı? Zahirən, cavab “xeyr” olmalıdır. Hardmana verdiyi təlimata görə, onun çox yaxşı tanıdığı xüsusi bir düşmənin üzərində durduğu anlaşılır. Yəni əgər Hardmanın danışdıqlarının doğru olduğunu qəbul etsək, Retçettə başqa bir məktub gəldiyi dəqiqdir. Bir parçasını kupədə tapdığımız, Amstronqların kiçik uşağıyla bağlı həmin məktubdur bu. Retçettin ölümlə təhdid edilməsinin səbəbini başa düşməməsi ehtimalı vardı, bax bu məktub onun bu səbəbi yaxşıca başa düşməsi üçün yazılmışdı. Ta başdan bəri söylədiyim kimi, əslində, bu məktubun başqaları tərəfindən tapılmasını da istəməyiblər. Qatilin ilk işi bu məktubu ortadan qaldırmaq olmuşdu. Bax planın qarşılaşdığı ikinci tərslik də bu olub, birincisi qar idi, ikincisi isə o məktub parçasındakı mətnin bir hissəsini bərpa etməyimiz. Kağız

parçasının o qədər diqqətlə yandırılmasının təkcə bir mənası var. Qatarda Armstrong ailəsiylə çox yaxından əlaqəsi olan bir nəfər olub. Məktubun tapılması bütün şübhələrin o saat o adamın üzərində toplanmasına səbəb olardı.

İndi tapdığımız digər iki dəlilin üzərinə gələk. Trubka təmizləyicisinin üstündən keçirəm. Onun haqqında çox danışdıq. İndi dəsmala gələk. Bunu ən sadə şəkildə izah etmək istəsək... bu, adı “H” hərfiylə başlayan bir adamın cinayətlə əlaqəsi olduğunu və o adamın dəsmalı fərqinə varmadan yerə saldığını göstərir.

Doktor Konstantin:

– Elədir ki var, – dedi. – Qadın dəsmalını yerə saldığını bilir və o saat adını gizlətmək üçün tədbir görür.

– Tələsməyin! Mən heç vaxt nəticə çıxarmaqda tələsikliyə yol vermirəm.

– Sizin başqa bir versiyanız var?

– Əlbəttə, var. Məsələn, deyək ki, cinayət işləmişiniz və günahı başqa birinin üzərinə yıxmaq istəyirsiniz. Təsadüfən, qatarda Armstrong ailəsiylə yaxından əlaqəsi olan biri var. Bir qadın. Deyək ki, cinayət yerində o qadına aid bir dəsmalı yerə atırsınız. Qadın istintaqa çəkiləcək və Armstrong ailəsiylə olan bütün əlaqəsi ortaya çıxarılaçaq. Hər şey hazırdır. Cinayətin səbəbi və əleyhinə maddi sübut.

Doktor etiraz etdi:

– Ancaq belə bir halda işə qarışdırılan adam günahsız olduğu üçün kimliyini gizlətməyə çalışmaz.

– Eləmi? Siz belə düşünürsünüz? Məhkəmədə də belə düşünürlər. Ancaq mən insan xarakterini bilirəm, dostum, əmin olun, cinayətdə əli olmaq ehtimalıyla qarşılaşan bir adam, nə qədər günahsız olursa olsun, nə edəcəyində çaşıb qalar və dünyanın ən gülünc işlərinə əl atar. Xeyr, xeyr. Yağ ləkəsi və yeri dəyişən etiket, sadəcə, qrafinya Andreninin bir bəhanə ilə kimliyini gizlətməyə çalışdığını göstərir.

– Bəs onun Armstrong ailəsiylə nə əlaqəsi ola bilər sizcə? Axı heç vaxt Amerikaya getmədiyini deyir.

– Bax elə buna görə. Özü də ingiliscəni xarici ləhcəylə danışır, görünüşü də xaricilərə bənzəyir, yeri oldu-olmadı bunu vurğulayır. Ancaq onun kim olduğunu təxmin etmək heç də çətin deyil. Bir az öncə xanım Armstronqun anasının adından söz açdım. Adı Linda Ardeni, çox tanınmış bir aktrisa idi. Əsasən də, Şekspirin əsərlərində oynardı. Arden meşəsini və Şekspirin Rozalinda adlı qadın obrazını yada salın. Linda Arden səhnə üçün ad axtararkən bunlardan istifadə etmişdi. Bütün dünya onu Linda Arden adıyla tanıyırdı. Amma əsl adı bu deyildi. Bəlkə də, Qoldenberqdi. Damarlarından yəhudi qanı axdığını güman etmək olar. Amerikaya bir çox millətdən insan gedir. Mən cəsarətlə deyə bilərəm, bəylər, xanım Armstronqun o fəlakət sırasında kiçik uşaq olan bacısı elə Helena Qoldenberq özüdür. Yəni Linda Ardenin kiçik qızı. Və qraf Andreni Vaşinqtondakı macar səfirliyində müşavir olan zaman onunla evlənmişdi.

– Ancaq knyaginya Draqomirova qızın bir ingilislə evlənmiş olduğunu söylədi.

– Knyaginya o adamın adını xatırlaya bilmədi! Baxın, sizdən soruşuram, belə bir şey mümkün ola bilərmi? Knyaginya Draqomirova Linda Ardeni çox sevmiş. Böyük ledilər böyük sənətkarları necə seversə, o cür. Aktrisanın qızlarından birinə ad qoyubmuş. Knyaginya digər qızın evləndiyi adamın adını bu qədər tez-tələsik unuda bilərmi? Mümkün deyil bu. Məncə, knyaginya Draqomirovanın yalan söylədiyini qəti olaraq iddia edə bilərik. Helenanın qatarda olduğunu bilirdi. Onu görmüşdü. Retçettin əslində kim olduğunu eşidər-eşitməz Helenadan şübhə edəcəyimizi başa düşdü, bax buna görə ondan xanım Armstronqun bacısı haqda soruşduğumuz zaman yalan söylədi. “Yaxşı xatırlamıram, amma Helena, deyəsən, bir ingilislə evlənib”, – demişdi. Bu sözlər həqiqətdən çox uzaqdır.

Qarsonların biri yan qapıdan girərək onlara yaxınlaşdı. Buka:

– Axşam yeməyi servisinə başlaya bilərikmi, müsyö? – deyə soruşdu. – Yemək hazırdır, ona görə.

Buk Puaroya baxdı. Belçikalı başını yellədi.

– Əlbəttə, təbii ki. Yemək servisində başlayın.

Qarson o biri qapıdan çıxdı. Əlindəki zınqırovu yelləyir və fransızca deyirdi:

– Birinci növbə! Axşam yeməyi hazırdır!

IV fəsil

Macar pasportundakı yağ ləkəsi

Puaro Buk və doktorla eyni masada oturmuşdu.

Vaqon-restorana toplaşan yolçular çox kefsiz idilər. Çox az danışdılar. Boşboğaz xanım Habbard belə qeyri-təbii sayılacaq qədər səssizləşmişdi. Oturduğu yerdə nəşə mızıldanırdı.

– Ürəyim heç bir şey istəmir.

Amma sonra, deyəsən, vəzifəsi ona baxmaq olan isveçli qadının təskinlikverici sözlərindən sonra gətirilən hər yeməkdən bir az yedi.

Servis başlamazdan öncə Puaro şef-qarsonun qolundan tutaraq ona nə isə pıçıldamışdı. Konstantin qraf və qrafinya Andreniyə həmişə ən axırda servis verildiyini və yeməyin sonunda da hesabın verilməsinin gecikdiyini görüncə, Puaronun şef-qarsona nə tapşırıq verdiyini başa düşdü.

Ər-arvad yeməyi tamamlayıb ayağa qalxdılar. Puaro da yerindən fırlanaraq onların arxasınca getdi.

– Pardon, madam, dəsmalınız yerə düşdü.

Əlində tutduğu kiçik markası olan dəsmalı onlara uzatdı.

Gənc qadın dəsmalı aldı. Gözucu baxdı. Sonra da geri verdi.

– Yanılırsınız, müsyö. Bu dəsmal mənim deyil.

– Deyil? Əminsinizmi?

– Tam əminəm, müsyö.

– Ancaq üzərində sizin markanız var, madam. “H” hərfi yazılıb.

Qraf, sanki, Puaroya tərəf ani bir hərəkət etdi. Ancaq Puaro ona fikir vermədi. Gözlərini qrafınyanın üzünə dikmişdi.

Gənc qadın sakit bir tövrlə ona baxaraq:

– Başa düşmədim, müsyö? – deyə cavab verdi. – Adımın baş hərfləri E. A.-dır.

– Mən elə güman etmirəm. Adınız Helenadır sizin. Elena deyil. Helena Qoldenberq. Linda Ardenin ən kiçik qızı. Xanım Armstronqun bacısı Helena Qoldenberq.

Bir anlıq dərin, gərgin bir səssizlik oldu. Həm qrafın, həm də qrafınyanın üzü ağappaq olmuşdu.

Puaro daha yumşaq bir səslə:

– İnkər etməyiniz yersizdir, – dedi. – Elə deyilmi?

Qraf hirslə bağırırdı.

– Müsyö, hansı haqla?...

Gənc qadın kiçik əlini ərinin ağzına doğru uzadaraq onu susdurdu.

– Lazım deyil Rudolf, qoy mən danışım. Bu bəyin söylədiklərini inkar etmək faydasızdır. Oturub bu məsələ haqqında danışmağımız daha doğru olar.

Səs tonu və ləhcəsi dəyişmişdi. İlk dəfə tam mənada bir amerikalı kimi danışdı.

Qraf səsinə çıxarmadı. Arvadının əliylə verdiyi işarəyə tabe oldu. İkisi birdən keçib Puaronun qarşısında oturdular.

Qrafınyə:

– Sözləriniz çox doğrudur, müsyö, – dedi. – Mən xanım Armstronqun bacısı Helena Qoldenberqəm.

– Ancaq bunu mənə bu gün səhər demədiniz, madam.

– Elədir.

– Ərinizin və sizin mənə danışdıqlarınız başdan-ayağa yalan idi.

Qraf hiddətlə:

– Müsyö! – deyə bağırırdı.

– Hirslənmə, Rudolf. Müsyö Puaro həqiqətləri bir az amansız şəkildə ifadə edir. Ancaq sözlərini inkar edə bilmərik.

– Bunu belə rahatlıqla etiraf etmənizə sevinirəm, madam. İndi mənə pasportunuzdakı adınızı dəyişdirmənin səbəbini izah edə bilərsinizmi?

Qraf araya girdi:

– O, tamamilən mənim günahım üzündən olub.

Helena üsulluca:

– Müsyö Puaro, hər halda, səbəblərini təxmin edə bilərsiniz, – dedi. – Öldürülən bu adam bacım oğlunun – körpə balanın qatiliydi. Bacımın ölümünə səbəb olmuş, yeznəmin həyatını məhv etmişdi. Dünyada ən çox sevdiyim üç adamın düşməniydi o. Ailəmin, bütün dünyam olan üç adamın! – Səsi həyəcanla titrədi.

Geniş tamaşaçı kütləsini ağladan o böyük aktrisanın qızı olduğu məlum olurdu.

Sonra daha sakit bir səslə davam etdi.

– Qatardakı bütün yolçuların içində o adamın ölümünü ən çox mən istərdim.

– Ancaq onu siz öldürmədiniz, eləmi, madam?

– Müsyö Puaro, sizə and içirəm. O adamı öldürməyi çox istəməyimə baxmayaraq, ona heç bir zərər verməmişəm. Ərim də bunun belə olduğunu bilir. O da and içə bilər.

Qraf:

– Namusuma and olsun, – dedi. – Helena dünən gecə kupedən heç çıxmadı. Daha öncə də söylədiyim kimi, yuxu dərmanı içdi. O, tamamilən günahsızdır bu məsələdə.

Puaro bir ona baxdı, bir gənc qadına. Qraf təkrarladı:

– Namusuma and olsun.

Puaro başını xəfifcə yellədi:

– Ancaq buna baxmayaraq, pasportdakı adı dəyişdirdiniz?

Qraf ürəkdən gələn həyəcanlı səsle:

– Müsyö Puaro, – dedi. – Mənim vəziyyətimi gözünüzün qabağına gətirin. Arvadımın adının çirkin bir hadisədə hallanmasına dözə bilərdimmi? O günahsızdır. Bunu bilirdim. Ancaq söylədiyiniz də doğrudur. Armstrong ailəsiylə olan əlaqəsi üzündən ondan o saat şübhələnəcəkdilər. Onu istintaqa çəkəcək, bəlkə də, tutacaqdılar. Pis bir təsadüf Retçetlə eyni qatara düşməyimizə səbəb olmuşdu. Artıq əlimizdən heç bir şey gəlməyəcəkdi. Sizə yalan söylədiyimi etiraf edirəm, müsyö. Bir şeydən başqa. Arvadım dünən gecə, həqiqətən də, kupdən heç çıxmadı.

İnanmamaq çətin olan bir səmimiyyətlə danışdı. Puaro ağır-ağır:

– Sizə inanmadığımı söyləmədim, müsyö, – dedi. – Sizin çox qədim və şərəfli bir ailədən olduğunuzu bilirəm. Arvadınızın pis bir hadisədə adının hallanması sizin üçün çox böyük dərd olardı. Bu baxımdan sizi anlayıram. Ancaq arvadınızın dəsmalının ölən adamın kupəsində tapılmasına nə deyəcəksiniz?

Qrafıya:

– O dəsmal mənim deyil, müsyö, – dedi.

– “H” nişanına baxmayaraqmı?

– Nişana baxmayaraq. Buna bənzər dəsmallarım var. Ancaq tam bu şəkildə olanı yoxdur. Mənə inanmayacağınızı bilirəm, əlbəttə. Ancaq əmin olun, bu, bir həqiqətdir. O dəsmal mənim deyil.

– Bəlkə, dəsmalı kupeyə günahı sizin üzərinizə yıxmaq istəyən biri atıb.

Gənc qadın xəfifcə gülümsədi.

– Yəni axırda, heç nəyə baxmayaraq, dəsmalın yenə də mənim olduğunu mənə etiraf etdirmək istəyirsiniz? Əmin olun, dəsmal mənim deyil.

– Madam dəsmal sizin deyildi, o halda pasportdakı adı nəyə görə dəyişdirdiniz?

Bu suala qraf cavab verdi.

– Çünki üzərində “H” markası olan bir dəsmalın olduğunu eşitdik. Dindirilməyə çağırılmamışdan əvvəl bu məsələni öz aramızda danışdıq. Helenaya adının “H” hərfiylə başladığı ortaya çıxacağı təqdirdə onu çox çək-çevirə salacağınızı söylədim. Bu iş o qədər sadə idi ki, Helenanı Elenaya asanlıqla çevirdik.

Puaro ifadəsiz bir səslə:

– Sizdə cinayətkara xas olan bütün başlanğıc əlamətlər var, qraf, – dedi. – Parlaq zəkanız və qanunları pozmaqda amansız əzmkarlığınız varmış.

– Aa, xeyr, xeyr. – Gənc qadın önə doğru əyildi. – Müsyö Puaro, ərim sizə hər şeyi olduğu kimi danışdı. – Fransızcadan ingiliscəyə keçdi. – Qorxdum. Çox qorxdum, başa düşürsünüzmü? Keçmişdə çox faciəli günlər keçirmişdik. Və indi hər şeyi yenidən yaşamaq istəmədim. Üstəlik, məndən şübhələnəcək, hətta bəlkə də, məni həbs edəcəkdilər. Çox qorxdum, müsyö Puaro. Bunu başa düşürsünüzmü?

Səsi çox gözəl idi. Aşağı tonlu, sinədən gələn, yalvarış dolu bir səs. Aktrisa Linda Ardenin qızı olduğu özünü göstərirdi.

Puaro ciddi nəzərlərlə ona baxdı:

– Sizə inanmağımı istəyirsinizsə, o zaman mənə yardım etməlisiniz, madam.

– Sizə yardım etməkmimi?

– Bəli. Cinayətin səbəbi keçmişdə gizlənilib. Yuvanızı dağıdan, sizi sarsıdan o fəlakətlə bağlıdır. Məni keçmişə aparın, madam. Beləcə, hər şeyi açıqlayacaq o dünyünü tapmaq istəyirəm.

– Sizə nə danışa bilərəm? Hamısı öldü. – Dərin iztirabla təkrarladı. – Öldülər. Hamısı öldü. Robert, Sonya, sevgili Deyzi. O qədər şirin, o qədər xoşbəxt idi... elə gözəl qıvrım saçları vardı ki. Hamımız da ona heyran olmuşduq.

– Bir qurban daha vardı, madam. Dolayı bir şəkildə qurban olan bir adam.

– Yazıq Susannanı deyirsiniz? Bəli, onu unutmuşdum. Polis onu sorğu-suala çəkmişdi. Susannanın hadisəylə bir əlaqəsi olduğundan şübhələnilirdilər. Bəlkə də, əlaqəsi vardı, amma pis niyyətlə deyil. Deyəsən, kiminsə yanında boşboğazlıq

etmişdi, ona Deyzinin nə zamanlar küçəyə çıxdığı haqqında məlumat vermişdi. Zavallı qızcığaz hadisədən sonra çox sarsılmışdı. Onu günahkar hesab etdiklərini fikirləşirdi. – Bədənindən bir titrətmə keçdi. – Özünü pəncərədən atdı. Ah! Qorxunc bir şey idi bu. – Əlləriylə üzünü qapatdı.

– Hansı millətdəndi o, madam?

– Fransızdı.

– Soyadı nəydi?

– Çox qəribədir, amma xatırlaya bilməyəcəyəm. Hamımız onu “Susanna” – deyə çağırırdıq. Gülərzüzlü, gözəl bir qızdı. Deyziyə də çox bağlıydı.

– Uşaq otağına baxırdı, elə deyilmi?

– Bəli.

– Yaxşı, bəs dayə kim idi?

– Diplomlu bir tibb bacısı. Familiyası Stenqelberq idi. O da Deyziə çox bağlıydı. Bacıma da.

– İndi, madam, sualıma cavab verməzdən əvvəl yaxşıca düşünməni istəyirəm. Bu qatara mindiyinizdən bəri tanıdığınız bir adamla qarşılaşdınız mı?

Gənc qadın ona heyrətlə baxdı.

– Mənmi? Xeyr, heç kimsəylə qarşılaşmadım.

– Bəs knyaginya Draqomirova?

– Ah, omu? Onu tanıyıram, əlbəttə. Mən sizin o... o hadisədən bir adamı nəzərdə tutduğunuzu sandım.

– Mən də bunu nəzərdə tuturam elə. İndi yaxşı düşünün. Unutmayın, aradan illər keçdi. Bu, kişi, ya da qadın olsun, görkəmini dəyişdirmiş ola bilər.

Helena dərin-dərin düşündü. Sonra da,

– Xeyr, – dedi. – Belə bir adamın olmadığından əminəm.

- Siz o hadisə baş verən zamanlarda kiçik bir qız imişsiniz. Sizə baxacaq, dərslərinizlə maraqlanacaq kimsəniz yox idimi?
- Həə, əlbəttə, elə bir dayəm vardı. Mənə dayəlik, Sonyaya da katiblik edən ingilis qadın. Daha doğrusu, şotlandiyalı qadın. Dolubədənli, qırmızısaçlı bir qadın.
- Adı nəydi?
- Miss Fribodi.
- Gənc idi, ya yaşlı?
- Mənə çox yaşlı gəlirdi. Ancaq hər halda, əslində, qırxdan artıq deyildi yaşı. Susanna paltarlarım baxar, otaq xidmətçiliyi edərdi.
- Evdə başqa bir kəs yox idimi?
- Sadəcə, xidmətçilər vardı.
- Qatarda heç kəsi tanımadığınızdan əminsinizmi, madam? Yəni qəti olaraq əminsinizmi?
- Gənc qadın səmimi bir tövrlə cavab verdi:
- Çox əminəm. Qatarda tanıdığım bir kəs yoxdur. Heç kəs yoxdur, müsyö.

V fəsil

Knyaginya Draqomirovanın adı

Qrafla qrafinya getdikdən sonra Puaro dönüb hər iki dostuna baxdı:

- Gördünüz də? Yavaş-yavaş qabağa gedirik.

Buk nəzakətlə:

- Qeyri-adi bir uğurdur, – dedi. – Bu iş mənə qalsaydı, qraf və qrafinya Andrenidən şübhələnmək ağılımdan belə keçməzdi. Onların bu işlə heç bir əlaqələri olmadığını düşündüyümü etiraf etməliyəm. Qrafinyanın cinayət işlədiyindən heç

şübhəniz yoxdur, hər halda? Acınacaqlı haldır bu. Ancaq onu gilyotinə aparmazlar. Yumşaldıcı səbəbləri var. Bir neçə il həbsə məhkum edərlər, vəssalam.

– Demək, onun Retçetti öldürdüyünə qəti şəkildə əminsiz?

– Dostum, artıq bunun şübhə doğuracaq bir tərəfi varmı? Onlarla qəsdən elə yumşaq danışdınız, elə deyilmi? Biz bu qar basqınından qurtuluncaya və polis işi nəzarətə götürüncəyə qədər bir qarışıqlığın olmaması üçün.

– Qraf arvadının günahsız olduğunu söylədi, namusuna and içdi. Buna inanmırsınız deyəsən?

– Dostum, əlbəttə, elə söyləməli idi. Başqa nə deyə bilərdi? Arvadına sitayiş edir. Onu qurtarmaq istəyir. Yalanını ustalıqla təkrarlayır. Özü də belə bir ədayla. Ancaq sözləri yalan olmayıb da nə olacaq?

– Gülünc fikirdir, amma mən bu sözlərin doğru ola biləcəyini düşünürdüm.

– Xeyr, xeyr. Dəsmalı unutmayın. Dəsmal məsələni qətiləşdirir.

– Hm, mən o dəsmal məsələsindən çox da əmin deyiləm. Yadınızdadırsa, sizə dəsmalın sahibi mövzusunda iki ehtimal olduğunu demişdim.

– Elə də olmuş olsa... – Buk birdən susdu.

Başdakı qapı açılmış və knyaginya Draqomirova vaqon-restorana girmişdi. Birbaşa onların yanına gəldi. Üçü də ayağa qalxdılar.

Qadın digərlərinə fikir vermədən Puaroyla danışmağa başladı:

– Səhv etmirəmsə, sizdə dəsmalım varmış.

Belçikalı üzündə qalibiyyət dolu ifadəylə dostlarına baxdı:

– Bunu deyirsiniz, madam? – İncə işləməli dəsmalı çıxartdı.

– Bəli, budur. Künc tərəfində də markam var.

Buk:

– Ancaq, madam, – deyə etiraz etdi. – “H” hərfi yazılıb burada. Bağışlayın, axı sizin adınız Natalia deyilmi?

Qadın ona soyuq-soyuq baxdı.

– Doğrudur, müsyö. Dəsmallarım daima rus hərfləriylə işlənir markam. Bizim N hərfi ruscada “H” kimi yazılır.

Buk çaşıb qalmışdı. Bu heç bir şeydən qorxmayan yaşlı qadın onu çaşdırır, narahat edirdi.

– Ancaq busəhərki dindirmə zamanı dəsmalın sizin olduğunu söyləmədiniz bizə.

Knyaginya istehzayla:

– Soruşmadınız, ona görə, – deyə cavab verdi.

Puaro:

– Madam, rica edirəm, oturun, – dedi.

Qadın ah çəkdi.

– Otursam, lap yaxşı olar, – dedi və oturdu. – Bu işi bu qədər uzatmanız yersizdir, bəylər. Yəqin ki, bundan sonrakı sualınız belə olacaq: dəsmalınızın cinayətə qurban gedən adamın cəsədinin yanında nə işi vardı? Bu suala belə cavab verəcəyəm: bu barədə heç bir məlumatım yoxdur.

– Həqiqətən yoxdurmu?

– Heç yoxdur.

– Üzr istəyirəm, madam, amma cavablarınızın doğruluğuna nə dərəcədə inana bilərik?

Puaro bu sözləri çox yumşaq səslə söyləmişdi.

Knyaginya Draqomirova onları aşağılayan bir tövrlə cavab verdi:

– Bu sözləri Helena Andreninin xanım Armstronqun bacısı olduğunu açıqlamadığım üçün söyləyirsiniz deyəsən.

– O barədə bizə bilə-bilə yalan söylədiniz.

– Əlbəttə. Eyni şeyi yenə də edərdim. Anası mənim rəfiqəm idi. Mən insanın dostlarına, ailəsinə və öz sinfindən olan kimlərə sə sadıq olmalı olduğuna inanıram.

– Ədalətin yerinə yetirilməsi üçün insanın əlindən gələni etməsinin lazım olduğuna necə, inamınız varmı?

– Mən bu hadisədə ədalətin yerinə gəldiyinə inanıram.

Puaro önə əyildi:

– Qarşılaşdığım çətinliyi görürsünüz, madam. Heç olmasa, bu dəsmal məsələsində belə sizə inana bilərəmmi? Yoxsa rəfiqənizin qızını müdafiə edirsiniz hələ də?

– Ah! Nə demək istədiyinizi başa düşürəm.

Üzündə sərt bir gülümsəmə işardı.

– Bu sözlərim asanlıqla isbat oluna bilər. Parisdə dəsmallarımı hazırlayan yerin ünvanını verəcəyəm sizə. Onlara kupədə tapılan dəsmalı göstərməniz yetər. Sizə dəsmalı bir il öncə sifariş verdiyimi və onların işlədiklərini söyləyəcəklər. O dəsmal mənimdir, bəylər.

Ayağa qalxdı.

– Məndən soruşmaq istədiyiniz başqa bir şey varmı?

– Xidmətçiniz haqqında soruşacaqdım, madam. Bu dəsmalı səhər ona göstərəndə tanıdımı görəsən, necə bilirsiniz?

– Tanımış olmalıdır. Dəsmalı gördü, amma bir şey söyləmədi, eləmi? Ah, bu, onun da sadıq ola biləcəyini göstərir.

Başıyla xəfifcə sağollaşaraq salondan çıxdı.

Puaro yavaşca mızıldandı.

– Demək, məsələ belə imiş?... Xidmətçiye dəsmalın kimə aid olduğunu bilib-bilmədiyini soruşduğum zaman qadın bir an tərəddüd etdi. Dəsmalın xanımının olduğunu söyləyib-söyləməyəcəyini bilmirdi. Ancaq bu, mənim o qərribə görünən əsas fikrimə necə uyğun gələcək? Bəli, ola bilər...

Buk əlini yellədi.

– Ah! Qorxunc bir qarıdır, – dedi.

Puaro doktordan soruşdu.

– Retçetti knyaginya öldürmüş ola bilərmi?

Doktor başını buladı:

– Xeyr. Böyük bir güclə vurulan və əzələlərə qədər girən zərbəni onun qədər zəif, əpirilmiş bir qadın heç zaman endirə bilməz.

– Bəs dərinə işləməyənləri?

– Bəli, onları vura bilər.

Puaro:

– Bu səhər knyaginyaya gücünün qollarından çox iradəsində olduğunu söylədiyim anı düşünürəm, – dedi. – Bir növ tələ idi bu söz. Onun hansı qoluna baxacağını görmək istəyirdim. Sağ qolunamı, yoxsa sol qoluna? Ancaq bunu etmədi. İki qoluna birdən baxdı. Və mənə qərribə bir şey söylədi. “Xeyr, bunların heç bir gücü yoxdur”, – dedi. Bilmirəm, buna sevinməliyəm, yoxsa kədərlənməliyəm? Əcaib bir söz idi bu. Və cinayət barədə mənim fikrimi təsdiq edir.

– Ancaq bu, solaxaylıq məsələsini həll etmir.

– Xeyr, doğrudan ha, bilmirəm fikir verdinizmi? Qraf Andreni dəsmalını pencəyinin sağ tərəfindəki cibinə qoyur.

Buk başıyla “yox” dedi. Son yarım saat içində açıqlanan heyratverici şeylərdən başı şişmişdi.

– Yalanlar... – deyə mızıldandı. – Və təkrar yalanlar...

Puaro nəşəylə:

– Daha öyrənməli olduğunuz çox şey var, – dedi.

– Siz elə fikirləşirsiniz?

– Əgər elə deyilsə, peşmançılığım çox dərin olacaq.

Buk:

– Bu qədər yalançılıq qorxunc bir şeydir, – deyə donquldandı. Sonra da gileyli səslə əlavə etdi. – Ancaq bunun sizi məmnun etdiyini görürəm.

Puaro:

– Bunun bu faydası var, – deyə açıqladı. – Əgər sizə yalan söyləmiş olan birinin üzünə həqiqəti çırparsınız, çox zaman işin doğrusunu açıb söyləyərlər. Çox vaxt da çaşqınlıqdan bunu edərlər. Ancaq bunu edə bilməkdən ötrü gümanlarınız doğru olmalıdır. Bu hadisəni də ancaq bu şəkildə xırdalaya bilərik. Hər yolçunun üzərində sırayla dayanıram. Onun danışdıqlarını götür-qoy edirəm və öz-özümə: “Əgər bu adam yalan söyləyirsə, – deyirəm, danışdıqlarının yalan hissəsi hansıdır? Və bunun səbəbi nədir? Sonra, əgər yalan söyləyirsə, – deyə cavab verirəm – bu “əgər” sözcüyünə diqqət edin – əgər yalan söyləyirsə, bu səbəblə və bu nöqtədə həqiqətdən ayrılır. Bunu qrafıya Andreni barədə uğurla həyata keçirdik. İndi eyni üsulu başqa bir neçə adamın da üzərində yoxlayacağıq.

– Yaxşı, bəs təxminimiz yanlış olsa necə, dostum?

– O zaman, heç olmasa, bir nəfər şübhələrdən tamamilə qurtulmuş olar.

– Aha... siyahıdakıları bir-bir siləcəksiniz, demək?

– Bəli, elədir.

– İndi kimi sıxışdıracağıq?

– Hindistandan gələn polkovnik Arbetnotu.

VI fəsil

Polkovnik Arbetnotla ikinci söhbət

Polkovnik Arbetnot ikinci dəfə dindirilmək üçün təkrar vaqon-restorana çağırılmasından açıq-aşkar məmnun deyildi. Stulda oturaraq:

– Nə məsələdir? – deyərkən üzündə çox sərt bir ifadə vardı.

Puaro:

– Sizi ikinci dəfə narahat etdiyimiz üçün üzr istəyirəm, – deyə sözə başladı.

– Ancaq bizə bilgi verə biləcəyinizi sandığım bəzi məqamlar vardır.

– Eləmi? Heç güman etmirəm.

– Əvvəlcə... bu trubka təmizləyicisini görürsünüzmü?

– Bəli.

– Bu sizinkilərdən birimi?

– Bilmirəm. Üzərinə işarə qoymuram.

– Polkovnik Arbetnot, İstanbul-Kale vaqonunda trubka çəkən tək kişi yolçu olduğunuzu bilirsinizmi?

– Elədirsə, deməli, təmizləyici mənimdir.

– Bunun haradan tapıldığını bilirsinizmi?

– Bu barədə heç bir məlumatım yoxdur.

– Öldürülən adamın cəsədinin yanından tapıldı.

Arbetnot qaşlarını qaldırdı.

– Polkovnik Arbetnot, bu təmizləyici oraya necə düşmüş ola bilər? Bunu bizə söyləyə bilərsinizmi?

– Bunu orada yerə salıb-salmadığımı soruşursunuzsa, xeyr, mən salmadım.

– Heç cənab Retçettin kupesinə getdinizmi?

– O adamla danışmadım belə.

– Onunla heç danışmadınız və onu öldürmədiniz, eləmi?

Polkovnikin qaşları yenə istehzal bir ifadəylə qalxdı.

– Əgər belə bir iş tutsaydım, hər halda, sizə açıqlamazdım. Ancaq doğrusunu bilmək istəyirsinizsə, o adamı mən öldürmədim.

Puaro:

– Hm, – deyə mızıldandı. – Nəsə, bu önəmli deyil.

– Doğrudan?

Arbetnot çaşmış kimiydi. Narahatlıqla Puaronu süzdü.

Balacaboy belçikalı:

– Çünki trubka təmizləyicisi heç də önəmli deyil, – deyə davam etdi. – Onun nəyə görə kupədə olduğunu bir şəkildə açıqlaya bilərəm.

Arbetnot ona heyrlətlə baxdı.

Puaro:

– Mən sizi başqa bir məsələ üçün görmək istəyirdim, – deyə əlavə etdi. – Bəlkə, miss Debenham Konya stansiyasında onun sizə söylədiyi bəzi sözləri eşitdiyimi danışmışdır.

Arbetnot cavab vermədi.

– Miss Debenham indi deyil, hər şey sona çatandan sonra danışacaq aranızda olan o söhbəti. Bütün bunlar geridə qalandan sonra... Bu sözlərin nə mənaya gəldiyini bilirsinizmi?

– Çox təəssüflənirəm, müsyö Puaro. Ancaq bu sualınıza cavab verməyi rədd edirəm.

– Nəyə görə?

Arbetnot soyuq bir tövrlə:

– Bu sözlərin mənasını miss Debenhamın özündən soruşmanızı məsləhət görürəm ,
– dedi.

– Mən də elə etdim.

– Və o, sizə bunların mənasını açıqlamağı rədd etdi, elə deyilmi?

– Bəli.

– O halda, siz də mənim bu mövzuda ağzımı açıb tək kəlmə belə söyləyə bilməyəcəyimi başa düşməli idiniz.

– Bir xanımın sirrini ələ vermək istəmirsiniz demək?

– İstəyirsiniz, bunu bu şəkildə də söyləyə bilərsiniz.

– Miss Debenham bu sözlərin, sadəcə, ona aid şəxsi bir məsələylə bağlı olduğunu söylədi.

– Elədirsə, onun sözünü nəyə görə qəbul etmirsiniz?

– Çünki, polkovnik, miss Debenham bizdə dərin şübhələr oyadır.

Polkovnik əsəbiliklə:

– Sərsəmlikdir, – dedi.

– Sərsəmlik deyil.

– Əlinizdə onun əleyhinə heç bir dəlil yoxdur.

– Balaca Deyzi Armstronq qaçırıldığı zaman miss Debenhamın Armstronqların yanında dayə olaraq çalışması sizcə önəmli bir şey deyilmi?

Qorxunc bir səssizlik oldu.

Puaro yavaşca başını buladı.

– Görürsünüz də? Siz fikirləşdiyinizdən daha çox şey bilirəm. Miss Debenham günahsızdırsa, nəyə görə bunu gizli saxladı? Nə üçün mənə Amerikaya heç getmədiyini söylədi?

Polkovnik yavaşca öskürdü:

– Xətaya yol vermədiyinizdən əminsinizmi?

– Xətaya yol vermirəm. Miss Debenham nəyə görə mənə yalan söylədi?

Arbetnot çiyinlərini çəkdi:

– Bunu onun özündən soruşsanız, daha doğru olar. Ancaq mən yenə də yanıldığınızdan əminəm.

Puaro səsini yüksəldərək qarsonlardan birini çağırdı.

– 11 nömrəli kupeyə gedib, ingilis xanıma buraya gəlmək lütfündə bulunmasını söyləyin.

– Baş üstə, cənab.

Qarson uzaqlaşdı.

Dörd adam da səssiz-səmirsiz oturmuşdular indi. Arbetnotun üzü daşdan oyulmuşdu, sanki; ifadəsiz üz xətləri gərgin idi.

Qarson geri döndü.

– Gəlir, cənab.

– Təşəkkür edirəm.

Bir - iki dəqiqə sonra Mari Debenham vaqon-restorana girdi.

VII fəsil

Mari Debenham kimdir

Şapkasız idi gənc qadın. Başını meydan oxuyurmuş kimi arxaya atmışdı. Alnında arxaya doğru dalğalanan saçları, qabarmış burun pərləri, dalğaları cəsarətlə yaran bir gəminin ön tərəfindəki oyma fiqura bənzəyirdi. Bu anda çox gözəl idi. Baxışları qısa bir an üçün Arbetnota doğru süzüldü. Sonra da Puaroya baxaraq:

– Məni görmək istəmisiniz? – deyə soruşdu.

– Sizdən bu səhər bizə nəyə görə yalan söylədiyinizi soruşmaq istəyirdim, madmazel.

– Yalanmı söylədim? Nə demək istədiyinizi anlaya bilmirəm.

– Armstrong faciəsi zamanı o evdə yaşadığınızı bizdən gizli saxladınız. Mənə Amerikaya heç getmədiyinizi söylədiniz.

Puaro onun bir an diksindiyni, sonra da özünü topladığını gördü.

Mari Debenham:

– Bəli, – dedi. – Doğrudur bu.

– Xeyr, madmazel. Bu yalandır.

– Məni səhv başa düşdünüz. Mən demək istədim: mənim yalan söyləməyim doğrudur.

– Demək belə. Bunu inkar etmirsiniz?

Miss Debenhamın dodaqları acı bir gülümsəməylə büküldü:

– Əlbəttə. Əgər yalanımı tutmusunuzsa, artıq başqa yolum qalmır.

– Ən azından, heç olmasa, açıq danışsınız, madmazel.

– Görünür, əlimdən başqa bir şey gəlmir.

– Bəli, doğrudur, əlbəttə. Və indi, madmazel, sizdən bu yalanların səbəbini soruşa bilərəmmi?

– Səbəbinin çox aydın olduğunu fikirləşirdim, müsyö Puaro.

– Mənim üçün heç aydın deyil, madmazel.

Gənc qadın sakit, amma bir az gərgin səslə:

– Mən dolanışığımı işləyərək təmin etmək məcburiyyətindəyəm, – dedi.

– Yəni, demək istəyirsiniz ki...?

Mari Debenham başını qaldıraraq Puaronun üzünə baxdı.

– Bir qızın ağıllı-başlı bir iş tapması və bunu əldən buraxmaması üçün necə mübarizə aparmalı olduğu haqqında bilginiz varmı əcəba, müsyö Puaro? Bir

cinayət hadisəsi üzündən istintaqa çəkilən, tutulan, adı, hətta bəlkə də, fotosu ingilis qəzetlərində çıxan bir qızı orta təbəqədən olan bir ana, uşağına dayə olaraq tutarmı, sizin fikrinizcə?

– Əgər günahkar deyilsinizsə, nəyə görə tutmasın?

– Günah? Bunun günahkar olmaqla əlaqəsi yoxdur. Əsas məsələ odur ki, adın qəzetlərə düşməsin! Bu günə qədər həyatda başarılı oldum, müsyö Puaro. Yaxşı ailələrin yanında bol maaşla çalışdım. Heç bir faydası olmayacağını bilə-bilə, çatmış olduğum bu səviyyəni təhlükəyə atmalı deyiləm.

– Bu baxımdan siz deyil, mən qərar verə bilərdim, madmazel. Bunu söyləməyimə izn verin.

Mari Debenham çiyinlərini çəkdi.

– Məsələn, bir nəfərin şəxsiyyəti barədə mənə yardım edə bilərdiniz.

– Nə demək istəyirsiniz?

– Yəni Nyu-Yorkda dərs verdiyiniz qızı, xanım Armstronqun bacısı qrafinya Andrenini tanımadığınız mümkündürmü?

– Qrafinya Andreninimi? Xeyr. – Mari Debenham başını buladı: – Bəlkə, bu, sizə çox qəribə gələcək... Ancaq mən onu tanımadım. Mən onu gördüyüm zaman hələ balaca uşaq idi. Üç ildən daha artıq bir müddət keçdi aradan. Bəli, Qrafinya mənə kimisə xatırladırdı. Buna görə elə fikirləşə-fikirləşə qalmışdım. Ancaq elə yad bir havası var ki, onun o kiçik amerikalı məktəb şagirdi olduğu ağılıma belə gəlmədi. Vaqon-restorana girərkən ona, sadəcə, nəzər saldım və üzündən çox paltarına baxdım. – Xəfifcə gülümsədi. – Qadınlar belədir. Sonra... başım qarışıq idi, ona görə də heç fikir vermədim.

– Sirkinizi mənə söyləməyəcəksinizmi, madmazel? Puaronun səsi yumşaq və təsirli idi.

Mari Debenham güclə eşidiləcək alçaq səslə:

– Söyləyə bilmərəm, – dedi. – Söyləyə bilmərəm.

Sonra birdən-birə, ən gözlənilməz bir anda özünü saxlaya bilmədi, üzünü irəliyə uzatdığı qollarının arasında gizlədərək hıçqıra-hıçqıra, titrəyə-titrəyə ağlamağa başladı. Arbetnot ayağa sıçrayıb yöndəmsiz bir şəkildə onun yanında dayandı:

- Mən... bura baxın ha... – Duruxaraq döndü. Dəhşətli bir hikkəylə Puaroya baxdı.
- Səni xıncım-xıncım edərəm ha, murdar liliput!

Buk etiraz etdi.

- Müsyö!

Arbetnot təkrar gənc qadına tərəf dönmüşdü:

- Mari... xahiş edirəm...

Mari Debenham ayağa qalxdı:

- Bir şey yoxdur. Artıq keçdi. Artıq mənə bir sözünüz qalmadı, elə deyilmi, müsyö Puaro? Əgər varsa, gəlib məni taparsınız. Ay Allah, özümü əməlli-başlı gic kimi aparıram!

Tez-tələsik salondan çıxdı.

Arbetnot onun arxasınca getməzdən öncə yenə Puaroya döndü:

- Miss Debenhamın bu işlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Heç bir əlaqəsi. Başa düşdünüz? Əgər ona baş qoşsanız, onu incitsəniz, qarşınızda məni görəcəksiniz, – deyərək başını dik qaldırıb hirsle qapıdan çıxdı.

Puaro:

- İngilislərin əsəbiləşməyindən xoşum gəlir, – dedi. – Çox əyləncəli olurlar. Həyəcanları artdıqca nə danışdıqlarını da bilmirlər.

Buna baxmayaraq, ingilislərin özünü necə aparması Buku heç maraqlandırmırdı. Dostuna duyduğu heyranlıq xeyli artmışdı.

- Qeyri-adisiniz, dostum! – deyərək bağırdı. – Bir möcüzə də göstərdiniz! Möcüzə kimi bir tapıntıdır bu.

Doktor Konstantin də heyranlıqla:

– Bunları necə fikirləşib tapırsınız? – dedi. – İnanılası deyil.

– Hm, bu şərəf mənə aid deyil, dostlar. Elə də böyük tapıntı sayılmaz bu. Qrafinya Andreni vəziyyətin necə olduğunu mənə, demək olar ki, açıq şəkildə söylədi.

– Necə? Bu mümkün deyil!

– Ondan dayə haqqında soruşduğumu yada salın. Daha öncə, “Mari Debenham bu işə qarışdısa da, hər halda, o zamanlar evdə dayəlik edirdi”, – deyə qərar vermişdim.

– Bəli, amma qrafinya Andreni tamam başqa bir adamı təsvir etmişdi.

– Əlbəttə. Uzunboylu, qızılsaçlı, ortayaşlı bir qadın. Yəni miss Debenhamla daban-dabana zidd bir insan. Çox maraqlı bir şeydi bu. Sonra qrafinya tez-tələsik bir ad uydurmaq məcburiyyətində qaldı və fərfinə varmadan yol verdiyi bir səsləşmə onu ələ verdi. Bildiyiniz kimi, qadının adının miss Fribodi olduğunu söylədi.

– Bəli.

– Bəlkə də, xəbəriniz yoxdur, amma Londonda “Debenham və Fribodi” adında bir mağaza vardır. Debenham adı ağılından keçərkən tez-tələsik başqa bir ad tapmağa çalışdı və ağına ilk gələn Fribodi oldu. Təbii, mən məsələnin nə yerdə olduğunu o saat başa düşdüm.

– Bax ha, bu da bir yalan. Qrafinya nə üçün yalan söylədi?

– Hər halda, yenə sədaqətli olduğuna görə. Bu, işləri bir az çətinləşdirir.

Buk əsəbiliklə:

– Aman Allah! – deyə bağırdı. – Bu qatarda hamı yalan danışır - nədir?

Puaro:

– Bax bunu biz indi öyrənəcəyik, – dedi Puaro.

VIII fəsil

Yenə çaşdırıcı açıqlamalar

Buk:

– Artıq məni heç bir şey çaşdıra bilməz, – dedi. – Heç bir şey. Qatardakı bütün yolçuların vaxtilə Armstronqların evində yaşamış olduqlarını öyrənsəm, yenə də heyranət etmərəm.

Puaro:

– Bu sözləriniz çox maraqlıdır, – gülümsəyərək dedi. – Hamıdan daha artıq şübhələndiyiniz italyanın nələr söyləyəcəyini dinləmək istərsinizmi?

– Yoxsa yenə o məşhur ehtimallarınızdan birini açıqlayacaqsınız?

– Düz tapmısınız.

Konstantin:

– Son dərəcə fəvqəladə hadisədir bu hadisə, – dedi.

– Xeyr. Əksinə, çox adidir.

Buk gülünc bir ümitsizliklə əllərini havaya qaldırdı:

– Əgər adi dediyiniz budursa, dostum... – Deməyə söz tapa bilmirdi.

Puaro o arada qarsondan Antonio Foskarellini çağırmasını istəmişdi.

Yekəpər italyan içəri girərkən üzündə ehtiyatlı bir ifadə vardı. Tələyə düşmüş bir heyvan kimi əsəbi halda gah sağa, gah da sola baxırdı.

– Nəsə demək istəyirsiniz? – deyə soruşdu. – Sizə söyləyəcək başqa bir sözüm yoxdur. Eşidirsiniz? Heç bir sözüm yoxdur. – Əlini masaya vurdu.

Puaro kəskin tövrlə:

– Bizə söyləyəcək bir şeyiniz var, – dedi. – Həqiqəti!

– Həqiqəti? İtaliyalı əndişəylə Puaroya nəzər saldı. O mehriban və özündən əmin ədaları yoxa çıxmışdı.

– Bəli. Bəlkə də, mən bunu indidən bilirəm. Ancaq sizin açıqlamanız özünüz üçün yaxşı olar.

– Amerika polisi kimi danışırırsınız. Yalnız onlardan eşitmək olar bu sözləri: “Haydı, danış... Tez ol, nə var, hamısını danış!”

– Aha! Demək, Nyu-York polisini yaxından tanıyırsınız?

– Xeyr, xeyr. Əleyhimə heç bir dəlil tapa bilmədilər. Ancaq tapmağa çox çalışdılar.

Puaro üsulluca:

– Bu iş Armstronq hadisəsiylə bağlıydı, elə deyilmi? – deyə soruşdu. – Siz onların sürücüsü idiniz?

İtaliyalı ilə göz-gözə gəldilər.

Yekəpər adamın lotuyana ədaları yoxa çıxdı. İndi boşalmış hava balonuna bənzəyirdi.

– Madam bilirsiniz... o halda məndən niyə soruşursunuz?

– Bu səhər nəyə görə yalan söylədiniz?

– İşimə görə. O yuqoslav polislərinə güvənmirəm. Onlar italyanlara nifrət edirlər. Mənə qarşı ədalətli davranmayacaqlarını bilirdim.

– Bəlkə də, tam mənasıyla ədalətli davranardılar!

– Xeyr, xeyr, mənim dünən gecəki hadisəylə heç bir bağlılığım yoxdur. Kupemdən heç çölə çıxmadım. O uzunsifət ingilisdən soruşun, sizə desin. O köpəyi... Retçett deyilən o adamı mən öldürməmişəm. Əleyhimə olacaq heç bir dəlil yoxdur əlinizdə.

Puaro kağıza nəsə yazırdı. Başını qaldıraraq yavaşca:

– Çox yaxşı, – dedi. – Gedə bilərsiniz.

Foskarelli narahatlıqla duruxdu.

– Qatilin mən olmadığımı başa düşdünüz, elə deyilmi? O hadisəylə heç bir əlaqəmin ola bilməyəcəyini anladınız.

–Gedə biləcəyinizi sizə söylədim.

– Quramadır bu. Cinayəti mənim üstümə atmaq istəyirsiniz? Həm də elektrik stulunda gəbərməli olan bir donuza görə. Onun tapılıb elektrik stulunda oturdulmaması bir rəzalətdir. Əgər bu cinayəti mən törətsəydim, məni yaxalayırdılar...

– Amma sizi həbs etmədilər. Siz hətta o uşağın oğurlanmasında iştirak etmişdiniz.

– Nə danışırırsınız siz? O balaca... bütün evin gülər üzüydü o. Məni “Tonio” deyər çağırırdı. Maşına minər, sanki, rol arxasındaymış kimi davranardı. Bütün ev əhli ona pərəstiş eləyərdi. Axırda polis belə bunu anladı. Ah, o gözəl körpə!

Səsi yumşalmışdı. Gözləri doldu. Sonra da birdən-birə dabanlarının üzərində dönərək sürətlə salondan çıxdı.

Puaro:

– Petro, – deyər səsləndi.

Qarson qaçaraq gəldi.

– Onuncu nömrədən o isveçli qadını çağır.

– Baş üstə, müsyö.

Buk:

– Daha birini? – deyər bağırdı. – Ah, xeyr... inanılmazdır bu. Vallah, inanılası deyil – deyirəm sizə!

– Dostum, bilməlisiniz ki... Axırda qatarda hər kəsin Retçetti öldürməsi üçün önəmli bir səbəbi olduğunu ortaya çıxarsaq belə, yenə də öyrənmək məcburiyyətindəyik və yalnız öyrəndikdən sonra günahkarın kim olduğuna qəti qərar verə bilərik.

Buk zarıdı:

– Başım fırlanır.

Qarson, üzündə hər şeyi başa düşən bir ifadəylə Qreta Olsonu içəri ötürdü. Qadın Puaronun qarşısındakı stula çökdü və dəsmalını üzünə basaraq daha da bərkdən hıçqırmağa, əlindəki böyük dəsmalla burnunu silməyə başladı.

– Özünüzü ələ alın, madmazel. Özünüzü üzməyin.

Puaro qadının çiyninə toxundu:

– Mənə, sadəcə, doğru olan bir neçə söz söyləyin. Balaca Deyzi Armstronqa baxan dayə siz idiniz, elə deyilmi?

Zavallı qadın:

– Doğrudur bu, – deyə mızıldanaraq gözünün yaşını axıtmağa davam etdi.

– Elədir ki var. Ah, o, bir mələkdi. Qəlbi sevgiylə dolu kiçik, şirin bir mələk. Sevgi və şəfqətdən başqa bir şey görməmişdi. O əxlaqsız adam onu qaçırdı. Ona qarşı zalımcasına davrandı... Bədbəxt anası və dünyaya gələ bilməyən o biri körpə... Təsəvvür edə bilməzsiniz... Bilməzsiniz... Əgər siz də orada olsaydınız, bütün o fəlakəti görsəydiniz! Sizə bu səhər həqiqəti açıb deməliydim. Ancaq qorxdum... Qorxdum. O murdar adamın öldüyünə sevinmişdim. Artıq kiçik uşaqlara işgəncə verə bilməyəcək, onları öldürə bilməyəcəkdi. Ah, danışa bilməyəcəyəm... Söz tapa bilmirəm...

Əvvəlkindən daha şiddətlə ağlamağa başladı.

Puaro hələ də şəfqətlə onun çiyninə vuraraq təsəlli verməkdəydi.

– Yaxşı... Yaxşı... Başa düşürəm... hər şeyi anlayıram... hər şeyi, hər şeyi... Mənə inanın. Sizə artıq sual verməyəcəyəm. Doğru olduğunu bildiyim bir şeyi etiraf etməyiniz yetərlidir mənim üçün. Xatircəm olun ki, sizi başa düşürəm...

Heç azca da olsa, danışacaq halda deyildi Qreta Olson. Ayağa qalxdı və əlhavasına qapıya doğru getdi və tam arada içəri girən adamla toqquşdu. Nökər Masterman idi bu.

O, birbaşa Puaronun yanına gəldi və hər zamankı sakit, ifadəsiz səsiylə danışmağa başladı:

– Sizi narahat etmədiyimə ümid edirəm, cənab. Dərhal gəlib sizə həqiqəti söyləməyimin daha yaxşı olacağını düşündüm. Mən müharibədə polkovnik Arbetnotun dənşiki idim, cənab. Daha sonra Nyu-Yorkda da onun yanında nökrə olaraq çalışdım. Qorxdum, bu həqiqəti bu səhər sizdən gizli saxladım. Bu hərəkətim doğru deyildi, cənab. Gəlib sizə hər şeyi söyləməyimin doğru olacağına qərar verdim. Ancaq Toniodan şübhələnmədiyinizə ümid edirəm, cənab. Tonio bir milçəyə belə əl qaldırmaz, cənab. Onun bütün gecə kupedən ayrılmağına da and içə bilərəm, cənab. Buna görə də cinayəti o işləmiş ola bilməz. Tonio bir əcnəbi ola bilər, cənab, amma çox işıqlı insandır. Qəzetlərdə oxuduğumuz o pis qatil italyanlara heç bənzəməz. – Bunları deyib susdu.

Puaro israrla onu süzürdü:

– Bütün söyləyəcəkləriniz bu qədərmi?

– Bu qədər, cənab. – Duruxdu. Puaronun bir şey söyləmədiyini görüb üzr istəyirmiş kimi əyilib sağollaşdı. Qısa bir tərəddüddən sonra, gəldiyi kimi, üsulluca vaqon-restorandan çıxdı.

Doktor Konstantin:

– Bu, oxuduğum polis romanlarının hamısından daha əcaib bir hadisə oldu, – dedi.
– İnanılası deyil.

Buk:

– Mən də eyni fikirdəyəm, – deyərək ah çəkdi. – O vaqondakı on iki yolçudan doqquzunun Armstrong hadisəsiylə əlaqəsi olduğu ortaya çıxdı. Daha nə olacaq? Görəsən, bundan sonra kim gələcək?

Puaro:

– Bu sualınıza cavab verə biləcəyəm, deyəsən, – dedi. – Baxın, amerikalı detektivimiz cənab Hardman gəlir.

– Yoxsa, o da nəyisə etiraf edəcək?

Puaro cavab verməmiş amerikalı onların masasına gəldi. Zəkalı gözlərlə onları soldan-sağa süzdükdən sonra bir stula oturdu:

– Bu qatarda nələr olur? – deyə soruşdu. – Mənə görə, buranın dəlixanadan heç bir fərqi yoxdur.

Puaro gözlərində nəşəli bir parıltıyla:

– Cənab Hardman, – dedi. – Armstronqların evində bağban olmadığınızdan əminsinizmi?

Hardman bu sözə başqa bir cavab verdi:

– Onların bağı var idi.

– Bəs eşikağası olmağınızdan?

– Elə bir yerə uyğun olacaq qədər kübar deyiləm. Xeyr, Armstronqların eviylə heç bir əlaqəm olmadı. Qatarda onlarla əlaqəsi olmayan təkcə mən varam, deyəsən. Yavaş-yavaş buna inanmağa başlayıram. İnanılası şey deyil, elə deyilmi? İnanılası deyil!

Puaro sakit-sakit:

– Həqiqətən, bir az təəccüblü kimidir, – deyə mızıldandı.

Buk özünü saxlaya bilmədi:

– Doğrudan ha! Gülüncdür bunların hamısı!

Puaro soruşdu:

– Sizin cinayət haqqında fikirləriniz varmı, cənab Hardman?

– Xeyr. Mən də çaşıb qalmışam. Nə düşünəcəyimi bilmirəm. Hamısı birdən bu cinayət hadisəsinə qarışmış ola bilməzlər. Ancaq hansının günahkar olduğunu heç cür anlaya bilmirəm. Siz bütün bunları necə aydınlaşdırdınız? Bax mənim öyrənmək istədiyim budur.

– Təxmin etdim.

– O halda, mənə inanın, ehtimalları irəli sürmək işini çox yaxşı bilirsiniz. Bəli. Bunu bilirəm və söyləyirəm. Fövqəladəsiniz.

Cənab Hardman arxasına yaslanaraq heyran-heyran Puaroya baxdı:

– Ancaq, məni bağışlayın, sizi ilk dəfə görən adam buna qətiyyənlə inanmaz. Qarşınızda hörmətlə baş əyirəm. Həqiqətən, baş əyirəm.

– Çox nəzakətlisiniz, cənab Hardman.

– Nəzakətli, ya nəzakətsiz, siz artıq məni ötüb keçmişsiniz.

Puaro:

– Nə olursa olsun, – dedi, – problem hələ ki, həll edilməyib. Cənab Retçetti kimin öldürdüyünü qəti şəkildə söyləyə bilərikmi?

Hardman:

– Məndən bunu heç soruşmayın, – cavab verdi. – Mən bir şey söyləyə bilmərəm. Qəlbim heyranlıqla doludur. Haqlarında hələ də bir ehtimalınız olmayan o iki yolçu necə olacaq? O yaşlı amerikalı qadınla otaq xidmətçisini deyirəm. Qatarda, sadəcə, onların ikisinin günahsız olduğunu qəbul edəcəyinizi sanıram.

Puaro gülümsədi:

– Onları kiçik kolleksiyamıza qata bilsək, hər şey yerini alacaq. Məsələn... Armstronqun evində təsərrüfat işlərinə baxan qadın və bu evin aşpazı onlar ola bilərlər.

Hardman, sanki, özünü taleyin ixtiyarına buraxmış halda:

– Artıq bu dünyada məni heç bir şey heyrləndirə bilməz, – dedi. – Dəlixanadır... Vallah, buranın dəlixanadan bir fərqi yoxdur.

– Ah! Artıq bu qədər təsadüf ola bilməz! – müsyö Buk həyəcanla əsib-coşurdu. – Hamısı da bu hadisənin içində olmalıdır, elə bil!

Puaro ona baxdı:

– Başa düşmürsünüz... Söyləyin mənə. Retçetti kimin öldürdüyünü bilirsinizmi?

Buk suala sualla cavab verdi:

– Siz bilirsinizmi?

Puaro başıyla təsdiq etdi:

– Hə, əlbəttə. Bunu bir az əvvəl bildim. Elə aydın bir şeydir ki, sizin də anlamış olmadığınıza məəttəl qalıram. – Hardmana dönərək soruşdu. – Bəs siz?

Amerikalı:

– Xeyr, – dedi. Maraqla belçikalı detektivə baxırdı. – Bilmirəm... Heç bilmirəm... Qatil onların içindən hansıdır?

Puaro bir an cavab vermədi. Sonra da:

– Cənab Hardman, hər kəsi buraya toplamaq nəzakətini göstərin, – dedi, – bu sirrin çözülməsinin iki yolu var və hər ikisini də hamınıza birdən danışmaq istəyirəm.

IX fəsil

Puaronun iki versiyası

Yolçular birlikdə vaqon-restorana girdilər və masalarına oturdular. Hamısının üzündə, demək olar ki, eyni ifadə vardı: əndişəqarışıq maraq. İsveçli qadın hələ də ağlayır və xanım Habbard ona təsəlli verməyə çalışırdı.

– Özünüzü ələ alın, gözəlim, hər şey düzələcək. Özünüzü əldən salmamalısınız bu qədər. Bəlkə, aramızdan biri murdar bir qatildir. Ancaq onun siz olmadığınızı hamımız çox yaxşı bilirik. Belə düşünə bilmək üçün insanın ağılsız olması lazımdır. Mən yanınızdan ayrılmayacağam. Siz heç narahat olmayın.

Puaro ayağa qalxarkən səsi kəsildi.

Yataqlı vaqonun bələdçisi qapının önündə dayanmışdı:

– Burada durmağıma icazə verirsinizmi, cənab?

– Əlbəttə, Mişel.

Puaro xəfifcə öskürdü:

– Xanımlar və cənablar, hamınız bir az ingiliscə bildiyiniz üçün bu dildə danışacağam. Buraya Samuel Eduard Retçettin, digər adıyla Kassetinin ölümünü

araşdırmaq üçün toplaşmışıq. Cinayət iki şəkildə açıla bilər. Hər ikisini gözlərinizin önünə sərəcəyik və müsyö Bukla doktor Konstantindən hansının doğru olduğu haqqında qərar vermələrini istəyəcəyəm.

Hadisəylə bağlı hər şeyi bilərsiniz. Cənab Retçettin cəsədi bu səhər aşkar edildi. Onun dünən gecə ən son 12.37-də həyatda olduğunu bilirik. Çünki o arada qapının arxasından yataqlı vaqon bələdçisiylə danışmış. Pijama pencəyinin cibindəki saatin əzildiyi aşkar edildi. Saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş dayanmışdı. Meyit tapıldığı zaman müayinə edən doktor Konstantin, Retçettin gecə on ikiylə iki arası öldürülmüş ola biləcəyini bildirdi. Hamınızın da bildiyi kimi, qatar gecəyarısı qar yığınınə dirəndi. Ondan sonra da kiminsə qatardan enərək uzaqlaşması imkansızlaşdı.

Nyu-Yorkdakı bir detektiv bürosundan olan cənab Hardmanın ifadəsinə görə – bir neçə nəfər dönüb Hardmana baxdı – onun kupesinin önündən kiminsə nəzərə çarpmadan keçib getməsi mümkün deyilmiş. Ən sondakı, on altı nömrəli kupedir bu. Bu üzdən, qatilin konkret bir vaqonda, yəni İstanbul–Kale vaqonunda olduğu nəticəsini qəbul etmək məcburiyyətində qalıraq. Bu, bizim versiyamızdır.

Buk heyvətlə:

– Necə yəni? – deyər bağırırdı.

– Ancaq indi sizə ikinci versiyamı açıqlayacağam. Cənab Retçettin qorxduğu konkret bir düşməni vardı. Bu düşməni haqqında cənab Hardmana etiraf edib və onun hücumu keçdiyi təqdirdə bu işi İstanbuldan ayrıldıqdan sonra ikinci gecə edəcəyini açıqlayıb.

Xanımlar və cənablar, sizin diqqətinizə çatdırmalıyam, mənə, cənab Retçett danışdığından daha artıq şey bilirdi. Cənab Retçettin də təxmin etdiyi kimi, düşmən qatara Belqrad və ya Vinkovcidə minib. O arada perrona enmiş polkovnik Arbetnotla cənab Makkuinin açıq saxladığı qapıdan girib. Əvvəlcədən ehtiyat gördüyü yataqlı vaqon bələdçisi uniformasını paltarlarının üstündən geyinib. Özüylə bir universal vaqon açarı da götürüb, bunun vasitəsilə qapını açıb cənab Retçettin kupesinə girər bilib. Cənab Retçett yuxu dərmanının təsiri altında olub. Bu adam onu müdhiş bir kinlə bıçaqlayıb və aradakı qapıdan xanım Habbardın kupesinə girib...

Xanım Habbard başıyla təsdiqlədi.

– Bəli, bəli, elədir ki var.

– Keçərkən istifadə etdiyi xəncəri xanım Habbardın hamam torbasına soxub. O arada fərqi nə varmadan əynindəki uniformanın bir düyməsini düşürüb. Sonra bayıra sivişərək koridorla gedib. Uniformanı tələşlə boş kupedəki çamdana basıb. Və bir neçə dəqiqə sonra öz kostyumunu geyinərək qatar hərəkətə gəlməzdən əvvəl perrona atılıb. Yenə eyni yerdən, yəni vaqon-restoranın yaxınındakı qapıdan çıxıb.

Yolçulardan, rahat nəfəs almışlar kimi, ellikcə ah qopdu.

Hardman:

– Bəs saat necə olacaq? – dedi.

– Bax elə bu saat hər şeyi açıq şəkildə göstərmiş olur. Cənab Retçett Çarbrodda saatını altmış dəqiqə geri çəkməli idi. Ancaq bunu etməyib. Saatı hələ də Şərqi Avropaya görə qurulmuşdu. Bu da Orta Avropa saatından altmış dəqiqə irəlidir. Cənab Retçett bıçaqlandığı zaman saat birə on beş dəqiqə işləyirdi, ikiyə deyil.

Buk bağırdı:

– Bu açıqlama heç bir şeylə düz gəlmir! Bəs birə iyirmi üç dəqiqə qalmış kupedən səsi gələn adam nə olacaq? Danışan ya Retçett ola bilərdi, ya da onun qatili.

– Bu, o qədər də vacib deyil. Bu... belə deyək də... üçüncü bir adam da ola bilərdi. Fərz edək ki, Retçetlə danışmağa gedən və onu ölmüş halda görən biri. Cəsədi görünə bələdçini çağırmaq üçün zəngi basıb. Sonra narahat olmağa başlayıb. Özünü qatil sanmalarından qorxub. Buna görə də bələdçiyə, sanki, Retçettmiş kimi cavab verib.

Buk könülsüz də olsa:

– Bu ola bilər, – deyərək etiraf etdi.

Puaro xanım Habbarda baxdı:

– Bəli, madam, siz nəyə demək istəyirsiniz deyəsən?...

– Doğrusu, nə deyəcəyimi mən də bilmirəm... Ancaq, necə bilirsiniz, saatımı geri çəkməyi mən də unutmuşam?

– Xeyr, madam. Məncə, siz o adamın kupenizdən keçdiyini eşidəndə yarıyuxulu olmusunuz. Daha sonra siz kabus görmüsünüz, yuxunuza girib bir adamın kupenizə girməsi. Diksinərək oyanmışınız və bələdçini çağırmaq üçün zəngi basmışınız.

Xanım Habbard mızıldandı:

– Bəli... Ola bilər...

Knyaginya Draqomirova gözlərini belçikalıya zilləyib ona ısrarla baxırdı:

– Mənim xidmətçimin sözlərini necə açıqlayacaqsınız, müsyö Puaro?

– Bu çox sadədir, madam. Xidmətçiniz ona göstərdiyim dəsmalın sizin olduğunu o saat tanıdı. Və çox naşılıqla sizi müdafiə etməyə cəhd göstərdi. Bələdçi uniformasında olan o adamla həqiqətən rastlaşıb, ancaq çox əvvəl, qatar Vinkovci stansiyasında olarkən. Xidmətçiniz, sanki, adamla daha gec rastlaşmış kimi göstərib özünü. Bu şəkildə sizi şübhələrdən qurtaracağını hesab edib.

Knyaginya başını əydi:

– Hər şeyi düşünmüşünüz, müsyö. Sizə... heyranam.

Araya sakitlik çökdü. Doktor Konstantin qəflətən yumruğunu masaya vuranda hamı yerindən dik atıldı:

– Ola bilməz! Ola bilməz! – deyə qışqırdı – Sizin izahlarınız doğru deyil! Bu, ağlabatan versiya deyil. Min dənə boşluq var bu versiyada. Cinayət tamamilən başqa cür işləyib və bunu müsyö Puaro çox yaxşı bilir.

Puaro maraqla onun üzünə baxdı.

– Özümün o biri versiyamı açıqlamaq məcburiyyətində olduğumu anlayıram. Ancaq bu birinci versiyamı da tələsib kənara atmayın. Ola bilər, axırda onu qəbul etməli olarsınız.

Təkrar auditoriyaya tutdu üzünü:

– Bu cinayətin ikinci versiyası da var. Baxın, mən buna necə gəlib çıxmışam. Hamını dinlədikdən sonra yerimi rahatlayıb gözlərimi yumdum və arxaya söykənilib düşünməyə başladım. Bəzi diqqətəlayiq məqamlar vardı. Bu məqamları dostlarıma söylədim. Bir hissəsini də açıb danışdım. Məsələn, pasportdakı yağ ləkəsi və başqa şeyləri... Buna görə də mən yerdə qalan məqamların üzərində dayanacağam. Bunlardan birincisi, qatar İstanbuldan çıxdıqdan sonra burada ilk günorta yeməyini yediyim zaman gördüyüm bir şeydir. Salonda hər millətdən və hər sinifdən insan vardı. Öz-özümdən belə qarışıq bir qrupun başqa şərtlər altında bir araya gəlib-gəlməyəcəyini soruşdum və bu cavabı verdim: bu, sadəcə, Amerikada ola bilər. Amerikada belə qarışıq millətlərdən çox adamın oturduğu bir ev ola bilər. Bir italyan sürücü, bir ingilis mürəbbiyə, isveçli dayə, alman otaq xidmətçisi və s. Bu da mənim özümə aid olan “ehtimal” oyununa başlamamağa səbəb oldu. Yəni pyesi səhnəyə qoymağa hazırlaşan rejissor kimi mən də hər kəsə bir rol verməyə başladım. Bunun sayəsində çox maraqlı və insana məmnunluq verən nəticələrə gəlib çıxdım.

Bundan başqa, hər kəsin hadisə haqqında danışdıqlarını beynimin süzgəcindən keçirdim. Nəticə çox əcaib oldu. Misal üçün, cənab Makkuinin əvvəl danışdıqlarını götürək. Onunla apardığım ilk söhbət məndə heç bir şübhə oyatmamışdı. Ancaq ikinci söhbətimizdə qərribə bir söz söylədi. Ona Armstrong hadisəsindən bəhs edən kağız parçasını tapdığımızı söylədiyim zaman: “Axı o...” – dedi və duruxdu. Sonra da “Yəni... – deyə davam etdi, – qoca diqqətsizlik etmiş”, – dedi.

Əslində, başqa bir şey söyləmək istəyərkən sözü dəyişdirdiyini hiss etdim. Bəlkə də, belə fərz edək ki, o: “Bəs o kağız parçası yanmadı?” – deyəcəkdi. O halda, demək, cənab Makkuin kağız parçasının yandırıldığını bilirmiş. Yəni, o ya qatildir, ya da qatilin yardımçısı. Çox yaxşı. Bu barədə bu qədər.

Keçək nökrə. Ağasının qatarla səyahət etdiyi zaman yuxu dərmanı içmək adəti olduğunu söylədi. Bu, doğru ola bilər. Ancaq Retçett dünən gecə yuxu dərmanı içərdimi sizcə? Yastığının altındakı avtomatik tapança bu iddianın yalan olduğunu ortaya qoymaqladadır. Retçett dünən gecə tətikdə gözləmək niyyətindəydi. Həmin yuxu dərmanı ona xəbəri olmadan verilmişdi. Kim tərəfindən? Makkuin, ya da nökrə tərəfindən, əlbəttə.

İndisə cənab Hardmanın ifadəsinə gəlirəm. Onun mənə öz şəxsiyyəti haqqında söylədiklərinin hamısına inandım. Ancaq söhbət onun cənab Retçetti qorumaqdan ötrü istifadə etdiyi üsullara gəlincə, danışdığı hekayə gülünc görünməyə başladı. Retçetti əsaslı bir şəkildə qoruya bilmək üçün gecəni onun kupesində, ya da, heç olmasa, qapını görə biləcəyi bir yerdə keçirməli idi. Danışdıqlarından bir şey açıq şəkildə anlaşıldı. Başqa vaqonlardan heç kimsə Retçetti öldürmüş ola bilməzdi. Demək, dövrə qapalı idi – qatili yalnız İstanbul – Kale vaqonunda axtarmaq lazım idi. Mənə çox qəribə və izah edilməsi imkansız kimi göründü, amma bu məsələni daha sonra düşünmək üçün bir kənara qoydum.

Artıq siz hamınız miss Debenhamla polkovnik Arbetnot arasında olan söhbətin bir hissəsini eşitdiyimi bilirsiniz, hər halda. Mənim üçün maraqlı olan, polkovnikin onu “Mari”, deyə çağırması və onunla səmimi olduğunun hiss olunmasıydı. Halbuki miss Debenhamla polkovnik Arbetnot özlərini, guya, bir neçə gün öncə tanış olmuş adamlar kimi aparırdılar. Və mən polkovnik tipində olan ingilisləri yaxşı tanıyıram. Gənc bir xanıma hələ ilk görüşdə aşiq olsalar belə, daima ağır-ağır, nəzakətlə hərəkət edərlər, heç bir zaman işi tələskənliyə gətirməzlər. Bax buna görə, əslində, miss Debenhamla polkovnik Arbetnotun bir-birilərini yaxşı tanıdıqlarına, amma bir səbəb üzündən yad kimi davrandıqlarına qərar verdim. Başqa kiçik bir məqam isə miss Debenhamın Amerikada şəhərlərarası və ya beynəlxalq telefon danışığı üçün istifadə edilən uzaq məsafəli danışiq ifadəsindən xəbərinin olması idi. Halbuki miss Debenham mənə Amerikaya heç getməmiş olduğunu söyləmişdi.

İndi də başqa bir şahidə gələk. Xanım Habbard yataqda yatdığı yerdən ara qapının sürgülü olub-olmadığını görmədiyini söylədi. Buna görə də miss Olsondan qapıya baxıb yoxlamasını xahiş etmişdi. İndi... əgər xanım Habbard 2, 4 və ya 12, ya da hər hansı bir cüt nömrəli kupədə qalsaydı, bu sözləri doğru ola bilərdi. Çünki cüt nömrəli kupelərdə sürgü düz qapı dəstəyinin altındadır. Habbardınkı kimi təksaylı kupelərdə isə sürgü dəstəyin çox yuxarisındadır və hamam torbası bunun üstünü örtə bilməz. Bax buna görə də xanım Habbardın olmayan bir hadisəni uydurduğunu düşündüm.

İndi isə burada zamanlar haqqında bir-iki kəlmə söyləməyimə icazə verin. Mənim üçün əzilmiş saatin ən çox maraq doğuran tərəfi onun tapıldığı yerdir. Yəni Retçettin pijamasının cibi. İnsanın saatını qoymaq üçün ağına gəlməyəcək çox

narahat bir yer. Üstəlik, yataqların baş tərəfində də saatların taxılması üçün kiçik çəngəllər var. Bax buna görə saatın qəsdən pijamanın cibinə qoyulmuş olduğu nəticəsinə gəldim. Belə olan halda cinayət ikiyə on beş dəqiqə işləyəndə törədilməmişdi.

Buradan belə nəticəyə gəlmək olarmı ki, cinayət daha əvvəl işlənmişdir? Və ya lap dəqiq desək, birə iyirmi üç dəqiqə qalmış? Dostum müsyö Buk məni yuxudan oyadan o fəryad səsinin bir dəlil kimi əhəmiyyətli olduğunu irəli sürür. Ancaq Retçettə artıq dozada yuxu dərmanı verilmişdi. Ona görə də qışqıra bilməzdi. Bağıracaq halda olsaydı, o zaman özünü qorumaq üçün boğuşmağa çalışardı. Kupədə belə bir boğuşma olduğunu göstərəcək heç bir şey yox idi.

Cənab Makkuinin bir dəfə deyil, iki dəfə cənab Retçettin fransızca bilmədiyinə diqqətimizi yönəltmək istəməsi yadıma düşdü. Özü də ikinci dəfə bunu çox naşılıqla etmişdi. Nəticədə birə iyirmi üç dəqiqə qalmış oynanan oyunun sırf mənim üçün hazırlanmış bir komediya olduğuna qərar verdim! Saat məsələsinin iç üzünü hər kəs görə bilərdi. Detektiv hekayələrində tez-tez rast gəlinən bir oyundur. Bu komediyanı hazırlayanlar saat oyununun əsl səbəbini başa düşməyəcəyimi, dərrakəli olduğuma görə öz-özümü təbrik edərək Retçettin fransızca bilmədiyini xatırlayacağımı, beləliklə, saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış eşitdiyim səsin onun olmadığını və onun daha öncə öldüyü qənaətinə gələcəyimi fikirləşiblər. Ancaq mən Retçettin saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış hələ yuxu dərmanının təsiriylə dərin yuxuya daldığına inanıram.

Ancaq qurduqları oyun öz işini gördü! Mən qapımı açaraq bayıra baxdım. Onların işlətdiyi fransızca kəlmələri də eşitdim. Bu sözlərin mənasını qavraya bilməyəcək qədər avam davrandığım təqdirdə cənab Makkuin açıq şəkildə bunları deyəcəkdi: “Bağışlayın, müsyö Puaro, danışan cənab Retçett ola bilməzdi, çünki o, fransızca bilmirdi”. İndi bizim cavab verməli olduğumuz sual bundan ibarətdir: cinayət əslində nə zaman işləniş? Retçetti öldürən kimdir?

Mənim fikrimcə... əlbəttə, bu, sadəcə, mənim fikrimdir... Retçett ikiyə qalmış öldürülüb. Doktor da ən gec, saat ikidə öldürülmüş ola biləcəyini söyləyir.

Onu kimin öldürdüyünə gəlincə...

Puaro susaraq dinləyicilərinə baxdı. Onların diqqətsiz olmasına dair heç bir şikayəti ola bilməzdi. Bütün gözlər ona dikilmişdi. O dərin səssizlikdə yerə bir iynə düşsə, səsi eşidilərdi. Çıqqıltı belə yox idi.

Puaro ağır-ağır sözlərinə davam etdi:

– Hər şeydən əvvəl, iki məsələ mənim diqqətimi cəlb etdi. Birincisi, qatarda olanlardan hər hansı birinin əleyhinə tutarlı bir versiya qurmağın son dərəcə çətin olması o saat diqqətimi çəkdi. İkincisi isə, ən ağla gəlməyən bir adamın başqa birinin lehinə şahidlik etməsi, onu təmizə çıxartmaq istəməsi. Məsələn... Cənab Makkuinlə polkovnik Arbetnot bir-birilərini dəstəklədilər. Halbuki onların daha öncə bir-birilərini tanıdıqlarını ağla gətirmək olmazdı. Eyni şey bir ingilis nökrələri bir italyan, isveçli xanımla bir ingilis qızı arasında da oldu. Öz-özümə: “Çox qəribədir”, – dedim. Heç biri də bu hadisədə iştirak etmədilər, guya?

Sonra işin iç üzünü anladım. Hamısı da bu hadisədə iştirak etmişdilər. Armstrong hadisəsiylə əlaqəsi olan bir çox adamın eyni qatara minmələri bir təsadüf ola bilməzdi. Bu, mümkün olan şey deyildi. Və təsadüf deyildi. Xüsusi qərarlaşdırılmış bir şey idi. Polkovnik Arbetnotun bir günahkarı mühakimə etmək məsələsiylə bağlı andlılar palatası haqqında söylədiyi sözləri xatırladım. Andlılar palatası on iki nəfərdən ibarət olur... və vəqəndə on iki yolçu vardı. Retçettə on iki bıçaq vurmuşdular. Bundan başqa, lap əvvəldən ağıma ilişən bir şey mənə rahatlıq vermirdi: nəyə görə bu ölü mövsümdə İstanbul – Kale vəqənu yolçuylla dolu idi?

Retçettin günahkar olduğu sübuta yetirilmişdi, buna baxmayaraq, o, Amerikada ədalətin pəncəsindən qaçmağı bacarmışdı.

Gözlərimin önündə andlılar məhkəməsində bu vəzifəni yerinə yetirən həmin o on iki adamı canlandırıdım. Onlar Retçetti ölümə məhkum etmiş və özləri də hökmü yerinə yetirmək məcburiyyətində qalmışdılar. Bax bunu düşünüb tapdıqdan sonra hər şey nizamlı bir biçimdə öz yerini aldı.

Mən bunu çox yaxşı düzəlmiş bir mozaika kimi gördüm. Hər kəs öz üzərinə düşən rolu oynayır. Plan elə qurulmuşdu ki, şübhələr bir adamın üzərində toplandıqı təqdirdə onun xilas edilməsini təmin edəcəkdilər. Bir, ya da bir neçə nəfər şahidlik edərək şübhələnilən adamı təmizə çıxaracaqdı və işi büsbütün qarışdıracaqdılar. Hardmanın şahidliyi vacib idi. Çünki bir əcnəbinin qatil olduğu düşünülə bilirdi və

bu adam günahsız olduğuna dair bir şahid göstərməkdə aciz qala bilərdi. İstanbul vaqonundakı yolçular təhlükədə deyildilər. Danışdıqları hər nə varsa, ən kiçik detallarına qədər daha öncədən hazırlanmışdı. Bu, parçalarını birləşdirən zaman bir tablo ortaya çıxan o tapmacalara bənzəyirdi. Ancaq bu tapmaca elə zəkali hazırlanmışdı ki, ələ keçən hər yeni parça çözümü daha da çətinləşdirirdi. Dostum müsyö Bukun da dedi ki, insanın ağına sığmayacaq bir şey idi. Bu işi hazırlayanlar da belə düşünməyimizi istəyirdilər zəatən.

Bu versiya hər şeyi izah edirdimi? Bəli, izah edirdi. Yaraların xarakteri bunu təsdiq edir, çünki hər yaranı bir başqası açmışdı. O saxta təhdid məktubları da bu versiyanı təsdiq edir. Məktublar saxta idi, çünki sadəcə, sonradan dəlil olaraq göstərilməkdən ötrü yazılmışdı. Heç şübhəsiz, əsl məktublar da vardı. Retçettə başına gələcəkləri bildirən məktublar. Makkuin bunları ortadan qaldırdı və yerinə saxtalarını qoydu. Sonra, Hardmanın Retçett tərəfindən tutulduğuna dair danışdığı hekayə bu versiyanı təsdiq etməkdədir... Əlbəttə, əvvəlcədən axırına qədər yalan idi onun danışdıqları. Hələ o uydurma qadın səsli, balacaboy, qarasaçlı adamın təsviri. Yaxşı düşünülmüş bir obraz idi bu. Çünki belə olan halda əsl yataqlı vaqon bələdçilərindən heç kəs şübhələnməyəcəkdi və bu təsvir çox asanlıqla kişiyə olduğu qədər bir qadına da uyğun gəlirdi.

Bıçaqlama ideyası ilk baxışda qəribə görünə bilər. Ancaq dərinlən düşünsə, bundan başqa heç bir şeyin bu şərtlər daxilində özünü doğrultmayacağını başa düşmək olar. Bir xəncərdən güclü, ya da zəif, hər kəs istifadə edə bilər və gurultulu bir silah da deyil. Mən təsəvvürümə gətirirəm, əlbəttə, yanıla da bilərəm, hər kəs növbə ilə xanım Habbardın kupesindən keçib Retçettin qaranlıq kupesinə gedərək onu bıçaqladı. Fikirləşirəm ki, onların heç biri Retçetti hansı bıçaq zərbəsinin öldürdüyünü heç zaman bilməyəcək.

Retçett, hər halda, özünə yazılmış son məktubu yastığının üstündən tapıb. Diqqətlə yandırıldı bu kağız parçası. Armstrong hadisəsinə diqqəti çəkəcək bir dəlil olmasaydı, heç kim qatardakı yolçulardan şübhələnməyəcəkdi. Qatilin kənardan gəldiyini düşünəcəkdilər və yolçulardan biri o qadın səsli, balacaboy, qarasaçlı adamı Brodda qatardan ənərkən gördüyünü iddia edəcəkdi.

Bilmirəm, bu sui-qəsd hazırlayanlar qatarın uğradığı qəza üzündən planın bu bölümünü yerinə yetirə bilməyəcəklərini başa düşdükləri zaman nə baş verdi? Hər

halda, tez-tələsik toplanıb məsləhətləşdilər. Sonra da işə davam etməyə qərar verdilər. Əlbəttə, artıq yolçulardan biri, ya da hamısı şübhələri öz üzərinə çəkəcəkdi. Ancaq bu ehtimal zəatən daha öncədən düşünülmüş və lazımı hazırlıq da görülmüşdü. Sui-qəsdçilər işi büsbütün qarmaqarışıq etməyi düşündülər. O iki dəlil ölünün kupesinə atıldı. Bunlardan biri vəziyyəti hər kəsindən daha etibarlı olan polkovnik Arbetnotla bağlıydı. Bundan başqa, onun Armstronq ailəsiylə əlaqəsi olduğunu isbat etmək də asan olmayacaqdı. İkinci dəlil isə şübhələri knyaginya Draqomirovanın üzərinə çəkməli olan o dəsmal idi. Ancaq knyaginya cəmiyyətdəki mövqeyi, çox zəif və kövrək olması ilə və xidmətçisiylə bələdçinin şahidliyinə əsasən, yenə də heç bir təhlükəyə məruz qalmırdı. Ancaq işi daha da qarışdırmaq və bizi azdırmaq üçün ortaya yalançı bir iz atıldı – səhnəyə qırmızı kimonolu qadını çıxardılar. Və burada oyunu elə qurmuşdular ki, onun var olduğuna da mən özüm şahidlik edəcəkdım. Qapım döyüldü. Qalxıb bayıra baxdım. Uzaqda qırmızı kimonolu bir qadının gözdən yox olduğunu gördüm. Diqqətlə seçilən bir neçə nəfər... bələdçi, miss Debenham və Makkuin də onu gördüklərini söylədilər. Mən vaqon-restoranda yolçuları dindirərkən qırmızı kimononu çamadanıma qoyan, yumor hissi çox güclü olan biri ydi sanıram. Bilmirəm, o kimono kimindir. Qrafinya Andreninin olduğundan şübhə edirəm. Çünki gənc qadının əşyaları arasında son dərəcə süslü şifon bir xalat var. Ancaq kimonodan çox, gecə paltarına bənzəyir.

Makkuin diqqətlə yandırılan məktubun bir parçasının yenə də qalmış olduğunu və bu parçadakı Armstronq adının asanlıqla oxunduğunu ilk dəf eşidəndə o saat digərlərinə xəbər verdi. Bax o anda qrafinya Andreninin vəziyyəti təhlükəli hal aldı. Əri pasportundakı adı dəyişdirmək üçün dərhal hərəkətə başladı. Qarşılaşdıqları ikinci tərslik də bu idi.

Hamısı da Armstronq ailəsiylə qətiyyən heç bir əlaqələrinin olmadığını söyləməyə qərar vermişdilər. Həqiqəti o saat öyrənə bilmənin imkansız olduğunu bilirdilər. Konkret bir adamdan şübhələnmədiyimə görə bu məsələni araşdırmayacağıma inanırdılar.

İndi üzərində baş sındırılacaq daha bir məsələ qalırdı. Əgər cinayətlə bağlı versiyam doğrudursa – hansıki doğru olduğuna inanırdım – o halda, yataqlı vaqon bələdçisinin də bu hadisəylə bir əlaqəsi olmalı idi. Ancaq belə olan halda da bizim on iki deyil, on üç andlımız meydana çıxırdı. Bu zaman “kimdir günahkar?”

sualının yerinə “bu on üç nəfərin içində günahkar olmayan o bir nəfər kimdir?” sualına cavab vermək lazım gəlirdi. On üç nəfərdən biri, yalnızca biri günahsız idi. O kimdir?

Bunu düşünərkən çox qərribə bir nəticəyə gəldim. Cinayətə qatılmayan o adam, əslində bunu ən çox istəyən bir nəfər idi. Söhbət qrafinya Andrenidən gedir. Qraf Andreninin arvadının o gecə kupesindən heç çıxmadığına dair and verdiyi zaman həyəcanlı və səmimi olması məni təsirləndirmişdi, onun sözlərinə inanmışdım. Buradan nəticə çıxararaq qrafın öz arvadının əvəzinə cinayətə əl atmış olması qərarına gəldim.

Əgər belə idisə, o zaman bələdçi Pyer Mişel də həmin o on iki nəfərlik qrupa daxil idi. Ancaq onun bu işə qarışmış olmasını necə aydınlaşdırı bilərdik? İllərdən bəri bu şirkətdə çalışan, təmiz və yaxşı bir adamdır. Pul qarşılığında cinayət işlənməsinə yardım edəcək bir tip deyildi. O halda, demək, Pyer Mişelin də Armstronq hadisəsiylə bir əlaqəsi var idi. Ancaq bu da inanılacaq kimi deyildi.

Sonra uşaq otağına baxan xidmətçi qızın fransız olduğunu xatırladım. Əgər o zavallı Susanna, Pyer Mişelin qızı idisə, onda necə? O zaman vəziyyət aydınlaşdı. Və üstəlik, cinayət üçün niyə bu qatarın seçilmiş olması da anlaşıldı. Oynanılan bu dramdakı rolları çox yaxşı anlaşılmayan başqa adamlar var idimi? Polkovnik Arbetnotun Armstronqun dostu olduğuna qərar verdim. Hər halda, müharibədə birlikdə vuruşmuşdular. Xidmətçi Hildeqarda Şmidt... onun Armstronqların evindəki işini asanlıqla təxmin edə bilərdim. Bir yeməkbaz olduğuma görə yaxşı bir aşpazı o saat sezirəm. Onun üçün bir tələ qurdum və qadın o saat düşdü bu tələyə. Ona yaxşı yeməklər bişirdiyinə inandığımı söylədim. “Bəli, cənab, – deyə cavab verdi. Aşpaz olduğum evlərdəki bütün xanımlarım belə söylərdilər”. Amma otaq xidmətçisi olaraq tutulmusunuzsa, xanımlar yaxşı aşpaz olub-olmadığınızı bilə bilməzlər.

Sonra gəlir Hardman... Onun Armstronqların eviylə bir əlaqəsi olmadığı ortadaydı. Amma bəlkə də, ölən fransız qızına aşiq idi. Ona əcnəbi qadınların cazibədar olduğundan söz açdım və gözlədiyim reaksiyanı göstərdi. Birdən-birə gözləri doldu. Əlbəttə, Hardman özünü elə göstərdi ki, guya, qar gözlərini qamaşdırıb.

Və nəhayət, yerdə qalır xanım Habbard. Bunu söyləməyimə icazə verin: bu dramda ən önəmli rolu o oynadı. Retçettin kupesinin yanındakı kupədə qalırdı. Üstəlik, iki

kupenin arasında qapı vardı. Yəni şübhələr hər kəsdən çox onun üzərində toplana bilərdi. Plan da elə qurulmuşdu, onu dəstəkləyəcək bir şahid də yox idi. O rol – kifayət qədər normal, bir az gülünc, qızına düşkün amerikalı ana rolunu oynamaq üçün çox güclü bir aktrisa lazım idi. Ancaq Armstrong ailəsiylə əlaqəsi olan bir aktrisa vardı. Xanım Armstrongun anası aktrisa Linda Arden...

Burada Puaro nəfəsini dərdi.

Sonra xanım Hubbard yol boyunca eşitdiklərinə heç bənzəməyən, yumşaq, qalın və təsirli bir səsle:

– Mən komediya rollarında daha qabiliyyətli olduğumu düşünürdüm həmişə, – dedi. Sonra dalğın-dalğın sözlərinə davam etdi: – O hamam torbası məsələsində yol verdiyim xəta çox gülünc idi. Bundan da hər rolun yaxşıca məşq edilməsi lazım olduğu anlaşılır. Hər şeyi gedərkən yoxladıq. Hər halda, mən o arada cüt nömrəli bir kupədə idim. Sürgülərin yerlərinin müxtəlif ola biləcəyi heç ağıma gəlmədi.

Oturuşunu dəyişdirərək Erkül Puaroya baxdı:

– Hər şeyi bilirsiniz, müsyö Puaro. Qeyri-adi insansınız. Ancaq Nyu-Yorkdakı o faciəli günü, o fəlakəti təsəvvür belə edə bilməzsiniz. Dərdimdən dəliyə dönmüşdüm. Qulluqçular da həmçinin. Polkovnik Arbetnot oradaydı. Armstrongun ən yaxın dostuydu...

Arbetnot:

– Mühəribədə mənim həyatımı xilas etdi, – dedi.

– Bax o zaman, dərhal elə oradaca Kassetinin qaçdığı ölüm cəzasının yerinə yetirilməsini qərarlaşdırdıq. Bəlkə, hamımız dəli olmuşduq. Bilmirəm... On iki nəfərdik. Daha doğrusu, on bir nəfər. Susannanın atası Fransadaydı, əlbəttə. Öncə bu işi kimin görəcəyini qərarlaşdırmaq üçün püşk atmağı düşündük. Ancaq axırda bu yolu seçdik. Bunu sürücü Antonio təklif etdi. Daha sonra Mari Debenham bütün xırdalıqları Hektor Makkuinlə birlikdə hazırladı. Hektor qızım Sonyaya vurğun idi... Bizə Kassetinin pul sayəsində necə canını qurtardığını da o başa saldı.

Planımızı qüsursuz halda həyata keçirmək üçün çox zaman xərclədik. Öncə Retçettin izini tapmaq məcburiyyətində qaldıq. Nəhayət ki, Hardman buna nail ola

bildi. Sonra Mastermanla Hektoru onun yanında işə düzəltməyə çalışdıq. Heç olmazsa, ikisindən birini. Və bunu da bacardıq. Sonra Susannanın atasıyla məsləhətləşdik. Polkovnik Arbetnot on iki nəfər olmamızı israrla istəyirdi. Belə olarsa, hər şeyin qaydasında olacağını fikirləşirdi. Bıçaqlama fikrini çox da bəyənməmişdi, ancaq bunun işlərimizi asanlaşdıracağı fikriylə, nəhayət, razılaşdı. Susannanın atası da bizə qoşulmağa razıydı. Hektordan Retçettin gec-tez Şərqdən qatarla dönəcəyini öyrəndik. Şərq ekspressiylə. Pyer Mişel də bu qatarda işləyirdi. Əldən qaçırılmayacaq bir fürsət idi bu. Üstəlik, belə olduğu halda, cinayətdə əli olmayanlardan şübhə edilməsini də önləmiş olacaqdıq.

Əlbəttə, qızım Helena öz ərinə də bu vəziyyəti açıqlamalı idi. İş elə gətirdi ki, o da Helenayla birlikdə gəlməkdə israr etdi. Hektor işi gözəl şəkildə təşkil etdi və beləcə Retçett yolçuluq üçün bizə ən uyğun olan günü seçdi, yəni Pyer Mişelin iş başında olacağı günü. İstanbul–Kale vaqonundakı bütün kupeləri tutmaq niyyətindəydik. Ancaq təəssüf ki, bunlardan birini bizə vermədilər. Bu kupe lap əvvəldən şirkətin müdirlərindən biri üçün ayrılmışdı. Cənab Harris uydurma bir insandı, əlbəttə. Ancaq Hektorun kupesində bir başqasının olması hər şeyi çətinləşdirəcəkdi. Sonra... ən axırda siz gəldiniz...

Xanım Habbard bir an susdu.

– Daha nə deyim, artıq hər şeyi bilirsiniz, müsyö Puaro. İndi nə edəcəksiniz? Madam hər şeyi polisə açıqlayacaqsınız, olmazmı, bütün günahları mənim üzərimə yıxasınız? Mən o adamı zövqlə on iki dəfə bıçaqlaya bilərdim. Onun günahı tək-cə qızımın, nəvəmin və doğulmamış başqa bir körpənin ölümünə bais olmaq deyildi. Məsələ daha da dərinə. Deyzidən öncə də başqa uşaqlar qaçırılmışdı. Gələcəkdə də qaçırıla bilərdi. Cəmiyyət o adamı məhkum etmişdi. Biz, sadəcə, edam hökmünü yerinə yetirdik. Bu işə görə buradakıların hamısını polisə vermək nəyə lazımdır? Bütün bu təmizürəkli, dostluğa sadıq insanlar... və zavallı Pyer Mişel... Mariylə polkovnik Arbetnot... Onlar bir-birilərini necə sevirlər...

Qələbəlik salonda əks-səda verən səs çox təsirliydi. Nyu-Yorkda minlərcə tamaşaçını sarsıdan o incə, həssas, insanın ruhunu oxşayan səs...

Puaro dostuna baxdı:

– Siz bu şirkətin müdirlərindənsiniz, müsyö Buk. Nə deyirsiniz?

Buk xəfifcə öskürdü:

– Məncə, müsyö Puaro, doğru olanı o ilk açıqladığınız versiya idi. Buna şübhəm yoxdur. Mən təklif edirəm: Yuqoslaviya polisi gəldiyi zaman onlara bu versiyanı söyləsək, daha uyğun olar. Siz də eyni fikirdə deyilsinizmi, doktor?

Doktor Konstantin:

– Əlbəttə, eyni fikirdəyəm, – cavab verdi. – Tibbi dəlillərə gəlinəcə... Deyəsən, mən... şey... orada bir-iki səhvə yol vermişəm.

Puaro:

– Beləliklə, sizə bu cinayətin sirrini bu şəkildə açıqlamış oldum, – dedi. – Artıq bu hadisənin araşdırılmasıyla bağlı işimi tamamlamış oluram, mənim üçün şərəf idi bu.